

Links aan de Grift

vijftig jaar



Partij van de Arbeid



in Apeldoorn



550 8009 125 APELDOORN



LINKSAAN DE GRIFT

**50 jaar partij van de Arbeid
in Apeldoorn**

*Jij stroomde al jaren en jarenlang voort
Met bruisend en donker geklater
Een grijsgrauwe massa, soms zwart, groen of blauw
... was vaak de kleur van je water ...
eerst kronk'lend, daarna wat strakker van lijn
ons dorp kan niet zonder dat watertje zijn
het staat in het Veluwse denken gegrift
... die kolkende aloude Grift...*

Met dank aan Henk Buurman

Links aan de Grift

vijftig jaar

Partij van de Arbeid

in Apeldoorn

Marten Ferwerda • Ton van der Velde • Robert van Vliet • Gerrit Wolves

PvdA Afdeling Apeldoorn

Foto's omslag:

Boven: Praalwagen in de jaren 50 van 'DSJV Nieuwe Koers'
Foto: privécollectie A. van der Velde

Midden: Verkiezingskandidaten van 1974 Foto: PvdA-
archief

Onder: 1994, debat in de Apeldoornse raadszaal Foto:
Gemeente Apeldoorn

© PvdA Afdeling Apeldoorn, 1996.

Overname van de tekst is toegestaan, mits met bronvermelding.

Eerste druk: januari 1996, 1000 exemplaren.

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Links aan de Grift: 50 jaar Partij van de Arbeid in
Apeldoorn / Marten Ferwerda ... [et al.]. Apeldoorn:
PvdA, Afdeling Apeldoorn. -111.
ISBN 90-9009039-8 geb.

NUGI 654

Trefw.: PvdA ; Apeldoorn ; geschiedenis.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten op foto's en illustraties te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de secretaris van de PvdA-afdeling Apeldoorn wenden.

De Partij van de Arbeid 50 jaar, ook in Apeldoorn

Reden voor het afdelingsbestuur zich af te vragen hoe dat gedenkwaardige moment van enige passende luister te voorzien. Overleg leidde tot de conclusie: wijschrijven een gedenkboek. Een viertal partijleden bood aan die klus te willen klaren.

Het nemen van het besluit viel niet moeilijk, de uitvoering des te meer. De schrijvers spraken af ieder een periode van zo'n 12 a 13 jaar voor hun rekening te nemen en elkaar vervolgens de vrijheid te laten de opgave op eigen wijze te volbrengen. Voor de een betekende dat een regelmatige gang naar het gemeente-archief, voor de ander het doorploegen van oude notulen en het raadplegen van het afdelingsblad "De Koerier" (thans PvdAKoerier). Degenen die de laatste perioden voor hun rekening namen, hebben daarnaast dankbaar gebruik gemaakt van de mogelijkheid mensen te interviewen die een rol hebben gespeeld in de Apeldoornse politiek.

Niet alleen door deze werkwijze zijner verschillen in de beschrijving van de vier perioden. De schrijvers hadden ook hun eigen aanpak, de een meer anekdotisch, de ander meer analytisch.

De mensen voor wie zij schreven zijn in de eerste plaats de leden van de partij-afdeling en vervolgens allen die belang stellen in een stuk Apeldoornse geschiedenis. Toch lag het accent voor de een meer op de eerste, voor de ander op de tweede groep, wat in de beschrijving ook tot uitdrukking komt.

Een van de grootste problemen van de geschiedschrijving is de selectie. Wat is belangrijk, wat spreekt de lezer aan? De lezer zal zich soms verwonderd of geërgerd afvragen waarom die gebeurtenis wel en die andere juist niet vermeld is. De schrijvers hebben een excuus: dit is geen wetenschappelijk verantwoorde verhandeling. Zij hebben geprobeerd een beeld te geven van de Apeldoornse PvdA en haar invloed op de geschiedenis van de stad.

Van een aantal prominente PvdA-ers zijn portretten gemaakt. Een hachelijke onderneming want wie hoort wel tot de uitverkorenen, wie niet? De lezer mag zelf beoordelen of de keuze correct is geweest.

De redactie heeft een aantal mensen om een bijdrage gevraagd. Hun namen staan vermeld in de inhoudsopgave. Behalve jegens hen wil de redactie graag haar dank uitspreken voor de hulp, verleend door:

- de mensen die hun privé-archief ter beschikking hebben gesteld;
- Wegener/Apeldoornse Courant; mevrouw Konijnenberg;
- de afdeling communicatie gemeente Apeldoorn, Roel Veenhuizen;
- het personeel van het Gemeentearchief;
- het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis te Amsterdam;
- Ton van Vuuren en Henri van Oene voor hun bijdrage aan de lay-out;
- de tekstdelen over welzijn, Hans Kunnen;
- Frank Hoes voor zijn opbouwende opmerkingen op de tekst.

Ten slotte aan degenen die bereid waren hun bijdrage te leveren via een interview. De redactie ziet terug op vele uren lange, boeiende gesprekken met:

Gerard Bierman, Herman Bos, Jan van Dalen, Ab van Elk, Gerrit van de Graaf, mevrouw T. de Groot-de Visser, Eppo Gutteling, Geer Goudriaan, Willem Hillenius, Harry de Jong, Mia de Jong, Jan Moree, Hans Porringa, Henk Staneke, Jan Quast, Corry Verhuist, Herman Vermeulen, Harry Vos, Wim Vriezen, Cees van der Zouwen.

Zonder de financiële bijdragen van de volgende bedrijven en instellingen hadden wij het boek niet kunnen realiseren: De afdeling en fractie van de PvdA Apeldoorn, het PvdA-gewest Gelderland, het PvdA-partijbureau te Amsterdam, Reaal Verzekeringen en Drukkerij HPC te Arnhem.

Dit gedenkboek doet geen poging het verleden fraaier voor te stellen dan het was. Ook sociaal-democratische politiek is mensenwerk. Daar horen emoties, woede, frustraties en pijn bij. Maar dat er meer was in de vorm van inzet, opofferingsgezindheid, strijdbaarheid en niet te vergeten de hoop op een menselijker wereld, daarvan leggen de volgende bladzijden voldoende getuigenis af.

Apeldoorn, december 1995

De redactie.

1	9	1945/1946 1958	<i>Ton van der Velde</i>
	9	Een korte terugblik	
	10	De PvdA en de vernieuwing van Nederland	
	11	Zo begon het	
	16	Markante persoonlijkheden	
2	29	1958-1970	<i>Gerrit Wolves</i>
	29	Oppositie en interne crisis	
	39	Het verenigingsleven in de jaren 60	
	44	Gemeentepolitiek in de jaren 60	
	54	Markante persoonlijkheden	
3	57	Vrouwen in de partij	<i>Betsy van de Pol en Fennie van der Velde</i>
	57	Vrouwen in de partij	
4	65	1970-1982	<i>Robert van Vliet</i>
	65	Tussen behoud en vernieuwing	
	66	Langs de rand van de afgrond	
	73	Nieuwe generatie politiseert bestuur	
	82	De PvdA als actiepartij	
	92	Markante persoonlijkheden	
5	95	1982-1996	<i>Marten Ferwerda</i>
	95	Van verwarring tot verzakelijking	
	97	De Partij-afdeling	
	102	De fractie in actie	
	108	Markante persoonlijkheden	
6	113	Wethouders	<i>Marten Ferwerda en Robert van Vliet</i>
	113	Wethouders aan het werk 1974-1992	
	131	Pikante uitspraken	
7	133	Toekomst	<i>Ab van Elk</i>
	133	Is er een toekomst voor de PvdA lokaal?	
	141	Overzicht raadsleden en bestuursleden	
	147	Advertenties begunstigers	
		Colofon	

1

Een korte terugblik

Ooit begon het socialisme als een revolutionaire beweging: "Sterft, gij oude vormen en gedachten." Alleen een totale hervorming van de maatschappij kon naar het idee van de eerste generaties het proletariaat redden uit de kluisters van armoede, onwetendheid en onderdrukking. Hoe weinig echter die eerste socialisten hadden nagedacht over een strategie van zo'n revolutie bleek in 1918 uit de ondoordachte kreten van Troelstra. Het revolutionaire elan was vooral retorisch. De SDAP mocht ook na dat jaar wel belijden dat de klassenstrijd moest leiden tot nationalisatie van de produktiemiddelen, in de praktijk ging de strijd vooral over betere behuizing, sociale wetgeving, werkgelegenheid en arbeidsvoorwaarden. De grote woorden werden gereserveerd voor partijcongressen en 1 mei-vieringen. Arbeidstijdverkorting en verbeterde financiële positie stelden het aloude proletariaat in staat deel te nemen aan het maatschappelijk leven. De crisis van de jaren '30 bracht wel een terugslag in deze ontwikkeling, maar het antwoord van de SDAP was niet het oppoetsen van de oude revolutie-idealën maar het pragmatische Plan van de Arbeid, waarin werkgelegenheid centraal stond. De opkomst van het nationaal-socialisme vervolgde het besef dat men tegen die dreiging beter contact kon zoeken met christen-democraten en liberalen die zolang de klassevijand hadden geheten. Een bundeling van progressieve krachten, dat werd in de oorlog het ideaal van veel voraanstaande Nederlanders, ook van de sociaal-democraten. In de Partij van de Arbeid werd dat ideaal gerealiseerd, ten dele althans. Het is immers moeilijk "oude vormen en gedachten" van je af te schudden. Nog heel lang zouden de vernieuwde sociaal-democraten de Internationale blijven zingen, fakkeldragersoptochten blijven organiseren, de eerste mei blijven vieren. Gehechtheid aan tradities is in een progressieve partij vaak niet kleiner dan in een conservatieve. Je geeft de klassenstrijd als ideaal sneller op dan het strijdlid aan het begin van een vergadering.

De PvdA en de vernieuwing van Nederland

Dertien jaar maakten sociaal-democraten deel uit van de kabinetten na de oorlog; tien jaar daarvan leidde Willem Drees die kabinetten. Een unieke kans voor de PvdA een stempel te drukken op het herrijzende Nederland. De politieke opgave was tweeledig. Het land moest na de verwoestingen van de oorlog weer worden opgebouwd, voor een nieuwe generatie moest ruimte worden gemaakt: woningbouw, industrialisatie, vernieuwing van de infrastructuur, herstel van de

Constitutievergadering Partij van de Arbeid

Donderdagavond zal in La Bordelaise de officiële constituerende vergadering van de afdeling Apeldoorn van de Partij van de Arbeid gehouden worden. In een vooraf gehouden bespreking van de afdelingsbesturen der fungerende partijen, n.l. de SDAP, NVB, VD, CDU, Christoffor en vertegenwoordigers van de Protestant Christelijke groep, is een kandidatenlijst voor de bestuursverkiezing opgesteld, welke aller instemming had. Op de donderdag te houden ledenvergadering zal het bestuur dan definitief gekozen worden. De bijeenkomst, welke opgeluisterd zal worden met muziek en declamatie, is niet alleen voor leden van de verschillende groepen, doch ook niet-leden, die zich wensen op te geven, zijn daarvoor ter vergadering in de gelegenheid. Het werkcomité verzoekt ons nog er de aandacht op te vestigen, dat de vergadering precies om 8 uur begint.

aal-democraten- raakte na 13 jaar dermate vertroebeld dat in 1958 het laatste kabinet-Drees aftrad en de PvdA in de oppositie belandde.
De op 23 februari 1946 geplaatste advertentie

tentietekst van de oprichtingsvergadering Op sociaal-economisch terrein heerste in die jaren binnen de partij een grote mate van overeenstemming. Dat lag anders met een paar meer internationale kwesties. De Indonesië-kwestie leidde tot heftige meningsverschillen. De regering bedacht de fraaie term politionele acties voor wat anderen ervoeren als een ordinaire koloniale oorlog. De nasleep van de bevrijding van Indonesië, ons hardnekkig vasthouden aan het bezit van Nieuw-Guinea, leidde nog jaren tot felle debatten. Ook ons lidmaatschap van de NAVO was binnen de partij omstreden. Een linkse minderheid sprak over ongenueanceerd anticommunisme en oorlogshitserij. In 1957 werd de PSP opgericht, een partij die zich ook ontfermde over oud-socialistisch gedachtegoed als de nationalisatie van de produktiemiddelen. Samenvattend kunnen we zeggen dat de partij in de eerste naoorlogse periode landelijk een grote inbreng in de politiek had. Nederland werd een verzorgingsstaat.

export, heroriëntatie in de wereld: dekolonisatie, Europese integratie, het conflict Oost-West. De tweede opgave was om in dat herstel- en vernieuwingsproces sociaal-democratische idealen te verwerken. De naoorlogse kabinetten hebben van dat herstel en die vernieuwing een succes gemaakt. In 1958 stond Nederland er ook internationaal goed voor. De industrialisatie was in volle gang, de export overtrof de import, het wegensysteem werd uitgebreid, nieuwe wijken verrezen aan de rand van de steden. Nederland deed mee aan NAVO en Europese integratie. En de sociaal-democratische idealen? De volledige werkgelegenheid werd vrijwel gerealiseerd, de AOW kwam tot stand, de leerplicht werd uitgebreid, de eerste studiebeurzen toegekend. Onder invloed van de PvdA hield de overheid een stevige greep op lonen, prijzen, huren en pachten. Tot ongenoegen van rechts dat terug wilde naar het vrije spel der maatschappelijke krachten en dat daarom smalend sprak over dirigisme en bureaucratie. De sfeer tussen christen-democraten en soci-

Zo begon het

De oprichting van de afdeling Apeldoorn

Tijdens de bezetting werd illegaal gewerkt aan de oprichting van een organisatie, die ten doel zou hebben de radicale vernieuwing van het politieke en maatschappelijke leven in Nederland. Deze organisatie, de Nederlandse Volksbeweging, werd in mei 1945 onder leiding van W. Schermerhorn en W. Banning officieel opgericht. Zij verwierp met name de antithese en de klassenstrijd en streefde naar de vorming van één grote progressieve partij, omvattende rooms-katholieken, protestanten en humanisten, de zogenaamde doorbraak.

De Nederlandse Volksbeweging (NVB), die niet ten doel had zelf als politieke partij op te gaan treden, zette er vaart achter en begon besprekingen met de SDAP, de Vrijzinnig Democratische Bond (VDB), de Christelijk Democratische Unie (CDU), een al voor de oorlog bestaande partij, waarvan de leden genoeg hadden van het conservatisme van de oude protestants-christelijke partijen, (de CHU en de AR) en een aantal progressieve rooms-katholieken, die zich verenigd hadden in de Christoffor-groep. Die besprekingen hadden succes - zij het dat niet alle leden van de betrokken partijen er even enthousiast over waren - en zo werden de SDAP, de VDB en de CDU opgeheven en werd op 9 februari 1946 de Partij van de Arbeid opgericht.

Deze - landelijke - gang van zaken was voor de plaatselijke afdeling van de NVB reden om ook in Apeldoorn te trachten tot oprichting van een afdeling van de PvdA te komen. En met succes!

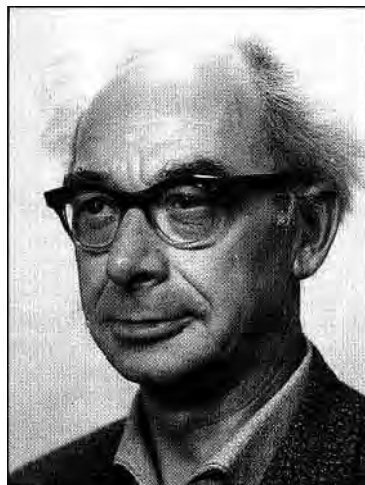
Op 13 februari 1946 vond de eerste gezamenlijke bijeenkomst plaats, lokatie: Van Swietenlaan 1. Daaraan werd deelgenomen door acht bestuursleden van de SDAP: M. Huigen, H. van der Velde, S. Ruiters, H. Bus, K. Hoffschlag, H. van Veen, J. Quast en A. Holtman.

Daarnaast zes bestuursleden van de VDB: M. Roeterdink, F. Smit, M. van Zeist, A. de Weerd en de dames Witholt en Bloemsma. Van de de CDU was één lid aanwezig: K. Wadnars. Tenslotte vier bestuursleden van de NVB (waarvan overigens in ieder geval één ook lid was van de SDAP): J. Warners, A. Kalft, A. van der Velde en L. Miltenburg. De bijeenkomst werd ingeleid door NVB-er A. Kalft. Nadat men, zoals het in het desbetreffende verslag werd genoemd, over het "zwijgpunt" heen was, volgde een levendige discussie, met als resultaat de oprichting van de afdeling Apeldoorn van de Partij van de Arbeid.

Werken aan de opbouw

"Wij willen socialistisch zijn, krachtens en vanuit onze religieuze of humanistische levensbeschouwing. Onze gezamenlijke anti-kapitalistische gezindheid, drang naar vrijheid, waardering voor de menselijke persoonlijkheid en geloof in een betere toekomst zijn de specifieke, die ons bindt in onze maatschappelijke en geestelijke strijd, het fundament waarop het gebouw onzer toekomst zal verrijzen." Met deze woorden aanvaardde Marten Huigen het voorzitterschap van de afdeling Apeldoorn van de PvdA. Na de voorbereidende besprekingen van begin februari 1946 werd op 28 februari daaropvolgend de eerste ledenvergadering van de afdeling Apeldoorn gehouden. Het bestuur werd in die vergadering als volgt sa-

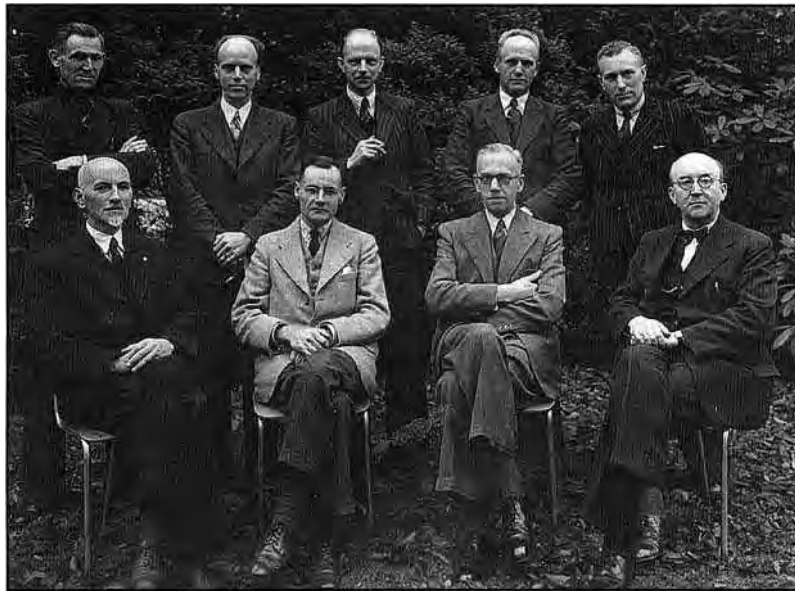
Marten Huigen, de eerste afdelingsvoorzitter van de PvdA. Foto: PvdA-archief.



mengesteld: M. Huigen (voorzitter), Mevr. H.F. Vis-Sabel (secretaresse), C. Hoftijzer (penningmeester), H. van der Velde, J. Quast, H. Bus, G. van Gastel, L.P. Germing, L.M. Miltenburg, K. Vondeling en M. Roeterdink, leden. In de raadsvergadering van 28 februari 1946 werd medegedeeld, dat door de oprichting van de Partij van de Arbeid een fusie tot stand was gekomen tussen de SDAP, de Vrijzinnig Democratische Bond, de Christen Democratische Unie, de Christofoorgroep en Politiek Daklozen. De "doorbraak" bleek in de samenstelling van dit bestuur; H. van der Velde was gereformeerd, J. Quast en L.P. Germing waren hervormd en L.M. Miltenburg was katholiek. Niet een doorbraak-figuur was G. van Gastel. In een andere zin kon hij echter wel als "doorgebroken" beschouwd worden; hij was namelijk directeur van de plaatselijke vestiging van de Nederlandse Middenstandsbank.

De raadsvergaderingen die in deze periode plaatsvonden waren formeel niet een vergadering van de gemeenteraad, zoals we die thans kennen. Het was namelijk nog de zogenaamde noodraad, een college, waarvan de leden niet door de bevolking gekozen waren, doch verzocht waren zitting te nemen. Eerst midden 1946 werden verkiezingen gehouden, waardoor de situatie weer normaal was. In die noodraad, die voor de eerste maal op 7 november 1945 bijeen kwam, hadden voor de voormelde - fuserende - partijen onder andere zitting J.H. de Groot, C.A. Hoftijzer, J. Ringnalda, S. Ruiters, H.L. van Veen (allen uit de SDAP), L.B. van Drimmelen, C.J.P. Vorster en A. Kalf.

Adviseurscollege van vlak na de oorlog, van links naar rechts staand: J.H. de Groot, dr. E.M. van Zinderen Bakker, ir. A. Kalf, T.G. Slijkhuis, en mr. T. Vroom. Zittend: dr. C.J.P. Vorster, burgemeester Quarks van Ujford, gemeentesecretaris Corbach en J.G.A. Kuhlmann. Foto: A.C. Stokhuijzen.



Bij de verkiezingen van 26 juli 1946 werd voor de PvdA onder meer gekozen L.M. Miltenburg, gekomen uit de rooms-katholieke hoek. Hij heeft zijn benoeming niet aangenomen. Het is niet onwaarschijnlijk, dat de geestelijkheid de "nodige" druk op hem en vooral op zijn vrouw heeft uitgeoefend!

De "doorbraak" veroorzaakte kennelijk enige consternatie in kerkelijke kringen. Dit blijkt ook uit het feit, dat mededelingen en advertenties van de kant van het oprichtingscomité door zowel door het protestant-christelijke Trouw als de room-katholieke Veluwe-IJsselbode

werden geweigerd. Overigens ging het bij degenen, die zich aansloten bij de PvdA ook niet altijd van harte.

Koos Vorrink kwam eens met een verhaal over een zeer liberaal man. Liberaal te verstaan in de zin van lid van de Liberale Staatspartij, voorganger van de VVD. Deze zeer liberale man werd op een ochtend wakker door lawaai op straat. Hij stapte uit bed, deed de gordijnen open, zag een juichende menigte met rode vlaggen en hij dacht: "Ik voel mij socialist worden". Toen de volgende dag het rumoer minder was geworden, sloot hij 's avonds de gordijnen, stapte in bed en dacht: "Nee, ik ben toch liberaal".

Zo verging het mr. P.J. Oud, de voorman van de VDB, die schoorvoetend had meegedaan aan de oprichting van de PvdA en in 1947 bedankte. Zo verging het ook ons Apeldoornse raadslid A.M. de Weerd, die in Apeldoorn meedeed omdat hij een trouw volgeling van Oud was. Logisch was, dat hij, toen Oud zich terugtrok, ook bedankte. In 1949 kwam hij terug in de Apeldoornse raad namens de VVD. Kort na de oprichting van de PvdA werden in verscheidene afdelingen cabarets opgericht. Zo - op initiatief van onze toenmalige wethouder Henk van Veen - ook in Apeldoorn. Een van de teksten van een liedje ging over het bedanken van de oud-vrijzinnig democraat mr. P.J. Oud als lid van de PvdA. De tekst luidde als volgt:

*Bij de fusie was ook Oud van de partij,
Maar hij hoorde er toch eigenlijk niet bij,
Hij dacht hoe kan ik zo verdwalen bij die rooie socialen,
Socialisme is toch eigenlijk niks voor mij*



*De arbeiderszangvereniging "Kunst en Strijd".
Foto: privécollectie A. van der Velde.*

Een van de methoden om propaganda voor de Partij te maken was de colportage met het blad "Met Volle Zeilen", 's Zaterdagmiddags ging een ploeg in een wijk op stap, huis aan huis aanbellende in de hoop een krantje a 10 cent te kunnen verkopen. Bij die colportage deden zich onder andere de volgende situaties voor. Een colporteur belde aan, de deur werd geopend en op de vraag "wilt U een krantje van de PvdA kopen", was het antwoord: "Laat Jo de Groot (toen wethouder) zelf maar komen." En wat gebeurde? Jo de Groot, die toevallig bij het aangrenzende huis voor de deur stond, stapte over de heg en zei: "Hier is-ie dan" en toen kon de man er niet onderuit, hij moest wel kopen. Een andere keer werd weer ergens aangeboden met de vraag tot kopen van de krant van de PvdA en als antwoord kwam "Dat hoeft

Voetbalelftal van links naar rechts:
A. van der Velde,
W.H. Geursen,
Schonezville,
C. Hoftijzer,
Van Weenum.
Zittend: NB, NB,
S. Kamphuis,
S. Ruiter, J. de Groot.
Foto: privécollectie A.
van der Velde.



niet, ik ben al lid van de Partij", waarop de verkoper op het naam-bordje keek en zei "Dan moet er iets mis zijn in de administratie. Ik ben secretaris van de afdeling en u staat niet op de ledenlijst; ik zal u dus maar meteen noteren." De man schrok en reageerde: "Ik bedoel dat ik lid van de bond ben".

Ook in de raadszaal werd wel eens gelachen, zoals bijvoorbeeld toen wethouder van Veen uitvoer tegen de communist Jongepier. Dat ging in de trant van: "Als de Heer Jongepier dit zegt en als de Heer Jongepier dat naar voren brengt en als de Jonge heer Pier het volgende beweert. Van Veen begreep niet waarom de hele raad zo moest lachen. Na voorlichting door de secretaris had hij het zelf ook niet meer.

In een afdelingsvergadering gebeurde het volgende. Een uit de Vrijzinnig-Democratische Bond afkomstig bestuurslid trad af en er moest dus een nieuw bestuurslid gekozen worden. Een oud-SDAP-er werd kandidaat gesteld en gekozen. Dit was aanleiding voor het ook uit de VDB afkomstige lid De Weerd om uit te roepen: "Het lijkt wel of we hier met allemaal socialisten zitten".

De Apeldoornse gemeenteraad hield zich ook bezig met sport. Dat zal niemand verwonderen, want sport maakt een dusdanig belangrijk deel uit van wat er in de maatschappij gebeurde, dat de raad daar niet omheen kon. Maar de raad hield zich ook daadwerkelijk bezig met de sportbeoefening en speelde dan ook van tijd tot tijd een voetbalwedstrijd. Dat gebeurde onder andere tegen de ambtenaren, de doktoren en de pers. Doelverdediger bij de pers was een keer de toenmalige correspondent van Het Vrije Volk in Apeldoorn, de later bekende cabarettier Jaap van de Merwe.

Waar hield men zich in de raad mee bezig?

Soms met elkaar prikkelen, zoals bijvoorbeeld toen in 1946 een CHU-raadslid namens de protestant-christelijke fracties aandacht vroeg voor de verbetering van de lonen/salarissen van de ambtenaren. Prompt toonde het PvdA-raadslid Vorster zich blij verrast over het feit, dat de rechtse raadsleden warme voorstanders bleken te zijn van

de genoemde verbetering. Zulks temeer omdat de verantwoordelijkheid voor de lage lonen ligt bij de rechtse partijen. "De PvdA (voor dien in het bijzonder de SDAP) heeft steeds voor verbetering van de beloning van het gemeente-personeel op de bres gestaan en hij roept de rechtse partijen van harte een welkom toe in de rijen der strijders voor lotsverbetering."

Voorals had de PvdA voortdurend aanvallen te verduren van het CPN-raadslid Jongepier, die waarschijnlijk hoopte kiezers over te halen naar zijn partij. Dit was trouwens niet specifiek Apeldoorns; het was duidelijk landelijk georganiseerd, zoals blijkt uit de steeds terugkerende aanvallen, bijvoorbeeld in het dagblad van de CPN *De Waarheid*. In het "cabaret-Van Veen" kwam dan ook de volgende tekst in een liedje voor:

*De waarheid is bij De Waarheid gestorven,
Dat liegen op liegen daar moest zij aan dood.
Wij komen als bidders de uitvaart verzorgen,
De laster, de leugen nog zwaarder dan lood.*



In juni 1948 bij de algemene beschouwingen over de begroting van 1948 zei Jongepier onder andere: "De wereld is in twee kampen verdeeld, namelijk in het afstervende kapitalistische en in het groeiende socialistische kamp." Hij wilde daarmee te kennen geven dat de PvdA tot het kapitalistische en zijn partij tot het socialistische kamp behoorde.

Nog krasser en directer waren zijn uitspraken bij de algemene beschouwingen tijdens de behandeling van de begroting van 1952, zoals: "Deze partij dient zich aan als een 'rooie' en noemt zich socialistisch. Haar taak is het de arbeiders van de strijden van de communisten af te houden" en "de PvdA heeft in de laatste drie jaren in belangrijke mate mede een stempel gedrukt op de gemeentepolitiek van Apeldoorn. Deze socialistische politiek kon gevoerd worden, mede dankzij een 'sluitende' begroting in 1950 en een tekort in 1951, met als resultaat dat wij weer baas zijn in eigen huis. Jawel, een sluitende begroting 1950 op kosten van de brede massa en dat noemt men brutaalweg socialistische politiek."

Alle partijen richtten zich in november 1956 tegen het toenmalige CPN-raadslid Cleton, toen hij in de Apeldoornse gemeenteraad het optreden van de Sovjet-unie in Hongarije verdedigde.

1 mei-viering in de jaren 50.

Foto: privécollectie A. van der Velde.

Zondag

De zondag kwam met grote regelmaat terug in de discussie, zoals: het Bosbadrestaurant (het Bosbad is het huidige Kristalbad) mag niet op zondag open, voorstellen in die richting werden in de vergaderingen van 10 mei 1946 (16 tegen 12 stemmen) en 17 juli 1947 (17 tegen 15 stemmen) verworpen.

In de raadszitting van 27 maart 1947 werd gediscussieerd over een overeenkomst met Vander Endes Autobusmij. Dit betrof de exploitatie van een plaatselijke busdienst. Het CHU-raadslid Jonker stelde voor geen busdienst op zondag toe te staan. De burgemeester, ook CHU, achtte het echter een onding, dat Apeldoorn het op zondag zonder busdienst zou moeten stellen. Het voorstel van Jonker werd met 20 tegen 14 stemmen verworpen.

In hetzelfde vlak lagen bezwaren van een SGP-raadslid tegen de post "Assurantiën" in de begroting. En niet te vergeten het stichten van scholen voor bijzonder onderwijs. In dit verband kan genoemd worden het voorstel tot het verstrekken van subsidie aan de Christelijke Handelsavondschool. Het PvdA-raadslid Quast zei hierover: "Ik ben voorstander van bijzonder onderwijs. Dit is hier echter niet aan de orde. Het gaat hier om het behoefte-element. De Middelbare Handelsavondschool is niet overbelast, staat zeer goed bekend en zal stellig geschaad worden door de komst van deze christelijke school. Is er behoefte aan een Christelijk Handelsavondschool? Moet de pacificatie worden doorgetrokken tot dit vakonderwijs? Moet deze splitsing ook gelden voor deze leerlingen, die als regel tussen de 16 en 20 jaar zijn? Gevraagd is aan een aantal voorstanders van christelijk onderwijs, welke argumenten zij konden aanvoeren voor het bestaansrecht van een Christelijke Handelsavondschool. Het resultaat was onbevredigend. Zo is aangevoerd dat de lessen worden geopend en gesloten met gebed. Is dat doorslaggevend? Er zou in de lessen worden gesproken over de dienende taak die de leerling in de samenleving te vervullen zal hebben. Maar is dat het monopolie van de christelijke school?"

In de discussie komt verder naar voren de mening van een oud-leerling van christelijke huize, dat het inzicht moet komen, dat de subsidiëring van een christelijke cursus moet leiden tot een verbod van het onderwijs, die in strijd is met het algemeen belang. Voorts wordt de PvdA-er Van Walsum (genoemd als een onverdacht christen) geciteerd: "Het christelijke onderwijs is een zegen, maar men moet ervoor eppassen er geen afgoderij mee te bedrijven. Men kan niet consequent zien naar de levensleer. Dat gaat slechts op bij algemeen vormend onderwijs. Bij vakonderwijs wordt dit een wangestalte, te vergelijken met autorijles op confessionele basis." (Het voorstel werd aangenomen met 17 tegen 15 stemmen, waarbij aangetekend moge worden dat 4 leden van de PvdA-fractie afwezig waren; zij zouden stellig tegen hebben gestemd). Een soortgelijke situatie deed zich voor in 1951 toen het ging om een protestants-christelijke huishoudschool. Het desbetreffende voorstel werd aangenomen met 20 tegen 15 stemmen. De anti-revolutionaire fractie maakte in 1955 bezwaar tegen de openstelling van Lumido op zondag.

Ten slotte wat dit onderwerp betreft een toch wel vermakelijk punt: In 1951 was het 100 jaar geleden dat de Woningwet tot stand kwam. Ter herdenking van dit feit was onder andere in Arnhem een tentoonstelling ingericht. Besloten werd dat de raad een bezoek aan deze tentoonstelling zou brengen. De protestants-christelijke fracties deden niet mee aan die excursie. De tentoonstelling was namelijk ook op zondag open.

De woningbouw

In 1946 werd gesproken over de bouw van 40 (!) arbeiderswoningen. Deze woningen konden echter nog niet worden gebouwd door gebrek aan hout. Eerst in december werd een aanvang met de bouw gemaakt. De bouw van arbeiderswoningen op Westenenk kwam in 1947 ter sprake. Het CPN-raadslid Cleton vond de te bouwen woningen te duur en stelt voor om zogenaamde verdiepingwoningen te stichten. Wethouder Van Veen veronderstelde dat Cleton niet bekend was in Apeldoorn, want de bouw van verdiepingwoningen zou in Apeldoorn geen kans hebben: "de mensen willen er hier niet aan". Het getuigde niet van een vooruitziende blik, die hij - zoals later duidelijk zou worden - toch wel bleek te hebben.

Een interpellatie van PvdA-fractievoorzitter Hoftijzer op 21 mei 1948 betrof de slechte kwaliteit van woningen die gebouwd waren aan de Hegge en aan de Bremlaan. CHU-wethouder Slijkhuis was medearchitect van de woningen. Hij zag kennelijk de bui hangen, want per 4 mei 1948 had hij ontslag als wethouder gevraagd en per 1 juni daarop volgend bedankte hij als raadslid. In 1953 stelde PvdA-raadslid Ruiter in vragen de woningnood aan de orde.

Hoewel niet direct de woningbouw betreffende mag onder dat opschrift toch wel melding gemaakt worden van de opvatting van het bestuur van "De Goede Woning", dat in 1951 weigerde een delegatie van de gemeente in zijn midden op te nemen en ook geen bewoners in het bestuur wenste.

Het nieuwe raadhuis

Op 27 maart 1947 kwam aan de orde het voorstel van B en W om het terrein tussen Hoofdstraat, Badhuisweg en Sprengenweg te bestemmen voor de bouw van het toekomstige raadhuis. Wethouder Van Veen merkte toen op: (en hier blijkt dat hij wel een vooruitziende blik had). "Aan het einde van deze eeuw zal de gemeente waarschijnlijk 110.000 - 150.000 inwoners tellen. Misschien acht men 150.000 een te hoge schatting, maar 110.000 zullen het er zeker zijn." Tegen een AR-raadslid dat van mening was dat het geld kost, zei Van Veen: "Inderdaad! Maar we zijn er niet mee klaar, dat vast te stellen. We moeten ons afvragen, of de kosten zo hoog zijn, dat deze uitgave niet verantwoord is. Dat is wel het geval bij de bouw van het raadhuis op het Marktpllein. Dat is financieel onuitvoerbaar."

Bij dit plan - het betreft hier de bouw van een gemeentehuis, dat zeker een eeuw dienst zal doen - achtte hij het geld niet van voldoende invloed, dat men daaraan de bouw ondergeschikt zou mogen maken. "Ten aanzien van het slopen van woningen" (in de tijd van huizenschaarste), zegt Van Veen, dat het de bedoeling is tot aankoop over te gaan. "Slopen komt eerst aan de orde als men gaat beginnen met bouwen. Er is daarbij aan een termijn van 10 jaar gedacht; wanneer het over 12 jaar niet mogelijk is met de bouw te beginnen, dan zijn we er slecht aan toe. Hoe het echter ook zij, in ieder geval is de bouw van een nieuw raadhuis nodig. Dat was reeds in 1940 het geval. Een betere plaats is naar het oordeel van B en W niet te vinden, afgezien dan van de Markt." Het voorstel van B en W werd met 19 tegen 15 stemmen aangenomen. In de raadsvergadering van 19 augustus 1948 kwam de verbouwing van het oude raadhuis aan de orde, terwijl al jaren eerder nieuwbouw had moeten plaats vinden. Dit was voor wethouder Van Veen aanleiding tot de volgende ontboezeming: "Nu blijkt hoe de schrielheid der vaders wordt bezocht aan de kinderen. Wij hebben

Het 'oude' raadhuis.
Foto: Gemeente
Apeldoorn.



een nieuw gemeentehuis nodig." Hij zou liever tot de bouw daarvan overgaan, maar hieraan valt de eerste 10 jaar nog niet te denken. Eind 1949 kwam bij een voorstel tot aankoop van enige panden in de Nieuwstraat het nieuwe raadhuis weer aan de orde. Volgens wethouder Van Dalen (AR) zijn de plannen nog niet gereed.

In zijn Nieuwjaarsrede van 1953 hield de burgemeester een beschouwing over Apeldoorn, waarin de gedachte aan een dorp moest plaats maken voor die aan een stad. Zijn conclusie is, dat de bouw van een nieuw raadhuis dan ook zeer urgent is. Ook in zijn Nieuwjaarsrede van 1954 noemde de burgemeester als één van de wensen een nieuw stadhuis. In datzelfde jaar kwam aan de orde een voorstel tot kredietverlening voor het treffen van voorzieningen aan het bij de gemeente in gebruik zijnde pand Raadhuisplein 6. Naar aanleiding van dat voorstel kwam vanuit de raad de vraag, hoe het stond met de plannen voor een nieuw raadhuis. De voorzitter antwoordde dat hopelijk binnenkort een voorstel tot aanwijzing van een architect aan de raad zou worden gepresenteerd. In de vergadering van 28 juni 1956 werd voorgesteld aan de architect Ir. J.A. van der Laan opdracht te geven tot het maken van een voorlopig ontwerp van een raadhuis.

De financiën

De door Van Veen genoemde schrielijkheid der vaderen kwam ook tot uitdrukking in de in 1949 door de burgemeester uitgesproken Nieuwjaarsrede, waarin hij, sprekende over de financiële toestand van de gemeente, zei: "Met alle waardering overigens voor het werk van de Commissie-Oud inzake de noodvoorziening (van de gemeentefinanciën) moet toch geconstateerd worden dat opnieuw de zuinigheid wordt bestraft en een gemeente als de onze, die steeds een zeer sober beheer heeft gevoerd, thans daarvoor in haar ontwikkelingsmogelijkheden wordt beknot." In de raadsvergadering van 29 januari 1953 bracht het PvdA-raadslid Japin dit onderwerp ook ter sprake: "Bij een niet al te diepgaande beschouwing zou men tot lof kunnen komen voor het zuinige en voorzichtige beheer in het verleden. Dit hoeft echter niet direct te leiden tot waardering van het financiële 'beleid' in het verleden.

In reactie op vroeger 'beleid' concludeer ik dat er veel is nagelaten, dat bij een ruimer begrip voor de dienende taak der gemeente zeker tot uitvoering zou zijn gekomen." (De aanhalingstekens bij het woord "beleid" werden ook door Japin genoemd).

Diversen

Als afsluiting van de weer gave van het raadswerk in de periode 1946-1957 kan nog genoemd worden, dat Mw. (Vis-) Sabel o.a. vragen heeft gesteld over:

(in 1948) de schoolmelkvoorziening op de openbare lagere scholen (zulks om een stukje geschiedenis in de herinnering terug te roepen),
(in 1954) het zolang mogelijk zelfstandig laten wonen van bejaarden (een onderwerp dat anno 1996 nog actueel is).



De schoolmelkvoorziening. Foto: Gemeente Apeldoorn.

Een greep uit enkele min of meer principiële zaken: Er was een hoofd van de openbare school in Klarenbeek benoemd. Hij aanvaardde zijn benoeming niet, daar de dominee hem kennelijk niet geschikt achtte en dreigde een bijzondere school te zullen stichten.

In 1956 stelde het college een wijziging van het ambtenarenreglement voor. Het behelsde het intrekken van een bepaling, dat een huwende ambtenares ontslagen zou worden. Toen kwam uit de raad het voorstel om ontslag te geven aan alle in concubinaat levende ambtenaresen. Het collegevoorstel werd echter ongewijzigd aangenomen met 21 tegen 14 stemmen.

De partij in Apeldoorn

Regelmatig werden er bestuurs- en afdelingsvergaderingen gehouden waar het niet altijd plezierig toeging. Om nu niet de indruk te geven dat het in feite alleen maar kommer en kwel was, is het nodig om vast te stellen, dat er op velerlei gebied sprake was van grote saamhorigheid en bereidheid om werk voor de partij te doen. Dat gold natuurlijk in de eerste plaats voor degenen, die één of andere functie in de partij vervulden (bijvoorbeeld bestuursleden, gemeenteraadsleden), maar ook voor de "gewone" leden. Een aantal voorbeelden:

Het meepraten en meedenken op de vergaderingen;
het meewerken aan de propaganda, onder andere de verkoop van "Met Volle Zeilen", reeds eerder genoemd;
het meewerken aan de verkiezingspropaganda, zoals het bemannen

van stands, het vouwen van verspreidwerk en het huis aan huis bezorgen van dat materiaal;

het meewerken aan het draaiende houden van de afdeling, onder andere door te helpen bij de contributie-inning.

De contributie-inning: in de huidige tijd van acceptgiro, telegiro en automatische overschrijving, een haast onvoorstelbare gang van zaken. De afdeling was verdeeld in wijken; in iedere wijk was een partijgenoot, die zorgde voor de contributie-inning en daartoe maandelijks, voorzien van contributiezegels, de leden bezocht en tegen betaling de nodige zegels overhandigde.

Was iemand niet thuis of was er op het ogenblik dat het wijkhoofd aan de deur kwam geen geld, dan ging deze veelal de volgende week nog eens! Onvoorstelbaar, maar toch ook nuttig! Want op deze wijze bleef er een regelmatig contact met de leden bestaan, ook al kwamen ze niet op de afdelingsvergaderingen.

We spreken nu van de afdeling Apeldoorn en daartoe behoorden alle leden van de partij, die in de gemeente Apeldoorn woonden. In de beginperiode waren er in de gemeente Apeldoorn de afdelingen Apeldoorn, Ugchelen, Beekbergen en Loenen, die verenigd waren in de federatie Apeldoorn. Die federatie was slechts van belang in de periode van de gemeenteraadsverkiezingen, aangezien dan de grotslijst opgesteld moest worden. De dorpen waren dan zeer alert, opdat, als het even kon, ook een vertegenwoordiger uit "hun dorp" op een verkiesbare plaats zou komen. De afdeling Ugchelen had de beschikking over een eigen gebouw, nou ja, een gebouw: het was een vrij grote houten keet, die bij één van de leden met veel ruimte bij zijn huis op het erf stond. Het gebouw had ook een naam, namelijk PAL VU, afkomstig van Proletariërs Aller Landen Verenigt U, een zeker aan de oude socialisten niet onbekende kreet.

De oude SDAP had voor de oorlog al scheuringen gekend, zoals bij de oprichting van de OSP (de Onafhankelijk Socialistische Partij). Maar ook de PvdA bleef daarvoor niet gespaard, zoals ook elders in dit boek vermeld zal worden. In de periode, waarover dit hoofdstuk gaat, ontstond de PSP (de Pacifistische Socialistische Partij) uit onvrede met

*De Apeldoornse afvaardiging op een PvdA-congres in 1952. Van links naar rechts aan de tafel: mej. H. Rubens en de heren Voogd, Van Schie (Arnhem) en Van Rees.
Foto: privécollectie H. Rubens.*





het standpunt van de partij ten aanzien van de NAVO. Natuurlijk bleef in dat opzicht ook de afdeling Apeldoorn niet gespaard. Eén van de leden, die enige jaren na de oprichting van de PSP overstapte naar die partij was Marten Huigen, de eerste voorzitter van de afdeling.

Een gebeurtenis, die veel stof deed opwaaien in de afdeling was de affaire-Ruiter. Jo de Groot, wethouder, was geruime tijd ziek en het werd noodzakelijk, dat zijn functie door een ander werd waargenomen. S. Ruiter werd toen - in de raadsvergadering van 19 april 1956 - als tijdelijk wethouder gekozen. Begin januari 1957 bedankte de Groot als raadslid en dus ook als wethouder, Ruiter werd gekozen als wethouder. De Groot werd als raadslid opgevolgd door Mw. Bloemsma, die zich terugtrok, toen de Groot, weer hersteld, opnieuw beschikbaar was voor het raadslidmaatschap. Volgens de meeste betrokkenen was afgesproken dat Ruiter zich als wethouder zou terugtrekken op het ogenblik dat de Groot weer beschikbaar was. Ruiter was het daar mee niet eens en bleef - met steun van de meeste andere partijen - zitten. Het gevolg was, dat Ruiter in de eerste plaats door de fractie niet meer werd erkend als lid van de fractie en vervolgens werd geroyeerd als lid. Een trieste zaak, voor de partij en alle betrokkenen.

Een trieste zaak aan het eind van deze periode, maar geen reden om triest te eindigen. Ons raadslid Marius Roeterdink mocht een aantal jaren als oudste van de raad de Nieuwjaarsrede van de burgemeester beantwoorden. Zo ook in 1952, toen de burgemeester zich vrij somber betoonde. Roeterdink besloot zijn toespraak met het Apeldoornse gezegde: "le mott'n rekenen, 't is nooit zo duuster, of 't wordt weer lich"!

"Neonverlichting voor het winkelcentrum aan de Arnhemseweg. Vele genodigden waren vrijdagavond in cafetaria Buitenhuis bijeen bij de inschakeling van de reclameverlichting aan een deel van de Arnhemseweg, die door burgemeester Des tombe ontstoken werd."

Op de foto geheel links burgemeester Des Tombe, tweede van rechts PvdA-wethouder Jo de Groot en links onder PvdA-wethouder Jan Quast.

Foto: Apeldoornse

DSJV 'NIEUWE KOERS'

Gelukkig was er bij de oprichting van de Partij van de Arbeid dadelijk het besef, dat men ook jongeren hard nodig had en dat dus in die richting ook iets gedaan moest worden. Zo ontstond al in 1946 - landelijk - de DSJV (Democratisch Socialistische Jongeren Vereniging) Nieuwe Koers. Apeldoorn bleef niet achter. Eind 1946 ontmoette Apeldoorn Gerrit Steenbergen de landelijk secretaris van Nieuwe Koers, Eibert Meester (later landelijk secretaris van de partij). Steenbergen trommelde wat jongere partijgenoten op en zo had in december 1946 ten huize van PvdA-bestuurslid Jan Quast een gesprek plaats met die "jonge" Apeldoorners. Daar werd besloten tot oprichting van een afdeling in Apeldoorn. "Jonge" staat tussen aanhalingstekens, want de meesten waren niet zo piepjong; er waren op de eerste bijeenkomst ook enigen, die de 30 jaar al waren gepasseerd, zij hebben echter de eerste tijd wel degelijk hun steentje bijgedragen.

De activiteiten van De Nieuwe Koers

De afdeling was, zeker in de eerste jaren van haar bestaan, zeer actief. Zo maar een greep (in willekeurige volgorde uit het geheugen, want een archief uit die jaren bestaat niet meer): Afdelingsbijeenkomsten met uiteraard politieke onderwerpen, veel contacten in gewestelijk verband en uit dien hoofde vaak gewestelijke (weekend-)bijeenkomsten. Met grote groepen actief meedoen aan de jaarlijkse landdagen, die werkelijk grootse samenkomsten waren met sprekers als Banning, Schermerhorn en Joekes (toen voor de partij minister van Sociale Zaken). Van deze laatste is de uitspraak "DSJV betekent niet alleen Democratisch Socialistische Jongeren Vereniging maar ook Durf, Strijdlust en Jeugdig Vuur". Actief deed de afdeling Apeldoorn mee. Vaak met een praalwagen, waarvoor van de "Coöperatie Vooruit" in Apeldoorn een vrachtwagen werd geleend, die, meestal onder leiding van Gerrit Steenbergen, werd opgebouwd en dan in de demonstraties een mooie blikvanger was. Overigens - het was niet alleen maar zwaar politiek bezig zijn. Fietstochten, onder andere naar het Openluchtmuseum in Arnhem; weekendkampen, onder andere op Rabbitt Hill bij Nieuw-Milligen en in Nunspeet. Daarnaast grote landelijke en internationale kampen.

*Van links naar rechts op de praalwagen van Nieuwe Koers: Henk Wolf, Gerrit Steenbergen, Koen Peters, Henk Bessels en Jan Rous.
Foto: privé-archief A. van der Velde.
(foto staat tevens op de omslag)*



Zeker mogen daarvan genoemd worden een kamp bij de Paasheuvel in Vierhouten en een kamp in Stockholm met meer dan 20.000 deelnemers uit bijna alle delen van de wereld.

Ter gelegenheid van de tentoonstelling "Bloemen in Berg en Bosch" in 1948 organiseerde de afdeling Apeldoorn een weekendbijeenkomst, waar meer dan 200 deelnemers uit de wijde omgeving samenkwamen om te luisteren naar een toespraak van Koos Vorrink op zaterdagavond en om een bezoek te brengen aan de tentoonstelling op zondagmiddag.

De zogenaamde doorbraak kon ook in Nieuwe Koers teruggewonnen worden. Natuurlijk waren er velen afkomstig uit de SDAP-hoek, maar ook - om het maar zo te noemen - de kerkelijke hoek was goed vertegenwoordigd, zelfs de zoon van een hoogleraar aan de Theologische Hogeschool (van de Christelijke Gereformeerde Kerk) ip/Apeldoorn was lid van onze afdeling!

Opening van het nieuwe jeugdhonk aan de Hietveldweg te Beekbergen door wethouder Jan Quast. Foto: Apeldoornse Courant.



Betekenis voor de partij

Heeft Nieuwe Koers ook iets betekend voor de Partij? Stellig! Landelijk bekende personen zijn bijvoorbeeld Goos van 't Hul, de eerste voorzitter van Nieuwe Koers-landelijk, die o.a. wethouder is geweest in Amsterdam, Herman Wigbold, de eerste redacteur van "Nieuwe Koers", het blad van de vereniging, later o.a. hoofdredacteur van Het Vrije Volk, de huidige minister Jan Pronk. Plaatselijk zijn (oud-) Nieuwe Koersers bestuurslid van de partij-afdeling geweest, Nieuwe Koers heeft raadsleden geleverd en Jan Quast werd, toen hij nog lid was van Nieuwe Koers, wethouder. En dan nog de velen, die wellicht minder op de voorgrond zijn getreden, maar toch hun - socialistische - vorming in Nieuwe Koers hebben gekregen en daarvoor mee-doende en mee-denkende partijgenoten zijn geworden.

Nieuwe Koers was aanvankelijk een deel van de Partij en toonde zich redelijk volgzaam. De periode kwam echter dat jongeren meer hun eigen regels wilden stellen en hun eigen ideeën wilden volgen. Daardoor kwam er een periode, waarin "de club" onafhankelijk van de Partij werd en zich soms zelfs tegen de Partij opstelde.

Markante persoonlijkheden

J. Ringnalda

Jelle Ringnalda (1886-1954) werd in 1945 als lid van de SDAP in de zogenaamde noodraad van Apeldoorn benoemd. Deze benoeming kwam niet zomaar uit de lucht vallen.

In 1924 vestigde hij zich in Apeldoorn. In zijn vorige woonplaats, Leeuwarden, was hij al een actief lid van de SDAP en ook in Apeldoorn heeft hij zijn grote kwaliteiten in dienst gesteld van de socialistische beweging.

Voor al de culturele zijde van het politieke werk trok hem aan en door zijn gedegen kennis werd zijn oordeel over verschillende onderwerpen steeds van zeer groot belang geacht. Even vanzelfsprekend was het, dat hij bij de eerste gemeenteraadsverkiezingen na de oorlog op

de PvdA-lijst stond en - na de noodraad - een gekozen gemeenteraadslid werd.

Op 15 januari 1949 werd hij, toen wethouder Van Veen ernstig ziek was, tot tijdelijk wethouder gekozen en hij werd op 24 maart 1949, na het overlijden van Van Veen, wethouder. Hij kreeg geheel in de lijn van zijn ambities de portefeuille van onderwijs.

Ambitie is eigenlijk een woord dat niet bij de persoon Ringnalda past. Hij stelde zich beschikbaar voor het openbaar bestuur, niet uit de behoefte om zich op de voorgrond te plaatsen, maar uit besef dat het werk gedaan moest worden. In 1953 stelde hij zich niet herkiesbaar; hij vertrok naar Utrecht, waar hij op 6 januari 1954 is overleden.

Het Vrije Volk schreef over Ringnalda, dat zijn karakter van dien aard was, dat hij bij iedereen zeer gezien was. Hieraan mag worden toegevoegd, dat hetzelfde gezegd kan worden over zijn vrouw, die jaren zeer actief geweest is in de Vrouwenbond van de SDAP en later de PvdA. Bijzondere mensen, die van grote betekenis zijn geweest voor de partij en voor Apeldoorn!

J. Ringnalda.
Foto: PvdA-archief.



J.H. de Groot

Eén van de mensen die gedurende lange tijd een belangrijke positie binnen de SDAP en later de PvdA in Apeldoorn hebben gespeeld is Johannes Herman (Jo) de Groot (1904-1973). Zijn politieke carrière gaat terug naar ver voor de oorlog. De in Apeldoorn geboren en getogen De Groot was voor de oorlog eerst 10 jaar lid van de Arbeiders Jeugd Centrale (AJC) en werd in 1925 lid van de SDAP. Op 1 september 1931 verscheen hij op 26-jarige leeftijd voor de SDAP in de Apeldoornse gemeenteraad. De SDAP had toen zes van de 29 zetels in de raad waarvan er een werd bezet door de eerste sociaal-democratische vrouw in de raad: Henriëtte Hoogstraal-de Haan.

Jo de Groot werd geboren aan de Christiaan Geurtsweg in Apeldoorn. Vader en moeder hadden zich vanuit Heerde hier gevestigd. Zijn vader was bouwvakker met een gezin van 8 kinderen, waarvan er twee op zeer jonge leeftijd overleden. Bij de AJC leerde Jo de Groot zijn latere echtgenote kennen, T. (Trijntje) de Groot-de Visser. Zij kwam oorspronkelijk uit Grouw en verhuisde in 1917 naar Apeldoorn. Vader Wigle de Visser was metaalbewerker bij de firma

Van der Ploeg; een bedrijf dat brandslangen en zuivelwerktuigen *Jo de Groot* maakte. De Visser richtte rond 1919 de Algemene Metaalbewerkers *Foto PvdA-archief*. Bond in Apeldoorn op. In 1931 trouwde Jo de Groot met Trijntje de Visser. De Groot was destijds broodbezorger (met de hondenkar) bij het kruideniersbedrijf van de Arbeiderscoöperatie "Vooruit". De winkel was gevestigd op de Eendracht, een van de vier filialen die de coöperatie destijds in Apeldoorn bezat.

Op 28 maart 1932 werd in Haarlem de Onafhankelijke Socialistische Partij (OSP) opgericht. Een meer radicale, revolutionaire afscheiding van de SDAP. Jo de Groot sloot zich aan bij de nieuwe partij en stapte op 7 april 1932 uit de raad. In 1935 omarmde hij de SDAP weer.

De Groot ontwikkelde zich verder en zijn artikelen in "De Bode", het blad van de bakkersbond begonnen op te vallen. In 1938 werd hij bezoldigd bestuurder van de toenmalige Bakkergezellenbond en verhuisde naar de Tuinbouwstraat in Amsterdam. Had zijn echtgenote het prima naar haar zin in de hoofdstad, Veluwa naar De Groot kon niet aarden in Amsterdam. Na nog even in Hilversum te hebben gewoond maakt de oorlog definitief een einde aan zijn loopbaan bij de Bakkersgezellenbond. Henrik Jan Woudenberg, leider van het Nederlands Arbeidersfront, werd als commissaris aangesteld om de vakbond te bevoogden waardoor er beslissingen werden genomen waar De Groot zich niet in kon vinden. In 1941 stapte De Groot uit de



bond en verhuisde enige maanden later weer naar Apeldoorn. Daar trok het gezin De Groot tijdelijk bij schoonfamilie De Visser aan de Badhuisweg in. Met drie kinderen was de ruimte veel te klein en enige tijd later verhuisden ze naar de Oranjestraat in Apeldoorn-Zuid. In deze tijd hield De Groot zich bezig met allerlei illegaal werk; zoals het verzorgen van bonnen voor joodse onderduikers en de produktie en verzending van Vrij Nederland. In die periode dook hij regelmatig bij familie in Grouw onder omdat er van alles misging in Apeldoorn. Van de groep die zich in Apeldoorn bezig hield met Vrij Nederland heeft bijna niemand de oorlog overleefd.

In een geschiedenisboek over Apeldoorn staat dat, toen Apeldoorn op 17 april 1945 bevrijd werd, burgemeester Quarles van Ufford ondergedoken zou hebben gezeten bij Jo de Groot. In een interview op 12 juni 1995 ontkende mevrouw De Groot dat: "Volledig uit de duim gezogen", zegt de krasse 88-jarige vrouw lachend.

Quarles van Ufford formeerde een adviseurscollege waar De Groot in opgenomen was. Op 7 november 1945 werd hij wethouder, wat hij tot 11 september 1966 zou blijven. Wegens ziekte (overspannenheid) moest hij van 10 juni 1957 tot 2 september 1958 zijn functie neerleggen.

Onder zijn leiding kwam een groot aantal maatschappelijke en sociale verbeteringen in Apeldoorn tot stand. De oprichting van een Gemeentelijke Geneeskundige Dienst was een van zijn eerste daden. Daarnaast nam hij het initiatief tot de oprichting van de Volkskredietbank en bevorderde hij de schoolmelkvoorziening. In latere periodes was hij de stuwende kracht achter de stichting en ontwikkeling van de Vlaswiek; de werkvoorziening voor geestelijk en lichamelijk gehandicapten.

Hij heeft ook een belangrijke bijdrage geleverd aan de bouw van het verpleeghuis Casa Bonita.

Jo de Groot heeft vooral bewondering afgedwongen door de wijze waarop hij, begonnen als broodbezorger, zich heeft ontwikkeld. De Groot was zeer geïnteresseerd in geschiedenis en politiek. Door kadercursussen en zelfstudie ontwikkelde hij zich tot een politicus van formaat. Naast de lokale politiek is hij van 1946 tot 1949 voorzitter geweest van het gewest Gelderland. Tot 1966 was hij lid van de Provinciale Staten van Gelderland.

Daarnaast bekleedde hij tal van andere belangrijke bestuursfuncties in het openbare leven: zoals regent van het Julianaziekenhuis en bestuurslid van de woningbouwvereniging "De Goede Woning".

De onverzettelijke De Groot liet in zijn lange staat van dienst zo af en toe wel eens een steek vallen. Zo was De Groot lichtelijk paranoïde als het om zijn eigen positie ging. Regelmatig verdacht hij partijgenoten ervan dat ze "aan z'n stoelpoten aan het zagen waren". Dit wantrouwen kwam de sfeer in de partij niet ten goede. Ook had hij niet zo'n gelukkige hand met het benoemen van personen. Zo werd Frans Hoekstra door hem aangesteld als directeur van de ROA (zie ook hoofdstuk vier).

Over het maken van fouten in zijn wethoudersperiode verwees De Groot in het Vrije Volk van 31 augustus 1966 naar een gedicht van Henriëtte Roland-Holst: "De waarde van de mens wordt niet bepaald door zijn fouten, maar door de mate waarin hij er bovenuit stijgt. Met andere woorden, de lering die je er uit trekt is bepalend."

H.F. Sabel

Mevrouw Hendrika Frederika (Riek) Sabel is lange tijd één van meest opvallende persoonlijkheden van de PvdA-Apeldoorn geweest. Ze werd op 27 juni 1902 te Zaandam geboren als dochter van een verffabrikant. Na haar eindexamen HBS woonde ze, zoals toen gebruikelijk, bij haar ouders, tot ze op 22-jarige leeftijd trouwde met de heer Vis. In de Tweede Wereldoorlog was het echtpaar zeer actief in het verzet. Zij kregen dan ook beiden het verzetskruis. Na de oorlog was mevrouw Vis actief in de Vereniging voor Vrouwenbelangen en Gelijk Staatsburgerschap. Ze nam deel aan de voorbesprekingen die geleid hebben tot de vorming van de afdeling van de



Partij van de Arbeid in Apeldoorn. In 1946 werd ze als mevrouw H.F. Vis-Sabel lid van de gemeenteraad. Tussen haar en de toenmalige fractievoorzitter, de heer C. Hoftijzer, ontstond na enige tijd een relatie. De heer Hoftijzer legde daarom in 1952 het raadslidmaatschap neer. Het huwelijk van het echtpaar Vis werd ontbonden en sedertien was mevrouw Vis als mevrouw Sabel voor de PvdA lid van de gemeenteraad tot 1966; vanaf 1958 als fractievoorzitter. Ze had graag wethouder willen worden, maar ze werd telkens net onvoldoende door de fractie ondersteund. Hierdoor streefden anderen, zoals Ringnaldaen Quast haar voorbij. Dat heeft nogal wat invloed gehad op de verstandhouding tussen wethouders en fractievoorzitter. Riek Sabel was in dezelfde periode dat ze in de Apeldoornse raad zat (van 1946 tot 1966) lid van de Provinciale Staten van Gelderland. Voor haar vele werkzaamheden werd ze geridderd in de Orde van Oranje-Nassau. De krant van 24 april 1966 berichtte: "Niet in de raad komt terug mevrouw Sabel, die vele jaren lang fractievoorzitter is geweest. Zij heeft de belangen van haar partij en van de gemeente altijd met kracht verdedigd. Zij was goed van de tongriem gesneden, dikwijls heel adrem, kwam vaak geestig uit de hoek en het zich beslist niet met een kluitje in het riet sturen." Op 30 juni 1966 (zij was toen nog net raadslid) haalde ze de krant als voorzitter van de nieuwe "Stichting Humanistisch Bejaardencentrum". Deze stichting heeft met voortvarendheid gezorgd voor de totstandkoming van het bejaardencentrum Mandala. De laatste tijd van haar leven heeft Riek Sabel daar gewoond. Ze is gestorven op 23 november 1989.

2

Oppositie en interne crisis

De jaren '60 vormden een periode van groeiende welvaart, een arbeidsmarkt waarop ruimte was voor de eerste gastarbeiders, voorop de Italianen, en stijgende inflatie doordat de confessionele-liberale kabinetten de markt vrijer lieten. De problemen die zich voordeden waren vooral die van verdeling van die welvaart. Die verdeling werd vooral bevochten door de vakbonden nu de partij in de oppositie tot machteloosheid was gedoemd. Nationaal lag de nadruk in de discussie vooral op immateriële zaken. Een nieuwe generatie die de oorlog niet had meegemaakt groeide op en herkende zich niet in de oude waarden van soberheid en respect voor het gezag. Een generatie die vraagtekens zette bij nog meer industrie, nog meer wegen, nog meer auto's, een generatie die een nieuwe betekenis gaf aan het woord milieu en voor zichtig begon over de ecologische crisis. Het enige kabinet in deze periode met PvdA-ministers, het kabinet-Cals (1965-'66), kreeg met die nieuwe generatie te maken in de zaak van het huwelijk van Beatrix en Claus. Tot zijn verbazing moest de premier ontdekken dat zijn uitspraak "Claus is een goede Duitser" niet werd geaccepteerd. Mochten de nozems van het begin van deze periode nog gezien worden als een maatschappelijk probleem, de provo-beweging van de jaren daarna was een politiek fenomeen. De onrust over het autoritaire regeringsbeleid resulteerde in nieuwe politieke stromingen: D'66, PPR en binnen de PvdA Nieuw Links. Politieke vernieuwing, maatschappij-hervorming, de derde wereld en Vietnam beheersten de politieke discussie. De generatie die de PvdA na de oorlog zo succesvol had geleid had het moeilijk met de kritiek van de jongeren. Toen Nieuw Links kans zag greep op de partij te krijgen haakten velen af. De oude Drees zegde zijn lidmaatschap op, een van zijn zoons werd mede-oprichter van DS 70, een partij die een flink deel van het oude PvdA-establishment opnam. Een nieuwe generatie stond klaar om de maatschappij te hervormen, maar wel onder leiding van een van de ouderen die staande bleef in de storm: Joop den Uyl.

Het verenigingsleven in de jaren 60

Behalve als politieke partij heeft de Partij van de Arbeid ook lange tijd uitstekend gefunctioneerd als vereniging waar men als gelijkgezinden contacten, ontwikkelings- en ontplooiingskansen, zorg en gezelligheid kon vinden. De groei van Apeldoorn en de PvdA daarin bracht in 1958 de noodzaak met zich om de organisatie van de Gemeentelijke Federatie opnieuw vast te stellen. Het daarna uitgegeven boekje met "gegevens" maakt duidelijk hoe die organisatie van toen werd vastgesteld.

Opbouw van de afdeling Apeldoorn (tekst integraal overgenomen uit het gegevensboekje van de afdeling, uitgave mei 1959):

De voortgaande groei van Apeldoorn, zowel van de gemeente als van de partij-afdeling, alsmede de verspreide bebouwing, de grote oppervlakte en het verminderde contact tussen de leden in de afdeling, deden in 1958 de behoefte ontstaan in dit opzicht bepaalde maatregelen te treffen, die het partijleven gunstig zouden kunnen beïnvloeden. Na diverse besprekingen met vertegenwoordigers uit de verschillende wijken werd tenslotte in de ledenvergadering van 3 september 1958 een voorstel van het afdelingsbestuur aangenomen, de afzonderlijke wijken een grotere zelfstandigheid te geven. Daardoor hoopte het afdelingsbestuur te bereiken dat:

- a. het partijleven wordt geïntensiveerd; meer en beter contact met en onder de leden tot stand komt;*
- b. het bestuursapparaat in de afdeling meer soepelheid krijgt.*

De wijkbesturen kunnen zelfstandig vergaderingen beleggen, met eigen agenda, organisatie en leiding. Eveneens kunnen voorstellen via het afdelingsbestuur aan de ledenvergadering van de afdeling gedaan worden. De inning van contributies, de ledenwerving, de verzorging van de colportages en de drukwerkverspreiding, behoort tot de noodzakelijke taken, waarin het afdelingsbestuur beslist moet worden bijgestaan. Tenminste eens per drie maanden en verder naar behoefte vergadert het afdelingsbestuur met de wijkbesturen om het werk in de afdeling te bespreken. De vergaderingen van het afdelingsbestuur worden regelmatig bijgevoond door afgevaardigden van elk der wijkken.

A-

De wijkindeling

Onze afdeling heeft destijds besloten tot de volgende wijkindeling: Wijk 'Zuid' omvat alle plaatselijke partijgenoten, die ten zuiden van de spoorweg Amersfoort-Deventer wonen. De beide overige wijken, welke dus benoorden de spoorlijn liggen, worden onderscheiden in 'Noord-West' en 'Noord-Oost'. De scheidslijn tussen de laatste wijken wordt gevormd door de Hoofdstraat en de Loolaan.

Bestuur der afdeling per oktober 1959: Voorzitter: G.G. van der Kolk, Secretaris: W. Kats, Penningmeester: Mw. G. van der Wey-Been, 2e voorzitter: J. Schepers, Leden: G.R. Bierman, IJ. Bouma, C. Hermes, H. Staneke.

Bestuur van de wijk 'Noord-West': Voorzitter: A. Vondeling, Secretaris: J. de Visser, Penningmeester: Mzv. van der Kolk, Leden: mej. H. Rubens, A. Brak, H. Vermolen.

Bestuur van de wijk 'Zuid': Voorzitter: A. Smit, Secretaris: A. Spaargaren, Penningmeester: J. Baars, 2e voorzitter: J.M. Bessels, 2e secretaris: Mlv. M. van Spijk-Alferink, 2e penningmeester: M. Wensveen, Lid: M. van Dijk Dooting

Bestuur van de wijk 'Noord-Oost': Voorzitter: H.D. Eleveld, Secretaris: J. Wesselius, Penningmeester: K. de jong, Lid: H. Hulleman, J. Kalk.

De Vrouwengroep

In de afdeling is een zeer actieve vrouwengroep aanwezig. Van de circa 950 leden, welke onze afdeling telt, behoort meer dan 1/3 deel tot de vrouwen-groep. Het dagelijks bestuur is als volgt samengesteld: J. Vermolen-Bresse (voorzitter), D. Wullink-Viersma (secretaresse), M.H. de Graaf-Weekhou (penningmeesteresse). Opgemerkt moet worden dat ook vrouwep uit andere afdelingen, bijvoorbeeld Ugchelen, deel uitmaken van deze groep.

Propagandacommissie

Voor de propagandacampagne in verkiezingstijd en daarbuiten staat een kleine commissie het afdelingsbestuur ter zijde, momenteel bestaande uit: p.g. T. de Blank en p.g. G.R. Bierman, terwijl de afdelingssecretaris hieraan toegevoegd is. Voorheen was een grote commissie op dit terrein werkzaam, waarin alle wijken vertegenwoordigd waren. Nu de wijken echter tot de huidige bestuursvorm gekomen zijn, is de noodzaak van een grote commissie verval-len, en blijkt bovengenoemde vorm praktisch wel de meest juiste te zijn. Over verspreiding, ledenwerving, colportage e.d. wordt met name in verkiezingstijd door het afdelingsbestuur vergaderd met de wijkbesturen en de propagandacommissie.

De partij-afdeling is vertegenwoordigd bij: a. het Cultureel Ontwikkelings Centrum door G.G. van der Kolk; b. het mei-comité, I. de Visser en H.J. Staneke.

Protestant Christelijke Werkgemeenschap, afdeling Apeldoorn: Bestuur: A. Brak; voorzitter; j. Moree; secretaris, Leden: J. Quast, H.C. Schaake, J. Kuiper.

Gemeentelijke federatie PvdA-Apeldoorn

De organisatie van de federatieve afdeling Apeldoorn verloopt thans nog niet zoals het huishoudelijk reglement gaarne wil. In het seizoen 1960/61 zal met oog op de raads- en statenverkiezingen van 1962 aan deze organisatie aandacht geschonken worden. In de praktijk werd tot dusver het bestuur der federatie gevormd door de leden van het dagelijks bestuur der verschillende afdelingen. In de gemeente Apeldoorn zijn de partij-afdelingen in Apeldoorn, Ugchelen, Beekbergen, Hoenderloo en Loenen. De afdeling Apeldoorn leverde tot dusver steeds ook het dagelijks bestuur voor de federatie, in de personen van de afdelingsvoorzitter, de secretaris en penningmeester. De secretarissen der andere afdelingen zijn: Beekbergen: J. van Werven, Hoenderloo: H.H. Götte, Loenen: J. van Asperen, Ugchelen: E.G. Schut. De zorg voor deze afdelingen namens het gewestelijk bestuur is in handen van p.g. Hf. Staneke uit Uddel. De federatieve afdeling Apeldoorn is gelijk aan 't 'rayon' dat vroeger ook de andere afdelingen omvatte.

De federatieve opzet, met daarin de wijkraden, heeft als organisatie gedurende de hele 60-er jaren redelijk gewerkt. Al ging het in Noord-Oost voortdurenderg moeizaam. Iets anders is dat het gehele verenigingsleven (en dus ook in de PvdA-gelederen) in de jaren 60 grote veranderingen onderging. Het werd steeds moeilijker om voldoende nieuwe mensen te vinden, die zich belangeloos en frequent wilden inzetten. Langzaam maar zeker verpieterde daardoor het interne sociaal functioneren in de Apeldoornse PvdA. Vooral voor de Vrouwengroep van de PvdA-Apeldoorn was dat beeld van verpietering heel duidelijk. Ze is aan de cultuurwijziging nagenoeg ten onder gegaan. Later, in de 70-er jaren, kwamen daarvoor de op andere leest geschoeide 'Rooie Vrouwen' terug. Als mogelijke oorzaken voor de cultuuromslag werden gemeld:

- doorzettend individualisme;
- opkomend intellectualisme;
- toenemende televisiecultuur;
- door de gunstige financiële omstandigheden leek de behoefte aan vrije tijd sneller te stijgen dan de vrije tijd zelf en veel verhuizingen maakten dat mensen minder persoonlijke banden met hun directe omgeving hebben.

Hoe het ook zij, om een beeld van de tijdsontwikkeling te geven worden hierna de letterlijke teksten van een paar jaarverslagen van zowel de partij-afdeling (1961/62) en 1966/67) als van de vrouwengroep (1958/59) en 1967/68) gepresenteerd.

Jaarverslag over de periode 1 oktober 1961 tot 30 september 1962 van de PvdA-Apeldoorn

De activiteiten van de afdeling Apeldoorn in het verslagjaar zijn in sterke mate bepaald door de gehouden verkiezingen voor de Provinciale Staten en de Gemeenteraad. Met name de kandidaatstelling voor de Gemeenteraad en de organisatie van de verkiezingspropaganda vereisten vele vergaderingen en besprekingen. Er werden 8 ledenvergaderingen gehouden, waarvan er 5 federatieledenvergaderingen waren. In twee van de laatstgenoemde vergaderingen werd door de raadsfractie verslag uitgebracht. Daar de agenda's van de ledenvergaderingen in het algemeen volledig bezet waren met huishoudelijke aangelegenheden was er weinig gelegenheid sprekers voor de bijeenkomsten uit te nodigen. Slechts de ledenvergadering van 16 november 1961, waarop pg.

E. Bagchus een inleiding hield over het onderwerp "Gemeentelijke Financien" vormde hierop een uitzondering. De vergaderingen werden gemiddeld door 37 leden bezocht, hetgeen bepaald te weinig is. Het afdelingsbestuur kwam 18 maal bijeen, waarvan vele malen met (vertegenwoordigers van) de wijkraden, de propagandacommissie en de vrouwengroep.

Voorts werden in het kader van de kandidaatstelling voor de gemeenteraadsverkiezingen 2 federatiebestuursvergaderingen en 1 federatievergadering gehouden.

Het bestuur onderging mutaties door het vertrek van pg. J. Schepers en verkiezing van de pgg. D. Tamboer en J.G. van der Kley tot bestuurleden. Het was per 30 september 1962 samengesteld als volgt: Voorzitter: drs. G.G. van der Kolk, secretaris: A. Vondeling, pennigmeesteresse: Mw. G. van der Wey-Been, leden: G.R. Bierman, J. Bouma, C. Hennes, G.G. van der Kley, D. Tamboer en H. I. Staneke.

Tot voldoening stemde, dat de kandidaatstelling voor de Gemeenteraad, een onderwerp, dat door zijn persoonlijke aspecten gemakkelijk aanleiding geeft tot moeilijkheden, zonder enige strubbeling verliep. De resultaten van de verkiezingen worden, al naar het uitgangspunt en de persoonlijke instelling van de beschouwer, nogal verschillend beoordeeld. Gezien de feiten, dat bij de verkiezingen voor de Provinciale Staten in Gelderland het stemmenpercentage van de PvdA steeg van 26,9 naar 28,5 en het zetelaantal van 17 naar 20, en bij de gemeenteraadsverkiezingen te Apeldoorn het stemmenpercentage steeg van 31,5 naar 34 en het zetelaantal van 12 naar 14, menen wij niet van ongemotiveerd optimisme te kunnen worden beschuldigd indien wij stellen, dat deze resultaten alleszins bevredigend zijn. Hierbij valt nog op te merken, dat deze resultaten loerden behaald ondanks het optreden van de PSP, die bij de gemeenteraadsverkiezingen in Apeldoorn 1800 stemmen in de wacht sleepte.

Van niet te onderschatten betekenis is, dat de protestant christelijke partijen hun grote invloed op het gemeentelijke beleid hebben verloren, doordat deze groepering thans over een wethouderszetel minder beschikt.

Voor de wijkraden is er als gevolg van de verkiezingen veel toerk aan de winkel geweest. De propaganda en het verspreidwerk moesten worden verricht, terwijl de normale bezigheden als het bezoeken van ingekomen leden en zieken, de ledenwerving, de contributie-inning enz. de normale aandacht bleven vragen.

In de wijk noordoost heeft de woningbouw in Kerschoten voorlopig zijn beslag gekregen. Voor de wijken noordwest en zuid staat er werk voor de deur door het invoegen van de nieuwbouw in Orden en Wormen B in het wijk-werk. De contributie-inning verliep naar wens. Weliswaar blijkt het dikwijls moeilijk voor de penningmeesters van de wijkraden de vereiste wijkhoofden aan te trekken, doch tot dusverre kon nog altijd in de vacatures worden voorzien. Het is nu eenmaal een nuchter feit, dat de vele partij-activiteiten slechts kunnen worden verricht bij de gratie van voldoende middelen. De contributie-inning is dan ook een belangrijke pijler van het partijwerk.

Gedurende de winter- en voorjaarsmaanden zijn de leden van de wijkraden volgens een door de propagandacommissie opgesteld schema met leden van de raadsfractie, het afdelingsbestuur en de propagandacommissie voor de ledenwerving op huisbezoek geweest. Het resultaat van deze actie was 67 nieuwe leden.

De in de wijken zuid en noordwest gehouden collecte ten behoeve van de Spaanse stakers bracht de mooie som van 152 gulden op.

De propagandacommissie, bestaande uit de leden T. de Blank, J. Bouma, E.G.B. Polak en J. van Werven, heeft veel activiteit ontplooid. Aan de kwestie Nieuw-Guinea werden twee openbare vergaderingen gewijd met als sprekers dr. Patijn en J. de Kadt. Voorts sprak de partijvoorzitter Suurhoff over het onderwerp "Berlijn". Helaas blijkt steeds meer bij dergelijke openbare vergaderingen de belangstelling niet in overeenstemming te zijn met de actualiteit van het onderwerp en het formaat van de spreker. Ook hierin doet de TV zijn invloed gelden.

Zeer veel werk is verricht voor de organisatie van de verkiezingspropaganda. Werkschema's voor de propaganda werden opgesteld en zijn in overleg met het afdelingsbestuur en wijkraden afgewerkt. Wel is gebleken, dat het contact met de wijkraden voor verbetering vatbaar is. Wellicht kan daarin worden voorzien door in de propagandacommissie vertegenwoordigers van de wijkraden op te nemen.

Om over meer medewerkers te kunnen beschikken is een proef genomen met

de toezending aan ieder afdelingslid van een gefrankeerde voorbedrukte briefkaart, door middel waarvan men zich voor één of meer vormen van activiteit kon aanmelden. Deze proef kan als mislukt ivorden beschouwd. Ook toezending van een raambiljet aan ieder afdelingslid bleek geen succes. Deze initiatieven hebben enkele nuttige ervaringen opgeleverd.

Voor velen, die aan de verkiezingspropaganda hebben meegewerkt, zijn de verkiezingsresultaten een grote voldoening geweest. Voorts heeft de propagandacommissie een stimulerende rol gespeeld in de reeds genoemde ledenwerfactie.

De vrouwengroep kumm zeven maal in vergadering bijeen. Deze vergaderingen, waarop inleidingen over diverse onderwerpen werden gehouden, werden gemiddeld door 35 vrouwen bezocht. Ook hier is sprake van teruglopend vergaderingbezoek. De "Vrouwendag" werd door 100 belangstellenden bezocht. De jaarwisselingsavond werd dit jaar geheel door eigen krachten verzorgd; het intieme karakter van de avond werd er slechts door verhoogd. Helaas was ook op deze avond het bezoek geringer dan we gewend zijn (135 leden).

Voorts waren vier leesclubs werkzaam en werd een excursie gehouden naar de textielabriek Tima te Apeldoorn. Wanneer verder nog genoemd ivorden de bezoeken aan de gewestelijke jaarvergaderingen, de gewestelijke landdag en "de Bom", de medewerking aan het Thiele Wibautfonds, het Internationale Solidariteitsfonds en de 1 mei-viering, bezoeken aan zieken en jubilarissen, het brengen van kerstattenties aan een aantal bejaarden en zieken, dan blijkt uit deze veelheid van activiteiten wel, dat ook de dames zich goed hebben geweed.

PvdA-Nieuwjaarsbijeenkomst met kwis in januari 1965: Jan de Beer en Riek Sabel dollen een partijgenoot terwijl enkele bestuursleden lachend toekijken. Foto: Henk van 't Veen.



Aan de 1 mei-viering leverde de afdeling weer haar aandeel. Met het oog op de op handen zijnde gemeenteraadsverkiezingen werd in overleg tussen de propagandacommissie en het 1 mei-comité de avondvergadering mede aan de propaganda dienstbaar gemaakt.

De bustocht langs de Veluwezoom was een groot succes. Aan het avondprogramma werd medewerking verleend door het cabaretgezelschap van Jaap van der Merwe. Helaas was ook hierbij de belangstelling van het publiek teleurstellend (240 bezoekers). Op zaterdag 28 april werd een kinderfeest georganiseerd, dat door 300 jongens en meisjes werd bijgewoond. Namens de afdeling (c.cj. de vrouwengroep) hadden de pgg. G. Kluin, mw. G. Wensveen en J. Wesselius zitting in het 1 mei-comité.



*Het toenmalige raadslid Teun de Blank verzorgde een toespraak tijdens de nieuwjaarsbijeenkomst.
Foto: Henk van 't Veen*

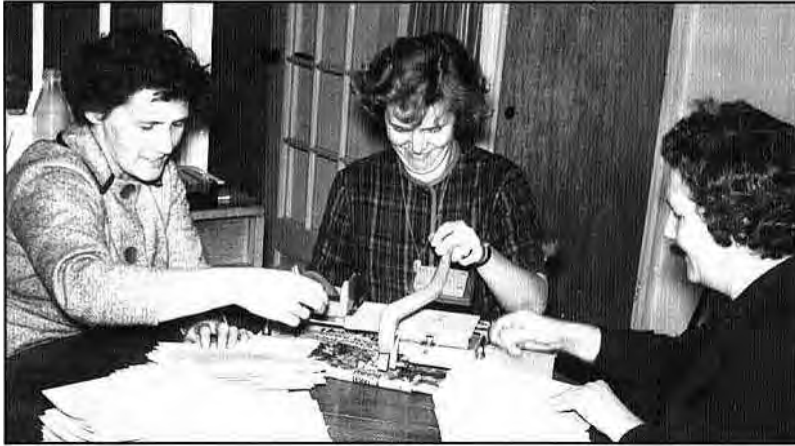
De fakkeldragers hebben gedurende de verslagperiode in vier groepen gewerkt, twee in de wijken noordwest onder leiding van de pgg. mr. K.L. de Ronde en H. Smit, één in de wijk zuid o.l.v. pg. R.W.M. Wensveen en een in de wijk noordoost o.l.v. j. Kalk. De algemene leiding van het fakkeldragers-zwerk hoopt op pg. R.W.M. Wensveen. Voorts werd in het voorjaar een gezamenlijke fakkeldragersavond gehouden, waarop pg. H. Smit het onderwerp "onderwijsvernieuwing" inleidde.

De raadsfractie onderging door de verkiezingen ingrijpende wijzigingen. De leden H. Bus, L. van Dijk, mej. H. Rubens en D. Tamboer keerden niet in de raad terug. We zijn deze leden erkentelijk voor wat zij in de afgelopen raadsperiode voor de Apeldoornse gemeenschap hebben verricht. Als nieuwelingen traden tot de raad toe de pgg. J.A. van Asperen, G. Kluin, E.G.B. Polak, P. Schoorl, H. Smit en C.M. Vermeulen. Moge het werk van onze fractieleden door de versterkte positie van onze partij in het gemeentebestuur nog meer effect hebben dan in het verleden, toen door ongunstiger politieke verhoudingen dikwijls tegen de stroom ingeroeid moest worden.

De jongerenkern is dit jaar in een aantal vergaderingen bijeen geweest. Helaas is echter het aantal jongeren, dat blijvend belangstelling vertoont, te gering. Een probleem vormt de omstandigheid, dat verschillende jongeren de volledige consequentie willen trekken uit het feit, dat zij een politieke jongerengroep vormen, terwijl anderen meer het accent op de ontspanning willen leggen. Bij de propaganda voor de gemeenteraadsverkiezingen hebben de jongeren een waardevolle bijdrage geleverd.

De convocering en berichtgeving ondergingen in het verslagjaar een grote verbetering door de verschijning van het nieuws-bulletin "De Koerier", waarin al het nieuws uit de afdeling wordt vermeld. Een woord van dank aan de pgg. G. Kluin en J.W. van der Wey voor het drukwerk respectievelijk het tekenwerk ten behoeve van "De Koerier" is hier zeker op zijn plaats. Ook de leden van de afdelingen Beekbergen, Hoenderloo, Loenen en Ugchelen ontvingen "De Koerier". Formeel is dit uiteraard minder vanzelfsprekend, doch het verschil in grootte tussen de vier genoemde afdelingen en de afdeling Apeldoorn maakt het wenselijk, dat de leden van de afdelingen in de dorpen op de hoogte te blijven van de gang van zaken in de afdeling Apeldoorn. Bovendien worden in "De Koerier" de federatievergaderingen geconvoceerd en de vergaderingen van de vrouwengroep, die ook door de leden uit de vier kleinere afdelingen worden bezocht.

*De dames Kaastra, Van der Velde en Vondeling zijn bezig met het verzendklaar maken van "De Koerier".
Foto: privécollectie A. van der Velde.*



Het verzendklaar maken van "De Koerier" wordt thans verzorgd door de vrouwen van de leesclub, die wordt geleid door mw. F. van der Velde. Het bijhouden van het adresplaatsjes-register is overgenomen door mw. E.A.G. Vondeling.

Het Cultureel Ontunkkelings Centrum heeft zijn werkzaamheden moeten beëindigen, omdat de voorstellingen financieel niet meer uit konden. Inmiddels is in Apeldoorn een afdeling van het Nederlands Theater Centrum opgericht, waaraan onze afdeling soortgelijke medewerking verleent als voorheen aan het COC.

De leden mej. H. Rubens en H. Staneké maken deel uit van het geïvestelijkt bestuur, laatstgenoemde als voorzitter. Zover gewenst werd de afdeling vertegenwoordigd op verschillende geïvestelijke vergaderingen, congressen, enz.

De afwikkeling van het probleem Nieuiv-Guinea bracht o.a. met zich mee de petitionnementsactie van de PvdA voor een vreedzame oplossing van het geschil. Door onze afdeling werden 191 lijsten ingezonden met in totaal 2605 handtekeningen.

Het ledenaantal van de afdeling steeg van 894 naar 939 (603 mannen, 336 vrouwen).

Resumerend stellen we vast, dat het verslagjaar er één was met velerlei activiteiten en gunstige verkiezingen. Er zijn ook zaken die zorg geven; het verminderende vergaderingsbezoek, de moeite, die gedaan moet worden om steeds weer voldoende medewerkers te verkrijgen, het feit, dat teveel neerkomt op steeds weer dezelfde. Wanneer we echter om ons heen de malaise in het verenigingsleven zien, hebben we de indruk in dit opzicht niet de meeste reden tot klagen te hebben. Toen onlangs de "medewerkers" voor het partijbestuur moesten worden opgegeven (Onder "werker" in dit verband te verstaan alle leden, die bij één of andere activiteit in de afdeling betrokken zijn) ontstond een lijst van bijna honderd leden, waaronder niet begrepen zijn zij, die alleen bij verkiezingen een helpende hand reiken.

Aan al deze medewerkers brengen wij dank voor hun inbreng in het totaal der activiteiten. Mogen de werkers en alle leden, die zich ook tot medewerking in staat weten, zich in de komende periode inspannen om de aanstaande verkiezingen voor de Tweede Kamer maximale resultaten voor de Partij van de Arbeid te behalen.

Apeldoorn, November 1962, A. Vondeling, secretaris.



*Jo de Groot tijdens
een spreekbeurt.
Foto: PvdA archief*

Jaarverslag over de periode 1 oktober 1966 tot 1 oktober 1967 van de PvdA-Apeldoorn

Vergaderingen: In het verslagjaar iverden 9 ledenvergaderingen gehouden; enkele daarvan waren tevens vergaderingen van de Federatie Apeldoorn. In één vergadering bracht de gemeenteraadsfractie verslag uit van haar werkzaamheden. In een drietal vergaderingen werd het woord gevoerd door leden van de Tweede Kamerfractie van de PvdA, te weten door de partijgenoten Leibrandt, Van den Doel en Nederhorst. Het gemiddelde bezoekersaantal bedroeg 40. Het bestuur heeft regelmatig vergaderd.

Bestuur: Het afdelingsbestuur was op 30 september 1967 als volgt samengesteld: voorzitter: J. Kalk, secretaris: A.J. Wien, penningmeester: H. van der Straaten, 2e voorzitter: G.R. Bierman, 2e secretaresse: mw. E.A.G. Vondeling-Bunders, leden: mw. F. Spijkers-Alferink, mw. A. Manders, W. Kous en B.H. Ludeman.

Wijkraden: Hernieuwde activiteiten zijn te melden van de wijkraden noordwest en noordoost. De wijkraad zuid, welke inmiddels is gesplitst, bleef actief. Goed functionerende wijkraden betekenen een belangrijke schakel in de afdeling.

Raadsfractie: In de samenstelling van de raadsfractie, zoals die zverd vermeld in het jaarverslag 1965/66, is onlangs een wijziging gekomen. Pg. Van Dalen legde het lidmaatschap neer, pg. F.}. Klopper volgde hem op. Jongerengroep: De jongerengroep heeft 8 bijeenkomsten gehouden. Onderwerpen van verschillende aard zijn aan de orde gekomen. Het ledenaantal ligt rond de 25. Jaarwisselingsbijeenkomst: Deze bijeenkomst, zoals altijd goed georganiseerd door de Vrouwengroep, had ook dit jaar een geanimeerd karakter. De behoefte aan deze jaarlijkse ontmoeting blijkt uit de opkomst van de leden, welke steeds veel groter is dan die op de gewone ledenvergaderingen. Verkiezingen: Voor Apeldoorn betekende de uitslag van de verkiezingen voor de Tweede Kamer een geringe vooruitgang vergeleken met die van de verkiezingen voor de Provinciale Staten in 1966, te weten 26,5 tegen 25,4%. Apeldoorn kreeg bezoek van de landelijke en van de gewestelijke verkiezings-karavaan.

Plaatselijk werd nog onder meer een openbare bijeenkomst georganiseerd met als sprekers de partijgenoten Van der Stoel en Masman. Deze bijeenkomst werd goed bezocht.

Ledenbestand: Het aantal leden van de afdeling liep terug van 899 tot 859. Een niet gering netto-verlies, dat echter ook weer niet schokkend is. De hoop bestaat, dat nu zo langzamerhand de echte leden overgebleven zijn. Het is niet alleen de taak van het bestuur en de wijkraden, maar het is de taak van ieder lid, dit aantal echte leden van nu af aan op te voeren, omdat alleen met een sterke afdeling activiteiten opgevoerd kunnen worden.

*Oktober 1965: een dansavond met Duitse sociaal-democraten.
Foto: Henk van 't Veen.*



Jaarverslag Vrouwengroep PvdA afdeling Apeldoorn, van oktober 1958 t/m september 1959

Dit jaar zijn ons helaas 2 partijgenoten overleden en wel: Mw. Jansen-Buynink en Mw. Wirth. Bij deze verliezen hebben wij onze deelneming betuigd.

Samenstelling bestuur: Op de jaarvergadering van 16 oktober 1958 werd het bestuur in het algemeen stemmen herkozen, met uitzondering van mw. C. Wouda-Klinkenberg, die zich niet herkiesbaar stelde. Hiervoor werd gekozen mw. D. Wullink-Viersma. Verder heeft een kleine omwisseling plaatsgevonden, in die vorm dat zoals uit onderstaande samenstelling blijkt mw. De Graaf penningmeesteres is geïvorden in de plaats van mw. Van Loenen-Scholten die thans algemeen bestuurslid is. Het bestuur ziet er nu als volgt uit: J. Vermolen-Bresser; voorzitter, D. Wullink-Viersma; secretaresse, M.H. de Graaf-Weekhout, penningmeesteres, G. Beeftink-Leunk; 2e secretaresse, A. van der Walle-Jansen; 2e penningmeesteres, S. van Schieveen-Bouw; propagandiste "Wij Vrouwen", F. Minnema-Bosschaart; algemeen bestuurslid, C. van Büchele; algemeen bestuurslid, G. van Loenen-Scholten; algemeen bestuurslid.

Ledenaantal: 1 oktober 1958: 294, op 30 september 1959: 381.

Aantal vergaderingen: Het bestuur kwam tien maal bijeen. De ledenvergaderingen hebben acht maal plaatsgevonden met een gemiddeld bezoek van 43 vrouwen per avond. De Vrouwendag werd bezocht door 245 bezoekers waaronder een groepje uit Epe en Vaassen. De jaarwisselingsavond kende 265 bezoekers en de sluitingsavond 68 vrouwen.

Onderwerpen en inleiders van de vergaderingen: 1958, op 16 oktober jaarvergadering; commissaris De Jong spreekt over het Politieleven. 17 november Vrouwendag; mw. Gerda Brautigam: "De wereld van morgen is onze zorg nu". Toneelstuk 'Gelijke kansen'. 17 december; Mr. G. Wessels, directeur stichting Hoenderlo: "Wat is de functie van een opvoedingsgesticht". 1959, 14 januari; Mw. Sabel over de woningbouw. 18 februari; Mw. Telligen-Veldstra; "Aan het begin van 1959". 25 maart: ons Tweede Kamerlid mw. Ploeg-Ploeg; "de vrouw in de Tiveede Kamer". 13 april: Dr. Eppens vertelt over de geneeskundige dienst. 12 mei: sluitingsavond; enkele vrouwelijke partijgenoten vertellen van hun werk in de gemeenteraad, vrouwencomité, gezinszorg enz. 17 september: Mw. van der Vlerk-Schouten uit Zutphen vertelt over de SER.

Leesclubs: Ook deze winter startten we weer met vier leesclubs onder leiding van mw. Bloemsma, mw. Sabel, mw. Krijger en mej. Rubens. Geïnteresseerde vergadering in Arnhem: Op 23 oktober 1958 zijn er 13 vrouwen naar Arnhem geweest. Mw. Chr. de Ruiter-de Zeeuw sprak over "de vrouw in de vertegenwoordigende lichamen". Mw. van der Velde is in het gewestelijk bestuur gekozen in de plaats van mej. Rubens. Op 17 februari 1959 vond een kaderdag plaats in het CJMV-gebouw. Spreeksters waren; mw. Van Schie-Wouts en de burgemeester van Kuinre. Enkele bestuursleden hebben hieraan deelgenomen. 24 september 1959; openingsbijeenkomst van het gewest in Arnhem. Mej. Schilthuis behandelde de miljoenennota. 15 vrouwen woonden deze bijeenkomst bij.

Excursies en uitstapje: 28 oktober zijn we met 16 vrouwen naar Mariëndaal geweest. 16 april 1959 met 23 vrouwen en 1 heer naar de stichting Hoenderloo. 14 mei 1959 bezoek gehad van groep Zaandam, Timafabriek bezichtigd en Berg en Bos bezocht. 8 juni ons jaarlijks uitstapje. Door 33 vrouwen werd hieraan deelgenomen. De reis ging naar Staphorst en Giethoorn alwaar we gepunterd hebben. De terugtocht liep via de NO-polder waar op Schokland het oudheidkundig museum werd bezichtigd. Medeïverking van de vrouwen: In maart 1959 hebben de vrouwen gecolporteed met verkiezingsnummer "De 7 ijsjes". De verkoop bedroeg 600 nummers. Verder hebben de vrouwen medewerking verleend bij de verkiezingswerkzaamheden voor de Tweede Kamer.

Thiele Wibautfonds: Ook dit jaar voor genoemd fonds 24 dozijn zeep verkocht. Verkoop "Wij Vrouwen": Aantal abonnees bedroeg 105. In het hele jaar werden 590 losse nummers verkocht en 600 nummers voor de verkiezingen. In totaal dus 1190.

Ons werk: Van het leidsterblad "Ons Werk" startten we weer met 19 abonnees.

Bornbezoek: Zeven vrouwen zijn naar een algemene bijeenkomst gezveest in oktober 1958. In maart 1959 heeft mw. De Graaf een cursus voor bestuursleden gevolgd. Van 9 tot 12 oktober 1959 heeft mw. De Graaf de bijeenkomst bijgewoond getiteld "de mens en zijn persoonlijke betrekkingen".

1 mei-viering: Evenals andere jaren hebben de vrouwen hun medewerking verleend aan de eerste mei viering en zijn aan oude en zieke partijgenoten bloemen gebracht.

Jubilea en zieken: Dankzij ons ziekenpotje hebben we ook dit jaar weer verschillende zieken kunnen verrassen met wat fruit. Verder waren er 50, 40, 30 of 25 jaar getrouwd. We stuurden een kleine attentie, een brief of brachten persoonlijk een bezoek. Zelfs een tachtigjarige hadden we in ons midden. Met de kerstdagen zverd aan 17 zieken een kleine attentie gezonden.

Speelgoedactie VARA: Ook dit jaar hebben enkele vrouwen hun medewerking verleend. Besloten werd hier het volgende jaar meer aandacht aan te besteden. Extra vergadering 31 oktober 1958: Op deze vergadering zou mzv. Sabel spreken over het melk- en zuivelprobleem, doch bij gebrek aan belangstelling kon deze vergadering geen doorgang vinden. Congres van de Vrouwenbond op 23 en 24 april 1959 te Utrecht. Afgevaardigden, bestuur: Mw. Vermolen en Wullink, leden; mej. Steenbergen.

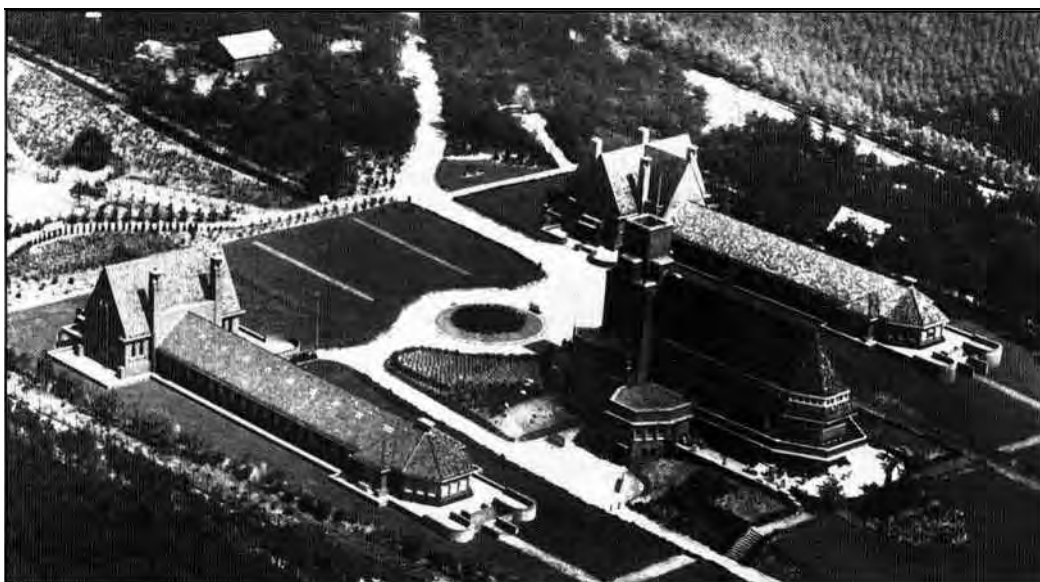
*Riek Sabel op oudere leeftijd.
Foto: Apeldoornse
Courant.*



*Verschillende vrouwen hebben zitting in openbare lichamen e.d. Provinciale staten: Mw. Sabel. Geïvestelijk bestuur Vrouwenbond en Propaganda Mw. Van der Velde. Gemeenteraad: de dames Drost, Sabel en Rubens. Huishoudelijke en gezinsvoorlichting: Mw. De Graaf. Vrouwencomité: Mw. Minnema en Schieveen. Woningadviescommissie en verkeer: Mw. Sabel. Gezinsverzorging: Mw. De Graaf. Zonnestraal en materialencommissie: Mw. Van Büchele
Partijgenoot Kroes bedanken we zoals gezwoonlijk voor de medewerking bij het maken van de convocaties.*

Tot slot van dit jaarverslag kunnen we wederom zeggen dat de vrouwen zich bij het verkiezingswerk weer van de beste zijde hebben laten zien. Hoewel de verkiezingsuitslag zeker niet ongunstig was, moeten we alles in het werk stellen om bij de eerstvolgende verkiezingen nog beter uit de bus te komen. Ook hopen we, dat gezien het grote aantal leden, meer leden dan nu onze vergaderingen zullen bezoeken, in de eerste plaats in hun eigen belang en zeker niet in de laatste plaats in het belang van onze afdeling.

D. Wullink-Viersma, secretaresse.



Jaarverslag Vrouwengroep PvdA afdeling Apeldoorn, 1 oktober 1967 - 30 september 1968

Het bestuur bestond op 1 oktober uit de dames: L. Steenberg-Vermeulen Voorzitster, M. Jonker-Mooij secretaresse, D. Kaastra-Oosterman penningmeesteresse, B. Vondeling-Bunders 2e voorzitter, B. Tesink-Zoete 2e secretaresse en de leden A. Klomp-Wassink en J. Wesselius-vd Burg.

Het ledenaantal is van 311 op 299 gekomen, nieuw werden 12 leden ingeschreven, 7 kwamen binnen van elders, 31 leden werden uitgeschreven, waarvan 27 bedankt, 3 verhuisd naar elders, 1 door overlijden, te weten pg. mej. Visser.

Vergaderingen: het bestuur kwam 7 maal bijeen, voor de leden werden 3 bijeenkomsten georganiseerd met een gemiddeld bezoek van 20 leden, de jaarwisselingsbijeenkomst werd door 72 leden bezocht.

Onderwerpen van bijeenkomsten: Jaarvergadering op 9 november. Besloten werd minder bijeenkomsten te houden i.v.m. de geringere belangstelling van de leden. Na de pauze zagen we met mw. Sabel dia's van haar reis naar Queensland Australië.

Ledenbijeenkomst op 7 december. Hier gaf pg. W. Rous een nabeschouwing van het congres.

Jaarwisseling op 5 januari met een One-man-show door René van de Beid, kienen en verloting. Ledenbijeenkomst op 15 maart. Wethouder Bierman sprak over het wonen in Apeldoorn.

De gewestelijk jaarvergadering was op 8 februari in de Coehorn te Amhem. De gewestelijke sluitingsbijeenkomst op 1 mei in Epe. Tot besluit van het seizoen maakten we op 16 juni een tochtje naar de Achterhoek met 16 leden. Zeep: er werd 36 dozijn zeep verkocht. Kerstbakjes; in samenwerking met de afdeling werden 80 bakjes fruit naar zieken en bejaarden gebracht, ook werden in de loop van het jaar weer verschillende zieken en jubilea met bloemen of fruit bedacht en op 1 mei werden weer de zieke parijgenoten met rode tulpen bedacht.

Discussieclubs: In oktober zijn drie clubs gestart o.l.v. mw. Sabel, mw. Vermolen en mw. Vondeling. In de loop van het jaar kwamen daar nog twee clubs bij o.l.v. van mw. De Graaf en mw. Van der Straaten.

Het Troelstra-oord in Beekbergen; het in 1927 gestichtte vakantie- en herstellingsoord van de NVV. In 1956 brandde het in het midden gelegen hoofdgebouw af. Dit is later in moderne stijl herbouwd. Deze foto is genomen op 11 mei 1934 en hangt in de hal van het herbouwde hoofdgebouw. Het Troelstra-oord in Beekbergen werd in de jaren 60 en 70 regelmatig opgenomen in het programma van de 1 mei-vieringen. Tegenwoordig heet het complex: Hotel en congressentrum Tulip Inn Beekbergen. Foto: Tulip Inn Beekbergen.

Zitting in commissies e.d.: Mej. Rubens in de gemeenteraad, mzv. Vennoten heeft zitting in de Huishoudelijke en Gezinsvoorzichting, mw. Tesink en mzv. De Graaf in het Vrouwencomité, mw. De Graaf in de ASGA en mw. Sabel in de woningadviescommissie.

De Koerier: De families Kluin en Vondeling zeggen wij iveer hartelijk dank voor het verzorgen van De Koerier, waarin ook dit jaar weer onze convocaties opgenomen werden. Verder danken wij alle partijgenoten die op één of andere manier onze groep hun medewerking verleenden.

M. Jonker-Mooij, secretaresse

Naast de al verstrekte informatie zijn er nog wat algemene gegevens, die het vermelden waard zijn. De afdeling had in 1959 bij voorbeeld korte tijd meer dan 1000 leden! Met wat schommelingen liep dat ledental terug tot circa 800 personen eind jaren 60.

De 1 mei-vieringen:

In 1958 en 1959: 's Ochtends een demonstratieve fietstocht, aanbieding bloemen en fruit aan oudere en zieke partijgenoten, 's Avonds een landelijk bekende spreker, voordrachten, pantomime, muziek etc.

In 1960: Zelfde programma, doch de fietstocht wordt vervangen door een bustocht naar een interessante streek (Flevoland).

In 1961 en 1962: Zelfde programma, doch er wordt een kinderfeest aan toegevoegd in La Bordelaise.

In 1963: Zelfde programma, maar de avond vervalft.

In 1964: Het laatste jaar dat het programma intakt blijft, maar het kinderfeest vervalft.

In 1965 en 1966: Landelijk 1 mei-festival in Utrecht. Volgens het jaarverslag 65/66 leek het teveel op het heilig ideaal van de beat voor jeugdige niet-leden.

1967, 68 en 69: Tulpen voor oudere en zieke partijgenoten.



Dr. Herman Bernard Wiardi Beekman, prominent SDAP-lid, lid van de Eerste Kamer en voormalig (hoofd)redacteur van Het Volk is na de oorlog begraven op het Ereveld in Loenen. Dit ereveld van de oorlogsgravenstichting werd aangelegd in 1948 en officieel geopend door Prinses Wilhelmina.

Wiardi Beekman is omgekomen tijdens de oorlog in het concentratiekamp Dachau op 15 maart 1945, nadat hij op zijn vlucht naar Engeland op het strand van Scheveningen was verraden. Tot voor enkele jaren legden diverse partijgenoten uit Apeldoorn regelmatig bloemen op zijn graf. Met name tijdens de 1 mei-vieringen in de 60-er jaren werd dit trouw gedaan.

Foto: R. van Vliet.

De Jaarwisselingsavonden: Deze op gezelligheid gerichte avonden (muziek, toespraak, declamatie, cabaret, kienen etc.) hadden een deelnemersverloop van 265 in 1958 tot circa 80 in 1969.

De jongerenkern: In 1960 werden landelijk allerlei pogingen gedaan de jeugd voor de partij te behouden. De jongerenbeweging Nieuwe Koers verdween. In haar plaats werd de FJG (Federatie van Jongeren Groepen) opgericht, een verband van discussieclubs waar jongeren zelfstandig en vrijblijvend met elkaar van gedachten konden wisselen, eventueel ook met niet-partijgenoten. Pogingen om in Apeldoorn een jeugdgroep op te richten leken in 1961 succes te boeken; 27 namen. Helaas viel de groep weer uiteen, tot er in 1963 een correspondentenschap overbleef en in 1964 niets meer. In 1965 werd opnieuw een groep opgestart, die het met ongeveer 25 leden volhield tot 1970. Eén van de animatoren was Willem Rous, de man die in 1986 fractievoorzitter werd.

De vrouwengroep: Het ledenverloop bewoog zich gedurende de jaren 60 van circa 325 tot ongeveer 265. In 1960 en daaromtrent werden per jaar ongeveer 7 avonden rond veelal politiek getinte onderwerpen georganiseerd met zo'n 40 deelnemers. Eind jaren 60 waren dat nog 2 avonden met 10 a 15 deelnemers.

Het beeld van de Apeldoornse PvdA-afdeling in de zestiger jaren toont een vermindering van ledenbinding, vooral van emotionele aard. In diezelfde jaren was er de opkomst van klein-links (revolutionair socialisme), D'66 (aanpassing van democratische spelregels), Boerenpartij (emotioneel rechts) en bewogen de christelijke partijen zich naar het CDA. Binnen de PvdA ontstond na Nieuw Links (logica, strategie en tactiek) als tegenhanger DS'70 (emotie, verbondenheid). Al met al heel veel beweging, die ook in de Apeldoornse PvdA kon leiden naar de dramatische ontwikkelingen van begin jaren 70.

Curiosa: In 1960 schonk de hoogbejaarde partijgenoot Kroes de stencilmachine, waarmee hij vele jaren alle stencils heeft verzorgd, aan de afdeling.

In 1962 verscheen het nieuwsbulletin "De Koerier" voor het eerst. In 1963 leverde een in het kader van de steunacties voor de onderontwikkelde gebieden gezamenlijke avond van de afdeling en de vrouwengroep een batig saldo van ruim 300 gulden op voor het "Fonds Internationale Solidariteit".

De jaarverslagen van de afdeling eindigden vaak met een opwekkende tekst. Een paar van die stijlbloempjes willen we u niet onthouden, zoals in oktober 1959:

*"Zij klimmen, gelukkig en vastberaden
omhoog in het blinkend morgenlicht,
langs de nieuwe paden, daar is de wereld ons vergezicht.
(Uit: de Vogel vrijheid van J.W. Schutte Nordholt)"*

Oktober 1961: *"In een wereld, waarin het merendeel van de mensheid nog te maken heeft met allerlei vormen van strijd, onvrijheid, onrecht en armoede zijn de doeleinden van het democratisch socialisme: Vrede, Vrijheid, Gerechtigheid en Welvaart ons aller inspanning meer dan waard."*

Oktober 1963: *"Moge het resultaat van al die inspanningen zijn: overtuigende overwinningen voor het Democratisch Socialisme. Dat die overwinningen nodig zijn om, in breder verband, een betere wereld mogelijk te maken, is ons aller overtuiging."*

In de Wegwijzer van 1963 staan de verschillende partij-uitgaven vermeld. Een overzicht:

Paraat: veertiendaags orgaan, voor leden f 3,- per jaar, voor niet leden f 6,- per jaar.

Wij Vrouwen: maandblad van de Vrouwenbond, f 3,- per jaar, losse nummers f 0,25.

Socialisme en Democratie: maandblad, f 8,50 per jaar, f 4,50 per half jaar, losse nummers f 1,-. Administratie; NV de Arbeiderspers te Amsterdam.

Doorbraak: maandblad van de Protestant Christelijke werkgemeenschap, f 1,75 per jaar.

Vernieuwing: maandblad van de Humanistische werkgemeenschap, f 1,75 per jaar.

De katholieke in de PvdA: maandblad van de Katholieke werkgemeenschap, f 1,75 per jaar.

Modern platteland: maandblad, f 2,- per jaar.

Klaarheid: enkele malen per jaar ontvangen alle leden van de partij gratis het contactorgaan "Klaarheid", waarin het partijbestuur mededelingen doet en de leden van genomen beslissingen in kennis stelt.

De Koerier: de leden van de federatie Apeldoorn worden door middel van 'De Koerier' op de hoogte gehouden van de gang van zaken in de federatie. Verschijning naar behoefte, circa 8 maal per jaar.

Voetbalwedstrijd

"Gemeenteraad tegen doktoren in het veld", kopt een artikel in het Vrije Volk van 6 juni 1958. De tekst luidde: "Op het veld van AGOVV wordt een voetbalwedstrijd gespeeld tussen een elftal van raadsleden en een team van Apeldoornse doktoren. De netto-opbrengst aan entreegelden komt ten goede aan de bekende televisieactie van 'Levensvreugd' en aan plaatselijke instellingen, die zich beijveren voor de uitzending van zwakke kinderen. Deze bijzondere voetbalwedstrijd wordt muzikaal opgeluisterd door de Koninklijke Stedelijke Harmonie. Tijdens de rust zal een damesgroep van gymnastiekvereniging KDO een turndemonstratie verzorgen. Op het programma staan oefeningen op de evenwichtsbalk en een ritmische baloefening. Burgemeester mr. A.L. des Tombe heeft zich bereid verklaard de voetballers behulpzaam te zijn en zal de aftrap verrichten. Aan deze aantrekkelijke gebeurtenis, die naar wij veronderstellen, de lachspieren danig in beweging zal houden, is voortseen verloting verbonden. Het aardige hiervan is, dat de trekking nog dezelfde avond zal worden gehouden. De prijzen bestaan uit rollades en andere eetbare zaken. Er wordt gerekend op een recordaantal belangstellenden."

Gemeentepolitiek in de jaren 60

Begin januari 1958 vond onder leiding van voorzitter M. Huigen in het CJMV-gebouw aan de van Kinsbergenstraat een rustige vergadering plaats. Daar werd de PvdA-groslijst voor de gemeenteraadsverkiezingen vastgesteld. Lijsttrekker werd wederom J.H. de Groot. De verkiezingsstrijd verliep ook al rustig. Vanuit de landelijke- en internationale politiek lieten een aantal onderwerpen hun invloed gelden: de naweeën van de Indië-politiek (o.a. de repatriëring), de inval in Hongarije in 1956, de economische terugslag en crisisangst, de bestedingsbeperkingen, de noodzaak van overheidsbemoeienis tegenover de weerstand daartegen (het probleem van de rooms-rode kabinetten).



De politieke agenda in Apeldoorn

- De nadruk die de PvdA legde op het algemeen belang tegenover groepsbelangen, waarvan werd gesteld dat die vooral door VVD en christelijke partijen werden behartigd.
- Volkswoningbouw: De wachtlijsten voor sociale huurwoningen werden almaar langer. In verband daarmee vond de PvdA dat de nieuwbouwwijk Kerschoten te gemakkelijk van kleur was verschoten, van arbeiderswijk naar middenstandswijk.
- Culturele ontwikkelingen en lichamelijke opvoeding: Jo de Groot tijdens een spreekbeurt bij een PvdA-vrouwengroep: "De zo belangrijke zaken als culturele ontwikkeling en lichamelijke opvoeding mogen niet met de hand op de knip worden bekeken." In de wijken zou een combinatie van verenigingsgebouw annex gymnastiek/sportlokaal een goede oplossing zijn.
- Spreiding vanuit West-Nederland: Voor Apeldoorn werd getwijfeld tussen rijksinstellingen (tweede schrijftafel) of industriespreiding. De PvdA neigde naar het eerste.
- Intergemeentelijke samenwerking met IJssel- en/of Kanaal-gemeenten (verbreding Kanaal Apeldoorn-Dieren).

Het College van B en W op 3 september 1958, van links naar rechts: P.M. Oostlander (AR), J. Wieten (CHU), A. Willering (VVD), burgemeester A.L. des Tombe, gemeentesecretaris K.L. de Ronde, f.H. de Groot en J. Quast (PvdA). Foto: Apeldoornse Courant.

Verkiezingen 1958

De verkiezingen van 28 mei 1958 hadden als uitslag: PvdA: 12 (gelijk), CHU: 8 (-2), VVD: 7 (+3), KVP: 5 (gelijk), ARP: 4 (-1), SGP 1 (+1), CPN: 0 (-1).

De PvdA-fractie bestond uit: J.H. de Groot, J. Quast, mevr. H.F. Sabel, mevr. T. Drost-Speerstra, T. de Blank, H.H. Götte, G. Ezendam, G.R. Bierman, H. Bus, mej. H. Rubens, F. Annokkee, D. Tamboer. L. van Dijk (1e opvolger), G.T. de Jong (2e opvolger), H. Staneke (3e opvolger). L. van Dijk volgde tussentijds mevr. Drost-Speerstra op.

Als de gemeente Apeldoorn op 1 januari 1958 100.000 inwoners zou hebben gehad, zou zij recht hebben gehad op 39 raadszetels en 5 wethouders. De 100.000-ste (een meisje) werd echter pas in maart geboren. Als tussenoplossing stelden burgemeester en wethouders in de zomer voor om alvast tot het benoemen van 5 wethouders in plaats van 4 over te gaan; aldus werd besloten.

Op 2 september 1958 werden 36 raadsleden geïnstalleerd. PvdA-er F. Annokkee was op vakantie en werd eerst op 25 september benoemd. Naast burgemeester Des Tombe werden in het college van B en W

gekozen: J.H. de Groot (PvdA), J. Quast (PvdA), J. Wieten (CHU), P.M. Oostlander (ARP), A. Willering (VVD).
De PvdA-fractie benoemde mevr. H.F. Sabel tot haar voorzitter.

Verkiezingen 1962

Het jaar verslag van de afdeling meldt dat de kandidaatstelling voor de gemeenteraad zonder enige strubbeling verliep. Voor het lijsttrekkerschap werd weer een beroep gedaan op J.H. de Groot. De toon in de verkiezingsstrijd werd wat harder. Vooral T. de Blank en E.G.B. Polak lieten zich duidelijk horen en sloten daarmee aan bij de landelijke roep om in contact te blijven met de jeugd, die door haar kritische, radicale opvattingen voor een verfrissing in de politiek kon zorgen.

Als onderwerpen, die mede van invloed waren op deze verkiezingen kunnen genoemd worden: de Nieuw-Guineakwestie, de Koude Oorlog (Berlijn, Cuba) en Vietnam.

*Jo de Groot legt de eerste steen bij de Vlasiuiek (de huidige Feluahof).
Foto: Apeldoornse Courant.*

Apeldoornse politieke onderwerpen waren:
De voortdurende woningnood.

Er moest een schouwburg komen, met een expositieruimte voor moderne kunst, de latere Van Reekumgalerie. Dit ook ten behoeve van de mensen die hier uit het Westen zijn gekomen of nog komen.

Er was meer werkruimte voor ambtenaren nodig. Een vleugel aan het raadhuis bouwen? Of in de wijken ambtelijke werkgebouwen neerzetten, die later (als er een nieuw stadhuis is) als wijkgebouwen e.d. te gebruiken zouden zijn?

Van dorp tot stad worden met daarin voorzieningen voor cultuur, recreatie, dans enz.

Milieu werd een item. Zuinig zijn op de Veluwe natuur.

In de verkiezingstijd bleken aan de uiteinden van het politieke spectrum zowel de Boerenpartij als PSP in opkomst. Bij de laatste komen we als lijststaanvoerder M. Huigen tegen, de ex-voorzitter van de PvdA-afdeling. Op 30 mei 1962 was de verkiezingsuitslag: PvdA: 14 (+2), CHU: 8 (gelijk), VVD: 5 (-2), KVP: 5 (gelijk), ARP: 4 (gelijk), SGP 1 (gelijk), PSP: 1 (+1), Boerenpartij: 1 (+1).

De uitbreiding van het aantal gemeenteraadsplaatsen was dus geheel naar de PvdA gegaan. De grootste PvdA-fractie tot nu toe bestond uit: J.H. de Groot, J. Quast, mevr. H.F. Sabel, G. Ezendam, G.R. Bierman, T. de Blank, H.H. Götte, Prof. P. Schoorl, H. Staneke, E.G.B. Polak, J.A. van Asperen, G. Kluin, C.M. Vermeulen. H.J. van Beek (1e opvolger) Mej. H. Rubens (2e opvolger) L. van Dijk (3e opvolger).



In de loop van de periode 1962-66 vertrok J.A. van Asperen, die werd opgevolgd door H.J. van Beek. Later vertrok deze ook en werd opgevolgd door J. de Beer. In 1964 overleed H.H. Götte en nam mej. H. Rubens zijn plaats in.



*Jan Quast (r) in gesprek met raadslid Buitenhuis.
Foto: Apeldoornse Courant.*

In de tweede helft van 1964 moest wethouder J.H. de Groot in verband met ziekte (depressie) een tijdje zijn werk neerleggen. Mevr. H.F. Sabel nam toen enkele maanden zijn portefeuille waar. De gebruikelijke geheimzinnigheid rond de collegesamenstelling werd in 1962 doorbroken. Reeds begin augustus was de uitslag van de onderhandelingen tussen en binnen de fracties bekend. Iedereen kon toen al weten dat op 4 september als wethouders zouden worden gekozen: J.H. de Groot (PvdA) Sociale zaken, J. Wieten (CHU), G.A. v.d. Belt (KVP), J. Quast (PvdA) Onderwijs, G. vd Tak (VVD). Mevr. H.F. Sabel werd weer fractievoorzitter van de PvdA.

Verkiezingen 1966

In de aanloop naar de verkiezingen stelde Quast vanuit de fractie voor om J.H. de Groot weer lijsttrekker te maken. De Groot had aangegeven geen wethouder meer te willen worden, maar nog wel een periode als gewoon raadslid mee te willen doen. Het afdelingsbestuur zag het voorstel van Quast wel zitten, maar vanuit de vergadering meende men dat De Groot op 2 moest komen. Van die kant werd T. de Blank voor het lijsttrekkerschap naar voren geschoven. Na wat paniekerig overleg achter de bestuurstafel werd door het bestuur J. Quast voorgesteld als lijstaanvoerder. Hij werd met een kleine voorsprong gekozen, T. de Blank werd derde.

Midden jaren 60 was alles in snelle beweging, zowel binnen als buiten de PvdA. Als onderwerpen van verre, die invloed op de verkiezingen hadden, kunnen genoemd worden:

- Vietnam,
- de rassenrellen in de VS,
- de onrust in grote delen van Afrika (apartheid).

Dichter bij huis waren actueel:

- Provo,
- de problemen rond het huwelijk van Beatrix-Claus,
- de snelle opkomst van de Boerenpartij,
- Nieuw Links binnen de PvdA.

Apeldoornse items

- De verstedelijking van Apeldoorn moest aanvaard worden, met alle consequenties.
- Achterstanden in riolering, wegen, waterleiding, sportaccommodaties, en verlichting moesten weggewerkt worden.
- Nog steeds was er een groot tekort aan goedkope woningen.
- Het cultureel klimaat behoefde sterke verbetering.
- Aandacht voor ouderen (wonen, sport enz).
- Apeldoorn kan zich beter op de schrijftafel dan op de werkplaats richten, mede gezien alle instellingen die al zijn gekomen of in aantocht zijn.
- Er is een nieuw stadhuis nodig. Eventueel in de tussentijd een groot kantoor huren om de ambtelijke versnippering te stoppen.

Uitslag verkiezingen 1 juni 1966

PvdA: 10 (-4), CHU: 8 (gelijk), VVD: 4 (-1), KVP: 5 (gelijk), ARP: 3 (-1), SGP 1 (gelijk), PSP: 1 (gelijk), Boerenpartij: 7 (+6).

T. de Blank had zich vele jaren stevig ingespannen voor de PvdA. Hij rekende er op dat hij wethouder van Onderwijs zou worden als de PvdA twee wethouders zou kunnen leveren. Volgens toenmalig raadslid J. Moree mocht hij daar terecht op rekenen, gezien gedane toezeggingen. In de zomer van 1966 werd duidelijk dat De Blank op een zijspoor kwam ten gunste van G.R. Bierman. Dat betekende voor hem een dusdanige teleurstelling dat hij bij voorbaat bedankte voor het raadslidmaatschapen wat later ook voor de PvdA. Hij stapte over naar D'66 en kwam in 1970 voor die partij ook in de raad.

De fractie van de PvdA werd in 1966: J. Quast, J.H. de Groot, G.R. Bierman, H. Staneke, H. Smit, J.G. van Dalen, J. de Beer, mej. H. Rubens, C.M. Vermeulen, J. Moree.



*Teun de Blank.
Foto: Henk van 't Veen.*

F. J. Klopper (1e opvolger), mevr. F. Spijker-Alferink (2e opvolger), J. van Werven (3e opvolger).

In de periode 1966-70 bedankte J.G. van Dalen voor het raadslidmaatschap en kwam daardoor F.J. Klopper in de raad.

Op 6 september 1966 werd de nieuwe raad geïnstalleerd en werden als wethouder gekozen: J. Quast (PvdA)

Sociale zaken, J. Wieten (CHU), G. v.d. Belt (KVP), E.J. Harmsen (Boerenpartij), G. R. Bierman (PvdA) Onderwijs.

Natuurlijk waren er grote twijfels en weerstanden rondom een wethouderschap voor de Boerenpartij. Uiteindelijk won de gedachte dat de kiezer de Boerenpartij zeven zetels had toebedeeld en dat de Boerenpartij een constructieve samenwerking had toegezegd in de voorbesprekingen.

Later in de periode stapten Harmsen en de zijnen uit de Boerenpartij en richtten

Binding Rechts op. De PvdA-fractie veroordeelde het feit dat fractie en wethouder gewoon als Binding Rechts bleven zitten. Maar voor die veroordeling was in de raad geen meerderheid te vinden.

Nadat de wethouders benoemd waren werd J.H. de Groot in de PvdA-fractie tot voorzitter gekozen.

De Apeldoornse 'grote' onderwerpen

- **Ruimtelijke structuur:** Bij de planning van de wegenstructuur lag de nadruk op doorbraakprojecten met brede banen en waar nodig tunnels. Zo dacht men aan een noord-zuid-verbinding via een tunnel onder het spoor naar de Loolaan. Een oost-west-verbinding van de Tol naar de Jachtlaan (verlengde Prins Willem Alexanderlaan). Ook werd nog met de gedachte gespeeld van een doorbraak via het Grote-Kerkkruispunt.

- Vanuit het structuurplan 1962 werd een City nagestreefd, waar naar verwachting een ontvolkt centrum bij zou horen. Voor de wijken dacht men aan een hogere bouw om de stad binnen de perken te houden en de eentonigheid te doorbreken.

- Wat de keus tussen werkplaats of schrijftafel betreft neigde de PvdA naar het laatste met daarnaast een nadruk op toerisme.

- **Cultuur:** Bij stedelijkheid hoorde de animo voor cultuuruitingen. In de eerste helft van de 60-er jaren speelde de stichting van een schouwburg een grote rol. Er werd veel en lang over gedebatteerd. Voor een groot deel kwam dat waarschijnlijk ook omdat een bedrijfs-lobbycircuit zich er druk voor maakte om daarmee Apeldoorn te kunnen promoten bij komende bedrijven en instellingen. Bij de bevolking leefde het niet. Al in 1950 was er 100.000 gulden beschikbaar voor een schouwburg. In 1958/59 werd akkoord gegaan met een voorlopig ontwerp voor een Cultureel Centrum in het Oranjepark. In 1964 werd besloten om het Cultureel centrum in het Loolaanpark te situeren. In 1961 werden de statuten besproken, waarbij mevr. Sabel als naam pleitte voor 'Veluwe schouwburg of iets met Apeldoorn'. Van de Christelijke partijen mocht de schouwburg geen schouwburg heten; dat was te frivol!

Een schenking van de van Reekum Stichting bood de mogelijkheid voor de oprichting van een museum of een expositiezaal. De Blank bepleitte een situering op het terrein van de schouwburg.



*Maquette cityplan.
Foto: Gemeente
Apeldoorn.*

De leden van de Apeldoornse gemeenteraad op het balkon van de schouwburg 'OrpheusLinks' naast de ladder kijkt PvdA-fractievoorzitster Riek Sabel over het balkon. Volgens de krant maakte zij daar de opmerking: "Wat zullen de kleuren van de dameskleding hier straks vloeken. Die muren zijn veel te rood." Foto: Apeldoornse Courant.



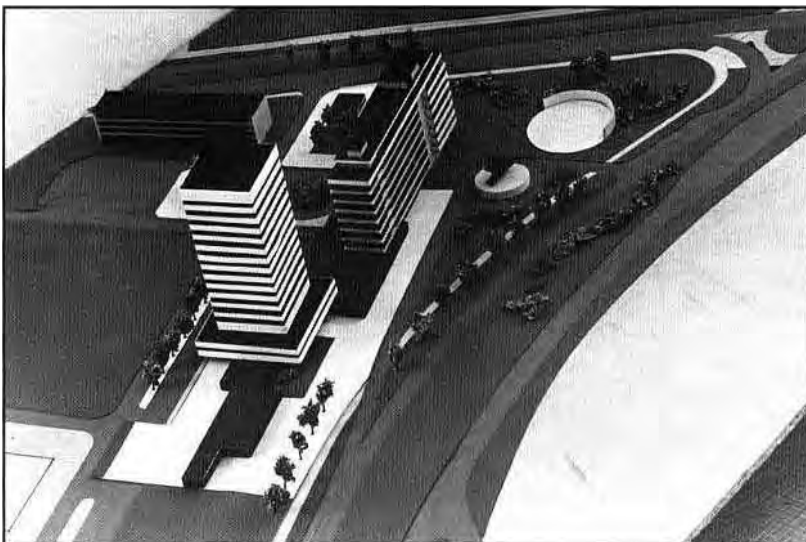
Op 14 maart 1965 had de officiële opening plaats van het schouwburg "Orpheus" en de Van Reekum-Galerij. De schouwburg werd geplaatst in de tot park veranderde vroegere begraafplaats.

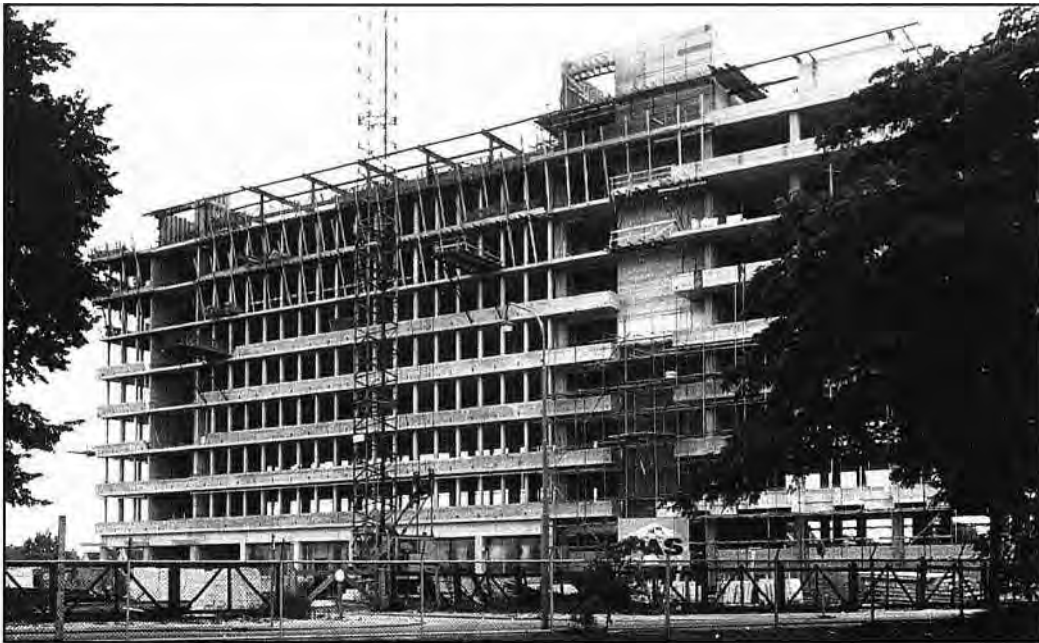
Al snel bleek dat de exploitatie van de schouwburg problemen opleverde. Dit kwam door het ontbreken van een goed cultureel klimaat in Apeldoorn waar door er nauwelijks gebruik van gemaakt werd.

De PvdA vroeg vanaf 1958 doorlopend nadrukkelijk aandacht voor culturele ontwikkelingen. Zo werd in 1964 een Culturele Raad ingesteld. Hoe dan ook, de schouwburg bleek niet echt ingeburgerd te raken en vroeg, onder meer in 1967 tot ergernis van Jo de Groot, veel subsidie voor welgestelden.

•De PvdA vroeg, naast een centrale voorziening, om een beleid voor verenigingsgebouwen annex gymnastiek- en sportvoorzieningen in de wijken. Een duidelijk beleid kwam niet van de grond.

Maquette Stads Kantoor, met de oorspronkelijk dubbel geplande kantoortorens aan de tot 'Avenue Europa' omgedoopte Vosselmanstraat. Foto: Gemeente Apeldoorn.





• **Stadhuis:** Een stadhuis als werkplek voor de ambtenaren en als *Het stadskantoor* in representatie-object voor de gemeente hoorde bij een beleving van *ste-aanbouw*. delijkheid. Gedurende de zestiger jaren heeft de PvdA daaromtrent *Foto: Gemeente een aantal voorstellen gedaan.* *Apeldoorn.*

Een overzicht:

- een vleugel aan het Raadhuis bouwen;
 - een nieuw Stadhuis bouwen;
 - koppelen aan schouwburggebouw;
 - wijkgebouwen voor ambtenaren plaatsen;
- als een nieuw Stadhuis dan klaar is kunnen de ambtenaren daar naar toe verhuizen en de gebouwen als verenigingsgebouw benut worden;
- plannen ontwikkelen voor een nieuw Stadhuis;

In de tussentijd een groot kantoorgebouw huren als tijdelijk onderkomen voor de gemeentelijke diensten.

In september 1972 zou een groot deel van het gemeentelijk apparaat verhuizen naar het Stadskantoor aan de huidige Vosselmanstraat. Het Stadskantoor was uiteindelijk een sterk afgeslankte vorm van een oorspronkelijk gepland stadhuis geworden. Reeds in 1956 had de Leidse architect Van der Laan opdracht gekregen om een stadhuis voor Apeldoorn te bouwen, nadat 17 verschillende architecten vanaf 1947 zich met de stadhuisplannen hadden beziggehouden. Zijn eerste ontwerp omvatte twee kantoorstorens, één van 32 meter hoogte voor de secretarieën en één van 48 meter voor de gemeentelijke diensten. De huidige Vosselmanstraat was destijds al omgedoopt tot 'Avenue Europa'. De naam geeft precies weer in welke richting de Apeldoornse politiek in de jaren 60 dacht. Uiteindelijk hakte het gemeentebestuur in 1969 de knoop door en liet het Stadskantoor verrijzen. Daarvoor was de Brinklaanflat al in gebruik genomen door de dienst gemeentewerken.



*Op 27 oktober 1972
 iverd het stadskan-
 toor officieel geopend.
 Foto: Apeldoornse
 Courant.*

• **Woningnood:** Gedurende de zestiger jaren bleef een groot tekort aan woningen, vooral aan goedkopere woningen. Voor een groot deel hing dat samen met de snelle groei van de stad. Daarnaast bespeurde de PvdA bij de andere partijen een gebrek aan inzet voor de sociale woningbouw. In Kerschoten werd bijvoorbeeld de hoogbouw verlaagd; daarna veranderde het karakter geleidelijk van arbeiderswijk naar middenstandswijk. Tegen het einde van deze periode nam, door de beginnende vergrijzing, de belangstelling voor ouderenhuisvesting toe.

Gemeentelijke huursubsidie: In de periode 1966-70 werd door Jan Moree en Jan de Beer een initiatiefvoorstel ingediend om het mogelijk te maken aan mensen met een laag inkomen en een te hoge huur een gemeentelijke huursubsidie toe te kennen. Dit voorstel haalde in de Apeldoornse raad een meerderheid. Burgemeester Des Tombe droeg het besluit ter vernietiging voor aan De Kroon. Dit zou verboden gemeentelijke inkomenspolitiek zijn. De Kroon gaf de burgemeester gelijk en vernietigde het besluit.

Ten onrechte beschuldigd: Op 7 oktober 1966 vergaloppeerde Boerenparffjleider Koekoek zich door een Apeldoorns PvdA-raadslid te beschuldigen in de oorlog NSB-lid te zijn geweest. Het betrof het PvdA-raadslid H. Smit. Onderzoek wees echter uit dat Smit brandschoon was. Via vragen en een motie werd Harmsen gedwongen verregaand afstand te nemen van de uitspraken van zijn landelijke voorzitter.

Terzijdes: Jo de Groot zei bij het einde van zijn wethouderschap in 1966: "Politiek is het realiseren van datgene wat in de maatschappij als behoefte wordt gevoeld."

23 mei 1962, Burgemeester Des Tombe voor leden van het Nederlands Instituut voor Volkshuisvesting en Stedebouw op excursie: "Apeldoorn is niet meer de oude plaats van pensioens en pensions, maar maakt de laatste tijd een ontstuijmgroei door tot een industriële kern van betekenis."

Markante persoonlijkheden

J. (Jan) Quast

Naast J.H. de Groot en mevrouw H.F. Sabel heeft ook Jan Quast lange tijd mede het gezicht van de Apeldoornse PvdA bepaald. Hij werd op 7 december 1921 geboren in Velp (gemeente Rheden). Zijn vader was rijksbelasting-ambtenaar. Twee jaar na zijn geboorte verhuisde het gezin met de jonge Jan naar Apeldoorn. Op de Koningin Wilhelminaschool aan de Kerklaan deed Jan ULO-B. Daarna haalde hij nog enkele boekhouddiploma's. Tot 1953 werkte hij als boekhouder/bedrijfsleider bij een^ grossiersbedrijf. De heer Quast noemt zichzelf midden-orthodox Nederlands Hervormd (niet licht - niet zwaar). Na 1965 is hij een aantal jaren kerkraadslid geweest. In 1945 trad hij toe tot de SDAP en werd in november lid van het afdelingsbestuur. Dat bleef hij, ook na de oprichting van de PvdA, tot 1953. Als doorbraaksocialist was hij lid van de Protestant Christelijke Werkgemeenschap in de PvdA.

In het voorjaar van 1949 stierf PvdA-wethouder H.L. van Veen. Raadslid Ringnalda volgde hem op en diens plaats in de raad werd weer ingenomen door lijstvolgter Quast. Na het tussentijds vertrek van fractievoorzitter C. Hofwijzer werd hij in 1952 fractievoorzitter tot de verkiezingen van 1953. In 1953 werd de heer Quast tot wethouder verkozen in de vacature Ringnalda. Dat bleef hij aaneengesloten tot de verkiezingen van 1970. Hij beheerde lange tijd de portefeuille Onderwijs en Sociale zaken, viel korte tijd in op Financiën en zat de laatste vier jaar wederom op Sociale Zaken. In de troebelen van 1970 belandde hij plotseling op een onverkiesbare plaats op de groslijst. De gang van zaken heeft hem erg teleurgesteld, maar hij heeft niet overwogen om naar DS'70 of een andere partij over te stappen. In 1971 werd hij benoemd tot burgemeester van Numansdorp. Dat bleef hij, tot hij midden jaren tachtig met de VUT ging. Sedertdien wonen de heer en mevrouw Quast aan de rand van Enschede, waar het gezellig op bezoek gaan is.

H. Staneke en J. Moree

Zowel Staneke als Moree hebben een rol van betekenis gespeeld in de afdeling Apeldoorn van de PvdA en verdienen daarom een nadere beschrijving van hun personen.

Henk Staneke werd in 1917 in de Amsterdamse Jordaan geboren. Zijn ouders, die een groot gezin hadden, waren niet politiek geïnteresseerd, maar dat weerhield Henk er niet van reeds op zijn 18-de jaar lid van de SDAP te worden.

Na verschillende baantjes kwam hij in 1946 als rijks-ambtenaar in Apeldoorn. In 1948 verhuisde hij naar Uddel, waar hij behoudens een korte onderbreking tot 1969 woonde. Hij deed daar al gauw mee in het dorpsleven, o.a. als bestuurslid en later voorzitter van Uddels Belang. In 1953 werd hij gemeenteraadslid voor de PvdA, in 1971 vertrok hij uit Apeldoorn en dus ook uit



*Jan Quast.
Foto: Apeldoornse
Courant.*

*Henk Staneke geïnterviewd bij het tv-programma
Brandpunt.
Foto: Apeldoornse
Courant.*





de gemeenteraad. Naast zijn raadslidmaatschap heeft hij tal van functies in de partij vervuld, zoals fractievoorzitter, bestuursleden voorzitter van de partij-afdeling en gedurende een periode van tien jaar voorzitter van het gewestelijk bestuur van de partij.

Jan Moree, die net als Henk Staneke uit een arbeidersgezin kwam, is in 1920 in Vlaardingen geboren. Zijn ouders "deden" echter wel aan politiek, als kind liep hij aan de hand van zijn vader mee in "rooie optochten".

Het bedrijf, waar hij ging werken verhuisde voor een deel naar Klundert en Jan moest ook daar naar toe. Met anderen richtte hij in Klundert een afdeling van de partij op. Meegedaan werd aan de gemeenteraadsverkiezingen en op een paar stemmen na werd een tweede zetel gemist. Jan Moree werd het eerste rode gemeenteraadslid in Klundert en in die behoudende omgeving uiteraard met een scheef oog aangekeken. Dat neemt niet weg, dat, toen hij in 1956 naar Apeldoorn ging en dus ontslag moest nemen als gemeenteraadslid, de burgemeester zei, dat hij nooit had kunnen denken, dat het vertrek van een PvdA-er hem zou spijten, Jan werd dus ook door anderen gewaardeerd.

In 1956 kwam Jan Moree als opvolger van T. de Blank voor de partij in de raad; gezien zijn financiële-administratieve achtergrond was het niet verwonderlijk dat hij in de financiële commissie kwam. Het is wat wrang dat juist een gevecht over deze laatste functie, waarvan hij al dan niet onder dwang van de fractie afstand deed, voor hem, Staneke en twee anderen (Bierman en Smit) de aanleiding was als zelfstandige fractie verder te gaan. Meer daarover kunt u vinden in het hoofdstuk 'Langs de rand van de afgrond: 1970 - 1973'.

Henk Staneke en Jan Moree kwamen door alle gebeurtenissen in een stroomversnelling. In een kranteninterview van 8 augustus 1970 toonde Henk zich niet gelukkig met de gang van zaken in de partij.

Jan Moree.

Foto: Apeldoornse Courant.

Hoewel hij over DS'70 zegt: "Het zijn goede sociaal-democraten, die in de PvdA thuis horen", zal hij, (Henk Staneke dus) "nooit uit zijn partij stappen". In 1971 bedankten hij en Jan Moree als lid van de partij en werden lid van DS'70. Van deze laatste partij bracht Staneke het tot landelijk voorzitter en hij is ook nog een periode voor DS'70 lid van de Tweede Kamer geweest.



Voor zijn overstap naar DS'70 gaf Henk Staneke dus al te kennen, dat hij vond dat daar goede sociaal-democraten zaten. Op de vraag hoe dat is te rijmen met het door die partij voorgestane profijtbeginsel, antwoordde hij dat daarover in die partij genuanceerd werd gedacht en dat het in de publiciteit teveel op de voorgrond was gekomen.

Staneke en Moree zijn uit de Partij van de Arbeid gestapt; zij wilden een ander onderdak, zijn gaan afstrepen en zo hielden zij DS'70 over. Staneke en Moree: twee aardige mensen, die beiden niet de neiging hadden hun licht onder korenmaat te zetten; maar welke politicus doet dat wel? Sterker nog, hoe zou men anders politicus moeten worden? In het bijzonder Staneke heeft in het verleden nogal wat weerstanden opgeroepen; de één vond dat hij teveel het compromis zocht, te vaak de kool en de geit wilde sparen, de ander vond hem een ijdeltuit.

Waarschijnlijk zullen beide opvattingen wel een stukje waarheid bevatten. Het neemt niet weg, dat Staneke door veel personen gewaardeerd werd, dat hij veel voor de partij en de gemeenschap gedaan en betekend heeft en het daarom waard is - en datzelfde geldt voor Moree - hier nog eens voor het voetlicht gehaald te worden.

G.R. Bierman

Gerard Rudolf Bierman werd op 13 mei 1923 geboren in het Zuid-Limburgse Kerkrade. Zijn jeugd bracht hij door in Venlo waar zijn ouders een textielzaak runden. Bierman omschrijft het gezin als 'liberaal sociaal denkend zakengezin'. Hij volgde de HBS-B en HTS werktuigbouwkunde waarna hij als districtsadviseur bij het Gasinstituut aan de slagging. Uiteindelijk kwam hij in 1954 door zijn werk als districtsadviseur in Apeldoorn terecht.

In de eerste naoorlogse verkiezingen koos de jonge Bierman bewust voor de net opgerichte PvdA. Hij werd lid van de PvdA in Venlo en is ook nog een periode afdelingssecretaris geweest. In 1958 werd hij als raadslid in de Apeldoornse gemeenteraad gekozen. Hij zou dit volhouden tot september 1974. De laatste acht jaar was hij wethouder, onder meer van onderwijs. Bij zijn afscheid werd Bierman door de toenmalige burgemeester Dijckmeester genoemd om zijn scholenbouw. Tijdens Biermans periode waren er namelijk 100 schoolgebouwen (waaronder kleuter- en gymnastiekscholen) gebouwd. Bierman wist dit te realiseren ondanks de bestedingsbeperkingen die het Rijk Apeldoorn oplegde.

Het lukte echter ook Bierman niet om hogere opleidingen naar Apeldoorn te krijgen. Indertijd probeerde hij met de steun van een speciaal ingestelde commissie de school voor hogere informatica naar Apeldoorn te krijgen. Deze commissie bestond uit vertegenwoordigers van Philips, enkele Amerikanen met computeronderwijs (via Philips) en Max Euwe. Ondanks dat Den Haag onder de indruk was van de Apeldoornse plannen kaapte Arnhem, onder leiding van Anne Vermeer, de opleiding voor de neus van Apeldoorn weg.

Toen hij in 1974 uit de Apeldoornse raad ging vertrok hij als DS'70-lid. In 1971 was hij samen met de raadsleden Moree, Smit en Staneke overgestapt naar deze partij. Elders in dit boek wordt dieper op de achtergronden voor deze overstap ingegaan.

Van 1974 tot 1978 zat Bierman als eenmansfractie voor DS'70 in de Provinciale Staten van Gelderland. In mei 1976 werd hij waarnemend burgemeester van de Betuwe gemeente Est en Opijnen. Hier was hij bestuurlijk nauw betrokken bij de Gerard Bierman, gemeentelijke herindeling. Op 1 februari 1978 werd hij waarnemend Foto: Apeldoornse burgemeester van Hummelo en Keppel terwijl hij op 1 februari 1979 Courant. burgemeester werd van Roosendaal. Deze laatste functie zou hij vanaf 1981 combineren met een waarnemend burgemeesterschap van de gemeente Heteren. In 1978 stapte Bierman, in overleg met het bestuur van DS'70, over naar de VVD omdat DS'70 een aflopende zaak was. De weg terug naar de PvdA viel hem te zwaar. In 1986 ging Bierman met pensioen en keerde terug naar Apeldoorn.





3

i-rj

Vrouwen in de partij

Herinneringen en ontboezemingen van Betsy van de Pol en Fennie van der Velde

De laatst overgebleven Rooie-Vrouwengroep in Apeldoorn is in 1995 een dagje naar Amsterdam geweest. Dat was niet louter bedoeld als een gezellig uitstapje; het ging vooral om een (wat nostalgisch) bezoek aan de tentoonstelling De Rode Droom, in de Nieuwe Kerk.

De ouderen waaruit die groep bestaat, herkenden daar natuurlijk heel wat uit hun vroegere jaren, toen socialisten nog een tamelijk gesloten gemeenschap vormden van mensen die samen vastberaden op weg waren naar een stralende nabije toekomst.

Voor een deel is die toekomst een illusie gebleken. Maar om dat hele ideaal nu maar als een droom af te doen? De tentoonstelling zelf sprak dat al afdoende tegen. Alleen al met de eerste vergrote foto's: Kan een droom, hoe mooi ook, onverklaarbaar bewoonde krotten en plaggenhutten vervangen door met idealisme en subsidie gebouwde arbeiderswijken? Daar moet een flinke portie *daad* aan te pas gekomen zijn!

Er was daar in de Nieuwe Kerk ook duidelijk te zien hoe van het begin af aan vrouwen zich met hartstocht in de strijd geworpen hebben. Dat bleef niet bij het demonstreren met vlaggen en spandoeken, uitdelen van pamfletten, dansen om de melboom, optreden in leke- spelen en tableaux vivants: ook aan bestuurs- en organisatie werk droegen vrouwen bij. Na verloop van tijd merkten sommige vrouwen dat de mannen nog wel eens dingen lieten liggen die zij juist belangrijk vonden in het algemene emancipatiestreven van de arbeidersklasse. Om zich daar onderling sterker voor te maken, richtten ze de vrouwengroepen op. Het voornaamste doel daarvan was: ontwikkeling, speciaal voor vrouwen die in hun jeugd weinig kans hadden gehad om te leren. Zo zouden zij ook belang gaan stellen in water buiten hun eigen kringetje gaande was; in het algemeen belang - en dus in de politiek.

*De eerste (sociaal-democratische) vrouw in de Apeldoornse politiek: Henriëtte Hoogstraal-de Haan zat vanaf 1931 tot in 1940 voor de SDAP in de Apeldoornse raad. Op de foto staat zij met haar twee dochters; Bertha en Willy.
Foto: privécollectie H. Rubens.*



Betsy herinnert zich bijvoorbeeld dat haar moeder naast Het Volk en het satirische weekblad De Notenkraaker ook De Proletarische Vrouw las. In de jaren '50 was ze lid van de "leesclub" van de PvdA-vrouwen. De bijeenkomsten van zo'n 8 tot 10 vrouwen werden bij haar, als oudste, thuis gehouden. Ze haalde dan tevoren de mooie kopjes uit het glazen theekastje op hoge pootjes en zette met zorg alles klaar. Ze genoot merkbaar van die middagen, waarop mevrouw Ringnalda een inleidinkje hield over een politiek onderwerp, zoals ontwapening. Daar werd dan over gepraat en tot slot las de leidster een stuk voor uit een boek.

Betsy's moeder was geen type voor optreden in het openbaar, anders dan de moeder van Fennie. Die gaf al voor de oorlog leiding aan zo'n leesclub bij de SDAP en deed dat met grote inzet. Fennie ziet nog voor zich hoe haar moeder, mevrouw Vermolen, (het was toen nog niet zo gebruikelijk om volwassen mensen met hun voornaam aan te duiden) zich tussen at las en encyclopedie zat voor te bereiden op onderwerpen als Het Midden-Oosten, om die maar zo goed mogelijk aan haar leesclub te kunnen uitleggen.

Op De Born werden cursussen gegeven voor leesclubleidsters; dat was een initiatief van Mr. Liesbeth Ribbius Peletier. Het doel was om vrouwen te/tonen dat ze behalve brave huismoeders ook nog mensen waren die, samen met mannen, een rol konden spelen in de samenleving; aan politiek doen dus. Daarom moesten ze de breipennen maar liever thuislaten om alle aandacht te kunnen besteden aan wat besproken en voorgelezen werd. Echt feministisch kun je zulke bijeenkomsten nog niet noemen, maar een aanzet tot emancipatie van de vrouw vormden ze wel. Om een indruk te geven hoe het in de eerste jaren na de oorlog gesteld was met de organisatiegraad van vrouwen, een aantal feiten uit het archief van de Vrouwengroep uit de periode 1946-1971. Op 22 maart 1946 kwamen een groepje vrouwen bijeen om, op verzoek van het hoofdbestuur van de Vrouwenbond van de Partij van de Arbeid, tot wederoprichting te komen van een sociaal-democratische vrouwenclub - nu onder de naam Vrouwengroep - in de PvdA, afdeling Apeldoorn. Dat gebeurde op uitnodiging en ten huize van Mevr. Ringnalda, die voor de oorlog al actief was in het vrouwenwerk. De werkelijke oprichting van deze Vrouwengroep vond plaats op 6 april 1946, in een bijeenkomst waarvoor alle vrouwelijke leden van de PvdA waren uitgenodigd.

Het eerste bestuur zag er als volgt uit: Voorzitster: Mevr. Bloemsmav.d. Harst, 2e voorzitster: Mevr. Roeterdink- v.d. Broek, secretaresse: Mevr. Rebergen-Smit, penningmeesteresse: Mevr. Rous-Kroeze, leden: Mevr. Ringnalda-Postma en Mevr. Vis-Sabel, laatstgenoemde als afgevaardigde in het afdelingsbestuur.

Het doel van de Vrouwenbond was belangstelling van vrouwen te wekken voor politieke, sociale en opvoedkundige problemen en het actief bezig zijn in de afdelingen van de PvdA. Die activiteit uitte zich in het mede organiseren van 1-mei-bijeenkomsten, het doen van verspreidwerk voor verkiezingen, colportage met het vrouwenblad "Wij Vrouwen" en het colportageblad "Met Volle Zeilen". Actief bezig zijn bijvoorbeeld ook door het organiseren van een hulpactie voor Berlijnse geestverwanten en van landelijke vrouwendag^, meedoen aan collectes, o.a. voor het Humanistisch Thuisfront, het voeren van acties tegen onder meer het gedwongen kopen van verpakte kruidenierswaren (die zijn altijd duurder, zelfs bij de coöperatie, 12 oktober 1948!) of acties voor o.a. gelijke kansen voor alle kinderen, jongens en meisjes.

Er waren afgevaardigden in organisaties als het Apeldoorns Vrouwencomité, de Vrouwen Advies Commissie (woningbouw), Stichting Huishoudelijke en Gezinsvoorlichting enz.

Iedere maand werd een bijeenkomst gehouden, met in de jaren '50-'60 een gemiddeld bezoek van 45 a 50 vrouwen. Daar werd, naast de huishoudelijke agenda, een onderwerp aan de orde gesteld, meestal door een spreekster "uit het land". De onderwerpen waren van uiteenlopende aard: zo werden onder meer behandeld de Mammoetwet, de Historie van Philips, Maatschappelijk Werk: luxe of noodzaak, Socialistische Internationale, Instellen koopavond (!), Eet smakelijk en gezond, Tunnelbouw aan de Christiaan Geurtsweg, Europese integratie en Rassenvraagstuk in Amerika.

Men spaarde voor een bezoek aan "De Born", het eigen vormingscentrum in Bennekom. Bezoeken van drie dagen, voornamelijk voor ontspanning, maar met toch ook een politieke of sociale ondertoon. In die eerste jaren waren dit vaak de enige "uitjes" van vrouwen, net als in de vooroorlogse jaren. ("De Born" was opgericht in 1933). Ook gingen vrouwen naar "De Born" voor een cursus van ongeveer een week, voor bijvoorbeeld voorzitsters, secretaresses en penningmeesteressen



De PvdA-vrouwengroep op 12 september 1957. Foto: prijécollectie A. van der Velde.

en, zoals al genoemd, ook voor leesclubleidsters. Deze laatsten werden het hele jaar ondersteund door middel van het kaderblad "Ons Werk". Later kregen de clubs meer het karakter van een discussieclub, zo gingen ze toen ook heten. In de jaren 1955 en 1956 draaiden er vijf van deze clubs, in 1968 waren het er nog vier.

Er was een fonds, het Thiele Wibautfonds, waaruit aan vrouwen, die het niet zo goed konden betalen, een bijdrage werd gegeven voor een bezoek aan "De Born". Voor dit fonds werd in de afdelingen zeep verkocht. Dat was ieder jaar weer een succes en een activiteit, waar veel vrouwen aan deelnamen.

Het Fonds Internationale Solidariteit stond ook in de belangstelling. Hieruit werd steun verleend aan projecten in de derde wereld; in 1968 bijvoorbeeld aan de Mayflowerschool. Barbara Opoku kon daar door een opleiding volgen aan het Institute for Social Studies in Den Haag. Mede door de scholing en ondersteuning van de Vrouwenbond waren er al in de eerste jaren na de oorlog vrouwelijke gemeenteraadsleden van de PvdA, zoals de dames Bloemsma, Drost, Rubens, Vermolen, Vis en Witholt. Mevr. Vis was ook lid van Provinciale Staten. En natuurlijk werd er jaarlijks een reisje gemaakt, veelal met een educatief tintje. Zo ging de groep in 1957 naar Den Haag, waar men het Vredespaleis bezocht.

De bestuursleden uit de begintijd waren vrouwen die, al noemden zij zich toen nog geen feministen, wel voor hun idealen stonden. Daarvoor zetten zij zich in naast hun toen echt drukke huishoudelijke werkzaamheden; vrouwen die hun idealen hebben doorgegeven aan het nageslacht.

Graag noemen we - naast de al eerder vermelde - nog enkele namen: de dames de Nijs, de Graaf, van Schieveen, Beeftink, Vondeling, Tr. van Holten, A. Steenbergen, Wouda, Teesink, Klomp, Van Loenen, Wacht, Wullink; met dezen nog vele anderen.



*Raadslid Mzv.
Vermolen-Bresser
declameert in Hoog
Buurlo tijdens de 1
mei viering in 1954.
Foto: privécollectie
A. van der Velde.*

Soorten van feminisme

Feminisme kan betekenen: dezelfde kansen voor vrouwen als voor mannen, ook op de hoogste functies, als ze daar de capaciteiten voor hebben. Dus geen achterstelling meer op grond van geslacht. Kom op voor jezelf. "Alles wat jij kunt kan ik nog beter!" zong tartend een nogal wilde vrouw in een oude Amerikaanse film. Tja, waarmee kan een ouderwetse "echte" man zich nog verweren tegen zoveel brutaliteit, anders dan met bruut geweld? Met geweld kun je je ook macht verschaffen als je, vooral als jongere, geen kans ziet om je op de arbeidsmarkt te laten gelden.

Er zit ook nog een andere kant aan het feminisme, die kant van: kom op voor elkaar, in plaats van de eeuwige wedijver om elkaar de loef af te steken; je zou dat de socialistische kant kunnen noemen. "De zachte krachten zullen winnen in 't end", dichtte Henriëtte Roland Holst, een nu vrijwel vergeten dichteres ... Dat end is nog lang niet in zicht, integendeel; in termen als: cool, macho, softie en watjes klinkt louter minachting voor wie zich niet stoer en hard, liefst gevoelloos, opstelt. Geweld kom je niet alleen op straat maar zelfs in en om scholen tegen. Niet zelden worden vrouwen met aanleg voor leidinggevende functies haast gedwongen om zich een "mannelijke" hardheid aan te meten.

Vrouwen apart?

Femmie Tip, die van 1986 tot 1994 lid van de Apeldoornse gemeenteraad is geweest, zegt dat er naar haar gevoel altijd discussie is geweest over de vraag of een afzonderlijke vrouwengroep wel recht van bestaan had. Maar hoe konden vrouwen zich anders sterk maken voor (economische) zelfstandigheid en ervoor zorgen dat naar haar eisen geluisterd werd?

Binnen de sociaal-democratie hebben vrouwen altijd een rol gespeeld, al was dat meestal geen grote en zelden een echt vrouwelijk rol. Wie de jaargangen van het Apeldoornse afdelingsblad "De Koerier" doorneemt, staat versteld hoeveel vrouwen zich op allerlei terreinen verdienstelijk hebben gemaakt voor de partij. Het opsommen van al hun namen en prestaties zou dit hoofdstuk onleesbaar maken; daarom krijgt niet ieder de eer die haar toekomt, helaas. Maar enj^elen springen er toch wel duidelijk uit.

Voor de eerste sociaal-democratische vrouw in de Apeldoornse gemeenteraad moeten we terug naar voor de Tweede Wereldoorlog. Henriëtte Hoogstraal-de Haan; zij zat vanaf 1931 tot in 1940 voor de SDAP in de Apeldoornse raad. Zij was de zuster van de dichter Jacob Israël de Haan en werkte als verpleegkundige in de Joodse psychiatrische inrichting "Het Apeldoornsche Bosch". De Joodse achtergrond van mw. Hoogstraal-de Haan is haar in de oorlog noodlottig geworden. Haar hele gezin, inclusief drie kinderen, werd afgevoerd naar Polen en heeft de oorlog niet overleefd.



*September 1966,
Riek Sabel,
Apeldoorns eerste
vrouwelijke PvdA-
fractievoorzit-
ter, krijgt een lintje
uitgereikt door bur-
gemeester Des
Tombe.
Foto: Henk van 't
Veen*

De eerste vrouwelijke PvdA-gemeenteraadsleden waren Mevr. Witholt en Mevr. (Vis-)Sabel; laatstgenoemde is maar liefst van 1946 tot 1966 raadslid gebleven. Tijdens die 20 jaar heeft deze kordate vrouw, die daarnaast nog een gezin en wat ze noemde "een klein baantje" had, vijf maanden het wethouderschap voor de zieke Jo de Groot waargenomen. Tevens was zij de eerste vrouwelijke fractievoorzitter van de PvdA. Nadat zij in 1966 was gestopt als raadslid duurde het tot 1974, voordat de partij weer een vrouw in de fractie mocht verwelkomen: Mia de Jong. Zij zou tot 1994 in de raad blijven, van 1978 tot 1986 als fractievoorzitter en van 1986 tot 1992 als wethouder.

Nogal wat vrouwen zijn bestuurslid van de afdeling geweest, waaronder Geer Goudriaan, die evenals Mia de Jong ook cursussen gaf en

inleidingen hield. Verder Tonnie Porringa (die daarnaast in de redactie van De Koerier fungeerde), Riek Spijker, Hanna van Noorden, Alma Kersten, Framjoise Hermans en Corrie Verhuist. De laatste begon in 1970 als fractie-assistente, werd raadslid in 1982 en was van 1988 tot 1990 wethouder. Aan De Koerier werkten ook Froukje Kramer, Hennie Stoel en Corrie Verhuist mee. Daarnaast worden de namen en de activiteiten van Margreet Grimmelikhuisen, Erica Brettschneider, Marja Tazelaar, Mary Dozeman en Maaike Jonker nogal eens genoemd.

Vrouwencontact

In 1969 was de landelijke "Vrouwenbond in de Partij van de Arbeid" omgedoopt in "Vrouwencontact". Dat hield verband met de aandacht, die de PvdA, toen ze ten tijde van de kabinetten-De Jong en Biesheuvel in de oppositie zat, ging besteden aan maatschappelijke actiegroepen. De vrouwenbeweging, met de Dolle Mina's en Man- Vrouw-Maatschappij, hoorde daar ook bij.

Nadat enkele Apeldoornse Vrouwenbonders een discussiedag van die nieuwe club hadden meegemaakt, gaven zij de aanzet tot de oprichting van een Apeldoornse Vrouwencontact. Dat werd begin 1971 door de ledenvergadering van de afdeling goedgekeurd. Het doel ervan verschilde eigenlijk weinig van dat van de oude Vrouwenbond: deelname van vrouwen aan het politieke en maatschappelijke leven bevorderen en daarbij veel aandacht besteden aan hun vorming en ontwikkeling. Wel was het Vrouwencontact officieel erkend door de partij en zou het vertegenwoordigers in andere vrouwenorganisaties kiezen en afgevaardigden naar gewestelijke vergaderingen en congressen sturen. Het afdelingsbestuur zou voortaan de plannen voor het komende seizoen samen met de vrouwen bespreken. Er lagen al wat voorstellen voor praktische toepassingen van het streven naar meer onafhankelijkheid, zoals gesubsidieerde kinderopvang. Maar een lang leven was dat Vrouwencontact niet beschoren. Al in 1975 raakte die naam helemaal uit de gratie; veel te braaf en te saai!

Van links naar rechts: Mia de Jong, Ien Dales en Corry Verhuist in gesprek bij Wisselwerk.
Foto: Gemeente Apeldoorn.



Rooie vrouwen

Parallel aan de heersende tijdgeest - het waren de jaren van "baas in eigen buik", maar ook het maandblad "Opzij" werd toen opgericht - moest er een uitdagende naam komen, vonden ze, vooral in Amsterdam. Dat werd dus: Rooie Vrouwen.

Niet overal bleek men blij met zo'n baldadige betiteling; was die wel serieus genoeg? Soms werd dat "platte" Rooie Vrouwen veranderd in Rode Vrouwen. Toen een Zutphens nieuw lid van de plaatselijke Vrouwenraad zich daar voorstelde als Rooie Vrouw, riep de vertegenwoordigster van een andere vrouwengroep verschrikt: "maar mevrouw, dat kan ik helemaal niet aan u zien!"

Op een cursus Pensioen in Zicht verklaarde een man dat hij zijn echtgenote had verboden om lid van de Rooie Vrouwen te worden, want daar werden ze al gauw een beetje lesbisch gemaakt, dacjji hij. Maar onder welke naam dan ook: de Apeldoornse PvdA-vrouwen hebben jarenlang geestdriftig geijverd voor socialistische en feministische ideeën, die beide op emancipatie berusten.

Speciaal de contactvrouwen, waaronder Dinie Smink, Nel Blom, Hanna van Noorden, Geesje van den Brinken Mary Dozeman verzetten bergen werk, onder meer als vertegenwoordigsters in de afdeling en als afgevaardigden naar de congressen en gewestelijke bijeenkomsten.

Aan De Born in Bennekom bewaart menige vrouw dierbare herinneringen, niet alleen door wat er in cursussen en voordrachten te leren viel, maar ook door het onderlinge plezier en de fijne sfeer die er heerste! Intussen is toch de organisatie van de Rooie Vrouwen officieel opgeheven, deels uit bezuinigingsoogpunt, deels wegens gebrek aan belangstelling. In Apeldoorn zijn twee praatgroepen van Rooie Vrouwen - die in Zevenhuizen en die in de Maten - een zachte dood gestorven en bestaat de derde, in Zuid, alleen nog uit vrouwen in de oma-leeftijd. Waar is die geestdrift toch gebleven? Goed, heel wat vrouwen hebben nu een baan en geen tijd meer, maar er moeten meer algemene redenen zijn; de hele partij is er door getroffen.

Niet langer populair

Eén oorzaak zal wel zijn dat veel mensen zich teleurgesteld hebben afgewend van de politiek toen bleek dat de overheid lang niet zo machtig meer is, als ze hadden gedacht. Tegen de internationale markt en de razendsnelle ontwikkelingen van de techniek kunnen regeringen - en dus de politiek - maar weinig inbrengen, al kan dat weinige best belangrijk zijn. Ook voldeed de inspraak van de burgers via politieke partijen en verkiezingen niet aan de eisen van een echte democratie; dat zag je al aan de buitenparlementaire acties en organisaties op bijvoorbeeld milieugebied. Al luisterde de PvdA tot op zekere hoogte wel naar die pogingen om mee te praten over de gang van zaken in ons land. Intussen is de maatschappij veel opener geworden. Mensen willen niet meer in een hokje vastzitten en voorgeschoteld krijgen wat ze van allerlei zaken moeten vinden. "Dat maak ik zelf wel uit!," roepen ze dan eerder.

Aan dat losraken van heel wat vast omliggende opinies heeft stellig de televisie een flinke duw gegeven. Dingen waaraan we anders nooit gedacht zouden hebben, krijgen we nu "gratis thuisbezorgd". En het is toch veel aantrekkelijker om zich in de luie stoel via dat scherm te laten voorlichten - en vermaken - dan naar een bijeenkomst met deskundige sprekers te gaan. De enige reden om samen te komen is eigenlijk nog:

overleg, discussie. Maar wie de nieuwsberichten van diezelfde TV volgt, zal niet licht tevreden achteroverleunen met de uitroep: "Ziezo, er is zo zachtjesaan wel genoeg bereikt in onze samenleving!" Het gevaar is groter dat zij /hij mismoedig het hoofd in de schoot legt en zucht: "Ik kan toch niks doen aan al dat onrecht!" Maar juist het feit, dat ondanks alles zo geweldig veel is bereikt sinds het begin van de arbeidersbeweging, bewijst dat de maakbaarheid van de maatschappij wel degelijk bestaat, al is die wel eens overschat en moeten haar methoden voortdurend worden aangepast aan de werkelijkheid.

Kom op voor elkaar

De weg naar de emancipatie van vrouwen is in de westerse landen al voor een flink stuk aangelegd. Vrouwen hebben nu wel laten zien dat ze gelijkwaardig zijn aan mannen, maar dat betekent niet hetzelfde als: gelijk. Mannen-in-het-algemeen zijn meer gericht op wedijver, concurrentie, goede best doen om wat te presenteren. Dat voorkomt vadsig indommelen. Daar staat tegenover dat vrouwen in het algemeen meer belangstelling hebben voor verhoudingen tussen mensen. Zij willen vooral de boel bij elkaar houden, zoals moeders hun gezin: veilig, warm en gezellig. Niemand mag uit de boot vallen, daarom moeten de sterken de zwakken onder hun hoede nemen. Die twee; het mannelijke en het vrouwelijke element van het mensdom in evenwicht met elkaar; dat zou ideaal zijn. Maar gelukkig zijn er geen waterdichte schotten tussen die algemene eigenschappen van man en vrouw; mannen kunnen immers ook zorgzaam en warmvoelend zijn en ook vrouwen willen hun leidende en andere talenten in de samenleving ontploien.

Internationalisme

Sociaal-democraten zijn van huis uit gewend om over de grenzen te kijken. Dat blijkt uit de vele acties en inzamelingen die de Apeldoornse partijgenoten hebben gehouden voor onderdrukte vrouwen en bevrijdingsbewegingen in landen als Chili, Namibië, Zuid-Afrika tijdens de apartheid, Spanje en Portugal onder Franco en Salazar, en Suriname. Ook was er veel belangstelling voor Turkse vrouwen in ons land. Via de Evert Vermeer Stichting weten de leden dat in heel wat landen, vooral in de derde wereld, vrouwen nog als slaven, werkpaarden, seksvoorwerpen of onmondige kinderen behandeld worden, of tenminste als tweederangs mensen. Alleen al daarom is emancipatie van de vrouw nog lang geen verouderd doel!

4

Tussen behoud en vernieuwing

Braaf, gezagsgetrouw, plichtbewust en sober: het oude Nederland. Alles moet anders, niets hoeft alles mag, Nederland gidsland, baas in eigen buik: het nieuwe Nederland. De ommezwaai was groot en voor velen was het niet bij te benen.

De periode van de jaren '70 toonde vele gezichten. Op sociaal-economisch gebied stonden tegenover de invoering van de WAO, de discussie over vermogensaanwasdeling en de strijd voor een beheersing van de grondprijzen, de oliecrisis en de toenemende werkloosheid en inflatie. Maar tekenender voor het beeld van die jaren is de seksuele revolutie. De NVSH beleefde een gouden decennium, voorbehoedsmiddelen werden bereikbaar voor iedere Nederlander. Het abortus-tourisme kwam op gang en softdrugs waren gemakkelijk verkrijgbaar. Pornobioscopen werden in alle steden van enige omvang geopend. Dries van Agt voerde een eenzame strijd tegen de seksuele verwildering.

In 1973 riep het PvdA-congres de partij uit tot actiepartij. De partijleiding wilde hiermee aansluiten bij het activisme en de bewegingen die in deze tijd buiten de partijpolitieke kanalen bloeiden. De ontwikkelingshulp steeg naar 1% van het nationaal inkomen en Nederland werd een kritisch NAVO-lid. De jaren '70 waren spannende jaren en de PvdA zelf kreunde onder de discussies over polarisatie, meerderheidsstrategie en onderhandelbare strijdpunten. Met daartegenover Joop den Uyl: "de smalle marges van de democratie" en "de bomen groeien niet tot in de hemel". Een ongeduldige PvdA wilde veel, te veel. De stadsvernieuwing (Jan Schaefer) kwam op gang, de middenschool (Van Kemenade) bleef in experimenten steken. Daartegenover stond het succes van moedermavo's en hoger beroepsonderwijs. Het stelsel van studiebeurzen stelde iedereen die kon leren in staat verder te leren.

Links werd groener, althans in woorden. Maar ook in de PvdA bleef het besef dat er brood op de plank moet komen. De economie van het genoeg tegenover de behoefte aan economische groei. In maart 1977 viel het kabinet Den Uyl en won de PvdA daarna de verkiezingen maar verloor zij de kabinetsformatie. Had zij te veel gewild? Had zij een te arrogante houding aangenomen? Van Agt en Wiegel namen het roer over. Onder hun bewind zou de staatsschuld een formidabele omvang aannemen. Zou een tweede kabinet-Den Uyl het er beter afgebracht hebben? In '81 keerde de PvdA nog even terug in het kabinet. Het resultaat was bedroevend.

Langs de rand van de afgrond

Dat het ledenaantal van de afdeling Apeldoorn in 1970 steeg van 654 naar 670 mag een wonder heten. Landelijk raakte de partij in zwaar weer: de oude Willem Drees zegde zijn lidmaatschap op, diens zoon richtte een nieuwe sociaal-democratische partij op (DS'70) uit onvrede met de groeiende invloed van Nieuw Links in de partij. Op lokaal niveau waren de tegenstellingen en conflicten al even groot. 1970 werd een turbulent jaar.

Toch begon het allemaal zo mooi: In januari besloten de afdelingen van PvdA, PSP en PPR bij de komende raadsverkiezingen uit te komen met een gemeenschappelijke lijst. Het Progressief Akkoord, kortweg PAK, was geboren. Een linkse concentratie zou, zo was de verwachting, kiezers aantrekken.

Overigens, de afdelingen Beekbergen en Loenen waren in dit besluit niet gekend, wat zich later zou wreken.

"Oud" tegenover "nieuw"

Achter de schermen woedde intussen een machtsstrijd, waarin behoefte aan vernieuwing samenging met het uitvechten van persoonlijke vetes onder de oude garde. Jo de Groot, toen fractievoorzitter, kon het slecht vinden met Henk Staneke, die vooral op gewestelijk niveau een man vanaanzien was. Ook tussen De Groot en de wethouders Bierman en Quast was de verhouding niet optimaal. Binnen de fractie bestonden daardoor vele tegenstellingen. Daar kwamen de politieke meningsverschillen overheen die de partij als geheel verscheurden. De Groot neigde in zijn latere jaren naar meer linkse standpunten. Daar werd hij in gesteund door de jonge partijvoorzitter Hans Porringa, zelf een uitgesproken Nieuw-Linkser. Beiden namen zitting in de commissie, die een nieuwe groslijst moest samenstellen. Het is

dus niet verwonderlijk dat met name Jan Quast en Henk Staneke een duikeling maakten.

Nieuw en hoog op de lijst kwamen Frans

Hoekstra en iets lager Hans Porringa.

Frans Hoekstra was directeur van de ROA, de Raad van Overleg en Advies. De ROA was officieel geen gemeentelijk instituut maar een instrument in handen van de georganiseerde bevolking in Apeldoorn. Elke groep - vereniging, stichting, instituut en gemeente - die het gemeenschappelijk welzijn wilde bevorderen kon op het opbouworgaan een beroep doen, zo werd bij de oprichting vastgesteld.

Hoekstra had theologie gestudeerd en was daarna een tijd predikant. Vervolgens begaf hij zich in het sociale werk. Eenmaal in Apeldoorn werd hij enige tijd waarnemend directeur van Orpheus. Ook zette hij zich in voor de voetbalclub AGOVV. Een man dus met een brede maatschappelijke belangstelling en daarbij zeer ambitieus. Jan Moree zei eens over hem:

"Hoekstra wilde koste wat het kost wethouder en vervolgens burgemeester worden."

Frans Hoekstra.
Foto: Apeldoornse
Courant.



Beroering in La Bordelaise

Op 20 maart 1970 vond de groslijstvergadering van de PvdA plaats in La Bordelaise. Er waren niet minder dan 142 stemgerechtigde leden aanwezig. Maar aan dat aantal zat een luchtje. Wat was er gebeurd? Ene Ruud van Veen, niet toevallig medewerker van de ROA en ook actief bij AGOVV had in de weken daarvoor een fors aantal nieuwe leden geworven, 48 naar later zou worden vastgesteld. Op een eerdere afdelingsvergadering hadden zij al als lid moeten zijn geaccepteerd. Door een slordigheidje van de voorzitter - hij had het punt aangestipt maar later in de vergadering niet afgehandeld - was dat niet gebeurd. Om toch te voorkomen dat niet-leden zouden binnendringen werd iedereen bij binnenkomst gecontroleerd. Maar wel werden de nieuwe leden - 30 waren er van komen opdagen - toegelaten.

Daartegen werd al meteen in de vergadering geopponeerd vanuit o.a. de oude fractiegroep onder het motto te voorkomen dat niebdemocratische elementen de partij zouden infiltreren. De meerderheid besloot echter de nieuwe leden wel stemrecht toe te kennen.

"Poolse Landdag"

De vergadering kreeg al snel een chaotisch verloop. Voor bijna elke plaats op de lijst stonden wel drie of vier mensen kandidaat. Jan Quast belandde op een onverkiesbare plaats, Henk Staneke wist zich nog net te handhaven, evenals H. Smit en J. Moree. En van de oude garde G. Bierman die gewoon nummer één bleef. Frans Hoekstra en Hans Porringa waren nieuwe kandidaten.

Sommigen werden de spanningen bijna teveel. Zoals Jan de Beer, die ergens tussen "oud" en "nieuw" hing en zich de hele avond afvroeg of hij binnenboord zou blijven. Bij elke nieuwe stemming nam De Beer een glaasje jonge met als gevolg dat hij aan het eind van de avond alles heel zonnig zag. Niet ten onrechte overigens, hij haalde het.

Toen de voorzitter 's nachts om een uur of twee de vergadering besloot kon iedereen zijn wonden gaan likken. Het was duidelijk dat afdeling en fractie moeilijke tijden tegemoet gingen. Het Apeldoorns stadsblad kwam de dagen erna met de kop: "Een avondje bij de Partij van de Absolute chaos". Het blad schreef: "het was zonder meer een beschamende zaak".

Zelfs de landelijke partijleiding werd bij het conflict betrokken. Op een vergadering op 14 april kwam de toenmalige voorzitter Anne Vondeling uitleggen dat de stemmingen op 20 maart legitiem waren geweest. Daarmee werd de groslijst definitief, alleen de kater bleef.



1971, De Apeldoornse bevolking protesteert tegen het stoppen van het betaald voetbal in Apeldoorn. AGOVV, van oudsher een arbeidersvoetbalvereniging kreeg veel steun van de lokale PvdA-ers. Op deze foto loopt o.a. Willem Rous mee in de optocht. Foto: Henk van 't Veen.

De verkiezingen

Niet iedereen legde zich neer bij de beslissing van Vondeling. Vanuit de afdeling Beekbergen zetten voorzitter Jan van Dalen en de zijnen de strijd voort om met name Henk Staneke alsnog verkozen te krijgen. De zaak werd nu op straat uitgevochten. Geluidswagens met de tekst: "niet zanike, stem Staneke". Kleine advertenties in de krant zoals: "Frans Hoekstra, de linksbuiten met het dodelijke schot". Aangifte door de afdelingen Beekbergen en Apeldoorn met de beschuldiging dat de verkiezingsaffiches door de andere partij waren weggehaald. Een verkiezingsnederlaag kon niet uitblijven. De drie progressieve partijen konden volgens de vorige statenverkiezingen rekenen op 12 zetels, ze hadden nu op meer gehoopt. Maar de Apeldoornse kiezer strafte deze beschamende vertoning af: het PAK kreeg op 4 juni 9 zetels. Wel had de actie om Staneke aan voorkeursstemmen te helpen succes. Hij kwam als tweede in de raad na Bierman. Omdat volgens eerdere afspraken PPR en PSP de plaatsen 3, 4, en 8 kregen toebedeeld, hield de PvdA dus nog maar 6 zetels over. Behalve de genoemde twee werden gekozen: Hoekstra, Smit, Moree en Poringa.

Spanningen

Een nobel gebaar van de PvdA-zijde leidde ertoe, dat Cees van der Zouwen van de PPR voorzitter werd van de nieuwe PAK-fractie. Natuurlijk waren er ook boze tongen die beweerden dat de PvdA-leden elkaar die functie niet gunden. In ieder geval, Van der Zouwen kreeg een rotklus. Al voor het nieuwe seizoen riep hij de fractie bijeen om de lucht te doen klaren. Zonder succes.

Voor Frans Hoekstra was de uitslag van de verkiezingen dubbel zuur. Nu de PAK-fractie maar 9 zetels had, kon zij slechts één wethouder leveren en dat was natuurlijk Bierman. Een tweede klap kwam op 15 oktober. De fractie had besloten dat Hoekstra haar zou vertegenwoordigen in de raadscommissie Financiën. Daartoe moest Jan Moree, die dat werk 4 jaar lang gedaan had, zich terugtrekken. De gemeenteraad accepteerde Hoekstra echter niet, formeel omdat er "van een niet-acceptabele cumulatie van functies sprake zou zijn". Immers Hoekstra was als directeur van de ROA afhankelijk van gemeentelijke subsidies. De ware reden was waarschijnlijk dat de raad handelde uit sympathie jegens de mensen van de oude PvdA-fractie.

Toen Moree óp een vraag van een AR-raadslid of er druk op hem was uitgeoefend om zich uit de commissie financiën terug te trekken, antwoordde dat dat het geval was, kwam hem dat te staan op een woedende uitval van zijn eigen fractievoorzitter. In het openbaar maakte Van der Zouwen hem uit voor leugenaar. Het was tekenend voor de sfeer: een fractielid dat uit het vertrouwelijk fractieberaad klapte en een voorzitter die dat zo rechtzet. Overigens kreeg het PAK helemaal geen vertegenwoordiger meer in de commissie.

Definitieve breuk

Op 19 oktober gaven Bierman, Staneke, Moree en Smit een verklaring uit. Daarin deelden zij mee uit de fractie te stappen en verder te gaan als PvdA-fractie. Wat natuurlijk niet kon, immers zij waren gekozen voor het PAK. De ledenvergadering van de afdeling liet dan ook meteen weten dat alleen de PAK-fractie de PvdA vertegenwoordigde. Vervolgens werd advies ingewonnen van het partijbestuur. Dat verwees in een reactie naar het gebruik in de Tweede Kamer bij scheiding in een fractie. Daar werd het standpunt ingenomen dat een fractie

alleen de naam van een partij kan dragen, als de leden gekozen zijn op een lijst van die naam. Afsplitsingen worden genoemd naar één van de leden: de groep-Harmsen, de groep-Aarden. En dus duidde federatievoorzitter Poringa het viertal aan als de groep-Staneke.

Op 20 januari 1971 kwam de climax. De vier lieten in een persverklaring weten uit de partij te stappen waarvan zij sinds de oprichting lid waren geweest. Zij hoopten de oude PvdA-idealen verder te kunnen uitdragen in DS'70. De nieuwe situatie leidde tot een emotionele raadsvergadering. De PAK-fractie eiste de wethouderszetel van Bierman op omdat de raad in een eerder stadium besloten had tot een afspiegelingscollege. Het mocht niet baten. De raad handhaafde Bierman als wethouder, waarop de PAK-fractie de raadsvergadering verliet.

4/

Beekbergen contra Apeldoorn

Na de "Poolse Landdag" was een aantal ontevreden PvdA-leden overgestapt naar de afdeling Beekbergen. Dat kon omdat er binnen de federatie nooit over grenzen gesproken was. Jan van Dalen zag tot zijn genoegen dat zijn Beekbergse afdeling groeide als kool, met onder andere coryfeën als Staneke, Quast en Bierman. Zijn vreugde verdween toen staande een afdelingsvergadering in Beekbergen een groep leden probeerde een afdeling van DS'70 op te richten. Dat werd Van Dalen te gortig en de coup werd verijdeld. De meeste leden waren dan wel ontevreden over heel veel zaken maar het was niet de bedoeling over te stappen op een andere partij. In 1974 zou Van Dalen weer gewoon raadslid worden voor de PvdA.

Henk Staneke (l) wordt door W. Drees jr. gefeliciteerd met zijn verkiezing tot voorzitter van DS'70.

Foto: PvdA-archief.

PAK weg

Na het vertrek van Bierman c.s. bleven er nog maar twee echte PvdA-ers in de raad: Hoekstra en Poringa. In april 1972 bedankt Frans Hoekstra voor het raadslidmaatschap. Hij zegt in de krant: "Ik heb niet meer de tijd en aandacht voor zowel mijn dagelijks werk als het raadswork, daarom vind ik dat ik met mijn werk als raadslid moet stoppen." Op 1 november 1972 ging zijn lang gekoesterde wens in vervulling: hij werd benoemd als burgemeester van Hoevelaken. In juni volgde Willem Hillenius Hoekstra in de raad op. Dat gebeurde nog net in het Raadhuis aan de Markt. Afsproken was dat het fractievoorzitterschap zou rouleren. Poringa nam dus na enige tijd de hamer over van Van der Zouwen. Hij stond die niet meer af, overigens zonder veel problemen. Het enthousiasme voor het PAK was inmiddels bekoeld. Het gemiddelde PvdA-lid begreep al gauw niet meer waarom zijn partij in de krant niet meer genoemd werd. Het was dus logisch dat in de aanloop naar de verkiezingen van 1974 de PvdA haar zelfstandigheid hernam.

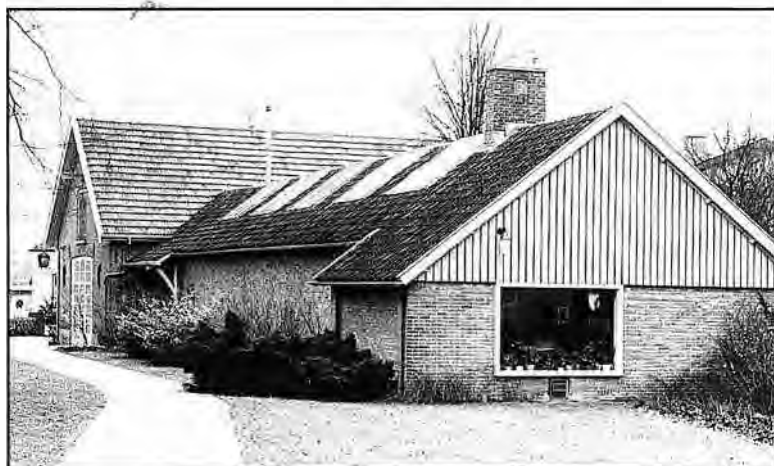


In de Nieuwe Apeldoornse Courant van 19 oktober 1972 stond de volgende tekst bij deze foto: Veel Apeldoorners kwamen woensdagmiddag naar de Churchillzaal van Orpheus om afscheid te nemen van ROA-directeur F. Hoekstra (tweede van links), die op 1 november burgemeester van Hoevelaken wordt. Een van de bezoekers van de receptie was oud-burgemeester mr. A.L. des Tombe. Verder op de foto (geheel links) drs. Hf. Bos, die is benoemd tot tijdelijk directeur van de ROA; (rechts van de heer Hoekstra) de ROA-bestuurders dokter A.G.P. Cremers en mevr. W. Jilsink-de Graaf. Foto: Apeldoornse Courant.



Culturele discussie

Een karakteristiek voorbeeld hoe er in de raad gediscussieerd werd geeft het onderwerp: "Afschaffing toegangsprijzen Historisch museum Moerman" (ooit gevestigd aan de Loolaan, later opgegaan in Marialust) en de gemeentelijke Van Reekumgalerie. Willem Hillenius, die net op 8 juni 1972 was geïnstalleerd deed het woord over dit onderwerp. Hij zegt hierover: "Dat was mijn maidenspeech in de raad op 28 juni 1972. Ik heb daar tamelijk uitvoerig het woord gevoerd, omdat ik als nieuw raadslid me had verdiept in de materie, en er achter was gekomen dat het voorstel was gebaseerd op ondeugdelijke mededelingen van de kant van het bestuur van het Van Reekummuseum. Het was ongehoord, ik kon alle argumenten onderuithalen. Ik had een betoog van 4 pagina's. Een aantal feiten had ik nagetrokken en die klopten gewoon niet." Op 13 januari 1972 had de Raad middels een motie de uitspraak gedaan, dat er geen toegangsprijzen meer geheven zouden gaan worden. Hillenius zat toen nog niet in de raad. Uitgangspunt van de motie was: "dat het gemeenschappelijk cultuurbezit voor een ieder gratis toegankelijk behoort te zijn."

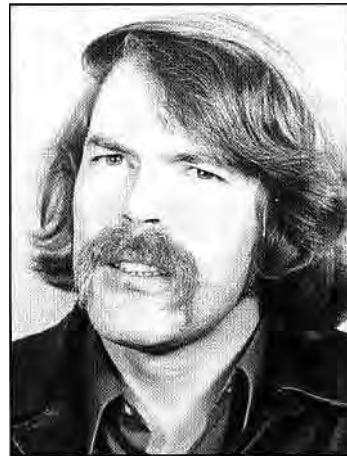


*Voormalig Museum Moerman.
Foto: Gemeente Apeldoorn.*

Dan komt er een stuk van de musea die hier tegen waren. Het betoog van de besturen was dat ze bang waren dat op regenachtige dagen de jeugd schilderen zou gaan vernielen. "Te gek voor woorden", stelt Hillenius. "Laat in godsnaam die kinderen binnen. Het geeft een vorm van denken van het bestuur van de musea aan. Het is duidelijk dat er geen mensen inzaten die wat met beeldende kunst hadden. Het is echt zo dat zij zeiden dat andere musea negatieve ervaringen hadden met gratis toegang. Maar ik heb dus al die musea afgebeeld en die ontken-den alles. Zij waren er buitengewoon tevreden over. Boijmans van Beuningen en andere musea, zoals bijvoorbeeld in Arnhem hadden geen enkel probleem met gratis toegang. Het waren allemaal gezochte argumenten; zoals geen binding met het museum. Men heeft mijn argumenten volkomen genegeerd, men luisterde gewoon niet. Ik ver-weet Sterken (de fractievoorzitter van de VVD, red.) dan gpk dat mijn argumenten niet serieus werden genomen. Die Sterken was helemaal zo gek als een cent. Die snapte er werkelijk helemaal niets van. Eigenlijk had het iets tamelijk koddigs. Een man als Sterken was een karikatuur van een VVD-er. Dat had iets vermakelijks. Daarnaast was het buitengewoon eenvoudig om hem te attaqueren en je opvattingen te mobiliseren. Dat lag heel wat anders bij een man als Kooij, in die tijd wethouder. Kooij was een intellectueel en daardoor interessanter om mee te debatteren. Je kon daar goed mee van mening verschillen. Uit mijn eigen fractie (de PAK-fractie) kon ik goed met Piet van Praag van de PSP, een buitengewoon integere man."

Geen ambitie

Over zijn flitsende begin in 1972 in de raad zegt Willem Hillenius: "Dat hoort wel bij mijn persoon. Als ik ergens aan begin steek ik er behoorlijk veel energie in, ik kan slecht op halvekracht varen. Zo'n rel aan het begin van een raadsperi-ode positioneert een raadslid direct." Toch ambieerde Hillenius, die in zijn tijd de voor het raadswerk benodigde stukken in een plastic tasje vervoerde, na 1974 geen wethou-dersplaats. Volgens hem was er al tijdens het samenstellen van de groslijst aangestuurd op wie er wethouder zou gaan worden. Van den Berg was toen de nieuwe man die voor een wethouderspost in aanmerking kwam, aldus Hillenius die verder stelt: "Ik moet eerlijk zeggen dat ik geen ambitie toonde in die richting. Ik heb van meet af aan gezegd; ik wil m'n geld niet in de politiek verdienen. Ik vind het heel goed dat er mensen zijn die dat wel willen, maar ik heb er een zekere afstand van gehouden. Daarnaast vond ik dat ik 'n heel leuk vak had, waar ik voor had gekozen. Ik zag wel in dat als je er eenmaal los van zou zijn, het heel moeilijk zou zijn om er weer in terug te komen. In 1976 is de vraag veel nadrukkelijker aan de orde geweest, bij het vertrek van Van den Berg." Hillenius was toen fractie-voorzitter. Na de verkiezingen van 1978 vond Hillenius het genoeg geweest en zei de Apeldoornse politiek vaarwel. Zijn motivatie: "Ik ben in 1978 les gaan geven aan de academie. Ik kreeg steeds minder tijd. Dat ze me toch nog hebben weten te strikken voor de Staten was eigenlijk tegen mijn eigen zin; het was niet m'n voornemen. Maar je weet hoe dat gaat, Apeldoorn moet toch een kandidaat leveren. Het was eigenlijk m'n streven om wat afstand te nemen. Je moet je voor-stellen; ik had een full-time baan, was raadslid en doceerde par time aan de academie. Om dat allemaal goed te doen, dat vreet tijd en ener-gie."



Willem Hillenius: "Ik heb van meet af aan gezegd: ik wil m'n geld niet in de politiek verdienen."
Foto: Apeldoornse Courant.



Tekening hierboven is een illustratie die Hans van den Doel gebruikte bij de verkiezingen. Hij maakte gebruik van het feit dat hij het eerste proces tegen de huurverhoging had gewonnen in het Apeldoornse Sprengen-dorp, waar veel huurders hun huizen zelf opknapten. Foto: Hans van den Doel en dochter bij kraakactie in zwembad in 't Harde. Foto: Henk van 't Veen.

Hans van den Doel

Na enkele jaren in Apeldoorn gewoond te hebben verliet het Tweede Kamerlid Hans van den Doel in 1973 Apeldoorn. Als enige Nieuw-Linkser was hij in 1966 in de kamer gekozen. Bij het verdelen van de portefeuilles was hem Apeldoorn toegewezen. Tegelijkertijd kreeg hij woningbouw toegewezen. "Omdat ik voor Apeldoorn had gekozen ben ik er in 1967 gaan wonen. Zowel de omgeving als de bevolking trokken mij wel aan", schrijft Prof. Dr. Hans van den Doel in een briefwisseling voor dit boek. In 1973 stond hij voor de keus: politiek, ministerschap, de bouw van het kabinet Den Uyl of de wetenschap. Hij verkoos het om hoogleraar politicologie te worden in Nijmegen en verhuisde naar Berg en Dal. In zijn Apeldoornse periode haalde Van den Doel nog eens de landelijke media door het kraken van een zwembad in 't Harde. Deze actie was ingezet om te protesteren tegen het verbod van zwemmen op zondag. Daarnaast steeg zijn populariteit in Apeldoorn aanzienlijk omdat hij een proces won bij de Apeldoornse kantonrechter tegen huurverhoging. Het betrof hier het Sprengendorp waar veel huurders hun eigen woning hadden opgeknapt en vervolgens een huurverhoging voor geschoteld kregen.

Op 6 november 1972 bezocht Joop den Uyl Apeldoorn. Op de foto, van links naar rechts, zuordt Den Uyl door een aantal lokale PvdA-bestuurleden geflankeerd: J. W. van der Weij, Frangoise Hermans, Joop den Uyl, PvdA-Voorzitter Maarten Vlam en Wim Kramer. Foto: PvdA-archief.



Nieuwe generatie PvdA-ers politiseert bestuur

De dorpen

In 1974 hieven de afdelingen Beekbergen en Loenen zichzelf op en sloten zich aan bij de afdeling Apeldoorn. De afdelingen Hoenderloo en Ugchelen waren al jaren eerder opgeheven. Oorzaak was het sterk dalende ledenaantal, dat inmiddels te laag was geworden om een afdeling draaiende te houden. Tot deze tijd bestond de PvdA-Apeldoorn als een federatie. Dat betekende dat het bestuur van de federatie was samengesteld uit bestuursleden uit Apeldoorn en uit de dagelijks bestuursleden van de afdelingen uit de dorpen. Begin jaren zeventig telde Apeldoorn 800 leden. Loenen en Beekbejgen enkele tientallen. De voorzitter van de afdeling Apeldoorn was federatievoorzitter. Werd tot circa 1970 ook regelmatig door de federatie in de dorpen vergaderd, daarna was het afgelopen.

Jan van Dalen (1932) was een van de inwoners van de dorpen die drie periodes in de Apeldoornse raad heeft gezeten. Hij streek in 1962 in Lieren neer als leraar aan een huishoudschool vanuit Eibergen. Werkte daarvoor in Marum (Groningen) waar hij lid was geworden van de PvdA. Werd kort daarop tevens voorzitter van een lokale vereniging van de VARA. Begin jaren 70 zat hij enkele jaren in het bestuur van de afdeling Beekbergen. Kwam voor het eerst in 1966 in de Apeldoornse gemeenteraad. "Dat was nog in de tijd dat Beekbergen qua inwoneraantal goed was voor twee zetels", vertelt de in Groningen geboren Van Dalen. De in Beekbergen wonende Piet Schoorl stopte als raadslid en Jan van Dalen werd als vertegenwoordiger van de dorpen gevraagd voor de gemeenteraad. Van Dalen stopt in 1968 om persoonlijke redenen. In 1974 komt hij terug in de raad en blijft daar tot 1982. In 1979 werd het socialistische koor "De stem des volks opgericht" waar Jan in de beginperiode dirigent van is geweest. Het koor bestaat op dit moment (1995) nog steeds, zij het als een algemeen koor.

Terug van weggeweest; de verkiezingen van 1974

Op de "Poolse Landdag" was de fractie gedeeltelijk vernieuwd. De verkiezingsuitslag werd door alle interne conflicten een teleurstelling. Vervolgens was na die gebeurtenissen een scheuring bijna onvermijdelijk. DS '70 was ontstaan, vier PvdA-ers vertrokken, twee achterlatend in de PAK-fractie. Door een tussentijdse wissel - Smit trok zich terug en De Beer volgde hem op maar wel als lid van de PAK-fractie - zat de PvdA enkele jaren met drie man in de raad, zij het als leden van het PAK.

De vraag in 1974 was hoe de oude aanhang bij de nieuwe verkiezingen zou handelen. Voor de afdeling en fractie was één ding duidelijk: nu moest de vernieuwing volledig worden doorgezet. Wat ook gebeurde. Op de nieuwe groslijst prijken veel namen van jonge en betrekkelijk onbekende leden zoals Willem Hillenius (28 jaar), Jan van den Berg (36), Gerrit van de Graaf (31), Theo Boshuizen (27), en Mia Buis-de Jong (31).

Het verkiezingsprogramma van 1974 ontlokte de Nieuwe Apeldoornse Courant de kop: "PvdA wil fundamentele ombuiging van beleid." Tegen het licht van wat in latere jaren tot stand zou komen is

De kandidaten voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1974: Van links naar rechts: Bram Bouma, Mia Buis-de Jong, Riemer van der Meiden, Theo Boshuizen, Gerrit van de Graaf, Wim Kramer, Jan de Beer, W. Leutholff, Hans Porringa, Jan van den Berg en Jan van Dalen.
Foto: PvdA-archief



het interessant enkele hoofdpunten uit het programma over te nemen:

- Geen kaalslag meer in de binnenstad; er moet een structuurplan voor de stad te komen; prioriteit voor sociale woningbouw in de binnenstad.
- De leefbaarheid moet worden vergroot: Marktplein, Raadhuisplein; de auto moet worden geweerd.
- Karakteristieke panden en buurten moeten blijven: Raadhuis, Postkantoor, Politiebureau, Parken.
- Aan de rand van de binnenstad meer parkeergelegenheid; onderzoek naar de mogelijkheid van een parkeergarage onder de Markt.
- Voorrang voor openbaar vervoer en fiets: een ringlijn en fietsroutes.
- Meer betaalbare peuterspeelzalen.
- De gemeente moet een actief cultuurbeleid voeren; een andere bestuurlijke structuur voor Orpheus.
- Herstructurering van het voortgezet onderwijs volgens de plannen van minister Van Kemenade.
- De eigen wethouders zijn in het college van B en W de speerpunten van de fractie; een typisch nieuw-links idee.

De Statenverkiezingen in het voorjaar gaven hoop op een gunstige uitslag. Maar de vraag bleef, wat de kiezer zou doen met de oude PvdA-ers, die nu DS'70 vertegenwoordigden. Op 29 mei sprak de kiezer. De vernieuwde PvdA ging van drie naar twaalf zetels; DS'70 werd weggevaagd. Trouwens, de kiezer hield ook verder opruiming. Het aantal fracties in de raad daalde van elf naar zes. Behalve DS'70 verdween o.a. ook D'66 en de PSP. Voor Gerard Bierman die na 16 jaar raadslidmaatschap 8 jaar wethouderschap naar huis werd gestuurd was de uitslag bitter. Toch klonk zijn verklaring voor het wegvagen van zijn partij wat merkwaardig. In plaats van te concluderen dat het uitreden van hem en zijn medestanders door de kiezers niet op prijs was gesteld, weet hij de nederlaag aan de aantrekkingskracht van het oerconservatieve Binding Rechts. Schatte hij in dat degenen die met hem de PvdA verlaten hadden in enkele jaren tijds waren overgestapt naar de uiterste tegenpool? Misschien had hij gelijk, maar dan zei hij daarmee tegelijk dat de scheuring van 70-71 een terechte zuivering van de gelederen was geweest. Dan kreeg Hans Porringa gelijk, die jaren later over de "Poolse Landdag" en zijn nasleep zou opmerken: "Het was allemaal erg maar het was nodig."

Hoe dan ook, de PvdA telde weer volop mee en liet dat merken. De partij eiste twee wethoudersplaatsen, een bestuursplan voor de komende jaren met daarin haar eigen voornaamste programmapunten en uitsluiting van Binding Rechts uit het nieuwe college. En dus werd de wethoudersbenoeming een slepende affaire. Die twee wethouders vormden geen probleem, het bestuursplan werd een kwestie van onderhandelen. Maar CDA en VVD weigerden Binding Rechts, Evert Harmen, te laten vallen. Op dat laatste liepen de onderhandelingen vast.

Er was een aparte afdelingsvergadering nodig om de PvdA-onderhandelaars ruimte te geven. De afdeling besloot op 28 augustus dat de verkiezingswinst verzilverd moest worden en dat men Binding Rechts dan maar moest accepteren. Een wijs besluit. De volgende acht jaar zou de PvdA een grote invloed op het stadsbestuur krijgen.



*Het college van Ben W op 4 september 1974 om de tafel: H.F.G. Porringa (PvdA), ir. J.N. Kooij (VVD), gemeentesecretaris mr. F.K. Wiemns, burgemeester mr. F.Th. Dijkmeester, W. de Fockert (CDA), R. Krol (CDA), E.J. Harmen (BR) en drs. j. van den Berg (PvdA).
Foto: Gemeente Apeldoorn.*

Financiële perikelen

Het gemis van een beleidsplan voor de komende jaren brak het college in december 1974 op. De vaststelling van de begroting werd uitgesteld tot februari 1975. Ook het gemis aan een financiële meerjarenplanning ligt hier aan ten grondslag. Over de schuldvraag antwoordde Jan de Beer in de Nieuwe Apeldoornse Courant: "De directe politieke verantwoordelijkheid ligt wel bij dit college, maar de hele situatie is eigenlijk het gevolg van de jarenlange begrotingspolitiek die werd voorgeschoteld en door de raad werd aanvaard. Elke fractie moet maar bij zichzelf te rade gaan in hoeverre zij daaraan schuldig is."

Het grondbedrijf was jarenlang een financieel probleem voor Apeldoorn en zou dat nog enige tijd blijven. Door het onbegrensd en zonder visie aankopen van grond, was het grondbedrijf in grote problemen gekomen. In de wandelgangen sprak men ook wel over het gemeentelijk-aan-de-grondbedrijf. Gedeputeerde mr. O.W.A. van Verschuer, ooit tijdens een rondrit op werkbezoek in Apeldoorn, verzuchtte: "Houd maar op Porringa, vertel maar liever wat niet van jullie is."

Doorstroming

In deze bestuursperiode was de doorstroming van PvdA-raadsleden hoog. Zo brak Wim Leutholff (opvolger; Jos Arends) op 18 september 1975 met de raad, Jan van den Berg stopte op 11 maart 1976 als wethouder en vertrok later naar Den Haag. Riemer van der Meulen (opvolger; Gerrit Buitenhuis) stapte op 7 oktober 1976 op als raadslid,

*Raadslid Mia Buisde Jong en afdelingsvoorzitter Jochem Kalk tijdens een forumdiscussie.
Foto: PvdA-archief.*



terwijl Theo Boshuizen (opvolger: Wim Mateboer) het op 15 mei 1977 voor gezien hield.

Een van de oorzaken daarvan was volgens fractiegenoten onder andere de veeleisendheid en het tempo van Poringa en Van de Graaf. Regelmatig wees de fractie de beide wethouders op het feit dat ze te hard gingen. Poringa wees dit resoluut van de hand en vond dat ze het tempo hoog moesten houden, want ze hadden maar weinig tijd. Poringa: "Vier jaar is zo om en voor je het weet komen die klojo's weer; dat was voor mij een belangrijke motor." Gerrit van de Graaf: "Er was een groot verschil in inzet. Als ik ergens voor ga, dan ga ik er 110% voor, en ik kon me het ook permitteren. Tien jaar organisatieervaring bij een groot bedrijf, maar ook omdat ik niets anders deed. Ik werkte 40 uur voor Philips en alle avonden en het weekend voor de gemeenteraad. Niet iedereen deed dat gelukkig, hoewel ik er toen niet zo genuanceerd over dacht als nu, die personen hadden een tuin, een vrouw, kinderen etc."

Hoe de Apeldoorners het optreden van Poringa ervoeren wordt goed verwoord in het Apeldoorns Stadsblad van 11 december 1975. Daar schrijft journalist Hermen Bomhof onder de rubriekschuilnaam Peter de Proeme: "Der bint op 't ogenblik ok iedr keer klagchen over wethouder Poringa. Hee geet nog al astrantig en strabant te warke, as ze'm vroagen stelt. Ze zeijen al: 'Pik-pak-porretje, de meester heeft een snorretje.' Hee dut bietoeren net offe de börgemeister zelf is, mar hee hef meer arj-de mond. Katterig isse in alle geval wel, mar ie weten natuurluk nooit wat zo keerl dwars zit. Er is uuteindeluk ok mar un mense, zek zelf."



*Van links naar rechts de PvdA-raadsleden Jan van Dalen, Jan van den Berg en Willem Hillenius in discussie.
Foto: Apeldoornse Courant.*

Persoonlijke relaties

In 1976 volgde Geer Goudriaan Jochem Kalk op afdelingsvoorzitter. De afdeling kreeg daarmee haar eerste en tot op heden enige vrouwelijke afdelingsvoorzitter. Ze zou het als voorzitter twee jaar volhouden. De keuze voor haar kreeg echter een staartje. Wim Maas en Menso Fledderus treden op 15 maart 1976 terug als bestuurslid omdat zij "de door de wisseling van wethouders ontstane nauwe persoonlijke relaties tussen wethouders en bestuursleden ongewenst vinden". Beide bestuursleden doelden hiermee op Geer Goudriaan, voorzitter en vriendin van Gerrit van de Graaf, fractielid en wethouder sinds 11 maart 1976. Daarnaast Tonnie Poringa-Bolhuis, vice-voorzitter en getrouwd met Hans Poringa, wethouder. De afdeling deelde hun mening echter niet zo blijkt uit De Koerier nr. 4 van 1976. De meerderheid van de aanwezigen op de jaarvergadering vond die vrees misplaatst. Zij stelden de zaak principieel: "Wij zijn een geëfhanciperde partij, waarin man en vrouw, ook als echtpaar zijnde, zich moeten kunnen ontplooiën. De afdeling heeft als taak erop toe te zien, dat en bestuur en fractie goed functioneren."

Voor Geer Goudriaan was deze affaire mede een reden om het jaar daarop als voorzitter te stoppen en zodoende wat meer afstand in te bouwen. Op dat moment was ze het echter niet eens met de mening van de twee bestuursleden. "Ik vond dat ik niet moest wijken. Gerrit en ik konden zakelijk en privé goed gescheiden houden. Een aantal dingen vertelde hij me gewoon niet. Je kunt echter voor 100 procent gelijk hebben, als de buitenwacht een andere mening heeft krijg je problemen", aldus Goudriaan die eind jaren 60 na haar studie pedagogiek, vanuit Utrecht in Apeldoorn was komen wonen. Geer Goudriaan (1944) was begin jaren 70 lid geworden van de PvdA, na jaren sympathisante van de PSP te zijn geweest. Ze was fel gekant tegen de Amerikaanse politiek in Vietnam. "Ik heb nog eens meegegaan aan een naaimachine-actie voor Vietnam. Op een zolder verdieping boven de Wereldwinkel repareerden we met een aantal vrouwen oude naaimachines die vervolgens naar Vietnam gestuurd werden", vertelde Goudriaan die vanaf eind jaren 70 een aantal jaren voorzitter is geweest van de stichting vormingswerk van de PvdA. In 1985 verliet ze Apeldoorn en vestigde ze zich in Meerssen, Zuid-Limburg.

In 1976, Geer Goudriaan was toen 32 jaar, kwam haar werk als vormingsleidster bij het voorzitterschap van de PvdA van pas. "In het begin heb ik het voorzitterschap van de afdeling wel als zwaar ervaren. Voor sommigen waren vergaderingen uitjes in rokerige zaaltjes waar je af en toe een borrel dronk. Ik heb geprobeerd om wat zakelijker te vergaderen en planmatiger te werken. Ik heb ook gepoogd om eens in wat cleanere zaaltjes te vergaderen, die gewoon moderner waren, zoals in Orpheus. Dit gaf veel discussies. Voor vrouwen in het algemeen was deze vergadercultuur trouwens slecht. Het is niet bepaald een klimaat waar vrouwen zich toe aangetrokken voelen. Mijn inzet richtte zich voornamelijk op het beter laten functioneren van de afdeling als vereniging. Politiek inhoudelijk bemoeide ik mij minder met de zaken."

*De eerste en tot op heden enige vrouwelijke afdelingsvoorzitter die de afdeling Apeldoorn heeft gekend: Geer Goudriaan.
Foto: Archief PvdA.*



Van den Berg stapt op

De weerbarstige ambtelijke organisatie kostte de PvdA na 1 jaar en drie maanden haar eerste wethouder. Jan van den Berg stelde zijn wethouderszetel op 11 maart 1976 ter beschikking. Zijn portefeuille bestond uit: onderwijs en volkswontwikkeling, jeugdzaken en culturele zaken. In De Koerier zei hij: "Het was voor mij een moeilijke beslissing om als wethouder af te treden. Zo'n beslissing kun je niet alleen nemen. Overleg met de fractievoorzitter en met anderen was noodzakelijk. Maar tenslotte moet je zelf de knoop doorhakken. En ik heb vrede met m'n besluit. Mijn motieven om af te treden als wethouder zijn niet van politieke noch van collegiale aard. Zij zijn zuiver persoonlijk. Je moet een bepaalde karakterstructuur hebben om de functie van wethouder van een grote gemeente te kunnen uitoefenen. Je capaciteiten behoeven niet zozeer op het terrein van je portefeuille te liggen als wel op het terrein van organiseren, van het kunnen incasseren. Als je bij jezelf het gemis van die talenten aantreft, ga je aan jezelf twijfelen. Dan moet je niet te lang wachten. Daarmee zou niemand gebaat zijn. Het was voor mij een samenstel van persoonlijke omstandigheden. Alles bij elkaar afgewogen hebbende, ben ik tot mijn beslissing gekomen". Enige tijd later verliet Van den Berg Apeldoorn voor goed en vertrok naar Den Haag.

Binnen de PvdA hadden een aantal mensen het vertrek van Van den Berg al aan zien komen. Rond de jaarwisseling 1975-76 had de andere wethouder, Hans Porringa, al contact gelegd met Van de Graaf. Inderdaad schoof de PvdA-fractie Gerrit van de Graaf als opvolger naar voren. Met de benoeming van Gerrit van de Graaf formeerde de PvdA een koppel dat de concurrentie, om een wiielerterm te gebruiken, met twee vingers in de neus achter zich liet. Dit koppel zou zes en een half jaar standhouden.

Overigens vonden er meer wethouderswisselingen in deze bestuursperiode plaats: Zo trad J.N. Kooij (VVD) op 1 mei 1975 af en werd opgevolgd door W.F. Vriezen. W. de Fockert (CDA) overleed in november 1976 en werd opgevolgd door M. van der Bent.

Orpheus

Uit de fractienotulen van november 1976 blijkt ontevredenheid over de structuurnota Orpheus. De PvdA-leden van het Orpheus-bestuur, Hillenius en Van de Graaf, besloten na overleg met de fractie af te treden. Een tekst uit De Koerier van september 1976 geeft enige verheldering: "DfhVragen van de PvdA-fractie geven een duidelijke koers aan: het is ontoelaatbaar dat een nieuwe directeur (de zoveelste) binnen een maand na zijn komst voor het blok wordt gezet; het is ontoelaatbaar dat de gemeenteraad evenzeer voor een voldongen feit wordt gesteld; het is ontoelaatbaar dat een kleine groep mensen binnenskamers zoveel invloed kan uitoefenen op het cultureel gebeuren binnen Apeldoorn; het is ontoelaatbaar dat er een Naamloze Vennootschap bestaat die haar besluiten doelbewust onttrekt aan politieke - dat is openbare - controle."

Porringa noemt het de 100 van Apeldoorn. Doordat Porringa dwars tegen de bestaande Apeldoornse machtstructuren inging, kreeg hij veel weerstand die zich zelfs tegen zijn vrouw richtte. Samengevat kwam het er op neer dat de beoogde nieuwe directeur (Joop Koopman) vooraf een aantal wensen had neergelegd, onder andere de uitbreiding van de staf met een financiële man. Hij accepteerde zijn benoeming in de verwachting dat aan zijn wens tegemoet zou worden gekomen. Een B-commissaris (P. Hundepool) was hem voorgedaan als interimdirecteur.

Begin januari (1976) bracht de interim-directeur een rapport uit aan de raad van commissarissen, waarin hij een analyse trachtte te geven van de gebeurtenissen binnen het cultureel centrum. Het rapport had een uiterst vertrouwelijk karakter. Niemand mocht het hebben maar het werd wel de basis voor verdere structuurveranderingen binnen Orpheus. Zo stelde het rapport dat een directie-assistent wegens overbodigheid moest verdwijnen. Dit bleek Tonnie Porringa te zijn, de vrouw van de wethouder. Joop Koopman was het er niet mee eens en stapte op. Het conflict haalde zelfs (Je landelijke media met de kop: "Politiek schandaal overschaduwde zakelijke kwestie". De vereniging van schouwburgdirecteuren zette Orpheus op de zwarte lijst. De landelijke aandacht was vooral te danken aan het feit dat Joop Koopman een tv-persoonlijkheid was, bekend van de quiz 2 voor 12.



De opvolger van Koopman werd Ilja Stants. Fractievoorzitter Willem Hillenius was destijds betrokken bij de beoordeling van de kandidaten voor het directeurschap van Orpheus. Hillenius: "Ik kan me nog een alinea uit z'n sollicitatiebrief herinneren. Hij zat destijds bij de Haagse Courant. Een alinea betrof z'n artistieke achtergrond. Bloedserieus werd in twee regels gemeld dat wij ons toch echt geen zorgen hoefden te maken, want hij had heel lang in een huis samengewoond met een concertpianist. Ik vond het fantastisch, maar volgens mij kun je zo'n man niet nemen. Van Hundepool kan ik me nog herinneren dat ik eens tegen hem heb gezegd: Maar meneer Hundepool, een directeur van een instituut zoals een schouwburg, die hoort toch een beetje musische achtergrond te hebben. Met alle respect, maar die heeft u toch helemaal niet. Waarop Hundepool tegen mij uitviel: 'Ik niet musisch? Man, ik heb alle vioolconcerten van Bach.'"

*Orpheus. Met op de voorgrond het door kunstenaar Zadkine gemaakte kunstwerk in de tuin van de Apeldoornse schouwburg. De op 12 maart 1965 geopende schouwburg kreeg de naam Orpheus, naar de Grieks-mythologische dichter-zanger die afdaalde naar de onderwereld om zijn vrouw Euridyce te redden.
Foto: Gemeente Apeldoorn.*

Begrotingsbehandeling

De creatieve inslag van fractievoorzitter Hillenius kwamen niet alleen tot uiting in zijn dagelijks werk, maar ook als raadslid viel dit op. Zo wist hij op beeldende wijze de Algemene Beschouwingen van 1976 te beschrijven. De inleiding: "Wanneer ik in de loop van de herfst wederom geconfronteerd word met de voorbereiding voor de begrotingsbehandeling, die met een enorme hoeveelheid stukken gepaard gaat, voel ik mij vaak als een jongetje dat aan de rand van het zwembassin staat, wat koud en bibberig, en niet overtuigd van zijn eigen zwemkunst, maar die, na lang aarzelen en onder morele druk van de badmeester, ten slotte toch met dichtgeknepen neus in het water plonst, om even later gelukkig toch weer boven te komen met een mengeling van verbazing, triomf en water in de ogen."

Op de confrontatie met deze tekst tijdens een interview voor dit boek reageert Hillenius: "Ook toen had ik al in hoge mate het gevoel dat je als raadslid weinig sturing en richting kon geven omdat de hoeveelheid en complexiteit van de informatie te omvangrijk was." De omslag van het verhaal was versierd met een tekening waarop Hillenius zichzelf in badpak had getekend. Het was zijn eerste algemene beschouwing; klaar om in het diepe te duiken. Hillenius complimenteerde wethouder Krol, die financiën beheerde, met de begroting, die in zijn



Een cartoon van de hand van Willem Hillenius stiert de omslag van de algemene beschouwingen 1976 van de PvdA. Omdat hij dit jaar voor de eerste maal een algemene beschouwing hield, tekende de fractieleider zichzelf in badpak, klaarom in het diepe te duiken.

ogen een stuk "degelijkheid in zich draagt". Toch heeft de PvdA-voorman het gevoel, dat de situatie minder rooskleurig is. "Een gevoel, dat aardig over een komt met dat van iemand, die zojuist van de tiende verdieping van een flatgebouw is gevallen en die, tot vlak voordat hij met een enorme klap op de grond terecht komt, nog steeds het idee heeft dat alles prima verloopt en dat er geen vuiltje aan de lucht is."

"Drie haantjes"

Uit de notulen van een besloten gedeelte van een fractievergadering van 5 april 1977 blijkt een botsing tussen de wethouders en de fractie. Aanleiding is een interview van fractievoorzitter Hillenius in de Nieuwe Apeldoornse Courant waarin hij forse kritiek uit op het wegblijven van de wethouders Porringa en Van de Graaf bij een werkbezoek aan de wijk de Heeze. Om een indruk te geven hoe serieus de beide wethouders de samenwerking met de fractie zagen, een kort tekstdeel uit de notulen: "Gerrit van de Graaf vraagt het woord en schetst een beeld van de rechtse bundeling van krachten zowel in de raad als daarbuiten. Een aantal reacties met name over Centraal Beheer, Bakersteeg,

Bouwhof-Zuid en de Heeze geven toch wel aan in welk kader het een en ander te plaatsen is. Aanvullend geeft Hans Porringa blijk van zijn teleurstelling over een reactie van met name de voorzitter (Hillenius, red.) over een problematiek die uiterst delicaat is en waar de bevolking wordt gebruikt voor een politieke actie. Gerrit vult aan dat speciaal de Heeze is ontstaan uit 20 jaar wanbeleid van met name het CDA. Ik twijfel net zo goed als Hans aan een stukje interne solidariteit."

Van de Graaf zegt over deze affaire in een later interview: "Het conflict ging niet over de vraag of wij het wel of niet goed deden in de Heeze, maar over het feit dat wij het niet accepteerden dat wij in het openbaar door de fractievoorzitter werden afgevalen. Onze macht moet in de eenheid zitten. Dit kwam ook door het debacle van 1970-74. In 1974 zouden we ze met een vernieuwde fractie wel eens een poepie laten ruiken. Toch waren er tussen Hans en mij grote politieke meningsverschillen, maar die hielden we altijd binnen de partij. Vandaar dat we ondanks onze minderheid, 2 van de 7 stemmen in het College van Ben W, veel voor elkaar kregen. Dat kwam ook omdat het CDA altijd verdeeld was. Ook in de periode 1978-82 met drie CDA-wethouders en de burgemeester, die maakten altijd ruzie. Herman Bos tegen de rest, Krol die nooit centen uit wou geven en bang was voor z'n fractie. Ons sterke punt was dat als Hans en ik zeiden dat is het standpunt van de Partij van de Arbeid, dan was dat ook zo. Als de CDA-wethouders met hun standpunt kwamen, dan wist je maar nooit wat mevrouw Boelkens, de fractievoorzitter van het CDA, zou gaan doen. Daar maakten we ook misbruik van."

Mia de Jong heeft een andere verklaring: "Het waren gewoon drie haantjes, het waren drie sterke persoonlijkheden die aan elkaar gewaagd waren." Hanen of niet, het incident was de nagel aan de doodkist van het raadslid Willem Hillenius. Niet lang daarna werd Mia de Jong fractievoorzitter.

Vrouw op de voorgrond

Met het fractievoorzitterschap van Mia Buis-de Jong verscheen er sinds mevrouw Riek Sabel weer eens een vrouw nadrukkelijk op de voorgrond in de Apeldoornse PvdA. Over het fractievoorzitterschap dat zij bekleedde van 1977 tot 1986 zegt ze: "Mijn rol was de brug vormen tussen de fractie en het bestuur. Na de kwestie met Hillenius hebben we op maandagmiddag het politiek overleg ingesteld. Deelnemers waren de wethouders, de fractievoorzitter en de voorzitter van het bestuur. Onderwerpen waren: actualiteiten en de agende van het College van B en W. Dat was niet altijd even leuk voor de wethouders omdat ze dan ook moesten vertellen waar ze het met elkaar nog niet over eens waren. Gaandeweg heeft het overleg prima gefunctioneerd. We hebben met onze wethouders veel resultaten gehaald. De strijd wordt altijd in het College van B en W geleverd. Dus heb ik altijd geprobeerd om de ruimte voor de wethouders zo groot mogelijk te laten zijn."

Van de Graaf over het fractievoorzitterschap: "De gemeentewet kent het monisme, met al z'n krachten en beperkingen. Ik heb altijd gezegd dat het College van B en W in een grote gemeente een aparte entiteit is. Het komt op het arme hoofd van de fractievoorzitter neer om de fractiegenoten in het College van B en W en de rest van de fractie bij elkaar te houden. Dat is een bijna onmogelijke toer."

Afdelingsblad "De Koerier"

De afdeling was reeds in 1962 gestart met de uitgifte van het nieuwsbulletin "De Koerier". Ondanks diverse lay-outwijzigingen en formatwisselingen die het blad in de loop der jaren onderging, bleef het periodiek zijn oorspronkelijke naam behouden. In 1976 is er vanuit de leden enige kritiek op het blad waarna het bestuur besluit tot het maken van een redactiestatuut. Ook deed het bestuur een oproep voor een nieuwe naam. In "De Koerier" daarna lezen we de volgende suggesties: Roodactief, Dugout, Brandhaard, Kameraad, Rode loper, Links richten, Rode lijn, Inspiration, Vuurgloed, Frontnieuws, Richtsnoer, Rode roer, Trefpunt, Deelgenoot, Morgenrood, Vinger op de pols en PvdA Apeldoorn bulletin. Enige weken later wijzigde de redactie op een aantal plaatsen. Zo kwam onder andere Hennie Stoel de redactie versterken. De latere nieuwslezeres van het NOS-journaal werkte destijds bij de VARA-radio en zorgde samen met de latere voorzitter Jaap Perk er voor dat "De Koerier" werd verlevendigd met interviews. Froukje Kramer was op dat moment de dragende kracht achter "De Koerier". Destijds werd veel tijd gestopt in het stencillen, rapen en verzendklaar maken voor de maandelijkse verschijning van "De Koerier".

Tegenwoordig (1995) verschijnt "de PvdAKoerier" minder frequent en besteedt de redactie meer tijd aan de inhoud en de leesvriendelijkheid van het blad. Type-machine en stencilapparaat zijn anno 1995 vervangen door een complete Apple-Macintosh configuratie en een kopieerapparaat.

Het college van B en W in september 1978. Van links naar rechts: Piet de Vries (CDA), notulist, Bert van den Ham (adjunct gemeentesecretaris), F.K. Wiemans (gemeentesecretaris), Burgemeester Dijkmeester, Hans Porringa (PvdA), Wim Vriezen (VVD), Gerrit van de Graaf (PvdA), Marius van der Bent (CDA), Rein Krol (CDA). Foto: Gemeente Apeldoorn.



De PvdA als actiepartij

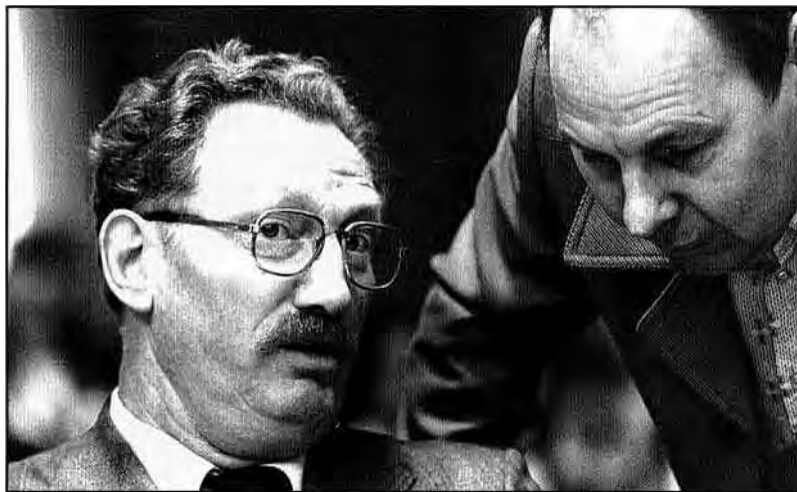
Gemeenteraadsverkiezingen

In maart 1978 wordt zonder noemenswaardige problemen de lijst voor de gemeenteraadsverkiezingen vastgesteld. In het afdelingsblad "De Koerier" staan de namen vermeld, waarbij de volgende worden gekozen: 1. Hans Porringa, 2. Gerrit van de Graaf, 3. Mia Buis, 4. Jan de Beer, 5. Wim Kramer, 6. Corrie van de Haak, 7. Herman Vermeulen, 8. Jan van Dalen, 9. Gerrit Wolves, 10. Jos Arends, 11. Hans Salemink.

De verkiezingen vonden plaats op 31 mei 1978. De PvdA verloor een zetel en kwam van 12 op 11. Het CDA won in Apeldoorn en kwam van 13 op 15 zetels. Het CDA claimde daardoor een extra wethouder. Na de zomerse onderhandelingen werd op 5 september de nieuwe raad geïnstalleerd. De PvdA leverde in het nieuwe college van B en W wederom twee wethouders, namelijk Hans Porringa (Stadsontwikkeling en verkeer) en Gerrit van de Graaf (Onderwijs, Kunst en Cultuur en Jeugdzaken).

Over de college-onderhandelingen zei mevrouw Boelkens (CDA) in de Nieuwe Apeldoornse Courant: "Het waren goede, soms harde onderhandelingen en er moesten compromissen worden gesloten. Dat was noodzakelijk omdat de standpunten van VVD en PvdA soms wel erg ver uit elkaar lagen." Zij benadrukte dat het CDA hierbij steeds heeft geprobeerd een "brugfunctie" te vervullen. Mevrouw Boelkens verwiert een uitspraak van de PvdA dat "Apeldoorn", waarmee dan het CDA zou worden bedoeld, nu pas politiek volwassen is geworden en was het evenmin eens met een mening van Binding Rechts dat uitgangspunt voor het beleidsplan een volledige verzorgingsstaat is. "Het CDA hecht hiervoor te veel waarde aan het particulier initiatief", zo zei zij.

In diezelfde krant zei Mia de Jong: "Het beleidsprogramma wordt 'tot nu toe' onderschreven door de drie genoemde partijen. De komende 4 jaar zullen aantonen of Apeldoorn politiek volwassen is geworden. De kiezers hebben ons blok versterkt, Binding Rechts heeft verloren en misschien wordt het nog wel eens wat in Apeldoorn."



*De PvdA-raadsleden
Wim Kramer en
Gerrit Buitenhuis
overleggen met
elkaar.
Foto: Albert Crossen.*

Programcollege

Lukte het in 1974 niet, in 1978 lukte het wel: een programcollege. Dat betekende dat het gemeentelijke handelen voor de komende jaren bepaald werd door een beleidsprogramma, dat door de drie grote partijen werd onderschreven. De gemeente Apeldoorn volgde hiermee de provincie die in 1974 al vooruitstrevend was. Herman Vermeulen, destijds fractievoorzitter van de PvdA in de Provinciale Staten: "In 1974 was Gelderland de eerste provincie met een programcollege op afspiegelingsbasis. Ben ik altijd een groot voorstander van geweest, omdat bij de provincie sprake is van zogenaamd monistisch bestuur. Dit betekent dat het dagelijks bestuur deel uitmaakt van die provinciale staten. Daarom vind ik dat je zoveel mogelijk fracties aan moet laten schuiven, anders wordt de politiek gemaakt in de besloten fractiekamers. In de gemeentepolitiek ligt dit hetzelfde, als je niet in het college zit, heb je een grote handicap."

Uiteindelijk werd het college als volgt samengesteld: Burgemeester F.Th. Dijckmeester, M. van der Bent (CDA), G.J. van de Graaf (PvdA), R. Krol (CDA), H.F.G. Poringa (PvdA), P. de Vries (CDA) (treedt af op 29/8/1981 en wordt opgevolgd door H.J. Bos op 24/9/1981), W.F. Vriezen (VVD).

Enige tijd later, in "De Koerier" van mei 1979, werd Herman Vermeulen geïnterviewd door Hennie Stoel in het kader van het voorstellen van de gemeenteraadsleden. Over het programcollege zei hij in het afdelingsblad: "Doordat in Apeldoorn nu gewerkt wordt met een programcollege is er wel bij voorbaat wat smeuïgheid verloren gegaan bij de debatten. Veel is in het programma geregeld, de raad stelt zich wat afwachtend op en het vuurwerk moet eigenlijk nog komen van de niet aan een programgebonden fracties." Onze fractie stelt zich, naar Vermeulens mening, toch wel wat te angstig op, de fractiediscipline staat vaak voorop. "Nee, er is op het ogenblik geen bal aan, de boel moet nog losbarsten." In de daaropvolgende Koerier wordt gemeld dat Harry Vos en Adri Lammers in de afdelingsvergadering vragen hebben gesteld over de opmerkingen van Vermeulen.

Ook al was Herman Vermeulen in 1978 een van de nieuwkomers in de Apeldoornse raad, in de partij was de belastinginspecteur Vermeulen "een gelouterd mens". Ten tijde van het interview voor het boek (april 1995) was hij reeds gepensioneerd. Hij is nog wel actief als voorzitter van het bestuur van de Bibliotheek, die hij tot de top van Nederland vindt behoren. Hij werd lid van de PvdA in 1960 onder invloed van de democratisering. Van 1962 tot 1968 zat hij in de gemeenteraad van Raalte, was voorzitter van het Gewest Overijssel van 1964-68. Tevens werkte hij voor de Wiardi Beekman Stichting. Van 1970 tot 1978 was hij fractievoorzitter van de PvdA in de Provinciale Staten. Een echte partijbaron dus.



*Herman Vermeulen.
Foto: Apeldoornse
Courant.*

Samenvatting welzijnspunten Gemeenteprogramma PvdA 1978-1982

Het Gemeenteprogramma 1978-1982 van de Afdeling noemt als onderdelen van welzijn: zorg, educatie, kunst, sport en recreatie. Daarbij wordt ook gewezen op het belang van de inrichting van het arbeids- en productieproces. De decentralisatie, het verplaatsen van verantwoordelijkheden van rijk naar gemeente, begint vorm te krijgen. Het programma kondigde aan dat dit kansen bood om beslissin-

gen bij de basis te leggen en tegenstellingen aan het licht zou brengen die niet verdoezeld moeten worden. De gemeenteraad moet de besluiten nemen; delegatie aan de toen fungerende Raden (ROA, Raad voor Jeugd en Jongeren, Sportraad) zou moeten worden teruggedraaid, met gedeeltelijke uitzondering van dorps- en wijkraden.

In maart 1978 had de gemeenteraad de "Welzijnsnota" vastgesteld. Daarin werd welzijn onderverdeeld in educatie, recreatie en zorg. Bij educatie kan ondergebracht worden: volwasseneneducatie, een voor de PvdA belangrijk punt. Veel volwassenen willen alsnog kennis inhalen of bijspijkeren. Binnen vormingscentra ontstonden aparte vrouwengroepen en ook de VOS-groepen (= Vrouwen Oriënteren zich op de Samenleving) verheugden zich op vele deelnemers. Er was reeds een begeleidingscommissie vanuit instellingen en Gemeente actief. Gepleit werd door de PvdA voor vorming van een educatief centrum waarbij planning en programmering op basis van een publiekrechtelijke beheersvorm gestalte zou moeten krijgen. Het college en de meerderheid van de raad kozen voor een model van privaatrechtelijke beheersvorm (stichting/vereniging) waardoor politieke besluitvorming minder effectief in daden omgezet kan worden. De fractie (met name woordvoester Verhuist) heeft zich hier vergeefs zeer stellig tegen verzet. Er kwam een Stichting Educatief Centrum.

Tegelijkertijd vonden bezinning plaats op de radenstructuur, bijvoorbeeld de positie en functie van de Raad van Overleg en Advies (ROA). Van opbouwwerk en beleidsvoorbereiding in het welzijnswerk moest de ROA zich gaan ontwikkelen naar een instituut voor de samenlevingsopbouw. Door de fractie werd gepleit voor een democratisch gehalte van het Bestuur: "met en door de bevolking". Een welzijnsplanning ontbreekt in Apeldoorn; op het gebied van maatschappelijke dienstverlening en volksgezondheid worden als uitgangspunten genomen de samenhang, de toegankelijkheid, het democratisch functioneren van de organisaties, de flexibiliteit en de mogelijkheid voor de Gemeente om beleidsontwikkeling mogelijk te maken. Er fungeren twee maatschappelijk werkinstellingen, vier instellingen voor ambulante geestelijke gezondheidszorg en er ontbreekt een centraal opnamebeleid voor verpleegtehuizen. Preventie in de zin van gezondheidsvoorlichting en opvoeding zou moeten worden gedaan door een aan te stellen functionaris.

Over maatschappelijke opvang wordt in dit verkiezingsprogramma niet gesproken. Toch wordt in de jaren 80 aandacht besteed aan mogelijke oprichting van een Blijf-van-mijn-lijf-huis (1982).

Het programma tot 1982 vermeldt over het bejaardenwerk dat dit de betrokkenheid van ouderen met de samenleving dient te bevorderen en uitschakeling en hulpbehoevendheid dient tegen te

lijf gaan.

f

De sociale werkvoorziening dient de terugkeer naar het normale arbeidsbestel meer mogelijk te maken waarvoor extra begeleiding noodzakelijk is. De praktijk doorkruiste ook hier de theorie; het sinds 1978 draaiende project voor arbeidsongeschikten Walden, gevestigd aan de Schoolstraat 67, raakte in 1981 in de problemen door wijziging in de subsidieregeling. De PvdA, hoewel kritisch tegenover bepaalde aspecten, steunde toch Walden.

Het destijds aan de Schoolstraat gevestigde Walden; 'project voor mensen zonder werk'.

Foto: Gemeente Apeldoorn.



Herkenbaar

Zo'n 15 jaar geleden stonden de leden ook al niet te trappelen om tot het afdelingsbestuur toete treden. Zovalter in De Koerier van april 1979 te lezen: "Het geeft te denken dat op drie leden na een geheel afdelingsbestuur ineens vertrekt en dat een afdeling als Apeldoorn, met 800 leden, niet een nieuw bestuur kan kiezen, maar moet accepteren dat een na veel moeite bij elkaar geronseld groepje mensen een nieuw bestuur gaat vormen. Het nieuwe bestuur heeft voor zichzelf geconstateerd dat de partijdemocratie tot nu toe slecht heeft gefunctioneerd." Vervolgens worden een flink aantal goede voor nemens geproduceerd, waarbij er een opvallend is: "Minder aandacht zal dit bestuur schenken aan de constante druk die de partij op landelijk, gewestelijk en district-niveau voortdurend op de afdeling legt."

Streekplan Veluwe

Herman Vermeulen zegt hierover: "Streekplan Veluwe was het aller-eerste streekplan van allure in Nederland. Een progressieve CDA-gedeputeerde Verschuer was de man daarachter. De provincie heeft kracht gekregen door de ruimtelijke ordening. Het eerste wat we aangepakt hebben is de Veluwe. Hoofdmotto van het plan was: stringente bescherming van natuur en landschap. Daarmee werden alle gemeentebesturen platgeslagen die de Veluwe wilden verpesten. Neem bijvoorbeeld de gemeente Barneveld. We zijn een keer met een vliegtuig over de Veluwe gevlogen. In Barneveld kon alles. Als je ziet hoeveel daken van caravans we tellen, ongelooflijk."

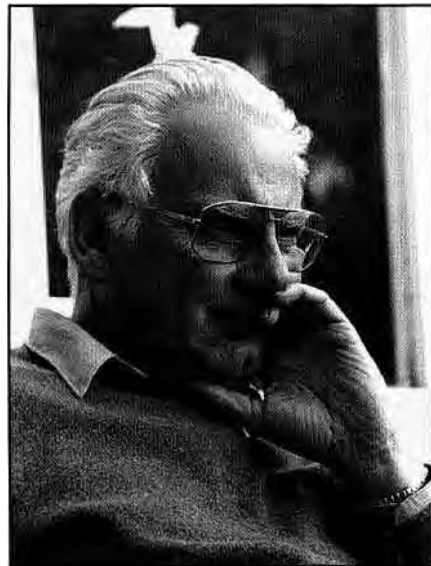
In een interview in "De Koerier" van mei 1978 staat Vermeulens mening van destijds opgetekend: "Het ruimtelijke ordeningsbeleid is nou niet zo'n vreselijk succes geweest. We hebben er na de oorlog flink op los gebouwd. Als je naar de kaart van de Veluwe kijkt met intervallen van 10 jaar, dus kijken hoe de Veluwe er uit zag in 1940, 1950, 1960 en 1970, dan zie je dat de bebouwing versneld groeit. Dus ondanks al onze maatregelen groeit de Veluwe steeds harder dicht. Met bebouwing, met wegen, met caravans, met recreatieterreinen en dat soort dingen. Dat is een griezelige ontwikkeling. We hebben zo over enkele

tientallen jaren geen Veluwe meer over", aldus Vermeulen die, om de Veluwe te beschermen, mee heeft gewerkt om de selectieve investeringsregeling (SIR) van toepassing te krijgen op de Veluwe.

Kraken

In mei 1979 hadden fractieleden Gerrit Wolves en Mia de Jong met de Jonge Socialisten en Rooie Vrouwen een woning aan de Stationsstraat gekraakt, dit alles onder het camera-oog van Veronica-televisie. In dezelfde periode kwam daar met behulp van Wim Kramer nog een "demonstratiekraak" bij van één van 19 leegstaande woningen die eigendom waren van woningbouwvereniging Hertog Hendrik van Lotharingen. Achter deze schone naam ging de multinational Philips schuil. "Philips-pensioenfonds" wilde deze panden in voorraad houden voor eigen personeel. De leegstand werd voor een aantal jongeren onaanvaardbaar. Een pand werd gekraakt en Wim Kramer stelde mede namens D'66 en PPR/PSP vragen aan het college. Deze door Philips voor eigen werknemers gereserveerde woningen vielen onder

V



Herman Vermeulen in 1995: "Ondanks al onze maatregelen groeit de Veluwe steeds harder dicht. Met bebouwing, met wegen, met caravans, met recreatieterreinen en dat soort dingen. Dat is een griezelige ontwikkeling. We hebben zo over enkele tientallen jaren geen Veluwe meer over." Foto: R. van Vliet.

het regime van de Woonruimtwet en werden daarna verdeeld onder gemeentelijke woningzoekenden. Ook werd aandacht besteed aan de kraak van een pand aan de Asselsestraat door een groep Antillianen, welk initiatief later tot een ontmoetingsruimte boven het VJV-gebouw (Molendwarsstraat) zou leiden. Financieel wanbeheer nekte uiteindelijk dit initiatief na enkele jaren. De "kraaknotitie" die in april 1980 in de raad aan de orde kwam, bracht geen fundamentele discussie. Het JAC trachtte landelijke thema's de gemeentepolitiek binnen te sluiten; de fractie wilde daar in de raad wel over praten voor zover die onderwerpen naar hun politieke aard en belang binnen de gemeente vielen. Bij de bron (de landelijke politiek) werd het accent inmiddels verlegd; van anti-kraakwet naar leegstandswet, maar wat is het verschil?

*De kraakactie aan de Stationsstraat.
Foto: Hans Kunnen.*



Peuterspeelzalen en vertragingstactiek

In 1980 waren er twee peuteroppassdiensten: in Zevenhuizen en in Zuid. De St. Werkgemeenschap Kindercentra Apeldoorn (WKA) beheerde een aantal peuterspeelzalen die in tegenstelling tot de oppasdienst wel gesubsidieerd werden. De fractie drong aan op het maken van beleid, voorwaarde voor - toentertijd - het Ministerie van CRM om te subsidiëren. De VVD wierp zich bij die gelegenheid op als felle tegenstander van gesubsidieerde oppasdiensten: die zouden aan het particulier initiatief moeten worden gelaten. In 1980 werd door de fractie een lans gebroken voor subsidiëring van met name de voorlichtingen en informatie die de op te richten speel-otheken wilden verzorgen omdat steeds meer speelplezier en speelontwikkeling van kinderen en volwassenen werd bedreigd. Het CDA paste een vertragingstactiek toe.

Emancipatie

Vanaf 1980 was er tijdelijk rijksgeld beschikbaar voor sociaal-culturele activiteiten in het kader van emancipatie. Het voorstel aan de raad omvatte bescheiden financiering voor zowel diverse bestaande activiteiten van confessionele plattelandsvrouwenbonden als het vrouwenhuis en kinderopvang, alles bij elkaar trouwens wel 47.000 gulden. Dat streek tegen CDA- en VVD-haren in; er zou geen tolerantie bestaan tegenover afwijkende meningen en er zou geen breed samengesteld bestuur zijn. Zeer tot ongenoegen van de fractie werd het genoemde bedrag niet door de Gemeente aangevuld. De fractie legde

tijdens een schorsing van de Raad in de beraadskamer aan het CDA de vraag voor of dit laatste ook gold voor de eerstgenoemde activiteiten, waarna een compromis bereikt werd. Initiatieven werden genomen om te komen tot een Vrouwenhuis, genaamd "Doornappel". De PvdA-fractie is eind 1979 ontstemd over het niet opnemen van een post voor het Vrouwenhuis. Het emancipatiewerk in Apeldoorn wordt daarmee geen dienst bewezen. Uiteindelijk wordt met subsidie van de gemeente op 12 februari 1981 het Vrouwenhuis "Doornappel" geopend. Doelstelling: een ontmoetingsplaats zijn waar gewerkt wordt aan bewustwording en emancipatie, doelgroep alle vrouwen.



*Het Vrouwenhuis
"Doornappel".
Foto: Gemeente
Apeldoorn.*

Beleidsontwikkeling ontbreekt

Over 1980 is in de partijgegevens terug te vinden dat men zich grote zorgen maakt over de ontwikkeling van het welzijnsbeleid en andere voorzieningen. Er is meer geld nodig, maar daarvoor moet eerst beleid gemaakt worden onder een wethouder van andere signatuur. Geconstateerd wordt dat de maatschappelijke sector en de volksgezondheid zwakke sectoren binnen het gemeentelijk beleid zijn: geen bejaarden/ouderenbeleid, geen minderhedenbeleid. Reeds in 1980 werd door de fractie gewaarschuwd voor de gevolgen van het door de gemeente overnemen van geld en verantwoordelijkheden ten aanzien van het maatschappelijk werk. Wethouder Van de Bent maakt zich kennelijk nog geen zorgen. Ook liggen volksgezondheid-, opbouwwerk-, sport- en recreatieontwikkelingen stil vanwege capaciteitsgebrek.

Relatie met de pers

In De Koerier van september 1980 stond een afscheidstuk van Margreet Grimmelikhuisen, die per 1 augustus 1980 stopte als fractie-assistente. In een gedeelte van de tekst schreef zij haar kritiek op de Nieuwe Apeldoornse Courant van zich af: "In alle politieke onderwerpen van het afgelopen jaar had de PvdA-fractie een aantal argumenten voorhanden die gestoeld waren op politieke beginselen. Andere partijen leken vaak te kiezen voor de protestanten die zich het luidst lieten horen. In de raad gold vaak niet de macht van het argument, maar van het getal. Ik kreeg wel eens het idee dat andere fracties de stelregel hanteerden: wij zijn met meer, wij winnen, dus hoeven we ook geen argumenten meer aan te dragen. En wat vernam de kiezer nu van de argumenten van de fractie? Uit de Nieuwe Apeldoornse Courant vaak bitter weinig. Ik heb wel eens het idee gehad dat gewetensvol politiek functioneren gepaard gaat met een negatieve beeldvorming. Dat was dan in sombere buien."

Deze laatste opmerkingen over de Apeldoornse pers van Margreet Grimmelikhuisen stonden niet op zichzelf. Een citaat van een ingezonden brief uit de Volkskrant: "Apeldoorn zit al jaren opgescheept met een krant die lief is voor rechts en uiterst kritisch voor links. Als er aan de linkerzijde van de Apeldoornse samenleving al aandacht

wordt besteed. Progressieve journalisten wordt het werken moeilijk gemaakt en als zij actief zijn in een progressieve organisatie krijgen zij een spreekverbod."

In de zomer van 1980 werd door een aantal actiegroepen uit onvrede "De Vrije Apeldoerner" opgericht, een krant die als het nodig was, wel de vloer met de notabelen aanveegde. Een voorbeeld van onvrede was bijvoorbeeld de reis van Binding Rechts-voorman, tevens wethouder van Apeldoorn, Harmsen, door Zuid-Afrika. Verslaggever Jan ter Haar werd door de leiding van de Nieuwe Apeldoornse Courant te verstaan gegeven dat er niet al te kritisch over deze trip geschreven moest worden. Ook nieuws vanuit de basis bereikte niet of slechts onopvallend de kolommen van de NAC.

In de redactie van "De Vrije Apeldoerner" dook op een gegeven moment een persoon op die later z'n sporen binnen de PvdA zou gaan verdienen. Het betrof Eppo Gutteling, vanaf 1986 raadslid en vanaf 1994 fractievoorzitter voor de PvdA in Apeldoorn.

Sekswoede

In de bestuursperiode 1978-1982 werd de Apeldoornse samenleving tweemaal opgeschrikt door heftige protesten tegen bordelen. Eind 1979 betrof het de Sparrenlaan en in voorjaar 1981 de Soerenseweg. Beide panden waren gevestigd in de rijkste buurt van Apeldoorn: Berg en Bos. De raad hield zich uitvoerig met deze symptomen van verstedelijking van Apeldoorn bezig. Zo werd op 2 maart 1981 het onderwerp seksclub Berg en Bos besproken in de raad. Het betrof pand Soerenseweg 156. De fractienotulen schrijven: "De VVD pleitte voor een sluiting van het seksbedrijf en voor een woonbestemming van pand 156. Een opmerkelijk geluid van deze partij, dat dan ook alleen met de mond werd beleden en niet met de daad (men stemde voor het B en W-voorstel om niet tot sluiting over te gaan)." De PvdA-ers in de raad zien de bordelen als een maatschappelijk verschijnsel dat niet meer weg is te denken. In de Apeldoornse Courant van 1 december 1979 verwoordde Mia de Jong de mening van de PvdA: "Ik heb geen behoefte aan een stringente regeling voor het exploiteren van seks-inrichtingen. Wat mij in de afgelopen tijd een raar gevoel heeft gegeven is het feit, dat er in de wijk Berg en Bos een actiegroep in het leven werd geroepen om te ageren tegen bordelen in woonwijken. Ik kan me best voorstellen dat mensen zich achter het oor krabben als ze worden geconfronteerd met het verschijnsel 'sekshuis in wijk', maar toch vind ik dat men de hele toestand overtrekt. Bovendien trek ik de motieven van de Berg en Bos-bewoners in twijfel."

Ondanks alle protesten besluit de raad in beide gevallen niet tot sluiting van de bordelen over te gaan en alleen in te grijpen bij overlast. Wel bereikt het college van B en W in 1979 dat de algemene politieverordening wordt aangescherpt waardoor beter opgetreden zal kunnen worden tegen bordelen. Ook wordt een voorstel aangenomen om een verordening in te stellen voor seks-inrichtingen, waardoor deze bedrijven een vergunning moeten hebben en de gemeente zodoende regelend op kan treden. Tegen dit laatste voorstel stemde trouwens de hele PvdA-fractie, inclusief de wethouders. Vooral PvdA-raadslid Gerrit Wolves had problemen met de voorstellen: "We moeten niet terug naar het Victoriaanse tijdperk". Wolves meende dat de voorstellen ook gebruikt zouden kunnen worden in bepaalde situaties waarbij wel sprake is van seksueel verkeer maar niet van commercie.

1 mei-viering

Eind jaren 70, begin jaren 80 werden 1 mei-vieringen een aantal jaren met FNV, CPN, PSP en PPR georganiseerd. Harde onderhandelingen gingen er aan vooraf tot alle partijen het over het thema voor die dag eens waren. Langzamerhand verwaterde de samenwerking. In 1981 vierden de progressieve partijen gezamenlijk met het FNV de eerste mei met als centrale thema's: sluit de kerncentrales, doorbreek de kernwapen wedloop, voor het behoud van het levenspeil en werkgelegenheid, uitbreiding van democratische rechten. Ter illustratie het programma van 1 mei 1981:

13.30 uur: fietstocht vanaf het Raadhuisplein naar het Troelstraord in Beekbergen.

15.0 uur: gezellig samenzijn in de aula van het Troelstraord. Onder het genot van een kopje koffie kan men dan luisteren naar muziek van Jules de Corte. Ook het koor 'De stem des volks' zal voordr een stuk muzikale omlijsting zorgdragen. Voor de kinderen wordt een poppenkastvoorstelling verzorgd.

20.0 uur: opening van een bijeenkomst in de kleine zaal van Orpheus. Korte inleidingen worden verzorgd door Herman Bode (FNV), Bart Tromp (PvdA) en enkele lokale sprekers. De sprekers zullen worden afgewisseld door 'De Heksenbezems' en 'De stem des volks'.

Op deze avond zal ook aandacht worden besteed aan El Salvador. Om uitdrukking te geven aan onze solidariteit zal voor dit land uw steun gevraagd worden. De avond zal feestelijk worden besloten door een swingend optreden van Crackerhash."

Afdelingsvoorzitter geeft zijn mening

In "De Koerier" van oktober 1981 kijkt afdelingsvoorzitter Harry Vos kritisch terug op een jaar voorzitterschap: "Wat is er aan de hand binnen de PvdA (dus ook in Apeldoorn)? De grootste teleurstelling voor mij was het feit dat wij ons als bestuur niet met politiek bezig hebben kunnen houden, 't Was veelal een kwestie van hollen of stilstaan, zaken regelen, brandjes blussen en achter de feiten aanrennen. Dit ligt niet aan het bestuur, maar naar mijn mening aan de structuur van de partij dus aan de mensen die deze structuur hebben laten ontstaan en nog steeds mogelijk maken. Naar mijn mening zijn de PvdA-ledenvergaderingen bezig te verloederen in een praatavond van de diverse, al dan niet toevallig aanwezige, belangengroepen binnen onze partij. Eenzijdige verhalen worden gehouden, eenzijdig worden problemen belicht; wie daar anders over denkt is rechts (meestal). Ja, wie durft er nu rechts te zijn? Wat is dat trouwens; links en rechts in de PvdA?" Het is duidelijk dat de toenmalige afdelingsvoorzitter zijn afkeer toonde van het feit dat de partij een doorgeefluik was voor belangengroepen. Hij geeft aan dat de in 1975 tijdens het PvdA-congres aangenomen resolutie 'Actie en organisatie', eigenlijk te ver is doorgeschoten. Deze resolutie sprak zich uit voor het vinden van een juist evenwicht tussen het deelbelang en het algemeen belang. Nevenorganisaties zouden tijdens de beleidsvoorbereiding een grote mate van vrijheid dienen te hebben om hun mening te formuleren. Vos besluit zijn betoog: "Een ander aspect waarin ik ben teleurgesteld is de enorme papierwinkel waarmee je wordt overspoeld, met name vanuit Amsterdam. Het centralisme ten top."

Partij in actie

Toenmalig bestuurslid Hans Kunnen zegt over de partij in actie: "Schier oneindig is de rij van actiegroepen waarmee de afdeling, be-

stuur en fractie contacten hebben onderhouden. Steeds weer diende een goed onderscheid te worden gemaakt tussen afdelingsbelangen en belangen van personen en/of groepen. Dat was in het vuur van de strijd wel eens moeilijk, getuige de soms relletjes-achtige incidenten die af en toe plaatsvonden. Toch vonden op die barricades leden van diverse (progressieve) partijen en sympathisanten elkaar op het gebied van ontwikkelingssamenwerking (PLatform Ontwikkelings-samenwerking (PLOS), Solidair Apeldoorn Zwart Zuidelijk Afrika (SAZZA), Afdelingsadoptie Chileense gezinnen, (Wereldwinkel), cultuurbeleid (Gigant, kraakactie i.v.m. Antilliaans trefcentrum), ontwapeningsproblematiek (IKV) en het Apeldoorns Energie Comité (AEK)."

Laat Teuge fijn blijven

De in 1972 in het afdelingsbestuur gestapte Françoise Hermans ont-popte zich in de loop van de jaren 70 en 80 mede namens de werk-groep Teuge als een fervent tegenstandster van de ontwikkeling van het vliegveld Teuge. In de Vrije Apeldoorn van 27 maart 1982 schreef zij een artikel dat ingaat op de groeiende exploitatietekorten van het vliegveld. De in juli 1995 overleden Frangoise stak haar mening niet onder stoelen of banken: "Eind jaren 60 bleek particuliere exploitatie van het vliegveld niet meer te betalen. Het vliegveld ging geruisloos over in gemeenschapsbanden: voor ca. 1,3 miljoen gulden gekocht door Apeldoorn, Deventer, Voorst en Zutphen, die de tekorten voortaan zouden dekken. Onder de bezielende leiding van zijn voorzitter, de Apeldoornse VVD-wethouder Wim Vriezen, ging het vliegveld Teuge International Airport heten en werden plannen beraamd en doorgedrukt om die naameer aan te doen. De rest van het bestuur knikte, op een enkele linkse zwartkijker uit de PvdA-hoek na, instemmend. De bedrijvigheid steeg snel en oorverdovend: 25.060 vliegbewegingen in 1971 en in 1976 waren het er 79.937.

*Vliegveld Teuge in 1972 vanuit de lucht.
Foto: Aerofoto
Brouwer Brummen.*



De stijging van de tekorten was al even opzienbarend: van 150.108 in 1971 tot 403.673 in 1976 en 631.567 in 1981. Eind 1977 stonden gebruikers voor ca. 1,2 miljoen gulden in het krijt bij de luchthaven. De lening uit 1971 was gegroeid tot meer dan 3,7 miljoen, terwijl de boekwaarde van het vliegveld een goede 3,5 miljoen bedraagt. Een van de grootste milieuvervuilers heeft, volgens de NAC uit 1978 nog een schuld van 6 ton. Uitgerekend die wanbetaler biedt zichzelf nu aan als redder in de nood. Met gesloten beurzen wil hij het vliegveld overnemen op voorwaarde dat de gemeenten voorlopig hun jaarlijkse 6 a 7 ton blijven schenken. Hij is dan in een klap zijn schuld kwijt, hoeft geen landingsrechten meer te betalen aan een ander, verwerft gratis het vliegveld - want in 5 jaar krijgt hij 5 maal 7 ton, dat is 3,5 miljoen of wel de boekwaarde, herkrijgt zijn kredietwaardigheid en maakt hij nog kans op een aardige investeringspremie."

Op 3 maart 1982 zou de door Wim Vriezen voorbereide transactie in een openbare vergadering worden besproken. Hermans: "Na ca. 15 minuten moest het belangstellende publiek weer vertrekken, over deze transactie van de eeuw werd in besloten kring vergaderd. Hoe zit het trouwens met die minimumlijder die zijn gas en licht niet kan betalen? Kan die het Veluws Nutsbedrijf met gesloten beurs overnemen? Of gaat voor hem de kraan dicht?" In het Frontaal-commentaar van de Vrije Apeldoorn van 27 maart 1982: "Huilen met de lamp uit. Een beschamend relaas over het financieel wanbeheer zoals dat al jaren door het luchthavenbestuur is gevoerd. Opnieuw een verbluffend staaltje van opportunistische grootschaligheidspolitiek van een stelletje dorpsbestuurders. En alsof dat nog niet genoeg is, probeert de VVD-wethouder zijn eigen falen nog eens onder het tapijt te werken door de failliete boel over te doen aan Air Service Holland, een van de firma's waarop de luchthaven nog grote voorдерingen heeft. De financiële strop wordt voor de deelnemende gemeenten bij die overname alleen maar groter."

NIVON

Met het NIVON (Nederlands Instituut voor Volksontwikkeling en Natuurvriendenwerk) bestond altijd al een nauwe band. Veel partijleden waren tevens lid van de NIVON. Het fractiesecretariaat heeft een aantal jaren (tot 8 maart 1982) in het NIVON-gebouw aan de Molenstraat 65 gezeten. In die tijd werkten PvdA en PPR samen met één fractieassistente. Ook de vergaderingen van het koor "De stem des volks" werden in dit gebouw gehouden.



Voormalig Apeldoornse NIVON-voorzitter Jager voor het NIVON-gebouw. Foto: Gemeente Apeldoorn.

Verlies

Gemeenteraadsverkiezingen op 2 juni 1982. Opvallend is het gebrek aan nieuwe mensen. De gekozen leden zijn allemaal personen die al jarenlang ervaring hebben. Er lijkt bijna geen ruimte voor nieuwelingen te zijn. De verkiezingen werden fors verloren, terwijl de PvdA het goed had gedaan in Apeldoorn. Achtergrond hiervoor was de landelijke politiek. De ziektewetvoorstellen; Den Uyl en Dales tegen Kok. Gekozen raadsleden: 1. Mia Buis, 2. Hans Porringa, 3. Gerrit van de Graaf, 4. Corrie Verhuist, 5. Jan de Beer 6. Wim Kramer, 7. Gerrit Wolves, 8. Willem Rous, 9. Hans Salemink.

Markante persoonlijkheden

Hans Porringa

Bij het schrijven van een boek over de 50 jaar PvdA-Apeldoorn, zijn een aantal namen onlosmakelijk verbonden met de lokale sociaal-democratische geschiedenis. Voormalig wethouder J.H. de Groot is er zo een. Hans Frans George Porringa (1939) is een andere politicus die een belangrijke rol in Apeldoorn heeft gespeeld. De in Heerenveen geboren Porringa verhuisde op z'n achtste naar Emmen. Na het behalen van het diploma HBS-B verliet hij het ouderlijke huis om in Groningen scheikunde te gaan studeren. Daar werd hij ook bewust PvdA-lid. Bewust omdat hij van huis uit geen sociaal-democraat was. In 1966 kwamen Porringa en zijn vrouw Tonnie in Apeldoorn wonen. Al in 1967 werd hij voorzitter van de federatie. Zijn schoonvader, die jarenlang in Groningen voor de PvdA in de gemeenteraad had gezeten, speelde bij Porringa's keuze een inspirerende rol. Maar ook had hij bewondering voor Jo de Groot. Tijdens de crematie van Jo de Groot (3 februari 1973) hield Hans Porringa een afscheidsrede.

In een interview in het voorjaar van 1995 omschrijft de 56-jarige oud-wethouder Hans Porringa zichzelf: "Ik ben een strateeg, ik ben iemand *Hans Porringa, op 2 met het hart op de tong en ik ben een knokker. Ik argumenteer kei-januari 1986 voorhard, maar kan ook m'n ongelijk bekennen, ook al moet je dan wel een bouwproject in de met goede argumenten komen, want anders ga ik niet aan de kant. Ik Mariastraat in Apel-* ben bovendien iemand die drie stappen vooruit denkt. Ik denk ook *doorn.* niet aan incidentele successen en heb daar de nodige rekeningen voor *Foto: Apeldoornse* moeten betalen. Als er weer eens negatieve publiciteit was, dan zei ik *Courant.* altijd: dat zal allemaal best zo wezen, vandaag in de krant, morgen de

bloemkool erin. Politiek is voor veel mensen korte-termijnwerk." Als Porringa geconfronteerd wordt met het feit dat er ook wel eens periodes waren dat het gewoon niet leuk was in de afdeling, reageert hij: "Ik ben buitengewoon veeleisend; in de eerste plaats voor mijzelf, dan voor mijn directe omgeving. Dat betekent dat ik een sneer uitdeel aan mensen die zich permitteren ongefundeerd kritiek te uiten of met onvoorbereide verhalen komen. Ik ben een fel mens."





*Willem Hillenius tijdens een interview in 1995.
Foto: R. van Vliet.*

Willem Hillenius

Willem Siegfried Hillenius (1945) is een echte Apeldoomer, geboren aan de Asselsestraat 131, ter hoogte van de Elsweg, hoek Brinkhorstweg. Zijn familie streek oorspronkelijk vanuit Amsterdam neer in Apeldoorn. Hij volgde de lagere school: Oranje Nassauschool in het rode dorp. In het begin van de jaren 60 doorliep hij de Van Kinsbergen Mulo aan de Sterrenlaan. Daarna studeerde hij van 1963 tot 1968 aan de Academie voor beeldende kunst in Arnhem, studierichting grafische vormgeving. Afkomstig uit een ruimdenkend CHU-gezin werd hij in 1966 lid van de PvdA als reactie op een verkiezingsoverwinning van de VVD. In 1968 wordt hij door Willem Rous, een oude klasgenoot van Hillenius, voor de groslijst gevraagd. Begin jaren 70 zit hij nog even in het afdelingsbestuur en komt in 1972 in de raad. In 1975 wordt hij fractievoorzitter wat hij tot 1978 zal blijven. Hillenius had geen echte politieke ambitie. Hij werd wel fractievoorzitter maar een plaats als wethouder weigerde hij. Daarvoor trok de kunstenaarswereld hem te veel. In 1978 zei hij de Apeldoornse politiek vaarwel maar werd nog wel vier jaar gestrikt als Gelders Statenlid. In 1982 stopte zijn politieke carrière voor goed en richtte hij zich volledig op zijn vak. Inmiddels is hij algemeen directeur van de Academie voor beeldende kunst in Arnhem.

Jan de Beer

In het kader van roulerend fractievoorzitterschap nam Willem Hillenius het fractievoorzitterschap in 1975 over van Jan de Beer. De Beer (1926) die al vanaf 1964 in de raad zat was een van de weinige oudgedienden die de schermutselingen na de "Poolse Landdag" had overleefd. Daarnaast was hij op dat moment ook een van de weinige autochtone Apeldoorners in de fractie. Opgegroeid met vier broers aan Berg en Bosweg in Apeldoorn, maakte Jan destijds intensief de armoede tijdens de crisis mee. Vader raakte door ziekte in de werkverschaffing en heeft nog gewerkt aan het uitgraven van de Berg en Bosvijver. Jan ging op zijn veertiende werken in een inktfabriek aan de Brinklaan. Als dienstplichtig militair kwam hij later bij het Telefoonbataljon waar hij uiteindelijk in burgerdienst 40 jaar is blijven werken. Daarnaast floot Jan in de vakbeweging zijn deuntje mee.



*Jan de Beer.
Foto: Apeldoornse
Courant.*

Vele jaren is hij actief geweest als voorzitter en secretaris voor de ambtenarenvakbond ABVA afdeling Apeldoorn. Jan de Beer was iemand die de gewone arbeider aanspraak. In een interview zei hij eens: "Ik realiseer me, dat de PvdA tegenwoordig soms moeilijk overkomt bij Jan met de pet. Er wordt teveel hogeschool-politiek bedreven." Uiteindelijk heeft Jan de Beer tot 1990 in de raad gezeten. Hij overleed kort daarna.



*Gerrit van de Graaf.
Foto: Albert
Cnossen.*

Gerrit van de Graaf

Gerrit Jan van de Graaf (1942) werd geboren in Amsterdam en vestigde zich in 1967 in Apeldoorn. Hij is als electrotechnicus meegekomen met de vestiging van Philips. Net na de Nacht van Schmelzer werd hij lid van de PvdA. Gerrit van de Graaf kwam uit een politiek actief gezin, met een ARP-achtergrond. In 1968 zei hij zijn lidmaatschap op omdat de PvdA de interventies van USA in Vietnam niet afkeurde. In 1973 werd hij opnieuw lid.

Hoe zet iemand met een elektrotechnische achtergrond een beleid neer op kunst- en onderwijsgebied? Van de Graaf: "Bloed, zweet en tranen, dagen nacht werken. Ik heb een zeer brede belangstelling en daardoor kan ik als ik wil me vrij snel inwerken in andere materies. Dat geldt vopjponderwijs. Kunst is me thuis met de paplepel ingegoten", aldus Van de Graaf die van 1976 tot 1982 wethouder zou blijven. In 1985 legt hij het raadslidmaatschap neer en verruilde de politiek voor een baan bij Economische Zaken.

5

Van verwarring tot verzakelijking

Het oude socialisme had een sterk geloof in de natuurlijke goedheid van de mens. Eenmaal bevrijd van de kapitalistische onderdrukking, zou er met inzet van allen een harmonieuze samenleving ontstaan met voor iedereen voldoende, al naar zijn gaven en behoeften. Dat er in ieder mens ook een klein rotzakje schuilt werd weggewuifd: dat was te wijten aan de structuur van de maatschappij.

Na de Tweede Wereldoorlog streefde de PvdA met succes naar een verzorgingsstaat waarin ieder gevrijwaard was van de angst voor gebrek aan elementaire voorzieningen. Een stelsel van sociale wetgeving zorgde feitelijk voor een basisinkomen voor iedereen. Volmaakt was die oplossing niet natuurlijk, omdat de maatschappelijke ongelijkheid er niet door verdween. Maar in vergelijking met de crisis van de jaren 30, om van de ontluisterende levensomstandigheden van nog vroeger te zwijgen, was het een gigantische stap vooruit. De rest kwam later.

Dit vooruitgangsoptimisme had in de jaren 70 al een stevige knauw gekregen. Het rapport van de club van Rome had "de grenzen aan de groei" aangegeven en PvdA-leider Den Uyl had daaruit geleerd dat de bomen niet tot in de hemel groeien. Eerder mocht Den Uyl in een onbewaakt moment iedere arbeider zijn eigen autootje hebben toegezegd, toch zag hij, en velen in de partij met hem, dat na de waarschuwingen van de Club van Rome niemand meer mocht hopen op een zeewaardig jacht voor iedereen. Als de inkomens verder genivelleerd zouden worden, dan niet via het optillen van de onderkant, maar door het afromen van de hogere inkomens. Dat was voor Sociaal-Democraten een verwarrend gegeven: hadden allerlei groepen in achterstandssituaties dan niet recht op meer van de koek?

Maar veel verwarrender was nog een ander gegeven: het misbruik van sociale voorzieningen. Het geloof in de natuurlijke goedheid van de mens en zeker van de arbeidende klasse wierp een barrière op tegen het inzicht dat de sociale voorzieningen, hoe goed ook bedoeld, mensen de prikkel ontnamen om voor zichzelf te zorgen. Wie tijdens een PvdA-bijeenkomst in 1980 op dit verschijnsel durfde te wijzen, stond te vloeken in de kerk. De verzorgingsstaat was een heilig huis geworden, met alle macht te verdedigen tegen de aanslagen van rechts. Het kan ook anders gezegd worden: de PvdA was in dit opzicht conservatief geworden.

Het zou twee kabinetten-Lubbers (1982-1989) duren voordat de sociaal-democraten ontdekten dat de verzorgingsstaat inderdaad zelf vele mensen buiten het arbeidsproces hield en daarmee de samenleving met een steeds moeilijker te dragen last opzadelde. De wereldwijde economische crisis met in haar kielzog massale werkloosheid hielp het inzicht doorbreken dat de koek echt op was. En dat dus de bakens moesten worden verzet.

Het werd de taak van Den Uyls opvolger Wim Kok om aan zijn achterban deze nieuwe boodschap van versoering over te brengen. Het gevolg was na 1986 een reeks verkiezingsnederlagen. De mensen konden deze omslag niet meemaken; met name het aantal thuisblijvers bij verkiezingen steeg, nu nergens meer de belofte van een betere toekomst werd gedaan.

De toon in de politiek veranderde ook. De jaren 80 en 90 waren het tijdperk van niet alleen versoering, maar ook verzakelijking. Geen grote woorden meer, maar een zoeken naar een uitweg uit de groeiende problemen rond het milieu, de criminaliteit, de multiculturele samenleving. Ter men als rechts en links verloren allengs hun betekenis, mede door de ontwikkelingen in Oost-Europa en het verdwijnen van veel rechtse dictaturen elders in de wereld. Niet alleen de PvdA, ook christen-democraten en liberalen waren tot heroriëntatie gedwongen, al lijken de liberalen het voorlopig met hun vrije-markt-ideologie het makkelijkst te hebben. Maar in het licht van de almaar toenemende ecologische crisis zal dat op termijn schijn blijken. Naarmate er voor ons allen minder is, zal de roep om een eerlijke verdeling van wat rest weer groeien.

*Mia de Jong spreekt tijdens een 1-mei-viering in 1985.
Foto: Apeldoornse Courant.*



De Partij-afdeling

Bezuiniging en verzakelijking

Ooit was het een sterke afdeling met meer dan 1000 leden. Ooit was er een intense betrokkenheid bij die leden. Ooit gaven zich 49 mensen op voor één bestuursfunctie. De sfeer was knus, met bingo-avonden en strijdbare optochten. Het was een partij van gewone mensen met een gezamenlijke herkenbare politieke stijl. Maar toen kwamen de jonge intellectuelen, Nieuw Links en de polarisatie-strategie. De vertegenwoordigers van de zachte sector namen de plaatsen in van de wegblijvende arbeiders. Geen bingo meer maar procedurekwesties. De sfeer werd grimmiger, de politiek een zaak van deskundigen. En onvermijdelijk nam het aantal bezoekers van de afdelingsvergaderingen af. Het aantal vergaderingen zelf op den duur ook; de jeugdafdeling verdween evenals later de vrouwenafdeling. De contacten met de vakbeweging kwamen op een laag pitje. Leden werden donateurs.

Zo'n samenvatting van een lang proces is natuurlijk onbillijk. De suggestie als zou de schuld voor de teloorgang van de afdeling aan de Nieuw Linkers liggen klopt ook niet. Het is een verschijnsel dat zich bij andere organisaties ook voor doet: partijen, de vakbeweging, verenigingen etc. De oorzaken van de afgenomen belangstelling voor maatschappelijke vraagstukken hebben te maken met televisie, met sport en misschien nog meer met het verdwijnen van een ideologisch referentiekader bij de mensen. Meer onderwijs en meer welvaart hebben ervoor gezorgd dat mensen zelfbewuster en individualistischer zijn geworden; het einde van het verzuilingstijdperk. Maar dat de PvdA in de jaren 80 en 90 niet meer de partij van de arbeiders was is niettemin een gegeven. De aandacht ging uit naar stadsontwikkeling, onderwijs en cultuur, emancipatie, bijstandsmoeders en drugsproblematiek. De standpunten die de PvdA bij al die kwesties innam waren zeker ontleend aan de aloude idealen van gelijkwaardigheid, van solidariteit met de onderkant van de samenleving. Alleen behoorden de arbeiders voor een deel allang niet meer tot die onderkant en evenmin was solidariteit nog het kernwoord in het gedachtengoed van de gemiddelde arbeider.

Het verschil tussen de oude en nieuwe generatie werd treffend uitgedrukt in een actie van Mia de Jong die op een 1 mei-bijeenkomst bleef zitten toen de Internationale werd ingezet. "Moest dat nou", verzuchtte afdelingsvoorzitter Harry Vos later. Misschien niet maar het voorval is tekenend.

Geen voorhoede zonder achterhoede

Harry Vos leidde de afdeling in het begin van de jaren 80. Hij herinnert zich de levendige vergaderingen die maandelijks plaatsvonden. Kopstukken uit de partij, zoals Henk Vredeling, Ien Dales en Wim Meijer kwamen hun verhaal houden. Zo'n 40 a 50 leden kwamen dan opdagen, dat is zo'n 10% van het ledenbestand. Het bestuur wilde de politieke discussie hier aanzwengelen, in die jaren vooral over sociale zekerheid en werkgelegenheid. Daartoe ging men ook veel naar landelijke partijbijeenkomsten en bezocht vergaderingen van andere partijen. Het afdelingsblad de Koerier, moest ervoor zorgen dat het kennisniveau van de leden vergroot werd. Harry Vos zelf erkent dat er aan dat proces pijnlijke kanten zaten, ook voor hem. Hij had het er moeilijk mee bij de samenstelling van de groslijst voor de verkiezin-

Hamj Vos: "Wat heb je aan een voorhoedepartij zonder achterhoede".

Foto: Gemeente Apeldoorn.



gen tegen goedwillende partijleden te zeggen dat ze te weinig niveau hadden voor een raadszetel. Tegen Gerrit van de Graaf zei hij in dat verband eens: "Wat heb je aan een voorhoedepartij zonder achterhoede".

De lege pagina

Schrijnend werd dat conflict tussen 'gewone' mensen en 'intellectuelen' openbaar in een op zichzelf achteraf nogal komische affaire, die de geschiedenis is ingegaan als de kwestie van de lege pagina. De aanleiding vormde een voettocht van de inmiddels ex-wethouders Hans Porringa en Gerrit van de Graaf langs het traject van het voormalige spoorlijntje Apeldoorn-Hattem. Een publiciteitsstunt van enkele dagen, smaalde een 'gewoon' lid, Ger Keizer, die zijn gram haalde met onderstaand stukje in de Koerier:

Socialistenmars:

Daar ga je dan, plichtsgetrouw, naar de vergadering van je partijafdeling. Er komen punten aan de orde die de moeite waard beloven te zijn. Tot je genoeg zien je dat onder andere ook de drie kopstukken uit de raadsfractie aanwezig zijn. Heb je de onderwerpen dus goed getaxeerd?

De vergadering begint en ... de kopstukken geven een voorbeeld. Ze installeren zich gedrieelijk achter in de zaal en vangen een kennelijk interessante gedachtenwisseling aan; bijna verstaanbaar voor de overige vergaderders, die zich met de agenda bezighouden. Een aantal buitenlanders, dat gekomen is om het minderhedenbeleid te horen behandelen, mede door de PvdA-leiding, is duidelijk teleurgesteld. Tegen de tijd dat de agenda afgehandeld is, voegt "één van de drie" zich bij de gewone vergadering. Hij beperkt zich er toe een aantal partijgenoten op hun falen te wijzen en ze op de rechte weg te zetten. Uit de krant verneem je dan nog dat onze twee voormalige wethouders, beroepshalve, een voettocht gaan houden over de, eveneens voormalige spoorbaan. Door jubel en pers begeleid is de bedoeling. Ze vertrekken richting Noord. Met goedgevulde tas toch niet op weg naar de noorderzon?

Je realiseert je dan dat je tezelfdertijd (met te weinig mensen) je rug kromt over het eenvoudige werk, dat het maken van dit "Koerier" nummer is. Met gammele apparatuur, in alle stilte. En zo timmert ieder van ons, elk naar vermogen, aan het wel en wee van onze politieke idealen. De één aan de weg, de ander op de achtergrond.

Ger Keizer.

Het artikel kwam langs onbekende weg tussen de kopij voor De Koerier, waar het op het laatste moment werd opgemerkt door fractie-assistente Mary Dozeman. Die belde Mia de Jong, de fractie-voorzitter, die op haar beurt afdelingsvoorzitter en tevens eindredacteur Harry Vos belde met het verzoek in te grijpen. Harry greep in, het stuk werd uit de kopij verwijderd. Doordat De Koerier vanwege ander nieuws snel uit moest werd besloten met een lege pagina te verschijnen, pagina 16. Ger Keizer, woedend, stapte uit de partij, enkele getrouwen met zich meeslepend. Kort daarna kreeg Harry Vos niettemin een uitbundig afscheid.

Jongeren in de PvdA

In de jaren 80 werden verschillende pogingen ondernomen om een afdeling van Jonge Socialisten op te richten. Net zoals 'm' de jaren 70 verliep dit met vallen en opstaan. Meestal was de animo te gering om een kleine groep gestarte jongeren bij elkaar te houden. In de decennia daarvoor was het met De Nieuwe Koers en de Federatie van Jongerengroepen beter gesteld. In 1960 werden landelijk allerlei pogingen gedaan de jeugd voor de partij te behouden. De jongerenbeweging Nieuwe Koers verdween. In haar plaats werd de FJG (Federatie van Jongeren Groepen) opgericht, een verband van discussieclubs waar jongeren zelfstandig en vrijblijvend met elkaar van gedachten konden wisselen, eventueel ook met niet-partijgenoten.

In de archieven wordt melding gemaakt van het feit dat op 24 januari 1978 een JS-afdeling in Apeldoorn werd opgericht. Een zetel in het afdelingsbestuur werd geweigerd omdat men de zelfstandigheid ten opzichte van de PvdA wilde bewaren en de kans op een conflict te groot werd geacht. Het toenmalige JS-bestuur bestond uit: Jan van der Worp (voorzitter), Annemiek van Dalen (vice voorzitter), Paula van Schoonhoven (secretariaat), Ed van der Zwaan (penningmeester) en Anneke Reinders en Ellen van der Baan. Het jaarverslag meldt dat de JS zich bezighield met jongerenhuisvesting, ledenwerving, uitbreiding contacten en Europese verkiezingen.

Een van die jongeren, middenjarentachtig, was Erik Klooster (1968). Hij was van 1986 tot 1989 lid van de Jonge Socialisten in Apeldoorn. Hij zat toen hij lid werd op het Myrthus College in Apeldoorn-Zuid. Hij is ook nog een jaar voorzitter van de JS geweest maar heeft niet zulke goede herinneringen overgehouden aan die periode: "Het was moeilijk om mensen te mobiliseren, meer dan 10 jongeren kregen we echt niet op de been. Wellicht legden we teveel de nadruk op het vergaderen, wat we trouwens altijd in het JAC-gebouw aan de Asselsestraat deden, en hadden we meer acties moeten ondernemen. De vergaderingen eindigden bijna altijd in een gezellige kroeg, zoals de Flierefluiter of de Swing", aldus Klooster die door zijn studie Geschiedenis in Utrecht, het contact met JS Apeldoorn zag verwateren. Erik Klooster heeft zich erg aan de landelijke JS gestoord: "In mijn periode was het gebruikelijk om zo ongeveer om de drie maanden, tijdens een congres, een coupe te ondernemen tegen het landelijke bestuur. Veelal kwamen die acties uit de regio Amsterdam." Klooster werd opgevolgd door Ingeborg Kanij, die na hem voorzitter werd.

Zakelijke instelling

Harry Vos werd na een kort intermezzo opgevolgd door Harry de Jong, 33 jaar jong, afkomstig uit het bedrijfsleven, met een meer zakelijke dan bevlogen instelling. Met Hugo Diddens kreeg de afdeling even later een penningmeester die voor een gezonde financiële basis

Het College van Ben W in 1986. Van Links naar rechts: Wim Vriezen (VVD), Frans Buizerd (CDA), Herman Bos (CDA), Burgemeester Hubers, Theo Westerdal (gemeentesecretaris), Mia de Jong (PvdA), Hans Poringa (PvdA). Foto: Gemeente Apeldoorn.



zorgde ondanks een krimpend ledenbestand. Evenals zijn voorganger stond Harry de Jong op het standpunt dat de raadsfractie in de eerste plaats voldoende niveau moest hebben, ook al betekende die lijn dat er voor de 'gewone' man of vrouw op de verkiezingslijst minder plaats was. Het politiek overleg, ingesteld in een vroegere periode, tussen wethouders, fractievoorzitter en afdelingsvoorzitter kreeg nieuwe glans toen in 1986 de PvdA terugkeerde in het college van B en W. Twee jaar later stapte het CDA uit het college en Harry de Jong haalde de krant met zijn uitspraak blij te zijn dat hij van het CDA verlost was. De volgende twee jaren zou de PvdA de politieke lijnen uitzetten met dertien raadsleden en drie wethouders. De partij had zich eindelijk genesteld in het machtscentrum van Apeldoorn, de stad die in de vele decennia dat de christen-democraten de dienst hadden uitgemaakt altijd een uitvergroet dorp was gebleven.

Intern conflict

Moest de nadruk blijven liggen op groei, op de harde sector, op nog meer steen, kantoorgebouwen, winkels in zijstraten, straks een Oranjerie? Tegenover de stenenstapelaars onder aanvoering van Hans Poringa oerden zich 'de immateriële' van wie Mia de Jong, gesteund door haar nieuwe echtgenoot Gerrit van de Graaf, de voornaamste woordvoester was. Een betrekkelijke tegenstelling want Mia wilde ook geld voor een gebouw, namelijk voor wat weldra Mia's cultuurtempel ging heten. Eerst gepland in het oude politiebureau aan de Deventerstraat, later gerealiseerd aan de Nieuwstraat als het 'Huis voor de Schoone Kunsten'. Betrekkelijk tevens omdat in een later jaar het geld ervoor beschikbaar werd gesteld door Hans Poringa, als nieuwe wethouder van financiën. Maar de tegenstelling was er en de programmacommissie die in 1989 het verkiezingsprogramma moest vaststellen had het er moeilijk mee.

De 'Coup van Mia'

Bij verkiezingen gaat het om ideeën maar ook om de mensen die ze moeten uitvoeren. Het afdelingsbestuur wilde Willem Rous als lijsttrekker en niet een van de wethouders. Hans Poringa was door de nog immer durende stadhuisstrijd niet de aangewezen man en kwam daardoor als tweede op de lijst. Een bittere pil voor Mia de Jong, die tweemaal lijsttrekker was geweest, de laatste keer in 1986 met groot succes, maar die genoeg moest nemen met een derde plaats.

Corry Verhuist, na een jaar wethouderschap zeer in aanzien gestegen, stond vierde. Op de avond van 18 december 1989 stroomden tot ontsteltnis van voorzitter Harry de Jong op de vergadering, die over de groslijst moest beslissen, tientallen mensen binnen die hij herkende als afkomstig uit onderwijsland. Terwijl elders in Orpheus de popgroep Flavium luidruchtig aan het oefenen was, stelde Harry de Jong de groslijst aan de orde. Een onhandige move van Wim Kramer om Corry Verhuist tot lijsttrekker te bombarderen mislukte. Toen kwam de aanwezige lobby in het geweer: onderwijswethouder Mia de Jong werd met 39 stemmen tegen 29 voor Willem Rous op de eerste plaats gezet. Dat werd dus de 'Coup van Mia'. Had zij die grote opkomst geënceneerd? Zelf ontkent zij dat nog altijd nadrukkelijk en niemand spreekt haar echt tegen. Het was waarschijnlijk ook niet nodig. Mia was erg populair bij het openbaar onderwijs en de rest is, vermoedelijk een kwestie van wat telefoontjes tussen bevriende relaties geweest. Maar de krant kon dankbaar gewag maken van interne tegenstellingen.

Neergang

Mia or Willem, de verkiezingen van 1990 kwamen aan als een harde dreun: van 13 naar 8 zetels. Was het de interne verdeeldheid, de stadhuiswestie, de Haagse WAO-plannen of gewoon een gril van de zwevende kiezer? Nog even mocht de PvdA meedoen in het college maar toen het stadhuis zijn voltooiing naderde en de plannen voor het Cultureel Centrum rond waren verdwenen Hans Porringa en Mia de Jong achter de coulissen. Voor Corry Verhuist was al in 1990 geen plaats meer als wethouder. Harry de Jong was al eerder opgestapt. De laatste van de glorieuze generatie, Willem Rous, kwam twee jaar later door ziekte buitenspel te staan.

Ab van Elk, tot zijn VUT jarenlang directeur stadsfinanciën, kreeg de ondankbare taak de ontredder de partij door een diep dal te loodsen. In 1994 moest Eppo Gutteling op het laatste moment de zieke Willem Rous als lijsttrekker vervangen, alleen nog bijgestaan door de grand old man van de partij, Gerrit Wolves, die zijn onomstreden plaats dankte aan zijn onafhankelijke opstelling die hem buiten de richtingenstrijd had gehouden. Het resultaat was zeven zetels, waarvan vijf door nieuwelingen werden bezet.

De vernieuwing van de fractie werd in 1995 gevolgd door die van het bestuur. Ab van Elk trad met zijn hele ploeg af, nadat hij een aantal tamelijk onbekende leden bijeen had gebracht om de PvdA een nieuw gezicht te geven. Het nieuwe bestuur, met die naam tot blozens toe verlegen, moest een tijdperk inluiden waarin procedurekwesties, persoonlijke vetes en richtingenstrijd werden vervangen door fris elan en een open en vriendelijke uitstraling. Gebrek aan ervaring is geen deugd maar kan wel verfrissend werken. De toekomst zal het leren.



*Oud-afdelingsvoorzitter Ab van Elk.
Foto: Gemeente
Apeldoorn.*

De fractie in actie

De teleurstelling in 1982 was groot. Jarenlang hadden twee uitstekende wethouders, Hans Porringa en Gerrit van de Graaf, het lokale politieke beeld voor een aanzienlijk deel bepaald. De verkiezingscampagne onder leiding van Mia de Jong was goed uitgekend. En dan slaat de kiezer toe en daalt het aantal zetels van 14 naar 9.

Hogere politici bepalen het lot van de lagere. Mia de Jong had geen ongelijk toen ze ter verklaring van het debacle verwees naar Den Haag: het ruziekabinet Van Agt, de ziekwet van Den Uyl. Maar was dat alles? De PvdA had dan wel prima wethouders geleverd, maar hun beleid had de traditionele aanhang niet tot enthousiasme verleid. Typerend voor het tweetal was een uitspraak van Gerrit van de Graaf: "Ik zit hier niet om populair te zijn". Gedreven in hun ijver om van Apeldoorn stedenbouwkundig en cultureel een echte stad te maken vergaten ze soms de oude politieke wijsheid dat gelijk hebben iets anders is dan gelijk krijgen. De gewone Apeldoornse arbeider lag niet wakker van kunstnota's, parkeergarages en verkeersluwe straten. Op die treurige avond in 1982 vond de jonge Eppo Gutteling - "alles is verloren" - nog troost in de omarming van de oudere Hans Porringa, geen van beiden zich bewust van de misère die nog komen zou.

De afrekening

Het CDA was teruggevallen van 15 naar 12 zetels, de VVD gestegen van 6 naar 10. Samen goed voor 22 van de 39 raadszetels. De PvdA kon dus gemist worden. Hoewel CDA-voorman Rein Krol op de verkiezingsavond nog sprak van een 2-2-2 verhouding in het college, klonken er bij het CDA al snel andere geluiden: 3-2-1. En die ene dan voor de PvdA. Electoraal gezien een raar voorstel. Het CDA had zijn twaalfde zetel maar net binnengehaald, de PvdA had haar tiende op een haar na gemist. Het stemmenverschil tussen de VVD en PvdA bedroeg krap 400. Maar politiek werkt anders. CDA en VVD hadden uit de vorige periode nog wat rekeningen uitstaan. Via een uitgekien de techniek hadden Porringa en Van de Graaf met z'n tweeën het college van 1978-82 vaak naar hun hand gezet. Door samen een hechte eenheid te vormen, door hun bovenmodale kennis van zaken en hun *Verkiezingen 1982*, goed onderbouwde voorstellen die ze soms tot diep in de nacht uit *Foto: Gemeente* werkten, dreven ze regelmatig een wig tussen de drie CDA-wethou-

ders. "Het was altijd afwachten welke CDA-wethouder het eerste zou





*Gerrit van de Graaf en Wim Vriezen, broederlijk naast elkaar in de collegebanken.
Foto: Apeldoornse Courant.*

i-ü/

omvallen", zei de enige toenmalige liberale wethouder Wim Vriezen later in een gesprek. Daarbij konden de beide sociaal-democraten vaak rekenen op de steun van burgemeester Dijckmeester, die gevoelig was voor hun visie op Apeldoorn als stad. Vervolgens had de PvdA in de verkiezingsstrijd het collegebeleid sterk naar zich togetrokken, wat bij de andere twee partijen leidde tot een merkwaardige dubbelkritiek: "Jullie hebben in de vorige periode teveel gedomineerd en jullie hebben vervolgens alle eer voor jezelf opgeëist". Tja, het een volgt min of meer uit het ander.

VVD'er Wim Vriezen speelde in de onderhandelingen een beslissende rol door zich na enige aarzeling aan te sluiten bij de 3-2-1 verdeling van het CDA. Daarna haakte de PvdA af. Te snel misschien. Volgens de beide andere partijen in ieder geval wel. Hans Poringa bevestigde later dat een al te grote rechtlijnigheid de sociaal-democratische onderhandelaars parten had gespeeld: "het is twee zetels of niets". Je zou het de naweeën van de polarisatie-strategie kunnen noemen. CDA en VVD gingen samen, ieder met drie wethouders, de bezuinigingen van de komende jaren tegemoet. Enkele maanden later, bij de Tweede-Kamerverkiezingen, behaalde de PvdA in Apeldoorn meer stemmen dan CDA en VVD. Er school slechts ironie in die uitslag, geen troost. Kamerverkiezingen worden niet omgezet in raadszetels.



*Het College van Bestuur in 1982. Van links naar rechts: Herman Bos (CDA), Nicky Smedes (notuliste), Theo Westerdaal (adj. gemeentesecretaris), Bert van den Ham (gemeentesecretaris), burgemeester Beelaerts van Blokland, Wim Vriezen (VVD), Rein Krol (CDA), Henk Sterken (VVD), Marius van der Bent (CDA) en Joop van Kampen (VVD).
Foto: Gemeente Apeldoorn.*

Oppositie 1982 -86

Tussen 1978 en '82 had Mia de Jong haar fractie in toom gehouden om zo de beide wethouderseen maximale speelruimte te geven in het college. Daar immers wisten die twee hun overwicht te gebruiken om de PvdA-inbreng zo groot mogelijk te maken, terwijl de partij in de raad zelf nooit kon winnen. Nu moest ze een nieuwe eenheid smeden tussen het restant van de fractie en de ex-wethouders, nu als gewone leden. Het werd een succes. Mia bezat volgens Hans Porringa de benijdenswaardige gave om in de raad betogen te houden waarin elk fractielid zijn eigen inbreng herkende. Dat was gelet op de grote verschillen tussen de leden in kennis, intelligentie, karakter en temperament een bijzondere prestatie. Niet dat de fractie een vriendenclub was; volgens Gerrit Wolves heerste er veel nijd en afgunst. Vriendschappen waren er wel. Tussen Hans Porringa en Gerrit van de Graaf, twee kompanen om een woord van de laatste te gebruiken, die ook in hun vrije tijd veel samen waren. Mia de Jong sloot zich daarbij aan en vervolgens Corry Verhuist. De laatste vond in dit gezelschap de geestelijke openheid die ze na haar mislukte huwelijk nodig had. Tussen hen vieren bloeide iets op van de sfeer uit de jaren 70: alles moet kunnen. Gerrit en Mia raakten in die tijd respectievelijk vriendin en echtgenoot kwijt. De persoonlijk relaties tussen hen viertal waren van een intensiteit die hun de benaming van de 'Bende van Vier' bezorgde. Het was een gezamenlijk verkennen van de mogelijkheden en de grenzen van relaties. Zo openlijk werden die vriendschappen beleefd dat de pers er lucht van kreeg en de zaak in de fractie aan de orde kwam. Bemoeilijkte dit alles hun politieke functioneren niet? De fractie oordeelde van niet. Het was ook niet een gesloten circuit, anderen deden soms mee. Maar toen in latere jaren die relaties bekoelden, kregen politieke meningsverschillen wel een extra emotionele lading.

Vrouwen in de politiek

Vroeger een enkele 'excuus-Truus', nu een steeds duidelijker fenomeen in de politiek. In deze periode telde de gemeenteraad behalve Mia de Jong nog drie vrouwelijk fractievoorzitters; Mia Boelkens van het CDA, Ans Plessius van de VVD en Saskia van der Loo van D'66. Het gaf de raad een wat moederlijke uitstraling. Makkelijk hadden ze het niet altijd tegenover de mannelijke argumentatie-drift.



*Drie vromvelijke
fractievoorzitters;
Mia de Jong (PvdA),
Mia Boelkens
(CDA) en Ans
Plessius (VVD).
Foto: Apeldoornse
Courant.*

Cees van der Zouwen, fractieleider van wat toen nog de Actiepartijen heetten, herinnerde zich dat Saskia van der Loo door Hans Porringa op zijn bruuske manier een keer zo in de hoek werd gedrukt dat ze op haar stoel zat te beven en hij zich verplicht voelde haar toe te fluisteren: "Volhouden, doorgaan".

Politiek is van oudsher een mannenbolwerk. Dat was het college in zijn geheel nog steeds. Pas in 1986 stapte Mia de Jong er binnen, later gevolgd door Corry Verhuist en Lies Mulderij. Ontwikkelingen, ook in de politiek, verlopen traag, zeker voor wie gelijkwaardigheid hoog in het vaandel voert. Tien jaar na deze periode heeft Apeldoorn geen enkele vrouwelijke fractievoorzitter meer. Maar hoezeer de deelname van vrouwen het beeld van de politiek kan veranderen, daarvoor levert het verhaal van de bende van vier een goed voorbeeld.

Alternatief

De periode 1982-86 was de tijd van de eerste grote bezuinigingsronde. In Apeldoorn met zijn relatief grote uitgestrektheid, wat hoge kosten voor de harde infrastructuur met zich meebrengt - wegen, riolen, elektriciteits-, water- en gasleidingen - waarop nauwelijks valt te bezuinigen, betekent dat haast automatisch dat er minder geld is voor de zachte sector: cultuur, onderwijs, sociale zorg. Het college van CDA en VVD had daar minder moeite mee dan de PvdA. En dus kwam de fractie met een alternatieve begroting, waarin voor vele miljoenen anders bezuinigd werd. Dat was hard werken en de steun van deskundige ambtenaren was daarbij onontbeerlijk. Een voor Apeldoorn nieuw verschijnsel: ambtenaren die de oppositie van argumentatie voorzien. De wethouders moesten er aan wennen, maar zij deden het. Niet dat die alternatieve begroting veel uithaalde. Het college, waarin vooral de VVD'ers Sterken en Van Kampen opvielen door politieke zwakheid, wees de oppositievoorstellen zonder veel argumentatie af. Gevoeliger bleek het college voor protesten uit de samenleving, waar de welzijnssector eens duizenden mensen in protest op de been bracht (actie Onwel).

Glorieuze tijden

Voor de PvdA-fractie was 1982-86 een intermezzo, een voortdurende verkiezingstijd. Op de markt en in de krant werd de kiezer aangesproken met teksten als: "Nog 900 dagen en u mag het weer zeggen". Op 19 maart 1986 sprak de kiezer. De PvdA werd de grootste fractie met 13 zetels, het CDA behield zijn 12 en de VVD viel terug naar 8. Glorieuze tijden braken aan. Hans Porringa keerde terug op Ruimtelijke Ordening, werd loco-burgemeester - tot ergernis van Wim Vriezen die vond dat hij recht had op die functie - en heette al gauw de onderkoning van Apeldoorn, zeker toen Beelaerts van Blokland zijn burgemeestersfunctie overdroeg aan Hubers. Mia de Jong werd wethouder van onderwijs en cultuur, waarmee ze de plaats innam die Gerrit van de Graaf in 1982 had moeten afstaan. Het was uiteraard niet daarom dat zij in 1990 met Gerrit trouwde, maar het zal de gesprekken tussen die twee zeker verlevendigd hebben.

Een sterk college, schreef de Nieuwe Apeldoornse Courant in haar commentaar. Lof was er voor Mia de Jong die de onderhandelingen in korte tijd tot een succes had weten te maken. Na een periode waarin privatisering en deregulering de etiketten van het beleid waren geweest, zij het zonder veel gevolgen, toonde het nieuwe college een socialer gezicht, met meer aandacht voor onderwijs, emancipatie en kansarmen.

Dualisme

Na het vertrek van Mia de Jong als fractievoorzitter had Corry Verhuist graag die plaats bezet. In de fractie genoot zij daarvoor steun, maar het afdelingsbestuur toonde een voorkeur voor Willem Rous, die het uiteindelijk ook werd. Rous ontwikkelde een andere visie op de relatie wethouders-fractie; meer ruimte voor de fractie; meer afstand tot het college. Het dualisme was in opkomst. Dat daarvan in de praktijk weinig terecht kwam was het gevolg van de stormachtige ontwikkelingen rond het stadhuis. In 1988 trok het CDA zijn wethouders terug uit het college vanwege interne verdeeldheid. De PvdA leverde een extra wethouder, Corry Verhuist, en sloot een verbond voor zes jaar met de VVD. De achterban van de VVD zei echter het vertrouwen in de eigen raadsleden en wethouders op vanwege het stadhuis. Daarmee ontstond een situatie waarin de PvdA niet anders meer kon dan haar wethouders en het college door dik en dun blijven steunen.

De verkiezingen van 1990

De kiezer is een onnaspeurlijk fenomeen. Betekent zijn wegblijven dat hij boos is of onverschillig of dat hij zich machteloos voelt? Politici en journalisten duiden achteraf met een zekerheid die meer van henzelf ver raadt dan dat ze een werkelijke verklaring biedt. Wat de 39 procent thuisblijvers op 21 maart 1990 bewoog zal nooit iemand weten. Evenmin valt er veel te verklaren over het stemgedrag van die andere 61 procent. De VVD werd zogenaamd gestraft voor haar verdeeldheid en haar ondermaatse verkiezingscampagne: van 8 naar 6 zetels. Maar het CDA, dat in de afgelopen jaren even verdeeld was geweest en dat als eerste had geropen dat het stadhuis, voor zover al gebouwd, weer afgebroken zou worden (Alex Bolhuis) als de verkiezingsuitslag dat toestond, behield zijn 12 zetels. En de PvdA? Terug van 13 naar 8. Genadeloos afgestraft voor haar hautaine minachting voor de volkswil? Slachtoffer van de anti-Porringa-hetze, zoals Wim Vriezen het zag? Of meegezogen in de landelijke malaise die de partij overal naar een dieptepunt voerde? Hoe dan ook, D66 ging er met die 5 zetels vandoor, van 2 naar 7. En de 'onderkoning van Apeldoorn' werd ontroond.

De college-onderhandelingen werden een nieuw staaltje onverkwikkelijke dorpspolitiek. Er moest nu eens in alle openbaarheid onderhandeld worden. Alsof politici ooit in het openbaar het achterste van hun tong laten zien. Op het eind gebeurde dat natuurlijk ook niet. Afspraken over 'wie en waar' worden in de wandelgangen en via de telefoon gemaakt. Maar voorlopig mocht Apeldoorn meegenieten. Vooral van het CDA dat een coalitie van de grote vier wilde. Dat de andere drie daar niets voor voelden, zij het om verschillende redenen, deed er niet toe. Wekenlang blokkeerde het CDA de collegevorming. Alleen, de PvdA wilde niet in één college met de VVD vanwege de moddercampagne. D66 weigerde ook. En de VVD, met een geslonken fractie zonder enige ervaring, had al evenmin trek in een wethouderspost. Dus moest het CDA tenslotte toegeven. Mia de Jong behield haar portefeuille, Hans Porringa verloor wel Ruimtelijke Ordening maar behield na stevige onderhandelingen en tot ergernis van het CDA de portefeuille van Financiën en Kunst en Cultuur. En natuurlijk het stadhuis. Een nieuweling in het college was CDA-er Alex Bolhuis. Het nieuwe college telde drie CDA-ers en één wethouder van D66 dat zich grootmoedig de rol van de kleinste liet aanleunen. Tot elkaar veroordeeld, vol wantrouwen en oud zeer.

Solidair

Een paar ondergeschikte foutjes in het bouwproces van het stadhuis waren voldoende om Hans Porringa met een motie van wantrouwen het bos in te sturen. Voor de PvdA-fractie, door ziekte van Willem Rous nu onder leiding van Gerrit Wolves, betekende dat een politiek-ethisch dilemma. De fractie kon, volgens het onderhandse aanbod van de coalitiepartners, Hans eenvoudig laten vallen en vervangen door een ander fractielid. Dan zou de politieke schade voor de partij beperkt blijven. Zo oordelen bijvoorbeeld Gerrit van de Graaf en Mia de Jong. De fractie kon zich ook solidair verklaren met de man die zoveel jaren het boegbeeld van de partij was geweest, die een onuitwisbaar stempel op de stad had gedrukt en wiens heenzending zozeer een vorm van afrekenen inhield. Voor Gerrit Wolves en de meerderheid van de fractie was dat dilemma er nauwelijks. "Het koppensnellen zou toch gewoon doorgegaan zijn", zei hij later. "Darv' zou het ook bij ons om de poppetjes zijn gegaan en niet om de inhoud. Solidariteit is de kracht en het kernbegrip van het socialisme. Als je die niet toont, ook naar je eigen mensen toe, pleeg je verraad aan jezelf."

Dat Mia de Jong, wier politieke carrière door deze beslissing ook tot een einde kwam, hier anders over dacht, is begrijpelijk. Zeker ook gelet op het feit dat haar relatie met Hans Porringa sterk bekoeld was en zij werd meegesleept in zijn val. Vanuit haar optiek werd de politieke schade voor de partij door deze beslissing gemaximaliseerd: de PvdA zou voor jaren uit het college verdwijnen en haar politieke invloed verliezen. Haar teleurstelling verklaart wellicht dat zij in 1994 net voor de raadsverkiezingen in een krante-interview liet weten deze keer op D66 te gaan stemmen. Misschien is die teleurstelling ook een verklaring voor het feit dat ze bij die gelegenheid enkele snerende opmerkingen maakte over de PvdA-fractie.

Les trekken

Opmerkelijk was de rede die Gerrit Wolves na het vertrek van Hans Porringa en Mia de Jong in de raad hield. Hij beloofde dat het gebeurde voor zijn fractie geen reden zou zijn om in de toekomst wraak te nemen. Er moest een einde komen aan het lokale koppensnellen, aan de vetes en intriges, de afrekeningen, die in het afgelopen decennium zoveel ondermaatse taferelen hadden opgeleverd. Dat het de PvdA-fractie ernst was met die opstelling bleek tijdens de rel rond wethouder Alex Bolhuis. De PvdA-fractie vroeg niet Bolhuis te meten met de maat, die de raad jegens Porringa gehanteerd had.

Politiek is menselijk, al te menselijk soms. Hoge idealen van naastenliefde, verdraagzaamheid en solidariteit worden maar al te gemakkelijk ingeruild voor eigenbelang, kortstondig politiek gewin en vermeende populariteit bij de kiezer. Als de Apeldoornse partijen uit de deprimerende en ontluisterende conflicten van de afgelopen jaren de les trekken dat daarmee de politiek en de samenleving niet gediend worden, kan er nog enige winst worden uitgehaald. Gerrit Wolves heeft namens de PvdA daarmee een begin willen maken.

Markante persoonlijkheden

Willem Rous

Na de gebeurtenissen van 1992 besloot het bestuur, onder leiding van Ab van Elk, de fractie zoveel mogelijk te verjongen. Willem Rous werd in de afdelingsvergadering van december 1993 gekozen als lijst-trekker. Al het verkiezingsdrukwerk was al gereed toen Wim Rous werd geveld door een ernstige ziekte. Met het plotselinge vertrek van Rous uit de lokale politiek verloor de PvdA een politicus van formaat en een ervaren partijgenoot.

De autochtone Apeldoornse Willem Rous (1946) ging na de lagere school en de Van Kinsbergen Mulo naar de kweekschool aan de Molleruslaan, waar hij in een club politiek geëngageerde scholieren terecht kwam. Hij behoorde bij de pacifistisch ingestelde groep. Hij groeide op in een politiek neutraal arbeidersgezin aan de Floralaan. Zijn vader was stucadoor. Rous weigerde destijds in dienst te gaan. Hij richtte midden jaren 60 de Apeldoornse federatie van jongerengroepen in de PvdA op. Bleef daar enkele jaren voorzitter van en zat tevens in het afdelingsbestuur. In 1970 werd hij vice-voorzitter van het afdelingsbestuur, in 1971 voorzitter. Rous was één van de personen achter de Nieuw-Links-revolte tegen de oudgedienden, zoals Staneke, Bierman, Smit en Moree.

'Lastige leerling' stond boven een artikel uit het NAC van 7 maart

1987. Zegt in dat artikel dat hij zijn eerste politieke ideeën opdeed tijdens zijn (lagere) schooljaren: "Ik zat op de Rijksleerschool, de huidige Parkenschool. Als arbeiderskind - een van de weinige - tussen kinderen uit de zogenaamde goede milieus. Mijn ouders vonden dat ik goed onderwijs moest volgen, dus ik moest naar die school. Ik merkte daar hoe groot de maatschappelijke verschillen zijn. Ik zag het ver-

Willem Rous.

Foto: Apeldoornse Courant.

schil met kinderen uit arbeidersmilieus zoals ik er zelf een was. Het idee dat het onrechtvaardig is dat je als kind al zoveel verschil in kansen hebt, vestigde zich. Ja, ik denk dat die ervaring op mijn latere denken van grote invloed is geweest."

Willem Rous heeft altijd in het onderwijs gewerkt. Leraar aan een LTS, daarna op een school voor moeilijk opvoedbare kinderen en kinderen met leer- en opvoedingsproblemen. Adjunct-directeur van de afdeling voortgezet speciaal onderwijs aan de Albert Schweitzerschool. Hij kon nooit de lokale politiek in omdat dat volgens de wet niet was toegestaan. In 1982 wordt het verbod voor zijn beroepsgroep opgeheven. In datzelfde jaar komt hij in de gemeenteraad. In 1986 werd hij fractievoorzitter en werd gaandeweg groot voorstander van het dualisme in de politiek. In 1990 werd hij door het afdelingsbestuur voorgedragen als lijsttrekker, maar werd voorbijgestreefd door Mia de Jong. In de jaren daarna was hij opnieuw fractievoorzitter en werd een van de belangrijkste initiators achter de inhoudelijke en politieke vernieuwing van de lokale PvdA. In 1994 werd hij gekozen als lijsttrekker, maar moest vlak voor de verkiezingen om gezondheidsredenen afhaken. Op 1 september 1995 is hij overleden.



Mia de Jong

Mia de Jong, in 1942 geboren in Haarlemmermeer, kwam in 1968 naar Apeldoorn. De Jong is voornamelijk gevormd door haar maatschappelijke activiteiten. Jarenlang exploiteerde zij op commerciële basis - gesubsidieerde was er nog niet - één van de kindercrèches in Apeldoorn. Mia kwam uit een CHU-gezin; haar moeder was ook sterk maatschappelijk geïnteresseerd. In 1973 werd zij door Hans Porringa bij de partij gevraagd. Mia werd actief in de partij maar niet bij de club van de Rooie Vrouwen. Voor haar was dat geen vanzelfsprekendheid. De verkiezingen van 1974 brachten haar in de gemeenteraad. Al snel werd zij fractievoorzitter, van 1977 tot 1986, en driemaal was zij lijsttrekker: 1982, 1986 en 1990. In 1986 werd zij de eerste vrouwelijk wethouder in Apeldoorn, tot het drama van 1992.



*Mia de Jong.
Foto: Apeldoornse Courant.*

Gerrit Wolves

Gerrit Wolves werd in de zomer van 1935 geboren in het Twentse eerste kind in een middenstandsgezin. Zijn ouders waren Nederlands-Hervormd en stemden waarschijnlijk op de Christelijk-Historische Unie (CHU).

Tijdens de Tweede Wereldoorlog was hij vrij lang en ernstig ziek. De ervaringen maakten hem tot een twijfelend jongmens. In zijn puberteitsjaren verzetten hij zich heftig tegen alles wat 'zo hoorde'. Hij keerde zich bewust af van de godsdienst omdat een persoonlijke, duidelijk als mens gemodelleerde God hem wat hoogmoedig leek.

Zo ongeveer vanaf zijn 25e jaar heeft hij veel en enthousiast geëxperimenteerd met relaties en lichamelijke, samen met zijn vrouw Alie, van wie hij intussen bijna 35 jaar de huwelijkspartner is. Die experimenten en het jarenlang vrijwillig werken voor de Nederlandse Vereniging voor Sexuele Hervorming (de NVSH) hebben een grote invloed op zijn vorming gehad.

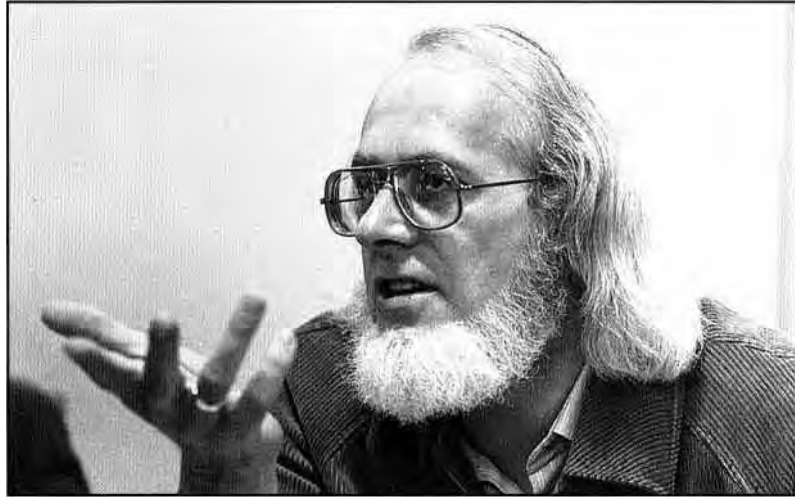
Uiteindelijk kwam hij tot de slotsom dat de narigheid van ons mensen is dat we ons niet gewoon als dieren kunnen invoegen in het algemene leven op aarde. Dat we onszelf moeten afzetten tegen het sociale dier, het groepsdier, dat we zijn.

Vanuit die slotsom ging hij als vanzelf denken in termen van socialisme. Rond zijn dertigste koos hij voor de PvdA. Ook dat vaak met twijfel, maar binnen de geboden keuze-mogelijkheden leek hem dit wel steeds het beste.

Zijn opleiding en beroepsleven is nogal chaotisch geweest: HBS, boekhoud-opleidingen, assistent-accountant, middenstands-bedrijfs-leider thuis, vertegenwoordiger; studie Sociale Academie, huisman, opleiding tot psycho-therapeut met gebruikmaking van hypnose, gepraktiseerd als psycho-therapeut. Sinds 1978 daar tussendoor gemeenteraadslid.

In de politiek heeft hij zich opzettelijk toegelegd op de welzijnskant en de ruimtelijke ordening naast elkaar. Zachte en harde sector gelijktij-

*Gerrit Wolves.
Foto: Albert
Crossen.*



dig om de verbinding daartussen in de gaten te houden. Dat is hem steeds goed bevallen. Het raadslidmaatschap ervoer hij als een boeiende bezigheid: de afwisseling tussen heftige boosheid en rustige kameradschap, teleurstelling en successen. En het telkens beleven van de verantwoordelijkheid om voor velen beslissingen te nemen. Aan die periode komt in 1996 na 18 jaar een einde.

Wat blijft is de twijfel. Twijfel of we er in Apeldoorn in zullen slagen ons blikveld te vergroten tot over de regio-grenzen en tot over één generatie. En of we als mensheid in staat zijn een toekomst te ontwerpen, die verder reikt dan één of een paar eeuwen. Want hoe weinig zou dat zijn na die honderdduizenden jaren die we als mensen op dit bolletje, deze aarde, hebben rondgedraaid.

Corry Verhuist

Corry Verhuist werd in 1946 geboren in Den Haag. Zij stamt uit een apolitiek, vrijzinnig arbeidersmilieu. Via avondstudie behaalde zij haar Mulo en vervolgens enkele secretariële diploma's. Na haar verhuizing naar Apeldoorn in 1972 maakte zij nog een studie dienstverlening



Corry Verhuist tijdens het overnemen van de voorzittershamer bij Apeldoorns grootste ivoning-bouwcooperatie 'Goede Woning'. Foto: Apeldoornse Courant.

(MBO en HBO) en sociaal-cultureel werk af. Tegenwoordig is zij project-manager bij de gemeente Deventer.

Via de functie van fractie-assistente werd zij in 1978 gemeenteraadslid. Politiek betrokken vanuit een algemeen solidariteitsgevoel en een grondige afkeer van sociaal onrecht ontpopte zij zich in de gemeenteraad als een scherpzinnig debater. Iemand die enerzijds uitstekend kon luisteren, anderzijds nooit om argumenten verlegen zat. Een doordouwer ook die wist dat je politieke idealen alleen op termijn kunt realiseren. Niet altijd gemakkelijk: tegenstanders noemden haar wel eens minder flatteus een straatvechter. Toen ze in 1988 voor korte tijd wethouder van volkshuisvesting werd had ze als (oud-) ambtenaar bij de gemeente Deventer, weinig moeite het ambtelijk apparaat te doorzien. Volkshuisvesting in Apeldoorn betekende voor haar versterking van het stedelijk karakter door een gematigd gestapelde bouw, inbreiding van de stad door middel van het opvullen van de lege plekken.

Bij de uitwerking van de bouwplannen voor de wijk Osseveld-West koos zij bewust de weg van het overleg met woningbouwcorporaties en projectontwikkelaars. In haar visie moest woningbouw ingepast worden in de bestaande ruimte, met nadruk op eigentijdse architectuur en een duidelijke scheiding tussen openbare en privé-ruimtes. Ze herkent haar ideeën meer nog dan in Osseveld-West in de opzet van de nieuwbouwwijk Woudhuis.

In de anderhalf jaar van haar wethouderschap dwong zij het respect af van ambtenaren en politieke tegenstanders. Naar haar eigen oordeel omdat ze mensen ondanks haar scherpe argumentatie altijd heel liet. De verkiezingen van 1990 maakten aan haar politieke carrière voortijdig een einde.

Eppo Gutteling

Jan Willem Eppo Gutteling werd in 1956 geboren te Loenen. Inwoner van de gemeente Apeldoorn vanaf het begin. Hij is afkomstig uit een redelijk gegoed middenstandsgezin. Zijn ouders waren Nederlands Hervormd en politiek links georiënteerd. Als leerling van het christelijk Myrthus College ontwikkelde hij zich al snel in politieke richting. De behoudende schoolleiding had heel wat te stellen met de rebelse leerling die onder andere als redacteur van de schoolkrant blijk gaf van radicale en vrijgevochten ideeën. Een van de docenten placht zelfs tijdens het sluitingsgebed aandacht te vragen voor Eppo's zieleheil. Na het behalen van zijn

Atheneum-diploma ging Gutteling het vrijwilligerswerk in; hij werd een van de stuwende krachten achter het Jongeren Advies Centrum. Daarnaast behaalde hij via een part-time studie zijn diploma aan de Sociale Academie De Horst. In die fase toonde Gutteling een sterk anarchistische inslag. Hij was onder andere actief in de Krakerebeweging en deed mee aan het kraken van enkele panden aan de Stationsstraat, de plek van de huidige Rabobank.



*Eppo Gutteling.
Foto: Frederique
Molenaar.*

Bij de actie onder vond hij steun van de PvdA-fractie, waardoor Mia de Jong, Corry Verhuist en Gerrit Wolves nog op het politiebureau belandden. Sympathie buiten de PvdA toonde de toenmalige CDA-wethouder Piet de Vries in een nota over het kraken en leegstand: "Een man om ontzag voor te hebben", constateerde Eppo later.

Voor het alternatieve en tegendraadse weekblad 'De Vrije Apeldoorn' volgde Eppo enkele jaren de gemeentepolitiek. In deze periode koos hij voor de PvdA nadat hij tot de conclusie was gekomen dat een politieke partij bereid moet zijn bestuursverantwoordelijkheid te dragen en niet mag blijven steken in haar ideologische gelijk. Ook de mensen die in de toenmalige PvdA-fractie zaten spraken hem aan, met name Gerrit Wolves. In 1986 werd hij gemeenteraadslid. Hoewel naar zijn eigen oordeel de anarchist in hem nooit gestorven is, toonde hij in zijn raadsperiode een open oog te hebben voor de dagelijkse realiteit. "Je moet wel op lange termijn denken maar tegelijk bereid zijn tot de kleine stappen die je als bestuurder kunt nemen. Daarbij past ook geen hautaine houding maar begrip voor de burger met zijn dagelijkse zorgen."

In 1994 moest Eppo nog tijdens de verkiezingscampagne het lijsttrekkerschap overnemen van de zieke Willem Rous en vervolgens de leiding op zich nemen van de sterk verjongde fractie. Zijn poging samen met Groen Links twee wethouderszetels te bemachtigen strandde op de onwil van de andere partijen. De PvdA bleef buiten het college en de nieuwe fractieleider kreeg daardoor de gelegenheid zijn nieuwe team optimaal te begeleiden voor de verkiezingen van 1998.



Foto: Albert
Cnossen.

6

Wethouders aan het werk

Deelname van sociaal-democraten aan bestuurscolleges is nooit vanzelfsprekend. Alleen regeren als er iets te regeren valt, was altijd de leus. En regeren is veranderen. Immers de bestaande maatschappij deugt niet echt. Socialistische gemeentebestuurders hebben een dubbel probleem. Niet alleen moeten ze compromissen sluiten met andere partijen, ze zijn tevens uitvoerders van rijksregelingen. In de jaren '30 traden soms SDAP-wethouders af omdat ze de bezuinigingswetten van Colijn weigerden te helpen uitvoeren. Na de oorlog wierpen PvdA-wethouders zich in het voetspoor van de grote Wibaut op sociale woningbouw, verbetering van het onderwijs en versterking van de gemeenschapszin via bijvoorbeeld buurthuizen. Rond 1970 kwam daarbij het streven naar meerderheidscolleges van gelijkgezinde, dus linkse partijen. Het gemeentebestuur, de ambtenarij moest worden gepolitiseerd, dat wil zeggen dat college en raad besluiten namen op basis van politieke keuzes en dat ambtenaren teruggedrongen werden in de rol van uitvoerders van die besluiten. In de steden werd een halt toegeeroepen aan de uittocht van de bevolking naar groene wijken aan de rand, werd de renovatie ter hand genomen en kreeg het begrip kleinschaligheid een centrale functie. Op den duur maakte deze ontwikkeling van wethouders een soort gemeentelijke ondernemer, die aan tafel met projectontwikkelaars, architecten en bouwondernemers zijn visie op de stad vorm trachtte te geven.

Anders dan in de grote steden kon de PvdA in Apeldoorn alleen maar dromen van een meerderheidscollege van linkse partijen. Slechts eenmaal in de geschiedenis van de stad leverde de PvdA de meeste wethouders, drie van de vijf, in de periode 1988-90. Maar afgezien van CDA-burgemeester Hubers was er toen ook een raadsmeerderheid van CDA, VVD en de klein rechtse partijen die een echt progressief

beleid, wat dat ook moge zijn, konden torpederen. In Apeldoorn mag de PvdA, net als landelijk, aanschikken in het college, als ze niet te hoge eisen stelt of als anderen, lees CDA en VVD, het onderling oneens zijn. Anders rest er de oppositierol: een politiek gegeven. Hoe maak je dan waar dat je alleen wilt regeren als er iets te regeren valt? Door intern de gelederen gesloten te houden, door met ideeën van vernieuwing te komen die aanslaan bij anderen, door wethouders te leveren die intellectueel overwicht paren aan taai vasthoudendheid en bestuurlijk inzicht. In hoeverre dat de PvdA in Apeldoorn is gelukt zullen we hierna onderzoeken.

Onderwijs, jeugd en cultuur

Toen Gerrit van de Graaf in 1976 wethouder van onderwijs, cultuur en jeugdzaken werd was het voor zijn ambtenaren even wennen. Hier kwam iemand die niet van plan was zonder meer zijn handtekening te plaatsen onder ambtelijke nota's maar die een visie ontwikkelde op alle terreinen die onder zijn leiding stonden. Vanaf 1977 steeg de onderwijsbegroting tot 10 miljoen per jaar. Daar profiteerden zowel het openbaar als het bijzonder onderwijs van. Dit ontlokte oud-CDA-wethouder Herman Bos later de opmerking dat het bijzonder onderwijs nog nooit zoveel geld had ontvangen als onder de PvdA-er Van de Graaf. Een andere verbetering die hij aanbracht lag in de toedeling van de gelden. Tot dan toe kreeg iedere school een vergoeding per leerling, wat in het voordeel was van de grotere scholen. Immers kleinere scholen hebben evenals grote wandkaarten nodig. Er werd voortaan gedifferentieerd per leerling, per klas en per school met als gevolg ruimte voor kleinere scholen. In latere jaren zou Mia de Jong een begin maken met zelfbeheer. Het was daarvoor de gewoonte dat schoolhoofden voor elke uitgave toestemming nodig hadden van het Stadskantoor. Mia bereikte dat de scholen de beschikking kregen over een eigen budget wat haar nogal populair maakte.

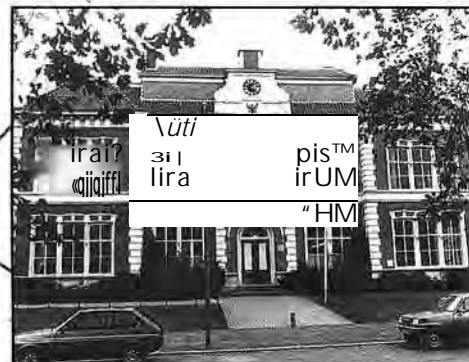
Demografische veranderingen leidden hier tot nieuwbouw, daar tot krimp. In de nieuwbouwwijk De Maten kwamen negen nieuwe scholen, in Apeldoorn-Zuid werden gebouwen gesloten. Wat Van de Graaf voor ogen stond was een beleid per buurt in samenhang met het bijzonder onderwijs. Toen van die kant geen medewerking kwam, werkte hij de plannen verder uit voor alleen het openbaar onderwijs.

Versterkingen het voortgezet openbaar onderwijs met een school in De Maten mislukte omdat KSA en Gymnasium in deze fase een fusie weigerden. Met lede ogen moest Van de Graaf aanzien dat CDA en VVD geen brood in die fusie zagen, waardoor het bijzonder onderwijs in de vorm van Scholengemeenschap De Heemgaard daar een vestiging kreeg. Wat hem in principe wel lukte was de renovatie van de KSA aan de Molleruslaan. Het oude pand wist hij te behouden met behulp van het architectenbureau Van den Broek en Bakema. Achter de oude pui verrees enkele jaren later een nieuwe school. Een stuk Apeldoornse historie werd daarmee gered, een opvallende prestatie. De nieuwbouw werd gerealiseerd onder het bewind van Mia de Jong. Tussen 1982 en 1986, toen VVD'er Henk Sterken op onderwijs zat, was er geen geld geweest, maar bij haar aantreden kreeg Mia uit Den Haag te horen dat ze over de nodige financiën kon beschikken. De KSA kreeg enkele jaren later haar nieuwe gebouw. Wat Mia ook lukte was de fusie tussen KSA en Gymnasium ondanks fel verzet van de medezeggenschapsraden van de scholen. Het grote nadeel van de jarenlan-

ge fusiestrijd was dat de KSA-vestiging in De Maten daarvoor voorlopig niet tot een volwaardige school kon uitgroeien. Dat de medezeggenschapsraden zo'n grote invloed konden uitoefenen, had Gerrit zelf helpen bewerkstelligen door in zijn periode hun bevoegdheden zo groot mogelijk te maken. Het paste in zijn visie dat scholen zelfstandig moeten zijn en dat de gemeentelijke ambtenaren er zijn om het onderwijs te ondersteunen. Daar mee ging hij vaak lijnrecht in tegen de opvattingen en belangen van zijn eigen ambtenaren.

Moest Gerrit met zijn ambtenaren in de slag om de gemeentelijke dienst schoolvriendelijk te maken, Mia kreeg het jaren later om dezelfde reden aan de stok met directeur Hanenberg van de dienst Onderwijs. Hanenberg had zich in de jaren 1982-'86 onder Sterken een machtspositie verworven. Hij vond het ondermeer maar onzin dat de wethouder persoonlijk naar de scholenging om zich te oriënteren. Na een serie confrontaties die zelfs de pers haalde, moe&f Hanenberg opstappen. Door de uitkomst van het conflict met Hanenberg en haar persoonlijke inzet naar de scholen toe won zij het vertrouwen van het onderwijsveld. Het optreden van Hanenbergs opvolger Oskamp, oud-rector van de KSA en een heel beminlijk man, heeft dat proces verder versterkt.

*Illustratie overgenomen uit de Vrije Apeldoormer. Het lukte Gerrit van de Graaf niet om de KSA en het gemeentelijk Gymnasium te fuseren.
Foto's: Gemeente Apeldoorn.*



Het beroepsonderwijs

In 1977 had Apeldoorn de slag om het hoger beroepsonderwijs al verloren. Vorige wethouders hadden in het voorafgaande decennium, toen het HBO explosief groeide, de kansen voor de stad laten liggen. Apeldoorn was immers volgens hen geen stad met industriële en economische mogelijkheden. Eind jaren 70 was de groei in het onderwijs eruit: Zwolle, Deventer en Arnhem hadden de koek al verdeeld.

Een totaal ander verhaal is dat van het MBO. Via zijn wethoudersfunctie kwam Gerrit van de Graaf in het bestuur van de Streekschool. Vandaaruit probeerde hij te komen tot wat nu een regionaal onderwijscentrum heet, dat in zoveel mogelijk MBO-opleidingen kon voorzien. Jarenlang was hij voorzitter, met een korte onderbreking door Hans Porringa. Mia de Jong werd later als wethouder bestuurslid van de Stichting technisch onderwijs (Auto Technische School). Samen hebben zij hard gewerkt aan de totstandkoming van het Apeldoorns College. Beiden zouden het prachtig vinden als deze ooit tot samenwerking zou komen met het Christelijk MBO binnen één regionaal opleidingscentrum. Vooralsnog is dat echter toekomstmuziek.

*De Van
Reekumgalerij.
Foto: Gemeente
Apeldoorn.*



Kunstnota's

In 1979 kwam onder verantwoordelijkheid van PvdA-wethouder Gerrit van de Graaf een kunstnota gereed. Het is het allereerste beleidsplan voor kunst. Gerrit van de Graaf: "Van alle nota's die ik uitgebracht heb, ben ik het meest trots op de kunstnota. Het was voor het eerst in de Apeldoornse historie dat het Apeldoorns gemeentebestuur een op schrift gesteld kunstbeleid aan de raad voorlegde. Dat ging over wat doe je met het Van Reekummuseum, wat doe je met museum Marialust, wat doe je met kunstzinnige vorming en hoe behandel je professionele kunstenaars. Ik had gepoogd de nota zo gepolitiseerd mogelijk te schrijven. Tot mijn grote genoegen stemde de VVD tegen, onder het motto: dit is allemaal kwalijke socialistische staatskunst. Dat was het niet, maar dat zij dat vonden, deed mij genoegen, vooral omdat ik mij in het college van de steun van het CDA had weten te verzekeren. Voor het eerst van z'n leven vroeg de gemeente zich eens wat af. Om 'n voorbeeld te noemen; dat Van Reekummuseum, wat willen we daar nu mee, wat voor expositiebeleid willen we voeren. En wat doen we met educatie? Met de schouwburg, brengen we dan ook avantgarde-toneel, en mag dat dan ook geld kosten? Moet het gemeentebestuur zich wat aantrekken van de positie van beeldende kunstenaars, en hdé dan? Met opdrachtenbeleid, met gratis expositieruimte, met atelierwoningen. Dat soort vragen werden er allemaal gesteld. De nota gaf ook de nodige reactie onder de bevolking. We hadden een inspraakavond in de kantine van het stadskantoor waar een paar honderd man bij elkaar zaten. De juichers en de verafschuwers zaten naast elkaar. Grappig is om in de grafieken te zien dat de uitgaven rond de kunst in die tijd stegen. Dat is prompt gezakt toen Henk Sterken wethouder werd in 1982. De nota had de provocerende titel: 'de kunst om te leven'. Onder mijn ambtenaren had ik een fles oude jenever uitgeleefd voor de beste titel. Geert Hoogeboom, hoofd cultuur - en jeugdzaken bedacht de naam met de dubbele betekenis."

In 1987 bracht Mia de Jong de tweede Apeldoornse Kunstnota uit. Die had meer de waarde van de kunst op zich voor de stad als uitgangspunt. Ook werd hierin de toon gezet voor het cultureel centrum. Maar Gerrits grootste prestatie was toch de bibliotheek aan de Vosselmanstraat. Hij haalde, samen met het Bibliotheekbestuur, architect Ruijsenaars naar Apeldoorn toe, de man die later ook het stadhuis zou bouwen. Hij stelde de lokatie vast en wist het budget rond te



Gigant, dat jarenlang in dit tot popzaal omgebouwde schoolgebouw was gehuisvest, is in 1995 opgegaan in het Huis voor de Schoone Kunsten. Foto: Gemeente Apeldoorn.

krijgen. Toen het gebouw geopend werd had hij al moeten opstappen als wethouder. Als gewoon raadslid werd hij uitgenodigd naar de feestelijkheden te komen. Geen vermelding die dag van zijn prestaties. Een voorbode van wat later bij de opening van het stadhuis met Hans Porringa zou gebeuren. Wel ontving hij later een brief van de directeur van de bibliotheek met excuses voor de vergeetachtigheid. Ook de ingebruikneming van Gigant viel onder zijn verantwoordelijkheid. Een eigen plek voor de jeugdcultuur. De verloedering van Gigant in de jaren 80 wierp een schaduw op deze prestatie.

Gerrit van de Graaf was ook verantwoordelijk voor het omstreden 'pylonen-project' aan de Laan van Zevenhuizen. De pylonen zelf waren gemaakt door een beeldend kunstenaar met een internationale reputatie. Maar de inwoners van Zevenhuizen vonden het maar niks en op een kwade nacht haalden ze de fallus-achtige beeldhouwwerken weg. Nog kan Gerrit zich daar kwaad om maken: "ik zou, als ik toen wethouder was geweest, de politie er op afgestuurd hebben." In zijn opvatting over de vertegenwoordigende democratie is het onaanvaardbaar dat Jan Publiek voor eigen rechter speelt. Op zichzelf juist natuurlijk; er zouden niet zoveel kunstwerken van kwaliteit geplaatst worden als daar eerst een meerderheid voor zou moeten worden gevonden. Toch is de vraag gerechtvaardigd of elites het recht hebben de omgeving van de gewone mensen uitsluitend naar hun eigen inzicht vorm te geven.

Hechte samenwerking

Hans Porringa zegt over de samenwerking met Van de Graaf: "Gerrit en ik streefden professionaliteit na. Dat hinderde de andere wethouders. Wij hadden meer gedrevenheid, ik moet zeggen tot mijn spijt ook meer inhoud en ook meer vechtlust. Gerrit en ik overlegden voor elke vergadering. Voor een B en W vergadering zaten wij tweeënhalf uur met elkaar alles door te nemen. Dan spraken we zowel de inhoud door als de strategie en de tactiek. Dat deden de anderen niet. Die hadden dus driekwart van de tijd het nakijken. Daarbij kwam nog dat burgemeester Dijkmeester wel van zulke jonge honden hield. Dijkmeester was weliswaar een deftig heer, een heer van stand, maar die hield wel van actie", aldus Porringa die over Van de Graaf zegt: "Gerrit is een Ijzeren Hein, maar ook een contactarm persoon. Gerrit is buitengewoon intelligent. Hij weet heel veel. Maar hij heeft een gerin-

ge sociale intelligentie. Hij heeft een heilig geloof in logica en discussieert op de grens van het onaangename. Je zou het gevoel bij hem kunnen krijgen dat hij op je neer kijkt." Gerrit van de Graaf zegt over de samenwerking: "De fout van Hans is dat hij de laatste jaren geen tegenspraak meer kreeg. Zonder onbescheiden te zijn; Hans had het af en toe vreselijk moeilijk met me, want dan wilde hij wat in raad of in B en W op dinsdagmorgen, en dan hing ik 's nachts om twee uur nog aan de telefoon om te zeggen dat ik het niet wou. Als je lang op een post zit en je krijgt geen tegenspraak meer, dan moet je op je tellen letten. Hans had op het laatst alleen nog maar vijanden of hielentickers, maar daartussen was niets meer. Er was niemand meer die hem voor uitglijden behoevde."

Mia's cultuurtempel

Bij de formatie van het college van 1986 had Mia de Jong de afspraak gemaakt dat de Muziekschool, Doekom en Gigant samen zouden worden ondergebracht in een Cultureel Centrum. Samen met Jan Vaessen, directeur van de dienst Kunst en Cultuur, werkte ze als wethouder dat plan verder uit. Aanvankelijk had ze als lokatie het oude politiebureau aan de Deventerstraat op het oog. In de loop van de tijd bleek realisatie op die plek financieel niet haalbaar. Daar kwam bij dat haar eigen fractie niet echt enthousiast was; zo'n centrum was mooi maar mocht niet teveel kosten. Haar vasthoudendheid op dit punt leverde niet direct een gebouw op maar wel een naam ervoor: Mia's cultuurtempel.

De realisering van het gebouw vond plaats onder leiding van Hans Porringa die in 1990 de portefeuille Kunst en Cultuur van Mia overnam. Samen met de architect Rudy Uytenga bekeek hij het ontwerp nog eens kritisch om de kosten te drukken. Vervolgens vroeg en verkreeg hij van de raad een aanvullend krediet. Daarmee waren de

financiën nog niet rond en dus zette Porringa een lobby op in Arnhem om de provincie tot steun te bewegen. Na een aanvankelijke weigering van de Gedeputeerde Staten besloten de Provinciale Staten toch tot een bijdrage van één miljoen. Het was tenslotte wethouder Alex Bolhuis die in 1995 de opening kon verrichten.

Monumentenzorg

Sociaal-democraten hebben de naam weinig respect te hebben voor het historisch gegroeide. Vermeldenswaardig is daarom dat het Van de Graaf was die in 1976 van Monumentenzorg een gemeentelijk beleid heeft gemaakt. Er kwam een monumentenlijst van de overigens niet zo talrijke gebouwen met historische waarde in Apeldoorn. In 1990 bracht Mia de Jong een geactualiseerde nota uit met een aanzienlijke verbreding van het beleid. Zij had dat onderdeel gekregen bij de portefeuillevdeling in dat jaar, omdat geen van de andere leden daar trek in had.

Het 'oude'
Politiebureau aan de
Deventerstraat.
Foto: Gemeente
Apeldoorn.



Sociale vernieuwing

Het bouwen van een bibliotheek, een cultureel centrum of een stadhuis oogt spectaculairder dan het doorbreken van de verkokering van het ambtelijke apparaat, moeilijker dan de burger het gevoel geven dat de gemeentelijke overheid niet achter loketten zit maar uit mensen bestaat die bereid zijn te helpen bij het opknappen van een buurt en het tegengaan van verloedering. "Politiek gesproken waren we met lucht bezig", zei Mia de Jong, toen dit thema aan de orde kwam. "Sociale vernieuwing is een proces van vele jaren waar je politiek niet meescoort. Tegelijk is het essentieel om de burger het gevoel te geven dat de overheid niet boven de mensen staat, maar van de mensen is; dienstbaarheid!"

Het proces is in 1990 in gang gezet en wordt via wijkbeheer verder geconcretiseerd.

De compacte stad

Toen hij midden jaren 60 voor het eerst in Apeldoorn uit de trein stapte en het station uitwandelde, dacht Hans Porringa: "Mijn God, je zal hier wonen". Toen hij in 1974 wethouder van Ruimtelijke Ordening werd en zich verdiepte in de plannen en nota's die zijn voorganger Wieten had achtergelaten schrok hij zich pas echt een ongeluk.

De jaren 60 waren de jaren van de stedelijke megalomanie: kantoorkolossen in de binnenstad met vierbaanswegen er naast en galerijflats van tien hoog plus, ook Apeldoorn vertoont er nog overal de sporen van. Om dat alles mogelijk te maken was er de kaalslag van oude buurten. Onmiddellijk liet hij zijn ambtenaren het werk stopzetten waar dat nog kon en zette hij zich aan het schrijven van zijn eerste structuurnota. Zijn doel was een meer samenhangend beleid te ontwikkelen. In een periode van drie jaar werd een visie ontwikkeld, werden bestemmingsplannen vastgesteld en werd de dienst Gemeentewerken gereorganiseerd.

Vergelijkbaar met wat er in de grote steden gebeurde kreeg de stadsvernieuwing onder Porringa een belangrijke impuls. Maar hij hechtte ook veel belang aan een visie op de stad; de lange termijn ontwikkeling.



*Luchtfoto van de "gatenkaas" in het westelijk deel van het centrum. Hier zijn de voorbereidingen van de aanleg van de huidige Wilhelmina Druckerstraat aan de gang.
Foto: Gemeente Apeldoorn.*



Foto boven en midden: Begin september 1974 bezocht de PvdA-staatssecretaris van Volkshuisvesting Jan Schaefer de Metaalbuurt in Apeldoorn in het kader van een renovatie-project.

Foto onder: Hans Poringa (r) wist met steun van André Tomsen (l), directeur van het Landelijk Ombudsteam Stadsvernieuwing, Wietens plannen over de Metaalbuurt ongedaan te maken.

Foto's: privécollectie Poringa.

Het probleem met Apeldoorn was dat het nog geen stadshart had, slechts een lange Hoofdstraat en verder een verzameling aaneengegroeide buurtschappen. Er was geen duidelijke binnenring achter vroegere stadsmuren, wallen en grachten. Uitgangspunt van zijn denken was dat Apeldoorn, of het dat leuk vond of niet, qua inwonertal en uitstraling bezig was een stad te worden. Ter illustratie een aantal cijfers: 1920; 48.000, 1940; 74.500, 1960; 104.900 en 1970; 125.000. In 1994 werd de 150.000ste inwoner van Apeldoorn begroet. Een plaats met meer dan 100.000 inwoners behoort haar bevolking een pakket voorzieningen aan te bieden en kan niet zonder een ruimtelijke structuur. Er was geen stadshart, het moest er naar de mening van de PvdA komen. En daarmee was in feite het conflict geschapen met grote delen van de burgerij. In de eerste plaats met de autochtone bevolking die in 1970 nog altijd naar "het dorp" ging om te winkelen. Toch had die groep, gezagsgetrouw als ze was, nooit geprotesteerd toen in de jaren 60 de grootscheepse veranderingen begonnen. In de tweede plaats de duizenden die uit de Randstad kwamen en na enige tijd dat dorpse karakter begonnen te waarderen. In de derde plaats de middenstand die van een verkeersluwe binnenstad alleen maar vermindering van klandizie vreesde. Niet in de laatste plaats de lokale regenten, verenigd in clubs als de Sociëteit, die de werkelijke macht hadden en zich niet wensten te laten ringeloren door een sociaal-democraat uit Groningen.

Rote Kapelle

Hans Poringa creëerde zijn eigen ambtelijke staf, reorganiseerde de ambtelijke dienst en dat alles niet zachtzinnig. Van iemand die hem regelmatig de voet dwars zette, zei hij later: "Die heb ik onder de tafel gemokerd". De beeldspraak mag dan niet vlekkeloos zijn, de bedoeling was overduidelijk.

Poringa hechtte groot belang aan de interne en externe democratisering; ruimte geven aan overleg met alle betrokkenen in het planproces. Procesplanning werd ingevoerd en er kwam een projectorganisatie. Als raadslid had Poringa zijn visitekaartje reeds afgegeven met betrekking tot ruimtelijke ordening. Volgens Poringa had Wieten nog nooit van stadsvernieuwing gehoord.

Met steun van André Tomsen, directeur van het Landelijk Ombuds-team Stadsvernieuwing, wist hij Wietens plannen voor de Metaalbuurt ongedaan te maken. Begin september 1974 bezocht de PvdA-staatssecretaris van Volkshuisvesting Jan Schaefer de Metaalbuurt in Apeldoorn in het kader van een renovatieproject. Bij wijze van proef waren op dat moment 6 woningen, waarvan 2 aan de Nikkelweg, opgeknapt. Het streven was om totaal 207 woningen in de Metaalbuurt te renoveren. In april 1975 werden de eerste gerenoveerde woningen opgeleverd aan de gelukkige bewoners. 'Goede Woning'-voorzitter B.J. Sepp zei in de NAC van 16 april 1975: "Dankzij de geweldige medewerking die we van het gemeentebestuur en de provinciale directie hebben gehad, is de vernieuwing in deze buurt razendsnel gegaan. Zo snel dat we als woningbouwvereniging



*Renovatieproject in uitvoering.
Foto: Gemeente Apeldoorn.*

werkelijk verستeld staan." Porringa wees in datzelfde artikel op het belang van de bewustwording van de buurtbewoners door het proces van stadsvernieuwing. "U hebt hier een voorbeeld gegeven waar we trots op kunnen zijn. De bewoners van de metaalbuurt wisten op een geweldige manier voor hun belangen op te komen. Ze weten nu dat je met de overheid kunt praten, wanneer je iets wilt bereiken." Porringa doelde hiermee op 1972, toen wethouder Wietens plannen had om de hele buurt af te breken. Vooral door de grote inzet van deze Belangengroep is deze stadsvernieuwing bereikt. Andere renovatietrajecten die onder het wethouderschap van Porringa hun beslag kregen: Eind 1977: Het Sprengendorp (rooie dorp): 141 woningen. Zomer 1978: 174 woningen in de Diepenbrock-, Valerius- en Johan Wagenaarlaan. Voorjaar 1979: 126 woningen in wijk de Adelaarshof. Een voorbeeld is tevens het Brummer-project. Op een bijeenkomst over dit project van woningen op de hoek Hoofdstraat-Korenstraat vergeleek Porringa het centrum van Apeldoorn eens met het gebit van een 70-jarige. "Op de meest gevoelige plaats van dat centrum heeft het Brummer-project nu zo'n gat gevuld. Het past volledig in de nu gevormde gedachtengang over bouwen in het centrum", aldus

Porringa. "Een kleinschalige bouw, waar wonen, werken en winkelen centraal staat. Gelukkig zijn we afgestapt van het idee om in Apeldoorn te komen tot een centrum met wolkenkrabbers en immense kantoorgebouwen.

"In 1982 maakten desastreuze verkiezingen voorlopig een einde aan zijn dadendrang. Maar de structuur lag vast en zijn opvolger Wim Vriezen voerde in hoofdlijnen zijn beleid verder uit. Logisch, zou Vriezen later zeggen, het was beleid dat door het college - hemzelf inclus - en raad was goedgekeurd. Ook Hans Porringa zelf erkent, dat Vriezen een goed beleid voerde, al legde hij bepaalde accenten anders door bijvoorbeeld meer aandacht en huizen te schenken aan de dorpen. Ook zijn activiteiten voor de ontwikkeling van de wijken Osseveld-West en Woudhuis kregen niet zomaar de steun van de PvdA, al zou Corry Verhuist in een latere fase als wethouder haar stempel op Woudhuis drukken. Met de Rote Kapelle, zoals Porringa's ambtelijke staf wel spottend werd genoemd, had Vriezen naar eigen zeggen geen problemen.

Parkeergarage onder de markt

De perikelen rond de parkeergarage onder de markt geven goed weer hoe er op dat moment in de stad over het verkeer werd gedacht. In veel steden leverde dit stof voor discussie. Zo ook in Apeldoorn en niet in de laatste plaats onder de markthandelaren.

In het jaaroverzicht van de fractie over 1980 schreef Mia Buis - de Jong: "De behandeling van de nota 'parkeergarages, een haalbare kaart' leidde tot de keuze voor de bouw van ondergrondse parkeergarages in Apeldoorn, te beginnen in April 1981 met een garage onder de markt. Een besluit dat veel emoties losmaakte, overigens ook bij

*Het Apeldoornse
marktplaatsplein vanuit de
lucht.*

*Foto: Gemeente
Apeldoorn.*



partijgenoten." Volgde de PvdA in veel Nederlandse steden een beleid dat er op was gericht om auto's uit het centrum te weren, in Apeldoorn stuurde wethouder Poringa aan op een viertal parkeergarages dicht bij het centrum. Niet alleen in de afdelingen in de fractie waren meningsverschillen over dit parkeerbeleid, ook Van de Graaf en Poringa waren het oneens met elkaar. Van de Graaf hierover: "Ik wou die parkeergarages niet. Toen ik in de raad zat zijn de parkeergarages er niet gekomen. De parkeergarage op de markt was een historisch compromis tussen Hans en mij. Hans wilde er vier en ik nul. Ik heb tegen Hans gezegd: ik wil je er een geven. Ik was er voorstander van het verkeer uit de binnenstad te houden. Hans kwam op een gegeven moment met een plan met vier ondergrondse parkeergarages aan de binnenstadspoorten. Naar mijn mening lagen die veel te dicht tegen het centrum aan. Ik vond dat een veel te autovriendelijk beleid. Op een gegeven moment heb ik Mia opgebeld want ik zag dat het anders fout zou gaan. We zaten met een manifest meningsverschil en als we niet uitkeken werden we door het CDA gemangeld. Als je het samen niet eens was, was het prijsvrij schieten voor de rest. Er lag een enorme druk van de VVD en CDA. Als we hadden gezegd, geen parkeergarages dan waren we onderuit geschoffeld." Uiteindelijk werden de voorstellen voor een nieuw parkeerbeleid met 28 tegen 10 stemmen door de gemeenteraad aangenomen. De maanden daarop volgend keerde de rust rond de parkeerkelder nog niet terug. In juni 1981 verscheen De Vrije Apeldoorn met de kop: "ENFB-brief: parkeergarages niet haalbaar". Samengevat luidde de door de fietsbond gestuurde brief: "Gemeenteraad, keer terug op uw schreden. Verhinder de bouw van nog meer geldverslindende parkeergarages. Of zet op z'n minst de hele bouw in een vertraging zodat nog ingespeeld kan worden op nieuwe ontwikkelingen met betrekking tot het autogebruik. Want parkeergarages zijn financieel niet haalbaar." In een interview voor dit boek (april 1995) had Poringa het over 'de best renderende parkeergarage van Nederland'. Interessant detail is dat hij bij de voorbereidingen van de bouw van de parkeergarage onder de markt, een van de medewerkers van Stadsontwikkeling, Paul Albers, duidelijke opdrachten gaf betreffende de grenzen van de parkeergarage. Zou hij later nog eens wat op de markt willen bouwen?

*Het voormalige parkeerterrein achter de HEMA waarna winkelgalerij Oranjerie is gevestigd, inclusief parkeergarage.
Foto: Gemeente Apeldoorn.*



*De in aanbouw zijnde parkeergarage onder de Markt. Op deze foto zijn duidelijk de grenzen van de garage waar te nemen.
Foto: Gemeente Apeldoorn.*



Het stadhuis

Toen Hans Poringa in 1986 terugkeerde op zijn oude stek, lagen er nog twee hoofdproblemen. Het eerste was de noodzaak de saaie rechtlijnigheid van de Hoofdstraat verder te doorbreken, zijstraten en parallelstraten te verlevendigen. Het Leienplein moest daarvoor dienst doen, de Nieuwstraat moest opgeknapt en het parkeerterrein achter de Hema uitgebouwd tot wat nu de Oranjerie is. Poringa had aanvankelijk het winkelcentrum meer naar het noorden gewild maar dat is niet gelukt. Niettemin, het stadshart werd gaandeweg verbreed, het domein van voetgangers en fietsers vergroot.

Het tweede probleem was wat het stadhuis zou worden. Voor de sociaal-democraat Poringa was het naar hij zelf benadrukte, vanzelfsprekend dat het bestuurlijke centrum letterlijk en figuurlijk in het hart van de stad staat. Plannen waren er allang. In 1972 was het stadskantoor aan de Vosselmanstraat gereed gekomen maar dat was al gauw te klein. Tien jaar later zaten de Apeldoornse gemeente-ambtenaren verspreid over 16 locaties. Duur en inefficiënt. Vandaar dat in 1984 een ambtelijk commissie aan het werk toog om de mogelijkheden van een nieuw stadhuis te onderzoeken. Deze becijferde dat er budgettair neutraal gebouwd kon worden voor zo'n 85 miljoen gulden. De raad ging unaniem akkoord.

En toen brandde de strijd los. Het CDA met verantwoordelijk wethouder Herman Bos voelde het meest voor een aanbouw aan het bestaande stadskantoor op de plaats van het oude Badhuis, de huidige Residence de Thermen. "De armoede-variant", noemde Poringa het. Vervolgens kwam het verwaarloosde terrein achter bioscoop Tivoli in beeld, waar dan het ACEC-gebouw zou moeten verdwijnen. Jo Coenen, Jeanne Dekkers (die later de nieuwe Brandweer kazerne ontwierp) en Hans Ruijsenaars werden uitgenodigd voor een ontwerprijsvraag. De raad besloot met Ruijsenaars verder te gaan. Maar toen roken de grondeigenaren daar een goudmijn: de grondprijzen schoten omhoog. Volgens Wim Vriezen het gevolg van klungelig onderhandelen door projectleider Herman Bos. Volgens de laatste omdat de openbare discussie de grondeigenaren dollartekens in de ogen had getoerd. Hoe dan ook, het project ging niet door. Er waren volgens Bos

nog wel meer mogelijkheden zoals de overkant van het kanaal. En natuurlijk was er de Markt, dat grote gat in de stad, of zoals Poringa het smalend noemde: dat exercitieterrein. Het domein van markt-kooplui en kermisklanten die daar een ideale werkplek hadden. Tien jaar eerder al had Poringa in een interview zijn voorkeur uitgesproken voor de Markt als plaats waar een nieuw stadhuis zou moeten verrijzen.

Door de raad gejaagd

Toen het in het college tenslotte op stemming aankwam over de stadhuislokatie was het volgens Wim Vriezen Herman Bos die als verantwoordelijk wethouder het eerst zijn voorkeur kenbaar maakte; het werd de Markt. De anderen volgden, Vriezen zelf als laatste. Met tegenzin. Hij was zich ervan bewust dat een groot deel van zijn WD-achterban zwoer bij het dorps karakter van Apeldoorn, al was de stad inmiddels opgenomen in het rijtje van Nederlands tien grootste steden. Men verafschuwde er de stadsideeën van Poringa, compact of niet. Vervolgens werd het besluit 'Stadhuis op de Markt' door de raad gejaagd. "Ik keek er naar en vond het goed", zou Poringa later zeggen. In zijn visie was deze beslissing de bekroning van zijn werk. Door de raad gejaagd. Met een gevoel van nu of nooit. De raad was akkoord, het geld was er, de ruimtenood van het gemeentelijk apparaat vroeg erom, de grond was in handen van de gemeente en alleen de pas gebouwde flat naast het Postkantoor moest worden afgebroken. Tenslotte, de architect was voorhanden: Hans Ruijssenaars, die ook het gebouw van de bibliotheek had ontworpen.

Het is voor de geschiedschrijver die het vervolg van het verhaal kent makkelijk om achteraf te constateren dat die haast fataal gebleken is. Het gemeentebestuur had de tijd moeten nemen om de bevolking en vooral de direct betrokkenen het hoe en waarom uit te leggen. Die schrijver heeft gelijk maar wie alles van tevoren weet komt met een dubbeltje de wereld rond.

Roerig

De geruchtenstroom brak snel los, feit en fictie door elkaar. En de lokale krant deed volop mee. Het stadhuis zou de halve markt in beslag nemen. De warenmarkt zou moeten verdwijnen. De flat naast het postkantoor zou worden afgebroken. Het zou miljoenen extra gaan kosten. Er zou een toren bijgebouwd worden van wel 60 meter hoog. Het gevoel van ze doen maar wat ze willen en ze smijten met ons geld maakte zich van de stad meester. Apeldoorn morde en gromde. Een meneer Van den Heuvel organiseerde een handtekeningenactie en verzamelde naar eigen zeggen wel 23.000 handtekeningen van tegenstanders. Dubbeltellingen, levenden en doden, honden en kat ten, smaalden de voorstanders. Maar een door de krant georganiseerde enquête toonde aan dat een royale meerderheid van de Apeldoornse bevolking tegen was. Die meerderheid was slecht geïnformeerd, maakte een keuze op grond van achterhaalde, emotionele en sentimentele overwegingen. Allemaal waar. Maar waar was ook dat de bestuurders te weinig en te laat informatie hadden verschaft. Op een roerige voorlichtingsavond in de Americahal moest loco-burgemeester Poringa - burgemeester Hubers was traditiegetrouw als het moeilijk werd weer eens op vakantie - het collegebesluit verdedigen. Een woedende meute van marktkooplui, kermisklanten en VVD-mevrouwen schiep een sfeer van gewelddadig wantrouwen. Sprekkoren beletten architect en wethouder het spreken. De ratten



*Sloop van de flat op
het marktplein.
Foto: Gemeente
Apeldoorn.*

waren uit hun hollen gekropen, zei Poringajaren later, ook toen nog ont- daan door de on- verholen haat die hem in het gezicht werd geademd.

Informatielek

Verlieten de ratten ook het zinkende schip van bestuur? Zoveel beroering onder de bevolking moet wel politieke consequenties hebben.

Verontwaardigde burgers zorgen voor verontruste bestuurders die op hun beurt weer voor wankelmoedige politici zorgen. Het CDA blies in 1988 als eerste de aftocht door een zij-

raam. Het begon toen de CDA-fractie vertrouwelijke informatie van de eigen wethouder Bos liet lekken. Wie daarvoor verantwoordelijk was wist zelfs een onderzoeksteam van de ingeschakelde rijksrecherche niet te achterhalen, maar vele vingers wezen beschuldigend richting fractievoorzitter Marius van de Bent. Volgens de geruchten had hij het niet kunnen verkroppen dat hij in 1986 als wethouder gewipt was en nam hij langs deze weg wraak op Herman Bos. Het college eiste van Bos dat hij stappen zou ondernemen. Uiteindelijk riep het CDA zijn eigen wethouders terug. Niet zonder ach en wee te roepen over zoveel onrechtvaardigheid en met de vinger richting PvdA te wijzen die hen tot opstappen zou hebben gedwongen.

"Geschiedvqsvalsing", zei Herman Bos zelf die nog steeds een bittere smaak in de mond heeft omdat zijn eigen partij hem tot heengaan dwong.

Korte droom

Herman Bos en Frans Buyserd werden vervangen door Corry Verhuist (PvdA) en Tijmen Kroes (VVD). Een college met een nipte meerderheid (21-18). Maar wel met de vaste wil om het stadhuis te bouwen en het eens zo oppermachtige CDA voor jaren aan de zijlijn te houden. Een CDA dat nooit aan de mogelijkheid had gedacht in Apeldoorn buitenspel te worden gezet. Een PvdA die nooit had kunnen dromen dat ze zich zo gemakkelijk in het centrum van de macht zou nestelen. De droom duurde maar kort. De VVD-fractie was dan wel gewonnen voor de Marktlokatie, de liberale achterban presenteerde het geweer. De tegenstanders van het stadhuis verzamelden zich,

porden gelijkgezinden buiten de partij op lid te worden. Op een buitengewone ledenvergadering bleek hun lobby succesvol. Een duidelijke meerderheid eiste van de fractieleiden dat zij zich tegen de Marktlokatie zouden keren op straffe van verlies van hun zetel. Een liberale uitspraak, noemde Wim Vriezen dat: volksvertegenwoordigers stemmen zonder last of ruggespraak, zegt de wet. Op een na (Marijke Essers) weigerden de VVD-raadsleden zich aan het partijbesluit te houden. Het landelijk hoofdbestuur verklaarde de beslissing geldig en vervolgens werden de 'dissidenten' afgevoerd van de kieslijst. Een diep teleurgestelde Wim Vriezen, vanaf 1975 voor zijn partij wethouder en dan zo genadeloos onderuitgehaald, besloot tot de oprichting van een eigen partij, de Liberale Volkspartij Apeldoorn (LVA), waarvoor hij van 1990 tot 1994 raadslid werd.

Bloedstollend

Op 24 juni 1989 moest de raad beslissen over het krediet voor het stadhuis waarna de bouw kon worden gestart. Door ziekte van twee PvdA-raadsleden was de stemverhouding tussen voor- en tegenstanders aanvankelijk 19-18. Eén van hen, Gerrit Wolves, lag op de intensive care. De ander, Chiel Plugge, sleepte zich op het laatste moment voor de stemming naar de vergaderzaal om zich vervolgens met spoed naar het ziekenhuis te begeven voor een oogoperatie.

Tijdens de vergadering veranderde Cees van der Zouwen van Groen Links van keus. Hij, de man die jaren tevoren in de raad als enige de Marktlokatie had gesteund; de overige raadsleden kozen toen voor het ACEC-terrein. Hij koos op het laatste moment de zijde van de tegenstanders omdat het college weigerde maatregelen te nemen tegen verkeers- en milieuproblemen rond de Markt. Het collegevoorstel werd toch aanvaard, doordat Andries van de Woestijne van de RPF, hoewel tegen de Markt, toch besloot voor te stemmen, omdat hij vond dat de raad in een eerdere fase de Markt aanvaard had en nu niet via de achterdeur van het krediet zijn eigen beslissing behoorde te herroepen.

De vergadering duurde viereneenhalf uur, de spanning was bloedstollend geweest. De stemverhouding werd 20 voor, 18 tegen; de bouw van het stadhuis kon beginnen en de raadsleden konden gaan douchen. De strijd leek gestreden; twee wethouders waren opgestapt; twee liepen op hun laatste politieke benen.



*De wethouders De Jong en Poringa tijdens het debat in oktober 1992 over het ruimtetekort van het Stadhuis. De gelaatsuitdrukkingen spreken boekdelen.
Foto: Gemeente Apeldoorn.*

Laatste kans

Maar CDA en het nieuwe VVD-bestuur roken een laatste kans; de verkiezingen van 1990. Natuurlijk, de bouwwerkzaamheden waren toen al in volle gang, maar wie weet zou een strenge winter het werk tegenhouden. En dus namen beiden in hun programma op de bouw alsnog te zullen afbreken als de kiezer dat wilde. Toen werd het financieel topambtenaar Ab van Elk te bar. In een notitie aan B en W legde hij uit dat stopzetting van de bouw de gemeente 26 miljoen gulden zou gaan kosten. Volstrekt onhaalbaar. Maar CDA en VVD weken niet: de kiezer moest het zeggen.

De kiezer sprak op 21 maart 1990 en gaf de tegenstanders geen meerderheid, mede doordat ex-VVD-er Wim Vriezenen zijn LVA één zetel wisten te behalen. Het stadhuis werd gewoon afgebouwd. Wat bleef liggen was de rekening voor Hans Poringa. Hij wist het, zei hij zelf later, al in 1990. De hetze die tegen hem gevoerd werd moest uiteindelijk tot zijn val leiden. De NAC begeleidde de volgende anderhalf jaar de geruchtenstroom over financiële tegenvallers, gebrek aan ruimte in het nieuwe stadhuis en het verzwijgen van gegevens voor de raad. Het waren futiliteiten gelet op de omvang en het tempo van het project. Tijdens de raadsvergadering, waarop Hans Poringa tot aftreden werd gedwongen, zweeg hij zelf, de man die nooit om woorden en argumenten verlegen zat. Ik was moe, zei hij.

*Wethouder Poringa en fractievoorzitter Wolves overleggen over de stadhuisproblemen.
Foto: Gemeente Apeldoorn.*



De opening

Het is 15 januari 1993. Op het met hekken afgezet Marktplein verdringen zich geen mensen. Reclamevliegtuigjes van bouwondernemingen feliciteren Apeldoorn, maar vermelden niet waarmee. In de Burgerzaal van het nieuwe stadhuis steken de sprekers de loftrumpet over architect Hans Ruijsenaars, die met zijn imposante bouwwerk Apeldoorn definitief het brevet stad heeft uitgereikt. De omgeving mag er dan nog wat verslonst bij liggen, in de schitterende Burgerzaal zorgt het zonlicht voor een passende entourage bij wat ongetwijfeld later zal worden gezien als een mijlpaal in de historie van de stad.

Het is Ruijsenaars zelf die de hem toegezwaaide lof eerlijk verdeelt. Hij roemt de bijdrage van de man die ergens op de zoveelste rij zit te luisteren. "Zonder hem zou dit stadhuiser nooit gekomen zijn, hij was een ideale bouwheer", zegt Ruijsenaars tegen de politici die nog geen twee jaar geleden de volksgunst trachtten te winnen door te beloven de bouw ervan halverwege te zullen afblazen als de kiezers hen daarbij wilden helpen en die nu op de eerste rij zitten. Politici die deze ideale bouwheer om enkele futiliteiten kort hiervoor hebben weggestuurd. Ruijsenaars heeft een geschenk voor Apeldoorn, een nieuwe compositie van Simeon ten Holt, in de komende zomer uit te voeren in de Burgerzaal. Hij hoopt op een traditie van een jaarlijkse uitvoering en stelt voor deze het Porringa-concert te noemen.

Hans Porringa zit erbij luistert. "Ik wist al twee jaar van tevoren dat dit zou gebeuren", zou hij later zeggen. Meer dan twintig jaar lid van de gemeenteraad, waarvan veertien jaar als wethouder, diebben hem tot de meest omstreden politicus gemaakt die Apeldoorn ooit heeft gehad. Ongetwijfeld behoort hij ook tot de meest begaafde. Maar geliefd is hij niet. Veel van die politici in de Burgerzaal hebben onder zijn messcherpe argumentatie geleden, zijn door zijn indrukwekkende deskundigheid onderuitgehaald of hebben zijn honende spot innerlijk niet weten te verwerken. En daarom wordt zijn naam vandaag door hen niet genoemd. Vandaag worden de boeken der kleine zielen gesloten.

Meer dan wie ook was Hans Porringa in deze periode de verpersoonlijking van de Partij van de Arbeid. Meer dan wie ook speelde hij een hoofdrol in de Apeldoornse politiek. Meer dan wie ook heeft hij, uiteraard met de steun van vele anderen, het stedenbouwkundig gezicht van de stad vormgegeven. Voor Apeldoornse verhoudingen was hij gewoon te groot. Hij roept het beeld op van de held in een Griekse tragedie wiens noodlot in de ontwikkeling van de gebeurtenissen besloten ligt. Evenals de Griekse helden had hij in zijn uiteindelijk lot een eigen werkzaam aandeel. Maar de stad die hem zoveel te danken heeft zal hem eens de eer moeten geven waarop hij recht heeft. Dat is zij aan zichzelf en aan hem verplicht.

15 januari 1993: De Apeldoornse politici zitten in de burgerzaal bij de opening van het nieuwe stadhuis en luisteren naaide toespraak van architect Ruijsenaars. Foto: Gemeente Apeldoorn.



*De bouw van het
Stadhuis.
Foto's: Gemeente
Apeldoorn.*



Pikante uitspraken

Wim Vriezen over:

* De college-onderhandelingen van 1982: "Ik zou een 2-2-2 verdeling van de wethouderszetels wel geaccepteerd hebben. Maar toen ik vroeg of de PvdA zich dan voortaan wat toegeeflijker wilde opstellen, zei Gerrit van de Graaf: jij bent gefrustreerd. Dat pikte ik niet en daarom heb ik me bij het CDA aangesloten; 3-2-1. Daarop trok de PvdA zich terug en werd het 3-3."

* Hans Porringa: "Hans lijkt arrogant maar is in wezen verlegen. Veel kennis, veel inzicht, ook een beetje een salonsocialist."

* De college-onderhandelingen van 1986: "Volgens dé'ongeschreven regels van de langstzittende wethouder had ik loco-burgemeester moeten worden. Hans heeft mij dat toen door de neus geboord. De wraak van 1982. Ja, ik was boos."

Herman Bos over:

* De wethouders Porringa en Van der Graaf: "Hun stijl van besturen was anders, niet-Apeldoorns. Zij zochten naar meerderheden, niet naar consensus. Je kon wel geweldig met ze argumenteren."

* De college-onderhandelingen van 1982: "Dat was de eerste afrekening. De PvdA moest worden gestraft. Er zouden er nog een paar volgen."

* Het CDA-VVD college van 1982-86: "Ik ben niet tegen een programcollege. Je moet wel zoeken naar een maatschappelijk draagvlak. In die jaren hadden de burgers het gevoel weinig inspraak te hebben. Naar buiten toe waren wij niet sterk. Intern wel; reorganisatie van het bestuur, sanering van grondbedrijf."

* Het vertrek van de CDA-wethouders in 1988: "Het is geschiedvervalsing als het CDA beweert dat de PvdA ons eruit gewerkt heeft. Wij zijn door onze eigen fractie gedwongen op te stappen. Ik ben daar nog kwaad over."

* Het veronderstelde lekken van vertrouwelijke informatie door Marius van de Bent: "Nee, ik doe daar geen mededelingen over."

* De motie van wantrouwen tegen Hans Porringa: "Ridicuul, de zoveelste afrekening met de PvdA."

* De vraag of Van de Graaf en De Jong anti-bijzonder onderwijs waren: "Onzin zij sluisden veel geld naar het openbaar onderwijs maar via de wet financiële verhoudingen profiteerden wij bij het bijzonder onderwijs volop mee."

Gerrit van de Graaf over:

* Zichzelf als wethouder: "Ik was niet populair bij de hoofden van de bijzondere scholen. Ik zat daar trouwens ook niet om populair te zijn."

Mia de Jong over

* De periode 1978-82: "Wij hadden geweldige wethouders. Het was mijn taak als fractievoorzitster hier zoveel mogelijk ruimte te bieden."

Dat betekende eenheid in de fractie. Op die eenheid berustte onze invloed in het college. Geen dualisme dus. In de raad konden wij nooit winnen.

Hans Porringa over:

- * Het stadhuis: "Mijn grootste fout is geweest dat ik ben gaan spreken over het stadhuis op de Markt. Als ik had gezegd aan de Markt, zou alles anders zijn gelopen."
- * Burgemeester Hubers: "Een aardige man maar een klein denkraam."
- * Burgemeester Beelearts: "Die man was slecht bereikbaar, schermde zichzelf af, stond alleen op uitzenden. Hij praatte alle stiltes vol."
- * Gerrit van de Graaf: "Mijn sociale intelligentie mag niet groot zijn, die van hem is nul."

Corry Verhuist over:

- * Burgemeester Hubers: "Een aardige trut."
- * Burgemeester Beelearts: "Een eenzame glazen man."
- * Alex Bolhuis: "Leep, maar je kunt afspraken met hem maken."

Gerrit Wolves over:

- * De val van Porringa: "Toen Hans viel boden CDA en D66 aan dat Mia de Jong kon blijven en iemand anders de plaats van Hans als wethouder kon innemen. Aan zulke spelletjes wilde ik niet meedoen, dat is onwaardig."

Gerrit van de Graaf over hetzelfde: "Die verkeerd gerichte solidariteit van fractie en bestuur met Hans heeft de politieke schade voor de PvdA gemaximaliseerd. Kijk maar naar het vervolg."

Over het hanteren van vrouwelijkheid in de politiek:

- * Mia de Jong: "ja, dat heb ik wel gedaan."
- * Corry verhuist: "ja natuurlijk heb ik dat gedaan. Overigens stel je zo'n vraag ook aan mannen? (de onthutste interviewer zwijgt)."
- * Gerrit Wolves: "dat zouden vrouwen veel vaker moeten doen. Op een man waar je mee naar bed bent geweest, heb je invloed."

Over mannen en vrouwen in de PvdA:

- * Mia de Jong: "Iemand van de partij kwam bij ons thuis vragen of mijn toenmalige echtgenoot fractielid wilde worden. Hij kon niet en toen heb ik het maar gedaan."
- * Gerrit Wolves: "Iemand van de partij kwam bij ons thuis vragen of mijn echtgenote fractielid wilde worden. Zij kon niet en toen heb ik het maar gedaan."

Cees van der Zouwen over:

- * Hans Porringa: "Hans was een politiek dier en voelde gewoon waar de macht lag. Hij kietelde Andries van de Woestijne en die was daar gevoelig voor. Daarnaast was Hans ook een regent, behandelde burgers arrogant. Een groot bestuurder, maar het was terecht dat hij opstapte, alleen niet via zo'n idiote motie. Dat heb ik hem ook gezegd."
- * Gerrit van de Graaf: "Gerrit was de scherpzinnigste, argumenteerde heel sterk."
- * Mia de Jong: "Ik heb tegen Mia gezegd; jij moet de politiek ingaan."
- * Gerrit Wolves: "Met zijn oproep om het koppensnellen in de politiek te staken gedroeg Gerrit zich als een zendeling."

7

Is er een toekomst voor de PvdA lokaal?

Is de beschrijving van 50 jaar PvdA lokaal een symbolische en onbedoelde afsluiting van een lokale sociaal-democratische partij? Het tijdperk van de ideologieën en hervormingen in materiële zin is toch afgesloten en dus de basis ook aan die van de PvdA ontvallen? In veel publikaties wordt dat betoogd. Fukuyama heeft het zelfs over het einde van de geschiedenis. Dahrendorf betoogt dat de 20ste eeuw, die van de sociaal-democratie is. En dat dit tijdperk nu wordt afgesloten. De materiële verschillen zijn verminderd in het algemeen. De welvaart is toegenomen en wat resteert zijn correcties van praktische aard.

Is er, nog afgezien van het bestaansrecht van de ideologisch gewortelde landelijke partij nog plaats voor lokale afdelingen daarvan of kan, zoals ook al wordt betoogd, meer toekomst weggelegd zijn voor louter lokaal georiënteerde partijen? Het gaat toch, zo wordt beweerd, in de lokale politiek louter om oplossing van praktische problemen, zoals het bouwen van een stadhuis of het handhaven van een overdekt zwembad, naast een zorgvuldig beheer van de omgeving. Problemen waarover een goede besluitvorming van meer belang is dan een ideologische aanpak.

Lokale partijen lijken ook in opkomst. Deze wat oppervlakkige redenering lijkt trendsettend voor de naaste toekomst. Maar is het ook een duurzame oplossing? De vraag stellen is haar beantwoorden. In de lokale politiek gaat het, hoewel veel abstracter, ook om diep op de samenleving ingrijpende besluiten, die voor de toekomst van groot belang zijn. Zij zijn niet zo spectaculair, als een stadhuis of zwembad. Dat is begrijpelijk en voor burgers soms wel te volgen. Je kunt daar voor of tegen zijn. Dat maakt het zo emotioneel en daardoor ook spannend.

Samenhangende visie

Maar de gemeenteraden dus de politieke partijen daarin staan ook voor keuzen over de bestemming van steeds schaarser wordende ruimte bij een nog groeiende bevolking. Een structuurplan is daar een voorbeeld van. Het vaststellen van zo'n plan voor de toekomst kan alleen als er opvattingen, uitgangspunten zoals men wil, bestaan over de toe te kennen waarden aan milieu, mobiliteit, werkgelegenheid, hergebruik bedrijfsterrainen, mate en wijze van bebouwing, de deling van het welzijn in een gemeente voor alle burgers in die gemeente, inclusief de verschillende culturele uitingen. Die toekenning van waarden moet toch stoelen op een samenhangende visie op de totale samenleving, waarin onvermijdelijke prioriteiten op basis van een filosofie, of ideologie, om dat zwaar beladen woord maar te gebruiken, worden toegekend.

Maar er is meer. Het gemeentelijk beleid blijft niet beperkt tot de gemeentegrenzen. Gemeenten behoren te handelen als deel van een groter geheel. Tot nu toe staat de eigen belangenbehartiging vaak op de voorgrond en daar is ook niets op tegen, maar in de toekomst zal dat accent moeten verschuiven. Gemeenten zullen in ons kleine land steeds meer op elkaar worden aangewezen, mede om een zo goed mogelijke aanwending van de schaarse ruimte te bereiken en verspilling van overheidsgeld tegen te gaan. De stadsprovincie Holland is daar een goed voorbeeld van. Maar ook in onze omgeving zal dat steeds sterker gaanspelen. Het is in die situatie van belang dat er partijen zijn, die gemeenschappelijke op landelijk niveau uitgekristalliseerde uitgangspunten hebben. Dat maakt communicatie op regionaal niveau mogelijk en ook vanuit die uitgangspunten is het gemakkelijker om dan keuzen te maken. Dat lijkt nu utopisch als je kijkt naar de feitelijke situatie bij gemeenschappelijke regelingen, maar dat zal niet zo blijven. We zullen worden gedwongen door de samenleving, naar steeds meer samenwerking toe moeten. Uiteraard zullen er dan democratische verkiezingen voor die regionale organen moeten zijn.

Onzekerheid

Lokale partijen zijn vaak gebaseerd op onvrede met bestaand beleid. Een onvrede die verschillende oorzaken kent. Maar dat is een slechte basis om tot besturen van een gemeente te komen. Veelal blijft het dan beperkt tot probleemoplossing, waarbij het algemeen belang nog wel eens verliesvaan de meer populistische invalshoek. Maar dat is geen besturen van een gemeente. Dat wordt altijd gekenmerkt door een mate van handelen in onzekerheid. De toekomst kennen we nu eenmaal niet, maar er moet wel voor die toekomst besloten worden. Om dat verantwoord te kunnen doen is een filosofie over de ideale samenleving haast onontbeerlijk.

Bundeling van lokale afdelingen in een landelijke partij verschaft voldoende draagkracht om studie te verrichten naar de toekomst, naar die gewenste samenleving en daarover op een breder vlak met elkaar tot oplossingen en gewenste richtingen te komen. Een ledenbestand van zo'n partij dient dan als bron te dienen voor die vrijwel permanente gedachtenuitwisseling over de toekomst. Zonder de aanmatiging de uitkomsten daarvan gedetailleerd in programma's vast te leggen. Dat is te aanmatigend naar de kiezers en bovendien te weinig flexibel om in te spelen op de snel wijzigende omstandigheden in de samenleving. Van de maakbare samenleving moeten we naar een bijsturende overheid in die samenleving. Dat blijft noodzakelijk, nu er toch de erkenning komt dat "de markt" slechts beperkte mogelijkhe-

den heeft en dan nog weer verschillend voor de diverse bevolkingsgroepen. Die erkenning wordt weer steeds manifester.

Afhankelijk

Er is wel een maar. Die lokale afdelingen zijn wel erg afhankelijk van de landelijke partij. In onze televisiedemocratie zijn plaatje en oppervlakkig praatje van politici de meetlat geworden voor alle verkiezingen. Daarin schuilt een gevaar. Alleen die politici die er in slagen een duidelijke en toch inhoudelijke boodschap over dat televisielicht te brengen zijn in staat die barrière te overwinnen. Zij moeten zich daarbij goed realiseren dat het lokale gebeuren mede afhankelijk is van hun optreden. Daar zou meer oog voor moeten zijn op landelijk niveau. Dat nadeel weegt echter niet op tegen de voordelen van een landelijke partij die afdelingen heeft op het lokale vlak - Ook voor de landelijke partij is dat van levensbelang. Kijkend naar de lokale afdeling is het echter noodzakelijk iets te zeggen over de landelijke PvdA. Omdat daar al zoveel over gezegd en geschreven is, de PvdA mag op dat gebied koploper worden genoemd, kan dat hier in kort bestek.

De landelijke partij

In onze partij zijn er verschillen van mening over de toekomstige koers. Er zijn richtingen die neigen naar wat men noemt links liberalisme, die dus de inbreng ooit van de Vrijzinnig democraten profileren. Er is een tendens naar een meer pragmatische aanpak, waarmee het bestaansrecht van de partij op den duur ontvalt, en er zijn ook leden die meer vasthouden aan de traditioneel socialistische opvattingen. Vooral de meer pragmatische stroming ziet wel iets in een samengaan van Groen Links, D66 en de PvdA. In deze bundeling zouden de problemen van deze tijd op een moderne manier krachtiger worden aangepakt. Voor de kiezers zou er het voordeel zijn dat vermindering van partijen wellicht meer duidelijkheid bij hun keuze voor een politieke partij zou opleveren omdat een betere profilering ten opzichte van de andere grote stromingen in de politiek zou ontstaan. Deze discussies worden gevoerd tegen de achtergrond van een gedaalde waardering van de samenleving voor de politiek. Een politiek, die nu al zo'n 15 jaar doende is de huishouding van de overheid op orde te brengen en af te stemmen op die van de overige westerse landen, die op economisch gebied tevens de concurrenten zijn. De complexiteit van de daarmee verbonden besluitvorming en de daaraan voorafgaande belangenbehartiging maakt het voor de gemiddelde burger moeilijk de besluiten van de overheid en de politiek te begrijpen en te volgen. In onze Nederlandse politieke cultuur wordt dat zicht ook nog vertroebeld door de noodzaak van coalitievorming door partijen, om te kunnen regeren. Daaruit voortkomende compromissen noodzaken elke daaraan deelnemende partij haar best te doen de eigen herkenbaarheid naar de al dan niet vermeende achterban te moeten uitdragen. Dat bevordert de helderheid van de besluitvorming naar de burgers niet. Nog daargelaten dat het almaar zoeken naar compromissen mede tot stroperigheid van besluitvorming leidt. Eloe zeer ook noodzakelijk, het heeft mede bijgedragen aan de afnemende waardering van de samenleving voor de politiek." Ze doen maar in Den Haag". Wellicht zou een beperking van het aantal politieke partijen verbetering kunnen brengen in de trage besluitvorming. Onze politieke cultuur is daar nu kennelijk nog niet aan toe. Maar ook 50 jaar geleden is er een samensmelting van partijen geweest. De PvdA is daar een voorbeeld van.

Nieuw beleid

Onmiskenbaar verkeert de Partij van de Arbeid in een fase van zoeken en tasten naar nieuwe lijnen. De traditionele achterban weer trachten terug te winnen of een zoeken naar nieuw draagvlak met ondersteunende kiezeressen en kiezers. Maar daaraan vooraf gaat toch het kiezen van een duidelijke koers. Het is ook niet eenvoudig de contouren van de samenleving over pakweg 10 a 20 jaar te schetsen en daarop een beleid te enten dat aantrekkelijk is om te worden gedragen in de samenleving. Maar dat moet wel en tamelijk breed opgezet om ook de belangstelling van een tot nu toe afkalvend ledenbestand te motiveren en activeren. Anders gaat dat bestand steeds meer overeenkomsten krijgen met dat van een soort donateurschap van een vereniging. Achteraf is het jammer dat de PvdA haar oppositieperiode niet beter heeft benut om na de heldere analyses over de veranderingen in de samenleving te trachten een nieuw beleid voor de toekomst te formuleren. In de oppositie werd voornamelijk geageerd tegen de bezuinigingen op het sociale vlak. Maar een duidelijk alternatief ontbrak. Ik herinner mij een eerste vergadering van het gewest na de totstandkoming van het kabinet Lubbers-Kok. Thijs Wöltgens vertelde toch enigszins trots dat er ook nog voor 4 miljard aan nieuw beleid zou komen. De vergadering vond dat maar minnetjes. We schreven dan 1989. Het kader van de partij had niet in de gaten, dat de verzorgingsstaat nodig aan revisie toe was. Later bleek dat er echt veel meer bezuinigd moest worden, en dat van nieuw beleid geen sprake kon zijn. De koude douche van de bezuiniging op de WAO is wat dat betreft een duidelijk markeringspunt. De partijtop was radeloos, en de partij leek reddeloos. En dat stadium zijn we nog niet te boven, laat staan dat er inmiddels een alternatief is voor een rechtvaardig, sober verzekeringsstelsel, met als uitgangspunt bestaanszekerheid voor allen.

Ongelijke verdeling

Kortom geen wenkend perspectief, zoals in de zeventiger jaren. Maar waarom zou er niet een nieuw perspectief kunnen zijn? Waarom eigenlijk niet? Wat is er nu anders dan in de jaren zeventig? Zeker, de duidelijkheid van toen - Oost versus West- en Zuid als zorgenkindje die is er niet meer. De nationale welvaart is sterk toegenomen, maar de verdeling ervan is ongelijker geworden. De werkgelegenheid is gedaald. Da Huak kt meer mensen afhankelijk en verdeelt de samenleving in nieuwe klassen. Zij die werken en zij die daarvan worden buitengesloten. De mogelijkheden tot culturele ontplooiing zijn in het economisch geweld van de markt de laatste jaren sterk onder druk komen te staan. Zijn derhalve de gezamenlijke idealen van de vroegere SDAP, de vrijzinnig democraten en de sociaal-democratische christenen werkelijkheid geworden?

Het lijkt mij van niet. Nog steeds zijn enkele grondwaarden in onze samenleving niet gerealiseerd, zoals:

- sociale rechtvaardigheid voor iedereen;
- het verschaffen van bestaanszekerheid aan mensen;
- het behouden en vernieuwen van levende gemeenschappen; de zorg voor het milieu;
- een evenwichtig welvaartsniveau over de hele wereld;
- gelijke rechten voor iedereen en een waarborging van de mensenrechten.

Kortom we zijn nog ver weg van de ideale samenleving. En de markt alleen zal dat ook niet dichterbij brengen. Daar is bijsturing voor

nodig. De vraag is of voor het dichterbij brengen van die samenleving een PvdA nodig is of dat andere politieke partijen dat net zo goed kunnen. En natuurlijk is het zo, dat ook andere partijen in ons land ongeveer hetzelfde nastreven. Niet voor niets heeft den Uyl al in 1970 aangegeven dat de marges voor verandering klein zijn. In zijn verhandeling "De smalle marges van democratische politiek" zegt hij een aantal behartigenswaardige zaken. Onder andere dat "het socialisme van oudsher een beweging is geweest die de vrijmaking van het individu voor ogen had. Maar dat de PvdA mede verantwoordelijk is geweest voor het instandhouden van verhoudingen in alle sectoren van de samenleving waarbinnen van zelf doen en zelf beslissen bitter weinig terecht kwam" en "de totstandkoming van de sociale verzorgingsstaat is goeddeels een kwestie van zorgen voor in plaats van zelfdoen geweest." Daaruit blijkt enige zelfkennis en het vermogen tot interne kritiek. De PvdA heeft een traditie van strijdvaardigheid en veranderingsgezindheid in tientallen jaren opgebouwd. Een politieke cultuur helpen ontwikkelen die als basis voor de toekomst kan dienen. Als geen andere partij is er intern over de toekomst gesproken. Een niet gekende toekomst maar wel een discussie gescherpt door de lessen van de geschiedenis. De in het verleden opgedane ervaring mag niet verloren gaan. Daarom is een PvdA nog nodig. Wellicht in een groter verband, maar dan blijven die traditie en kennis wel verankerd. En kunnen uitgangspunten blijven dienen als ankers voor de toetsing van te voeren beleid.

Roeping waarmaken

Het op orde brengen van de financiële rijkshuishouding en de vermindering van de collectieve lasten hebben ook veel beslag gelegd op de inzet van onze politici en veel verwarring geschapen. Zoveel dat ook dat er aan heeft bijgedragen dat van een herijking van de sociaal-democratische waarden binnen de partij tot nu toe geen sprake is geweest. Met andere woorden nog steeds dient de PvdA haar roeping waar te maken, waarbij de idealen nog steeds overeind staan en slechts de realisering ervan een andere koers vergt. Een nieuwe koers omdat de groei van de te verdelen "welvaartskoek" niet langer groot genoeg is om iedereen tevreden te stellen. Afscheid dus van het "biefstuksocialisme".

Die veranderingen vergen een andere mentaliteit, een andere cultuur ook van zowel politici, partijkader en kiezers en dat is geen eenvoudige opgave. Maar het zal moeten beginnen bij de eersten.

De inzet op landelijk niveau zal mede de mogelijkheden voor de lokale afdelingen versterken of verminderen. Men zal zich dat op nationaal niveau moeten realiseren. Als men er voor zou kiezen alleen als landelijke partij te opereren en de afdelingen laten voor wat ze zijn, dan ontvalt de basis of beter het draagvlak aan de partij. Niet voor niets heeft het "wethouderssocialisme" onze partij gemaakt tot een in de samenleving gewortelde en herkenbare partij.

De waardering voor de politiek

Die is erg laag, zoals uit vele onderzoeken blijkt. Enkele mogelijke oorzaken zijn hiervoor al genoemd. Daar zijn nog vele aan toe te voegen, die door tal van onderzoekers zijn geduid. Het kan ook zijn dat de politiek in haar vertegenwoordigende samenstelling toch niet meer een afspiegeling is van de bevolking. De taal van politici is een andere dan die van de mensen op straat. De onverzadigbare en voor burgers

onnavolgbaar langdurige vergadercultuur, waar politici hun eigen werkelijkheid scheppen heeft de interesse van burgers voor politiek ook niet vergroot. Dat wordt nog versterkt omdat de trage besluitvorming als gevolg van aarzelende pogingen tot verandering van ons sociale zekerheidsstelsel de onzekerheid van mensen over hun inkomen en werk vergroot. Daarbij wordt in het permanente politieke geharrewar nauwelijks tijd gelaten om genomen besluiten op een goede en zorgvuldige manier in te voeren en te beheersen. Alsof daar tijd noch aandacht voor nodig zou zijn. En ook dat scheidt weer verandering van onzekerheid. Het tekent het in zichzelf gekeerde politieke bedrijf.

Die geringe waardering voor de politiek straalt ook af op de plaatselijke afdelingen van die partijen. Het eigen beleid op lokaal niveau vindt slechts voor een gering deel afspiegeling in de verkiezingsuitslagen. Wel voegen negatief beoordeelde besluiten op lokaal niveau iets extra's toe aan die negatieve waardering, maar het blijft nogal marginaal.

Verantwoordelijk

Ook de lokale politiek slaagt er niet in burgers te interesseren. Teveel is ook daar het politieke bedrijf een in zichzelf besloten wereld geworden. Een onderzoek in Eindhoven (In 't Veld, Daemen en Dekker) wees uit dat raadsleden de behoefte hebben om bij elk punt, waarover andere leden het woord voeren, dat ook te doen, ook al hebben ze niets wezenlijks toe te voegen. "De wet van klets" (Jacobs) gaat in het gemeentelijk politiek bestuur volledig op. Het is een ook voor Apeldoorn herkenbare situatie. Wellicht heeft het ook te maken met een verminderde belangstelling voor deelname aan dat politiek bedrijf, waardoor een vicieuze cirkel van kwaliteitsafname bij raadsleden gaat ontstaan. Gevolg is voorts dat over wat een gemeenteraad bezig houdt steeds minder wordt gepubliceerd, met als gevolg dat burgers steeds minder zicht hebben op wat een raad doet en denkt. Er ontstaat een gescheiden wereld waarin de raad zijne eigen werkelijkheid schept, die ver staat van het dagelijks leven. Dat is ook mede een oorzaak dat lokale protestpartijen goed bij de verkiezingen scoren, zoals dat heet. Deze situatie moet worden doorbroken. Want de democratie is slechts gediend met solide politieke partijen, die zich verantwoordelijk weten voor de gehele samenleving en waarvan de vertegenwoordigers in de politieke organen in staat zijn op een afgewogen wijze keuzen te maken in het belang van de samenleving. De geloofwaardigheid terug winnen en de waardering vergroten dat is een opgave voor de politieke partijen die niet eenvoudig is, maar waaraan niet langer kan worden voorbijgegaan. Dat geldt ook voor onze partij. Daarbij mag dan worden aangetekend dat een aanpassing van onze partij qua organisatie, om die beter te laten aansluiten op wat mensen bezig houdt in gang is gezet. Een bottleneck blijft daarbij dat niet alleen een wijziging van de organisatie volstaat, maar ook aansprekende uitgangspunten en een wijziging van de bestuurlijke cultuur nodig zijn. En dat laatste gaat alle politieke partijen aan.

Het zou al te pretentius zijn in dit bestek over de noodzakelijke verandering van onze partij als geheel iets te zeggen. Maar voor het behoud van levende lokale afdelingen is het bittere noodzaak dat er landelijk een herkenbaar profiel van de partij komt. Het is de vlag op de lokale boot, die uitnodigend is voor burgers om deel te nemen aan lokale politiek gesteund door een landelijke partij.



De vernieuwde fractie in 1996. Van links naar rechts: Jos Arends, Eppo Gutteling (fractie-voorzitter), Hans Menke, Adnan Akdemir, Gerrit Wolves en Ronald Berkhoff. Zittend: Ingeborg Kanij, Aalt van de Glind, Jolanda Reitsma (fractieassistent) en Ria Haisma. Foto: R. van Vliet.

Onze afdeling in de toekomst

Kant en klare oplossingen voor de toekomst zijn er niet. Wat dat betreft blijft het werken in het ongewisse. Dat geeft ook kleur aan het geheel. Als we er van uitgaan dat we nu in een dal zitten dan lonkt de weg weer naar boven. In 1994 heeft onze afdeling door allerlei omstandigheden een nieuw gezicht naar buiten gekregen. De fractie is goddeels vernieuwd en er is gezocht naar een andere manier van presentatie naar de kiezers met een eenvoudig programma. Daarnaast zijn er stappen gezet op de overigens moeizame weg om anders te gaan functioneren als volksvertegenwoordigers. Bestuurlijke vernieuwing kan alleen dan slagen als er ook een overwegende inbreng van nieuwe mensen is. Het recente persoonlijke verleden kan dan niet als een barrière voor vernieuwing gelden. Maar alleen daarmee ben je er niet. De gemeenteraad moet weer terug naar haar oorsprong. Dat is de vertegenwoordiging van het volk in het openbaar bestuur. Dat is niet nieuw, maar de praktijk van de afgelopen 2 decennia heeft een ontwikkeling gebracht waarin colleges van burgemeester en wethouders de boventoon voerden en waarbij de raadsfracties zich lieten inkaderen in afspraken gemaakt in die colleges. Dat alles tegen de achtergrond van programcolleges. Overigens een uitvinding van onze partij, die een aantal jaren ook goed heeft gewerkt in de overgang van de regentenstijl naar een meer democratisch bestuur. De raadsleden moeten naar het college een controlerende functie veroveren en opereren vanuit de invalshoeken zoals burgers naar dat bestuur kijken. Daarbij doet zich wel een dilemma voor. Het kan niet zo zijn dat een partij zich populistisch opstelt en roept wat mensen er van vinden. Elke partij moet herkenbaar zijn aan een aantal uitgangspunten, waarop ze ook kunnen worden aangesproken door de achterban. Maar niet zozeer de eigen concrete ideeën en opvattingen voeren de boventoon, maar de uitkomsten van processen in die lokale samenleving, aangestuurd door de politiek, waarin toetsing van die discussie aan eigen

opvattingen plaats vindt. Daarbij krijgen in geval van twijfel opvattingen uit die publieke discussie voorrang. De tijd is voorbij dat politici kunnen denken voor de mensen. Zij zullen de opvattingen van mensen moeten vertalen in veranderingen in de lokale samenleving ten dienste van die samenleving. Daarbij dienen politici te beschikken over de gave om complexe zaken op eenvoudige wijze te kunnen uitleggen. Zij behoren zich verre te houden van specialismen en dus geen competitie aangaan met het ambtelijk apparaat.

Dat overheidsapparaat heeft ook een andere mentaliteit. Want het is duidelijk dat politici met een baan en dus beperkte tijd voor de politiek niet alleen zo'n verandering kunnen trekken. Dat zal primair door het ambtelijk apparaat moeten worden gedaan. Niet meer de nota's met inspraak, een inspraak die geleidelijk is geworden tot een rituele dans, vormen dan het beleid, maar de in die samenleving gesignaleerde gebreken, die bijsturing behoeven zijn uitgangspunt voor hun handreikingen aan de raad om te beslissen. Dus zullen de ambtenaren meer in de samenleving moeten staan en minder in de kantoren zijn. Antennes zijn naar de samenleving.

Er zijn al trends tot verandering van werkwijzen waarneembaar, maar het zal sterker moeten en de aandacht behoeven van de raad. Het zou een van de speerpunten moeten zijn van het nieuwe ambtenarenethos voor de 21ste eeuw. Dat kan leiden tot minder beleid. Maar wel tot een flexibeler overheid, die in staat is te reageren op veranderingen als ze gaande zijn en niet nadat die veranderingen al weer zijn ingehaald door anderen.

21ste eeuw

Vereenvoudigde procedures, invoering van nieuwe procestechnieken, vermindering van besluitvorming, maar ook de zorg voor het - politiek weinig aansprekende - maar voor de burgers zeer belangrijke goede beheer van de leefomgeving, maken deel uit van het instrumentarium om te komen tot een andere cultuur.

Als dat gebeurt kan de politiek ook worden aangesproken op besluitvaardigheid en duidelijkheid. Dat zal ook van politici eisen dat ze moed opbrengen om te besturen. Het zal worden erkend door de burgers omdat die behoefte hebben aan helder en besluitvaardig bestuur. Als dat alles mogelijk zou zijn dan kan het aanzien van de politiek weer toenemen, de belangstelling om aan het politieke werk deel te nemen groeien en als het dan ook nog mogelijk zou zijn wethouders te benoemen die niet in de raad zitting behoeven te hebben kan een krachtig bestuur de problemen van de 21ste eeuw aan. Onze partij kan in die ontwikkeling een voortrekkersrol blijven behouden op weg als ze is gegaan naar de toekomst.

Overzicht fractieleden PvdA 1946-1996 per gemeenteraadsverkiezing

Tijdens al het speurwerk voor het jubileumboek heeft de redactie de nodige statistische gegevens bijgehouden met betrekking tot bestuurs- en fractiedeelnemers. Niet alle stukken waren compleet. Vooral in de periode vlak na de oorlog missen we informatie, met name bestuursleden. Ondanks dat de overzichten niet geheel compleet zijn heeft de redactie toch besloten ze te publiceren.

1945 (vanaf 7 november 1945 noodraad):

J.H. de Groot, C.A. Hoftijzer, J. Ringnalda, S. Ruiter, H.L. van Veen, B. van Drimmelen, C.P.J. Vorster en A. Kalf. De Groot wethouder (in 1946 is Van Veen tijdelijk wethouder i.v.m. ziekte De Groot)

26 juli 1946:

J.A. Berends, L.P. Germing, J.H. de Groot, C.A. Hoftijzer, J.H. Memelink, J. Ringnalda, S. Ruiter, H.L. van Veen, C.P.J. Vorster, A.M. de Weerd, Mw. H.F. Vis-Sabel, Urban, Mw. M. Witholt-van Broese Groenau.

Op 8 november 1946 neemt Vorster ontslag. M. Roeterdink is zijn opvolger. In 1946 neemt Van Buren de plaats in van Urban en A. van der Velde is opvolger van A.M. de Weerd, die zich teruggetrokken heeft wegens zijn bedanken als lid van de partij en zijn overgang naar de Partij van de Vrijheid (later VVD). In 1949 neemt J. Quast de plaats in van Van Veen. De Groot en Van Veen wethouders (in januari 1949 wordt Ringnalda tijdelijk wethouder i.v.m. ziekte van Van Veen. Van Veen overlijdt kort daarna en Ringnalda volgt hem op)

22 juni 1949:

J.A. Berends, L.J. Capelle, Mw. T. Drost-Speerstra, L.P. Germing, J.H. de Groot, C.A. Hoftijzer, J. Quast, J. Ringnalda, M. Roeterdink, S. Ruiter, A. van der Velde, Mw. H.F. Vis-Sabel. De Groot en Ringnalda wethouders.

Eind 1950 wordt L.J. Capelle opgevolgd door Götte. In 1951 neemt G. Japin de plaats in van J.A. Berends. Begin 1952 bedankt C.A. Hoftijzer; in zijn plaats komt van J. van Buren.

27 mei 1953:

Mw. T. Drost-Speerstra, G. Ezendam, H.H. Götte, J.H. de Groot, A. Oversier, J. Quast, M. Roeterdink, Mw. H. Rubens, S. Ruiter, Mw. H.F. Sabel, H. Staneke, J. van den Heuvel. De Groot en Quast wethouders. In 1955 verlaat Staneke de raad wegens vertrek uit de gemeente. C. Franke volgt hem op. Eind 1955 overlijdt M. Roeterdink; J. van Buren is zijn opvolger. In de vergadering van 19 april 1956 wordt - i.v.m. ziekte van de Groot - S. Ruiter tot tijdelijk wethouder gekozen. Kort daarna bedankt C. Franke als raadslid wegens vertrek uit de gemeente. Mw. J. Vermolen-Bresser volgt hem op. Ook in 1956 bedankt J. van den Heuvel en overlijdt A. Oversier. Hun opvolgers zijn A.J. Vosselman en F. Put.

Begin 1957 bedankt De Groot i.v.m. zijn ziekte als raadslid en dus ook als wethouder. Zijn plaats in de raad wordt ingenomen door Mw. W.P. Bloemsma-van der Harst. Ook in 1957: Mw. W.P. Bloemsma-van der Harst trekt zich terug als raadslid, opdat J.H. de Groot, inmiddels

voldoende hersteld weer in de raad plaats kan nemen. Direct daarna neemt A.J. Vosselman ontslag en dientengevolge kan Mw. Bloemsma terugkeren in de raad.

28 mei 1958:

J.H. de Groot, J. Quast, mevr. H.F. Sabel, mevr. T. Drost-Speerstra, T. de Blank, H.H. Götte, G. Ezendam, G.R. Bierman, H. Bus, mej. H. Rubens, F. Annokkee, D. Tamboer. J.H. de Groot en J. Quast wethouders.

Op 30 mei 1962:

J.H. de Groot, J. Quast, mevr. H.F. Sabel, G. Ezendam, G.R. Bierman, T. de Blank, H.H. Götte, Prof. P. Schoorl, H. Staneke, E.G.B. Polak, J.A. van Asperen, G. Kluin, C.M. Vermeulen. J.H. de Groot en J. Quast wethouders.

In de loop van de periode 1962-66 vertrok J.A. van Asperen, die werd opgevolgd door H.J. van Beek. Later vertrok deze ook en werd opgevolgd door J. de Beer. In 1964 overleed H.H. Götte en nam mej. H. Rubens zijn plaats in.

1 juni 1966:

J. Quast, J.H. de Groot, G.R. Bierman, H. Staneke, H. Smit, J.G. van Dalen, J. de Beer, mej. H. Rubens, C.M. Vermeulen, J. Moree.

In de periode 1966-70 bedankte J.G. van Dalen voor het raadslidmaatschap en kwam daardoor F.J. Klopper in de raad.

PvdA-wethouders: J. Quast (PvdA) Sociale zaken en G.R. Bierman (PvdA) Onderwijs.

4 juni 1970:

G.R. Bierman, H. Staneke, Cees van der Zouwen, P. van Praag, F. Hoekstra, H. Smit, J. Moree, Chr. E. de Boer, H.F.G. Poringa.

G. R. Bierman wordt als wethouder gekozen voor het PAK.

29 mei 1974:

H. F.G. Poringa (Hans), J. de Beer (Jan), W.S. Hillenius (Willem), W.J. Kramer (Wim), J. van den Berg (Jan), G.J. van de Graaf (Gerrit), D.C. Boshuizen (Theo) W. Leutholff (Wim), Mevrouw M. Buis-de Jong (Mia), IJ. Bouma (Bram), R. v.d. Meulen (Riemer), J.G. van Dalen (Jan).

WT

Wethouders: Hans Poringa en Jan van den Berg (in 1976 opgevolgd door Gerrit van de Graaf)

Wim Leutholff breekt (opvolger; Jos Arends) op 18 september 1975 met de raad, Jan van den Berg stopt op 11 maart 1976 als wethouder en vertrekt later naar Den Haag. Riemer van der Meulen (opvolger; Gerrit Buitenhuis) stapt op 7 oktober 1976 op als raadslid, terwijl Theo Boshuizen (opvolger; Wim Mateboer) het op 15 mei 1977 voor gezien houdt.

31 mei 1978:

Hans Poringa, Gerrit van de Graaf, Mia Buis, Jan de Beer, Wim Kramer, Corrie van de Haak, Herman Vermeulen, Jan van Dalen, Gerrit Wolves, Jos Arends, Hans Saleminck.

Wethouders: Hans Poringa en Gerrit van de Graaf.

2 juni 1982:

Mia Buis, Hans Porringa, Gerrit van de Graaf, Corrie Verhuist, Jan de Beer, Wim Kramer, Gerrit Wolves, Willem Rous, Hans Salemink.

19 maart 1986:

Mia de Jong, Hans Porringa, Willem Rous, Corry Verhuist, Gerrit Wolves, Hans Salemink, Femmie Tip, Jan de Beer, Roelof Rump, Joop van Alfen, Joke Kool, Frans de Kok, Eppo Gutteling.

Wethouders: Mia de Jong, Hans Porringa, later aangevuld met Corry Verhuist.

21 maart 1990:

Mia de Jong, Willem Rous, Hans Porringa, Corry Verhuist, Gerrit Wolves, Femmie Tip, Roelof Rump, Eppo Gutteling. o/

Wethouders: Mia de Jong en Hans Porringa.

2 maart 1994:

Eppo Gutteling, Aalt van de Glind, Ingeborg Kanij, Gerrit Wolves, Ronald Berkhoff, Adnan Akdemir, Hans Menke.

Overzicht afdelingsbesturen

1946: M. Huigen (vz), Mevr. H.F. Vis-Sabel (sec), C. Hoftijzer (pen), H. van der Velde, J. Quast, H. Bus, G. van Gastel, L.P. Germing, L.M. Miltenburg, K. Vondeling en M. Roeterdink.

1947: H. Bus (vz), A. van der Velde (sec), mevr. T. Drost-Speerstra (pen), H. Steenbergen (2e sec), J. Quast.

1948: H. Bus (vz), A. van der Velde (sec), mevr. T. Drost-Speerstra (pen), H. Steenbergen (se sec), J. Quast.

1949: H. Bus (vz), A. van der Velde (sec), mevr. T. Drost-Speerstra (pen), H. Steenbergen (se sec), J. Quast.

1950: H. Bus, (vz), G. Japin (sec), J. van Rees (pen), J. Quast.

1951: H. Bus, (vz), G. Japin (sec), J. van Rees (pen), J. Quast.

1952: H. Bus (vz), Huting (sec), J. van Rees (pen), J. Quast, Voogd.

1953: H. Staneke (vz), F. Kaiser (sec), Mw. G. vd Wey-Been (pen).

1954: H. Staneke (vz), F. Kaiser (sec), Mw. G. van der Wey-Been (pen).

1955: M. Huigen (vz), Vosselman (sec), Mw. G. van der Wey-Been (pen).

1956: M. Huigen (vz), Vosselman (sec), Mw. G. van der Wey-Been (pen).

1957: M. Huigen (vz), T. de Blank (sec), Mw. G. van der Wey-Been (pen).

1958: M. Huigen (vz), T. de Blank (sec), Mw. G. van der Wey-Been (pen),

1959: M. Huigen (vz), W. Kats (sec), Mw. G. van der Wey-Been (pen), G.G. van der Kolk (2e vz), A. Bessels, Y. Bouma, C. Hermes, F.J. Klopper.

1960: G.G. van der Kolk, W. Kats (sec), Mw. G. van der Wey-Been (pen), J. Schepers (pen), G.R. Bierman, Y. Bouma, C. Hermes, H.J. Staneke.

1961: G.G. van der Kolk (vz), A. Vondeling (sec), Mw. G. van der Wey-Been (pen), J. Schepers (2e vz), G.R. Bierman, Y. Bouma, C. Hermes, H.J. Staneke.

1962: G.G. van der Kolk (vz), A. Vondeling (sec), Mw. G. van der Wey-Been (pen), G.R. Bierman, Y. Bouma, C. Hermes, J.G. vd Kley, D. Tamboer, H.J. Staneke.

1963: G.G. van der Kolk (vz), A. Vondeling (sec), H. van der Straaten (pen), G.R. Bierman (2e vz), Mw. A.J. Lillo-Bouland (2e sec), J.G. vd Kley, Mw. G. Rikkert-de Groot, H.J. Staneke.

1964: J. Kalk (vz), A. Vondeling (sec), H. van der Straaten (pen), G.R. Bierman (2e vz), Mw. G. Rikkert-de Groot, H.J. Staneke, M. Franke, A.J. Wien.

1965: J. Kalk (vz), A. Vondeling (sec), H. van der Straaten (pen), G.R. Bierman (2e vz), Mw. F. Spijker-Alferink, H.J. Staneke, W. Rous.

1966: J. Kalk (vz), A.J. Wien (sec), H. van der Straaten (pen), G.R. Bierman (2e vz), A. Vondeling (2e sec), Mw. F. Spijker-Alferink, Mw. A.J. Manders, H.J. Staneke, W. Rous.

1967: J. Kalk (vz), H. vd Straaten (wnd. sec/pen), G.R. Bierman (2e vz), Mw. E.A.G. Vondeling-Bunders (2e sec), Mw. F. Spijker-Alferink, Mw. A.J. Manders, A.J. Wien, B.H. Ludeman.

1968: J. Kalk/ftz, A.J. Wien (sec), H. van der Straaten (pen), G.R. Bierman (2e vz), Mw. E.A.G. Vondeling-Bunders (2e sec), Mw. F. Spijker-Alferink, Mw. A.J. Manders, W. Rous, B.H. Ludeman.

1969: H.F.G. Porringa (vz), B.A. Diersman (sec), C.M. Vermeulen (pen), Mw. E.A.G. Vondeling-Bunders (2e sec), Mw. F. Spijker-Alferink, Mw. A.J. Manders, B.H. Ludeman.

1970: H.F.G. Porringa (vz), B.A. Diersman (sec), B.H. Ludeman (pen), C.M. Vermeulen (2e pen) W. Rous (2e vz), Mw. W.F. Meijer-Endlich (2e sec), C.M. Vermeulen (2e pen) Mw. S. Gerbers-Heukels, J. Kalk.

1971 : W. Rous (vz), B.A. Diersman (sec), B.H. Ludeman (pen), H.C. Belmon (2e sec), H.H.F. van den Bosch, W.F. Hillenius, R. van Otterloo, Mw. W. Spijker-Alferink, J. van der Weij.

1972: M. Vlam (vz), W.J. Kramer (sec), B.H. Ludeman (pen), A.H.

Driezen (2e vz), J. van der Weij (2e sec, bedankt in november), Mw. W. Hillenius-Wokke (2e pen), Mw. J. Belmon-Kool (is verhuisd in haar bestuursperiode), Mw. W. Spijker-Alferink, B.A. Diersman (stopt in april en wordt opgevolgd door: F. Hermans)

1973: Jochem Kalk (vz), Tonnie Porringa-Bolhuis (sec), Bert Schurings (pen), Martin Keus, Jo van der Weij, Henk Dogger, Ben Ludeman, Stevijn van Heusden, Gerrit Altena, Frangoise Hermans.

1974: Jochem Kalk (vz), Tonnie Porringa (sec), Bert Schuuring (pen), Stevijn van Heusden (vertrekt in 74 naar Tilburg), Henk Dogger, Gerrit Altena (stopt in 74 wegens druk werk), Wim Mateboer, Jo van der Weij, Françoise Hermans.

■41/

1975: Jochem Kalk (vz), Wim Maas (sec), Bert Schuuring (pen), H.H. Blijham, Roel Buis, Geer Goudriaan, J. Hoogendoorn, Tonnie Porringa.

1976: Geer Goudriaan (vz), Wim Maas (sec, Jan Hartsuiker volgt hem op), Menso Fledderus (pen, Rene Mulder volgt hem op), Hanna van Noorden, Tonnie Porringa, Alma Kersten, Dick van Dokkum, Jaap Perk, Jo van der Weij, Alma Hebeis.

1977: Geer Goudriaan (vz), Jan Cornelissen (sec), Rene Mulder (pen), Jan Hartsuiker, Jaap Perk, Ben Zengerink, Henk Stoel.

1978: Jaap Perk (vz), Henk Stoel (sec), Albert Schriener (pen), Geesje van de Brink, Ton van Berkel, Geer Goudriaan, Jan Hartsuiker, Gerrie Jager, Johan vd Weele.
Fractie-assistente: Corry Verhuist.

1979: Bram Bouma (vz), Johan vd Weele (sec haakt af i.v.m. stellingname van de partij inzake de kernwapens), Ab van de Ham (pen), Geesje van de Brink, Bert van de Beek, Frans Braunstahl, Jo Kok, Ton Schilderink, Will Swaager, Frans de Kok, Gerrie Jager. Fractie-assistente: Corry Verhuist.

1980: Bram Bouma (vz), Rinie Diersma (wnd sc), Ab van de Ham (pen), Frans Braunstahl, Fons Eggink, Frans de Kok, Joke Kool, Hans Kunnen, Ton Schilderink.
Fractie-assistent: Margreet Grimmelikhuisen-Hogendorp

1981: Harry Vos (vz), Riny Diersman (sec), Hans Suerink (pen), Hans Kunnen, Ton Schilderink, Joke Kool, Froukje Kramer, Leendert Fledderus, Nel Blom, Fons Eggink, Frans de Kok.
Fractie-assistente: Eerst Aaltje Hiddema, wordt later opgevolgd door Mary Dozeman.

1982: Harry Vos (vz), Froukje Kramer (sec), Hans Suerink (pen), Hans Kunnen, Leendert Fledderus, Herman Prill, Gerrit Keizer, Rinus Bouman, Ben Noordijk, Joke Kool.
Fractie-assistente: Mary Dozeman.

1983: Harry Vos (vz), Froukje Kramer (sec), Roelof Rump (pen), Hans Kunnen (2e vz), Rinus Bouman, Bep de Loor, Geert Hoogboom, Mies

Velthuizen

Fractie-assistente: Mary Dozeman.

1984: Adri Lammers (vz), Froukje Kramer (sec), Roelof Rump (pen), Rinus Bouman (2e vz), Geert Floogeboom, Harry de Jong, Mies Velthuizen.

Fractie-assistente: Mary Dozeman.

1985: Adri Lammers (vz), Ben van Gelder (sec), Roelof Rump (pen), Harry de Jong (2e vz), Joop van Alfen, Chiel Plugge, Mies Velthuizen.

Fractie-assistente: Mary Dozeman.

1986: Harry de Jong (vz), Ben van Gelder (sec), Roelof Rump (pen), Rinus Bouman (2e vz), Joop van Alfen, Chiel Plugge, Mies Velthuizen.

Fractie-assistente: Mary Dozeman.

1987: Harry de Jong (vz), Nelleke Zuiderwijk (sec), Will Swaager (pen), Rinus Bouman (2e vz), Rob van Leyenhorst, Mark Koning, Chiel Plugge.

Fractie-assistente: Mary Dozeman.

1988: Harry de Jong (vz), Nelleke Zuiderwijk (sec), Will Swaager (pen), Annek Doijé (2e vz), Rinus Bouman, Rob van Leyenhorst, Mark Koning, Chiel Plugge.

Fractie-assistente: Mary Dozeman.

1989: Harry de Jong (vz), Rinus Bouman (sec), Will Swaager (pen), Harry Stoffels (2e vz), Joyce Mac Gillavry, Ria Haisma. Fractie-assistente: Annek Doijé.

1990: Harry de Jong (vz), Irma Franke (sec), Hugo Diddens (pen), Harry Stoffels (2e vz), Joyce Mac Gillavry, Ria Haisma, Lou Engwegen. Fractie-assistente: Annek Doijé.

1991: Ab van Elk (vz), Irma Franke (sec), Hugo Diddens (pen), Harry Stoffels (2e vz), Joyce Mac Gillavry, Ria Haisma.

Fractie-assistente: Annek Doijé.

/*!■■■

1992: Ab van Elk (vz), Klaas Gankema (sec), Hugo Diddens (pen), Harry Stoffels (2e vz), Joyce Mac Gillavry, Ria Haisma.

1993: Ab van Elk (vz), Klaas Gankema (sec), Hugo Diddens (pen), Harry Stoffels (2e vz), Joyce Mac Gillavry.

1994: Ab van Elk (vz), Klaas Gankema (sec), Hugo Diddens (pen), Harry Stoffels (2e vz), Joyce Mac Gillavry.

1995: Jaap van Leijden (vz), Robert van Vliet (sec), Fokko Spoelstra (pen), Marten Ferwerda (2e vz), Atie Schreuder, Klaas Stevens en Jolanda Reitsma (tevens fractie-assistente).

1996: Marten Ferwerda (waarn.-vz), Robert van Vliet (sec), Fokko Spoelstra (pen), Jaap van Leijden, Atie Schreuder, Klaas Stevens en Jolanda Reitsma (tevens fractie-assistente).

De

yi/

begunstigers

Reaal regelt 't allemaal

Of 't nu gaat om de veilige en noodzakelijke bescherming van een verzekering. Sparen met een hoog rendement. Een winstgevend pensioen. Of een hoogst persoonlijke hypotheek.....Wat uw verzekering betreft: als het er op aan komt regelt de Reaal-adviseur in uw omgeving precies datgene waarvoor u de verzekering heeft gesloten.

Bel gerust voor het juiste advies het regiokantoor,
Telefoon 033 246329 Ambachtstraat 15 3860 BC
Nijkerk

REAAL REGELT 'T ALLEMAAL



vormgeving

offset

zeefdruk

Drukkerij HPC bv
Rietgrachtstraat 32
6828 KD Arnhem
085 - 513730

koncept voor kommunikatie

DRUKKERIJ

Bedankt worden voor hun financiële steun:

- * het partijbureau te Amsterdam;**
- * het Gewest Gelderland te Arnhem;**
- * de Apeldoornse gemeenteraadsfractie;**
- * de afdeling Apeldoorn.**

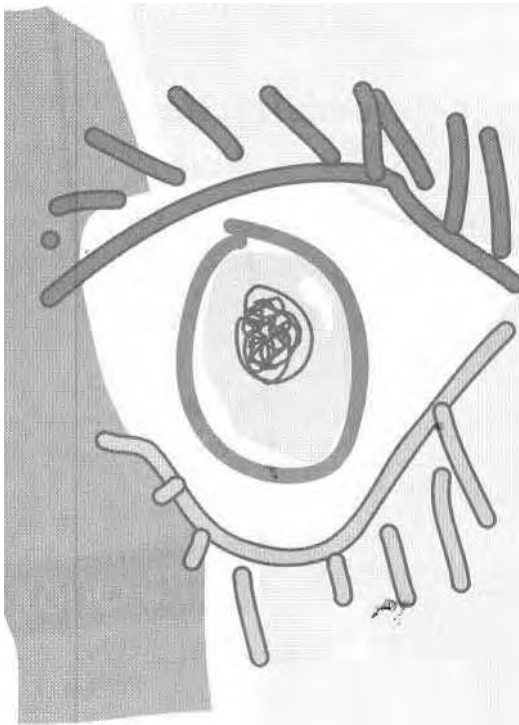
U kunt lid worden van de PvdA

Voor informatie:

**Partij van de Arbeid
Antwoordnummer 3989
1000 PA AMSTERDAM**

Update Grafisch Design

(§©M0tBmmSeaG ief design



Ontwerpen is het creëren van
niet alledaagse oplossingen

Meer dan 7 jaar werkervaring
in het ontwerpen en DTP-en
van bedrijfs- en vakbladen,
staan garant voor
vakmanschap. Dit
vakmanschap in combinatie
met een eigentijdse kijk op
grafisch vormgeven, levert een
bijzonder produkt op.
Een produkt met karakter
esthetisch, functioneel en

Uitgever:

PvdA, afdeling Apeldoornsecretariaat: Arbeidstraat
75,
7311 CS Apeldoorn

Historisch onderzoek, samenstelling en redactie:

Marten Ferwerda, Ton van der Velde,
Robert van Vliet en Gerrit Wolves

Basisvormgeving en beeldredactie:

Ton van Vuuren

Lay-out:

Ton van Vuuren en Henri van Oene

Ontwerp omslag:

Peter van der Worp,
Update Grafisch Design te Apeldoorn

Productie en coördinatie:

Robert van Vliet

Druk:

HPC te Arnhem

Afwerking:

Genaaid gebrocheerd

Lettertypen:

Palantino
Plantin
Globe

Materialen:

Papier binnenwerk: mat machinecoated, 100 grams;
Omslag: Foldcote 250 grams.

Hulpmiddelen:

Uitwerking teksten: Word for Windows
Opmaak: DTP (desktop publishing) Apple Macintosh

De Grift. Vele stroompjes water van de Veluwe verenigen zich voor en in Apeldoorn tot het riviertje de Grift. "Apeldoorn ligt dus aan de Grift", grapte ooit Wim Kan. Soms onzichtbaar stroomt of kabbelt het water door de stad om daarna langs het Apeldoorns Kanaal, ook wel Griftkanaal geheten, naar het Noorden te stromen waar het zich bij Hattem met het Kanaal verenigt. Links, de Sociaal-Democratie. Begonnen als een woelige, bruisende politieke stroming heeft het zich tussen andere politieke bewegingen tenslotte ingebed. Ook in Apeldoorn. Heeft zij zich aangepast aan het rustige tempo van anderen of heeft zij gezorgd voor een stroomversnelling in de politiek.

Dit gedenkboek over de geschiedenis van de PvdA in Apeldoorn probeert op die vraag een antwoord te geven, mede tegen de achtergrond van nationale ontwikkelingen. Via anecdotes; via foto's die buiten dit boek nooit gepubliceerd zijn; via stukjes uit notulen en oude kranten; en via interviews met vele lokale politici.

De schrijvers hebben niet geprobeerd het verleden fraaier voor te stellen dan het was. Dus gaat het over emoties, woede, frustratie en pijn. Maar ook over inzet, opofferingsgezindheid, solidariteit en de hoop op een menselijker wereld. En ook over de groei-stuipen van dat dorp, dat stad moest worden. Vooral in die ontwikkeling heeft de PvdA, naar de mening van de schrijvers, voor een stroomversnelling gezorgd.

De lezer oordele.



Uitgegeven door de afdeling Apeldoorn.